

FORRÁSOK A MAGYAR SZÍNPADI
TÁNCMŰVÉSZET TÖRTÉNETÉHEZ
III.

TÁNCMŰVÉSZET ÉS TUDOMÁNY
A Magyar Táncművészeti Egyetem kiadványsorozata
XI.

Sorozatszerkesztő:

Bolvári-Takács Gábor egyetemi tanár

Konzultatív szerkesztőbizottság:

Fodor Antal emeritus professzor

Fodorné Molnár Márta egyetemi tanár

Fügedi János főiskolai tanár

Lanszki Anita egyetemi docens

Lőrinc Katalin egyetemi tanár

Macher Szilárd főiskolai tanár

Mizerák Katalin főiskolai tanár

Németh András egyetemi tanár

Tóvay Nagy Péter egyetemi docens

FORRÁSOK A MAGYAR SZÍNPADI TÁNCMŰVÉSZET TÖRTÉNETÉHEZ III.

Szerkesztette:
Tóvay Nagy Péter

Magyar Táncművészeti Egyetem
Budapest, 2018

Tartalom

Bolvári-Takács Gábor: Előszó	7
Tóvay Nagy Péter: Szentpéteri István táncbíró predikációja	9
Szentpéteri István: Tánc pestise (1697)	27
Függelék	96
Major Rita: Magyar sajtó források táncsal kapcsolatos cikkei a 18. századból	110
Fuchs Livia: Töredékek Milloss Aurél hagyatékából	128
Bolvári-Takács Gábor: Megkettőzött valóság. Bizalmas jelentések és nyilvános beszámolók az Operaház baletgyűjtésének külföldi vendégjátékairól, 1959.	158
Bolvári-Takács Gábor: Körtvélyes Géza táncművészeti vizsgálódás-kritikái a Magyar Rádióban, 1990–1995	170
Gara Márk: Kultúránk bástyája avagy a Magyar Állami Operaház a Szabad Nép című napilapban 1945–1956	177
Gara Márk: Az első szovjet-típusú magyar balett. A magyar balett 1945 és 1956 között	192
Péter Petra: Források a Budapest Kortárástánc Főiskola Archívumából	207
Mátyus Aliz: Vállalkozás. Beszélgetés Angelus Ivánnal, a Kreatív Mozgás Stúdió vezetőjével, 1987	209
A Kreatív Mozgás Stúdió megalakulásának dokumentumai, 1980-1985	222
A Budapest Tánciskola alapításának dokumentumai, 1990–1992	228
Angelus Iván: Útmutató a Budapest Tánciskola használatához. Kiegészítésre szoruló vázlatos vitaanyag, 1995	244
Angelus Iván visszaemlékezései a magyarországi kortárástánc oktatás intézményesülési folyamatára az 1980-as és 1990-es években. Péter Petra interjúja, 2016	249
Kovács Ilona: „Szabálytalan” pas de deux – Beszélgetés zenéről és táncról Roboz Ágnessel és Mák Magdával	255

Válogatta és közléteszi:
Bolvári-Takács Gábor
Fuchs Livia
Gara Márk
Kovács Ilona
Major Rita
Péter Petra
Tóvay Nagy Péter

© Szerkesztő és közlétevéők, 2018

A kötet a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal NKFIH K115676 számú kutatása keretében jelenik meg.

A borítón Jean-Georges Noverre Varsói kéziratának (*Theorie et pratique de la danse en general, de la composition des ballets, de la musique, du costume, et des decorations qui leur sont propres, 1766*) egy oldala látható.

A kép forrása: Varsói Egyetemi Levéltár, Nyomtatványtár (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Gabinet Rycin).

ISBN 978-615-5852-00-8
ISSN 2060-7091

Kiadja a Magyar Táncművészeti Egyetem. www.mte.eu
1145 Budapest, Columbus u. 87-89. Tel.: 273-3430
A kiadásért az egyetem rektora felel
Nyomdai előkészítés: Telling András
Borító sorozatterv: Berkes Dávid
Nyomdai munkák: Kapitális Nyomda, Debrecen
Felelős vezető: Kapusi József

Előszó

A Magyar Táncművészeti Egyetem kutatócsoportjának NKFIH K 115676 nyilvántartási számú, A magyar színpadi táncművészet történetének forrásai 2. című pályázata a 2015. szeptember 1. – 2020. augusztus 31. közötti időszakra nyert támogatást. A kutatócsoport vezetője: Bolvári-Takács Gábor PhD egyetemi tanár; senior kutatók: Fuchs Livia ny. főiskolai docens, Gara Márk tanársegéd, Major Rita főiskolai tanár, Tóvay Nagy Péter PhD egyetemi docens; kutatók: Kovács Ilona PhD egyetemi docens, Macher Szilárd DLA egyetemi tanár, Péter Petra tánc-történész. A pályázat szakmai háttérintézménye a Magyar Táncművészeti Egyetem Tánc Tudományi Kutatóközpontja.

A kutatás célja, hogy különböző megközelítésekkel és időhatárok között, alapkutatás-jelleggel érjen el tudományos eredményeket a színpadi táncművészet hazai története forrásainak feltárásában és feldolgozásában. A pályázat közvetlen előzményének tekintett, A magyar színpadi táncművészet történetének forrásai című, 2010–2014 közötti K81672 számú OTKA-kutatás tematikájához hasonlóan a kutatáson belül négy témacsoport különül el:

1. A magyar színpadi tánc-történet forrásai a korabeli tudósítások, kritikák, esztétikai jellegű viták, értekezések tükrében.
2. A színpadi táncművészet és a hazai egyházi kultúra: a táncról folyó morális vita.
3. A színpadi táncművész-képzés magyarországi intézményesülése a 20. század második felében.
4. Az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet Táncarchívuma egyes leltározatlan és feltáratlan hagyatékainak feldolgozása.

A 2013-ban megjelent első és a 2014-ben napvilágot látott második forráskötetet követő újabb kiadványunkban továbbra is a kutatás során feltárt dokumentumokból és szövegekből szemlélünk. A válogatás mellett, hogy tükrözi a kutatócsoport tagjainak érdeklődési területét, eddig publikálatlan, vagy megjelent, de nehezen hozzáférhető tánc-történeti források közzétételével segíti elő a hazai tánc-tudomány fejlődését.

Szentpéteri István táncbíró predikációja*

A „nagyírű aszketikus predikátor”, Szentpéteri (Sajószentpéteri) István (1655–1730) református lelkész, Sajószentpéteren (Borsod-Abaúj-Zemplén) született.¹ Apja (István) és testvére (János) szintén lelkész volt: az előbbi Perkupán, az utóbbi Mikolán (Szatmár) szolgált.² Szentpéteri tanulmányait Debrecenben végezte, ahol kora legnevesebb puritán tanáraitól (Martonfalvi Györgytől, Szilágyi Tönkö Mártontól) sajátíthatta el az ismereteket. Tanáraival jó kapcsolatot ápolt, „hiszen Martonfalvi Tóth György is számon tartotta őt diáknévsorában, aminek különös jelentőséget ad, hogy ebben a katalógusban az általa tanított mintegy 1000 fő közül csak 80-nak a neve található meg.”³ Az Ördög szigonnya című művében meleg szavakkal szól Martonfalviról;⁴ másik művét pedig Szilágyinak ajánlotta.⁵

Iskolái befejezése után (1670) azonban nem tudott peregrinációs útra menni: 1670 és 1676 között Magyarországon teljesített szolgálatot. Debrecenben köztanító és diákügyi képviselő (contrascriba, senior, publicus praeceptor), majd Kecskeméten rektor (1672–1674), végül Becskereken tanító (1676. április) lett. Ezt követően – mintegy hét esztendő elteltével – tudott csak Szentpéteri egy rövid – mindössze fél éves – külföldi tanulmányútra indulni az odera-frankfurti egyetemre. Itt készítette el disputációját és disszertációját *De aeterna hominum electione* (Frankfurt, 1677)⁶ és *De sorte piarum in Via* (Frankfurt, 1678) címmel.⁷

Hazatérése után – jegyességét felbontván – az 1679. évi szoboszlói zsinaton lelkésszé avatták.⁸ Innen kezdve egészen élete végéig lelkipásztorként működött. Mintegy nyolc kisebb településen (1679: Túrkeve, 1686–1690: Hajdúnánás, 1690: Hernádcsanáros (Újcsanáros), 1691–1709, 1721: Büdszentmihály (Tiszavasvári), 1711–1712: Nádudvar, n.a.: Tiszalök, 1729 k.: Szalacs) töltötte be ezt a funkciót.⁹

* Készült az NKFIH K115676 számú kutatás keretében.

¹ Esze, 1957. 179.

² Csorba, 2014b 432.

³ Csorba, 2001. 70. A táncbíró nézeteiről ismert Gyulai Mihály (Tánc jutalma, 1681), tiszadobi predikátor szintén Martonfalvi-tanítvány volt.

⁴ Szentpéteri, 1699. A5

⁵ RMK III. 2884. Zürich, 1677. Baráth, 2001. 64.

⁶ Professzora Johannes Simonus volt. RMK III. 2810. Baráth, 2001. 61.

⁷ Értekezését Johannes Risselmann professzorhoz írta. Türi Sámuel verssel üdvözölte. RMK III. 2896. A disszertáció jellemzése: „...a kegyesség megélését, mint harcos erőt igénylő küzdelmet értelmezi – hivatástudatára jellemző módon a latin nyelvű munkában magyarul is idézi a kegyes ember attitűdjét ábrázoló 112. zsoltár 7. versét.” Csorba, 2001. 70.

⁸ Éppen a Tánc pestisében tudósít erről: „In synodo Generali szoboszlaini, die 2. Julij. Anno. 1 6 7 9. celebrata. („A szoboszlai általános zsinaton, [mely] 1679. esztendő július 2-án ünnepeltetett”).

⁹ Csorba, 2008b. 141., Zoványi, 1977. 594., Szinnyei, 1980. XII. 771. Tiszalökön Szentpéteri előtt / után szintén tevékenykedhetett egy a tánc bírálatával szimpatizáló lelkész Csernatonon János személyében, hiszen Gyulai Mihály a Tánc jutalma (1681) című táncellenes predikációját neki ajánlotta.

Jól látható, hogy a lelkész életútját gyakori helyváltoztatások jellemzik: különféle borsodi, bihari, hajdúsági településeken végzett szolgálatot. Erre a dinamikus életútra Szentpéteri vehemens, rigorózus mentalitása, meglehetősen megosztó személyisége szolgálhat magyarázatul: a gyülekezet életvitelét bíráló – a káromkodást, a részegséget, a táncot, a dohányzást elítélő – erőszakos prédikációi, sőt olykor tettlegességig fajuló kirohanásai nem segítettek elmélyíteni a kapcsolatát az adott település lakóival.¹⁰ Ugyan ezek az okok vezethettek ahhoz is, hogy Szentpéterit 1709-ben a közzsínat a tiszavasvári lelkészségtől eltiltotta.¹¹

Szentpéteri korának igen termékeny írója volt: az oeuvre nagysága Martonfalvi, id. Köleséri Sámuel és Debreceni Ember Pál munkásságával illeszthető egy sorba.¹² Műveinek kiadását a puritán kötődésű Debreceni Kalocsa János (1632–1710) támogatta.

Szentpéteri műveinek szerkezeti felépítését elemezve a szakirodalom alapvetően két prédikációs forma hatását mutatta ki prédikációiban, amelyek a Tánc pestisében is megjelennek.

Egyrészt Andreas Gerhard Hyperius homiletikájában (*De formandis concionibus sacris*, 1553) lefektetett irányelvek mutathatók ki Szentpéteri művében.¹³

Azonban a legerőteljesebben Medgyesi Pál rendszere (*Doce nos orare, quin et praedicare / Taníts minket imádkozni, sőt prédikálni is*, 1650) hatott a prédikáció szerkesztésére, hiszen „az Indító okok és az Ellenvetések helyét ususonként jelöli ki, különös tekintettel az Intő Hasznokra, szemben a Feddő, Rettentő, stb. Hasznokra, melyeknél a megsiratandó állapot és a hasonlatosság példái dominálnak. (...) Medgyesi homiletikája az ellenvetéseket a magyarázathoz és a hasznokhoz hozzáfűzni engedi és tanácsolja.”¹⁴ Érdekes, hogy a korszak más homiletikai szerzői (Nógrádi Mátyás, Martonfalvi, Szilágyi Tönkö) nem gyakoroltak hatást Szentpéterire.

A műben összesen öt Haszon található: az I. (Tanító) Hasznot (5 oldal, B5r–B7v), a II. Haszon / Rettentés (2,5 oldal, B7v–B8v), a III. Haszon / Feddés és dorgálás (3 oldal, B8v–C2r) és a IV. Haszon / Elintés (4 oldal, C2r–C4r) követi. Ehhez az Elintő haszonhoz egy viszonylag terjedelmes Ellenvetések (19 oldal, C4r–D5v) rész kapcsolódik, ahol Szentpéteri egy fiktív alak (Ugri uram) táncpárti érveinek részletes cáfolatát

adja. A kötetet az V. Haszon / Jóra való intés (4,5 oldal, D5v–D7r) és az Indító okok (2,5 oldal, D7v–D8v) zárja. Az Ellenvetések rész a legterjedelmesebb a Hasznok között.

Művei kimondottan gyakorlati útmutatóknak készültek „az Egyházi-szolgák és a Magistrátus számára”. Ilyen például a Tánc pestise című prédikációs kötetének végén található több oldalas „buzdítás a Tánczolás executiójára” is.¹⁵ Ez a tendencia pályája vége felé egyre jobban felerősödött.

A táncbírálo prédikáció címlapján egy Jeremiás prófétához köthető mottót találunk (Jer 1. v. 10. „Gyomlály, ronts, veszess, törj, éppits, és plántally.”). A belső oldalon Arany-szájú Szent Jánostól származó idézetet olvashatunk.¹⁶ Talán a mű címe is az egyházatyára utalhat, aki egy másik művében (12. homília a Kolosszosz-beliekhez írt levélről) a táncot szintén pestisnek titulálta. A következő oldalon egy ajánlás olvasható Debreceni Kalocsa János (1632–1710) tollából, aki a korszak egyik meghatározó magyar táncbírálo prédikátorára Szegedi Kis Istvánra hivatkozik.¹⁷ Ez az ajánlás valójában egy cenzori jóváhagyás, amelyet a szatmárnémeti zsinat (1646) vezetett be és Nógrádi Mátyás püspöksége (1665–81) alatt állandó gyakorlattá vált a református felekezetben.¹⁸ Ezt Szentpéteri István ajánló levele követi, amelyet a tiszavasvári gyülekezetnek címez. A levél elején prédikátorunk a írásmű keletkezésének okát, legfontosabb célját jelöli meg: „Erre engemet indított az én tisztetem és kötelességem; holott Uramtúl az Ó Országának (kinek e Tánc rontója) éppítésére; ellenben pedig az ördög országának (kinek e Tánc nevelője és gyámolítója) rontására bocsáttattam-ki, melyre e kédiglen a nékem adatott kegyelemnek és ajándéknak mértéke szerint tellyes erőmmel és tehetségemmel igyekeztem is, és ez utánn-is igyekezem.” Ez a gondolat erősen egybecseng egy a Béza-féle Kálvin-életrajzból származó idézettel („az Ördög országnak rontása, nemcsak szóval való hirdetés, hanem írás által is”) és a két világ szembeállításán alapuló régebbi felfogásra utal vissza, amely „inkább lutheri, mint kálvini eredetű.”¹⁹

Szentpéteri részletesen beszél arról is, hogy művét miért éppen a gyülekezetnek ajánlja. Az első okot a saját prédikatori hatékonysága és a táncbírálo prédikációk következtében bekövetkező változásban, a táncolás szokásának eltűnésében jelöli meg: „Ide való belépésemnek eleinn én a Táncról tanítottam vala, s úgy megáldá az Úr munkámat; hogy annak folyása (ki az előtt divattyában vala) ottan meg-szárada, s azúlta majd emlékezete-is el vészett.”²⁰ A második ok anyagi természetű: a gyülekezet finanszírozta a kötet kiadását.

¹⁰ Egy alkalommal az egyik hívőt megvesszőzte. Csorba, 2008b. 165., Csorba, 2016. 348.

¹¹ Korábban hasonló okok miatt hasonló sorsra jutott Séllyei András (1669), Tolnai Szabó Mihály (1679) lelkész is. Csorba, 2008b. 165.

¹² Szentpéteri saját bevallása szerint (Tánc pestise) mintegy 2000 egyházi beszédet írt. Gyászbeszédei (Köleséri Sámuel halálára írott gyászverse, 1683.; Szenci A. Pál temetési beszéde: Izrael Szekerei és Lovagjai... Debrecen, 1691.) és prédikációi (Tánc pestise... Debrecen, 1697. – a művet az előző szerint 1696-ban írta; Hangos trombita... Debrecen, 1698. – ugyanebben az évben írta; Ördög szigonnya... Debrecen, 1699. – a művet az előző szerint 1698-ban írta) közül több megjelent, de van ami kéziratban maradt (Ördög szára, bordája, 1712–1713).

¹³ Csorba, 2001. 90., Csorba, 2008a 133., Csorba, 2008b 184. Kecskeméti, 2003. 382.

¹⁴ Csorba, 2008b 187..

¹⁵ Csorba, 2011. 82.

¹⁶ Különböféle Chrysostomos-idézetek egyébként a többi tematikus prédikációnál is megtalálhatók.

¹⁷ Debreceni Kalocsa János még két Szentpéteri-műhöz (Hangos trombita, Ördög szára) írt ajánlást.

¹⁸ Gyulai Mihály Tánc jutalma művéhez is Nógrádi Mátyás írt cenzori jóváhagyást. Csorba szerint a cenzúra bevezetésének oka a „katolikus és állami elnyomás előretörése” volt, hiszen el kellett kerülni a református egyházon belüli pártharcokat így a belső egység megőrzése és a könyvkiadás vált elsődleges feladattá. Csorba, 2001. 71.

¹⁹ Csorba, 2001. 74.

²⁰ Hasonlóan eredményes prédikációs tevékenységről számol be a Medgyesi Pál is, akinek a beszédei hatására a hívek feladták az addigi káros szokásaikat. Csorba, 2001. 82.

Érdekes megemlíteni, hogy a kötetben különösen „feltűnő még az üdvözlő versek hiánya, annak ellenére, hogy igen neves szerző a kötet censored. Elképzelhető, hogy kortársaival nem volt egy állásponton, ha nem írtak kötetéhez üdvözlő, dicsőítő örömekeket.”²¹

Szentpéteri az erkölcstelen tánc elítélésére az Aranyborjú történetét választotta textusként. A téma felvezetésében elsőként a bűnös emberek jellemzőinek leírására vállalkozik. Szerinte az ilyen emberek nyíltan, szégyenérzet nélkül vétkeznek, követik el a bűnt („felemelt kézzel vétkeznek”), bűnös tettet bűnös tetre halmoznak („bűnökhöz bűnt adnak”), nem érznek bünbánatot, lelkipurdalást, hanem jókedvűek („nem bánkodnak; hanem inkább vigadnak.”).

Ezt követően a bibliai igehely (2Móz 32:6) szavankénti elemzése, a szavak jelentésének magyarázása, bibliai példákkal való megvilágítása következik. A verssel kapcsolatban az első megválaszolható kérdésnek a következőt tartja: vajon az evés, ivás, a vendégeskedés bűn-e a Biblia szerint? („Hát nem szabadé enni s innya, és vendégeskedni; mert itt irás láttatik ezt kárhóztatni.”)

Feleletében Szentpéteri lényegében a középkorból jól ismert tánc feltételei gondolatkör felidézésével ad választ: ha a vendégeskedés megfelelő időben, megfelelő módon (azaz zene, tánc stb. nélkül) zajlik le, akkor morális szempontból nem jelent problémát. („Magában, az ő idejében, módgyával, és jó véggel, ez nem tilalmas.”) Természetesen a keresztényi normáknak megfelelő vendéglátásra is számos példát ad, melyek között például a kánai menyegző és a kálvini elképzelés kerül említésre.

A prédikátor – versre vonatkozó – második kérdése: Miben vétkeztek akkor a zsidók a vendégeskedés során? Szentpéteri több feleletet is ad, mely közül az egyik érvelés a testi gyönyörűség miatt való evés-ivás bűnét jelöli meg a bűnös vendégeskedés szimptomájaként. Egy másik gondolatmenet a tánc feltételei középkori gondolatmenetére utal a vendéglátásra vonatkoztatva (ideje, módja, vége, gyümölcse). Szentpéteri valamennyi pontban bűnösnek találja az Aranyborjú történetében szereplő zsidók viselkedését, különösen az összejövétel végét, amely bűnös táncba torkollott, hiszen a tánc ebben az értelmezésben a részegség következménye. Érvelését Cicero híres szállóigéjére („Senki sem táncol józanul, hacsak nem örült.”) és a svájci kálvinista Johannes Stuckius gondolatával („A részegség a táncolás szülőanyja”) támasztja alá.

Ezt követően Szentpéteri a táncbíráló diskurzusra jellemző egyik tipikus interpretációs gyakorlathoz folyamodik. A kontextust tágran értelmezve fordítja a verset: annak ellenére, hogy nem szerepel a szövegben a tánc kifejezés a bibliai passzusban szereplő játszani igét a táncolni igével azonosítja. Érvelésének bizonyítására a héber ige (cehak), majd a Septuagintában szereplő görög ige (paidzein) jelentését elemzi. Majd az adott szituációból (evés, ivás, ünneplés) következtet a tánc szükségzerű jelenlétére. Végül soron azonban Perkins alapján azonosítja ezt az igehelyet a táncsal.

Az Aranyborjú történetével kapcsolatban két táncra vonatkozó kérdés megválaszolását tartja lényegesnek:

1. kérdés: Vajon ez a bibliai passzus tartalmaz-e a jelenre vonatkozóan is aktualitást, vagy csak egy régi, kizárólag a múltban érvényes bibliai tanítással van dolgunk? Azaz: a jelenkor táncait nem ítéli el Isten, hanem csak az akkori kor táncait, a zsidók szokásait bírálta?

Szentpéteri álláspontja szerint a vers alapján a jelenkor táncai is elítélendők, mert a mostani táncok nagyon hasonlítanak, sőt megegyeznek a zsidók ősi táncsaival „Szerző oka, Materiája, Formája, és vége” szerint.

2. kérdés: Ezen bibliai szakasz szerint az izraeliták egy bálvány, az Aranyborjú előtt táncoltak. Ezzel szemben a jelenkori táncokat nem bálványok előtt járják (hanem falusi mulatságokon, palotákban stb.) Tehát a szöveghely nem ítéli el a jelenkori táncokat morális szempontból.

Szentpéteri azonban ezt az érvelést csak üres kifogásnak tartja („Ez csak fügefalevél, hejába fedezed véle lelki mezitelenségedet s szemérmedet.”). Elismeri, hogy a saját korának táncosai nem egy faragott bálvány előtt ropják a táncot, ugyanakkor azonban kategorikusan azt is leszögezi, hogy a tánc manapság is bálványok előtt folyik metaforikus értelemben. Mik ezek a bálványok? A testi kívánságok kielégítése, az emberi gyomor, amely előtt mértéktelen étellel és itallal áldoznak az emberek és utána táncra perdülnek. Ugyanakkor a táncoló ember az ördög bálványa előtt is táncol, hiszen ahol tánc kerekedik, ott az ördög is megjelenik és táncra perdül (Aranyborjú Szent János). Végül érvként a tudós református Zepper véleményét idézi, aki szerint „A mi táncaink úgyszólván azonosak a zsidók táncával, amikor az Aranyborjú ünnepet rendeztek és ettek és ittak.”

A következő szerkezeti egységben (Tudomány) Szentpéteri egy táncipológiát állít fel. Az egyik kategória az erkölcstelen („fajtalan”) tánc, amelynek a jellemzői az alábbiakban foglalhatók össze: tisztátalan, erkölcstelen, buja („fajtalan, szemérem nélkül való, kurvai”), ördögi és felettébb nagy bűn („kárhóztatós véték”).²² Az erkölcstelen tánc prototípusának Salome táncát tartja.

A táncok másik kategóriáját az engedélyezett, erkölcsös („szabados”) táncok alkotják, amelyek jellegzetességei a következők. Teljesítik a tánc feltételeit: megfelelő módon (szemérmesen, a nemek elkülönülve), megfelelő helyen és időben (azaz a tánc nem az ünneprontás eszköze, tehát nem szent helyen, például templomban és nem szent időben, egyházi ünnepen) járják. Ez a tánc az istenszeretet kifejeződése is lehet, tehát egyféle szakrális tánc („mellyel a szentek, Istennek nagy és rendkívül való áldását és jó-téteményét vévén, az ő örömeiben ki-jelentik, illendő-képpen, tisztességessen, és kegyessen, fele-baráttynak kára és annak botránkoztatása kívül, az aszonyok aszonyok között, és a férj-fiak az aszonyoktól külön, az Isten dicsiretinek magasztalásával tántzolván az ő helyén és idejében”) Az erkölcsös táncok bibliai példái: Mirjám, Jefte, Dávid és a zsidó asszonyok tánca.²³

A prédikáció következő részében (Okai) az erkölcstelen tánc elítélésének okait listázza Szentpéteri. Ennek a felsorolásnak az a nem titkolt célja, hogy alátámassza az erkölcs-

²¹ Csorba, 2001. 71.

²² A fajtalan szó jelentései: 1, szilaj, vásott, csintalan, 2, nemi tekintetben romlott, szemérmetlenül erkölcstelen, buja. Kiss, 2012. 104. Debreczeni Kalocsa János előszava más terminust használ ezeknek a táncoknak a meghatározására: közönséges, nem szent (vulgari non sacra).

²³ 2Móz. 15, 20-21.; Bír. 11,34.; 2Sám. 6, 14. és 16., 1Sám 18,6-7.

telen tánc jelenségének a „kárhuzatos vétek” kategóriájába történő besorolását. Tehát a prédikátor szerint az erkölcstelen tánc elutasítandó, mert

I. ellenkezik a VII. (Ne paráználkoldj) és a X. parancsolattal (Felebarátod házastársát ne kívánd!), sőt az egész Tízparancsolattal

II. ellenkezik Szent János tanításával („Ne szeressétek a világot, se azokat, amik a világban vannak. Ha valaki a világot szereti, nincs meg abban az Atya szeretete. Mert mindaz, ami a világban van, a test kívánsága, és a szemek kívánsága és az élet kérdése nem az Atyától van, hanem a világból.” 1Jn 2,15–16.)

III–IV. ellenkezik Szent Pál tanításaival („Mindentől, ami gonosznak látszik, őrizkedjétek!” 1Thessz 5,22., „Sem undokság, vagy bolond beszéd, vagy trágárság, melyek nem illenek: hanem inkább hálaadás.” Eféz. 5,4.)

V. szükséges velejárója a részegség, a részegség pedig halálos vétek. („Se lopók, se telhetetlenek, se részegesek, se szidalmazók, se ragadozók nem örökölhetik Isten országát.” 1Kor. 6,10.) „Irgységek, gyilkosságok, részegségek, dobzódások és ezekhez hasonlók, melyekről előre mondom néktek, amiképpen már ezelőtt is mondtam, hogy akik ilyeneket cselekesznek, Isten országának örökösei nem lesznek.” (Gal. 5,21.)”

VI. az idő elvesztegetése, elpazarlása

VII. a lakodalmon való nem helyes keresztényi viselkedés, mert a lagziban „Istennek hálákat kellének adni, és nagy Isteni félelemmel ebédelni és vacsorálni.”

VIII. sok bűnnel, bűnös dologgal jár együtt: pl. látás, nézés, tekintet. Több bibliai példát felsorol azzal kapcsolatosan, hogy a tánc rossz következményekkel jár (Dina története, a silói leányok elrablása, Salome tánca).

IX. a táncosok mozgása természetellenes: az örültek, a bolondok és a buja emberek (Sion leányai Ézs. 3,16. vagy 17.) mozdulataira hasonlít. A tánc nem az emberekre jellemző tevékenység. A tánc az állatoktól ered, a táncos ösztönből cselekszik, és állati szintre (ló, majom, medve) alacsonyodik le. Példaként Pathai Baracsi János táncbíráló versét idézi.²⁴

X. pogány szokás, cselekedet, amelyet Szent Péter és Szent Pál tanítása is alátámaszt. (1Pét. 4,3., Róm. 13,13.)

A prédikátor a következő egységben (Hasznai– I. Haszon) az erkölcstelen táncra vonatkozó teendőket összegzi:

²⁴ Varga, 1986. 443–451. A költemény ismertetése: Révész, 1893., Dézsi, 1928., Takáts, 1961. 371., Varga, 1986. 843–844. Pathai története, szófurdulatai (utalás nélkül is) többször felbukkannak Szentpéteri prédikációjában.

I, A keresztény embernek nem ajánlatos táncórákat venni, táncot tanulni. (A tétel bibliai igazolása: („Mindentől, ami gonosznak látszik, őrizkedjétek!” 1Thessz 5,22.; „A szeretet képmutatás nélkül legyen. Iszonyodjatok a gonosztól, ragaszkodjatok a jóhoz.” Róm. 12,9.)

II. A táncmesteri mesterség nem engedélyezhető és nem tisztességes hivatal hazánkban

III. A települések magisztrátusai nem támogathatják a táncmesterek tevékenységét, tánciskolák működéséhez nem szabad engedélyt adni

IV. A cselédes gazdáknak meg kell tiltani a saját házukban a táncot: se a saját házanépe, se a cselédei, se a náluk vendégségben lévők ne táncoljanak.

V. Keresztény embernek a táncot nézni sem szabad, mert:

A, a Biblia tiltja („Fordítsd el az én szemeimet, hogy ne lássanak hiábavalóságot, a te utadon éltesse engemet.” Zsolt. 119,37.)

B, a tánc iránt tanúsított érdeklődés a táncosok társadalmi presztízset, pozícióját növeli

C, a tánc nézése közben a néző maga is megfertőződik, testi gondolatok és gyönyörködtetések kerítik hatalmába

VI. A tanítók, az egyházatyák mindig a tánc ellen prédikáltak, küzdöttek. Példák: Aranyszájú Szent János, Szent Jeromos, Szent Ágoston, Szent Ambrus. A pogány filozófusok is (Pszeudo-Arisztotelész)

VII. Számos régi zsinat hozott határozatot a tánc ellen, és a lakodalomban való tánc ellen. Példa: laodíceai, leridai zsinat

VIII. A táncosokat a pogány uralkodók is megbüntették. Példák: Domitianus császár kiűzte a szenátusból Caecilius Rufust, Tiberius császár kiűzte Rómából táncosokat.

IX. A szentek és jámbor emberek mindigis irtóztak a tánctól. Példák: Jeremiás, III. Frigyes német-római császár

X. A táncosok nem fognak üdvözülni. (A tétel bibliai igazolása: „Irgységek, gyilkosságok, részegségek, dobzódások és ezekhez hasonlók: melyekről előre mondom néktek, a miképpen már ezelőtt is mondtam, hogy a kik ilyeneket cselekesznek, Isten országának örökösei nem lesznek.” Gal 5,21.)

XI. a táncosok a lelki vakság, lelki tudatlanság képviselői. (A tétel bibliai igazolása: Isten úgy fog elbánni a táncosokkal, miként a filiszteusok Sámsonnal, Júdáshoz hasonlatosak.)

XII. Magyarország romlását a magyarság bűnei – ezen belül is – a tánc okozza. Különösen káros a lakodalmi tánc (a fekete sereg tánca). Bibliai példa: Préd. 7,2-4.

XIII. a pogányok is elítélték a táncot: a római hagyomány elítélte a táncot. Források: Cornelius Nepos, Cicero írásai. XI. Ptolemaiosz Aulétész (Kr.e 117–Kr.e 51) egyiptomi uralkodó, Arisztipposz (Kr. e. 435–370) ókori görög hedonista filozófus, Domitianus és, Tiberius császár példái.

Szentpéteri a következő résznek a II. Haszon elnevezést adja, amely valójában Retten-tés. Nem tartalmaz táncellenes érveket, hanem jeremiád-szerű szólammal a magyarság morális bűneinek általános ostromozását adja. A III. Haszon a feddés és a dorgálás eszközeit alkalmazza. Elsőként a bírakat és az egyéb tiszteket, a magisztrátust részesíti intésben: (1) akik megengedik, elnézik a táncot, (2) akik támogatják, ösztönzik, pártolják a táncot. Szentpéteri másodikként a szülőket feddi meg: (1) akik nem őrzik a gyermeküket a táncról, sőt lakodalomba engedik táncra, és így a leányuk szüzességét kockáztatják s bűnt követnek el. (A tétel bibliai igazolása: Sirák könyve 7,24, valamint egy antik szerző, Seneca. A prédikátor és Kálvin felfogása szerint az ilyen szülők Heródiás és lányának, Saloméának a követői.) (2) akik kedvelik és gyakorolják a táncot, sőt még idős koruk ellenére is ropják a táncot.

Harmadsorban Szentpéteri a táncot támogató egyházi embereket, teológusokat, ellenpártiakat (adversáriusok) ítéli el: (1) az evangélikusokat: Philipp Heinrich Friedlieb (1603–1663), Johannes Binchius (1586–1671), Johann Gerhard (1582–1637), Andreas Prückner (17. század) (2) a katolikusokat: Johannes Azorius (1535–1603) spanyol jezsuita, Tommaso Cajetan de Vio / Gaetanus (1469–1534) itáliai dominikánus szerzetes, Silvestro Mazzolini da Prierio / Silvester Mazzolini Prierias (1456–1527) és a (3) reformátusokat: a saját felekezeténél azonban nem ad meg konkrét neveket.

A következő részben (IV. Haszon, Elintés) Szentpéteri a szemérmetlen tánc elhagyásának okait listázza:

I. ok: Isten tiltja a táncot. Vö. 7. parancsolat (Ne paráználkodj!)

II. ok: a táncolás nem emberi, hanem állati tulajdonság, a keresztényeknek nem szabad az állatok mozgását utánozni („Ne legyetek oktalanok, mint a ló, mint az öszvér, amelynek kantárral és zabolával kell szorítani az állat, mert nem közelít hozzád.” Zsolt. 32,9.)

Szentpéteri az állatok táncának bemutatására az alábbi példákat sorolja fel:

(1) a vadállatok tánca: Bibliai példák: „Mert füvet teremnek számára a hegyek, és a mező minden vadja ott játszadozik” (Jób 40,15.) „Akkor ugrándoz, mint a szarvas a

sánta, és ujjong a néma nyelve, mert a pusztában víz fakad, és patakok a kietlenben.” (Ézs 35,6.)

(2) a madarak tánca: „Minden szárnyas féreg, amely négy lábon jár, utálatos néktek.” (3Móz. 11,20.)

(3) hízlalt tulkok tánca: „Kieresztik, mint nyáját, kisdedeiket, és ugrándoznak az ő magzataik.” (Jób 21,11.) „És feltámad néktek, akik félitek az én nevemet, az igazságnak napja, és gyógyulás lesz az ő szárnyai alatt, és kimentek és ugrándoztok, mint a hízlalt tulkok.” (Malak. 4,2.),

(4) kecskék tánca: „Az én szerelmesemnek szavát hallom, ímé, ő jó, ugrálva a hegyeken, szökellve a halmokon!” (Én. 2,8.)

(5) juhok, bányók tánca: „A hegyek szöknek vala, mint a kosok, s a halmok, mint a juhoknak bányái.” (Zsolt. 114,4.), „Ugrik a víg juh, és a bikának örvendő üsző.” (Ovidius: Ars amatoria 2,485.)

(6) szatírok (vadak értelemben?) tánca „Hanem vadak tanyáznak ott, és baglyok töltik be házaikat, és struccok laknak ott, és bakok szökdelnek ott.” (Ézs 13,21.)

(7) majmok tánca: a táncoló emberek majmokká változtak át (Ovidius: Átváltozások. 14,75–100.)

A felsorolt állatok közül a kecskék és a majmok tánca volt a legnépszerűbb toposz a táncbíráló diskurzusban.

III. ok: a hitetlenek és az istentelenek egyik ismertetőjegye a tánc

(A tétel bibliai igazolása: „Mi az oka, hogy a gonoszok élnek, vénséget érnek, sőt még meg is gyarapodnak?...Kieresztik, mint nyáját, kisdedeiket, és ugrándoznak az ő magzataik. Dobot és hárfát ragadnak és örvendeznek a síp zengésének.” Jób 21,7 és 11–12. „És citera, lant, dob, síp és bor van az ő lakodalmokban, de az Úrnak dolgát nem tekintik meg, és nem látjáknak kezeinek cselekedetét.” Ézs. 5,12.)

IV. ok: a tánc az ördögtől származik

- az ördög találta fel a táncot
- a tánc az ördög egyik eszköze, hogy terjessze a bűnt a világban
- aki táncol az az ördögtől van és az ördög követője

V. ok: a táncolás szokása a pogányoktól származik. (Forrás: Aranyszájú Szent János)

VI. ok: a tánc bálványimádás

Szt. Pál tanítása szerint, aki evés-ivás, vendégség után táncra kerekedik az bálványimádást művel „De nem mindenkiben van meg ez az ismeret, sőt némelyek a bálvány felől való lelkiismeretük szerint mai napig, mint bálványáldozatot eszik és az ő lelkiismeretök, mivelhogy erőtlén, megfertőztetik.” (1Kor 8,7.)

VII. ok: a táncosok Isten ellenségei, hiszen aki a világ barátja akar lenni, az Isten ellensége lesz. (A tétel bibliai igazolása: „Parázna férfiak és asszonyok, nem tudjátok-é, hogy a világ barátsága ellenségeskedés az Istennel? Aki azért a világ barátja akar lenni, az Isten ellenségévé lesz.” Jak. 4,4.)

VIII. ok: a táncosokat Isten elítéli, pokolra küldi

Szentpéterei az állítás igazolására egy középkori auktort (Wilhelmus Peraldus: Summa vitiorum) idéz: „A tánc olyan kör, melynek középpontja az alvilág, széle az ördög.”

IX. ok: Isten megbünteti a táncosokat

A tétel bibliai igazolása: Gal. 5:21., majd Szentpéterei egy egyházatyát (Szent Ambrus), illetve egy középkori szerzőt (Antoninus Florentinus, „A tánc olyan kör, melynek középpontja az alvilág, széle az ördög.”) idéz. Végül a fenti Peraldus-idézetet ismétli.

A prédikáció következő egységében Szentpéterei egy fiktív személy (Ugri uram) által képviselt – táncpárti érvek megcáfolására tesz kísérletet.

I. ellenérv: A Biblia nem tiltja táncot, ezért a tánc adiaphora.

Szentpéterei gondolatmenete a következő részre bontható fel: (1) A Biblia valóban nem tiltja a táncot, azonban nem is javasolja (2) A Biblia tiltja a táncot, amint arra Szentpéterei korábban már rámutatott a Tudomány részben, a tánc az indító okok között az első okban szerepel. (3) Lehet, hogy a Biblia nem tiltja a táncot szó szerinti értelemben (sensus litteralis) azaz nem mondja ki nyíltan: Ne táncolj! Ez azonban nem jelenti azt, hogy a Biblia ne tiltaná a táncot. Ui. erkölcsi értelemben (sensus moralis) igenis tiltja a táncot. Az erre vonatkozó példák: (a) A Biblia tiltja a táncot, mert a részegséget is tiltja. A tánc pedig a részegség következménye, tehát a Biblia tiltja a táncot is. (b) A Biblia tiltja, hogy az ember más feleségét megkívánja (X. parancsolat: „Felebarátod házastársát ne kívánd!” „Én pedig azt mondom néktek, hogy valaki asszonyra tekint gonosz kívánságnak okáért, immár paráználkodott az ő szívében.” Mt. 5,28.) Mivel a testi kontaktus (tapogatás, ölelgetés, csók) a tánc velejárója, ezért a más felesége iránti vágy felébredése is szorosan hozzátartozik a tánchoz.

(3) A Biblia a bujáság és a látás kapcsolatára is felhívja a figyelmet: „Akiknek szemei paráznasággal telvék, bűnnel telhetetlenek; elhitetik az állhatatlan lelkeket, szívök gya-

korlott a telhetetlenségben, átok gyermekei.” (2Pét 2,14.). A tánc látványa, nézése is veszélyt jelent a vallásos életre. (4) a szó szerinti értelem (sensus litteralis) alapján más alapvető keresztény hittételeket (pl. gyermekkereszttség, Szentlélek imádata, Szentháromság) sem találhatunk meg a Bibliában. Ehhez hasonlóan a Biblia sem mondja ki nyíltan: Ne táncolj! Ez azonban nem azt jelenti, hogy a Biblia ne tiltaná a táncot. Ui. a szöveg erkölcsi értelmezése (sensus moralis) szerint igenis tiltja a táncot. (5) A bibliai szöveg szó szerinti értelemű (sensus litteralis) jelentés ugyanolyan fontos, ugyanolyan rangú, mint az erkölcsi értelmezés (sensus moralis) szerinti jelentés. (6) Sok egyéb bűnös tevékenység sem szerepel szó szerinti jelentésben a bibliai szövegben pl. kockázás, kártyázás, kötélen járás, önöntés mégis bűnös tevékenységnek tartjuk őket. (7) Vannak olyan bibliai szövegrészek, ahol a táncot mind szó szerinti, mind pedig az erkölcsi értelmezés olvasata alapján elítélik. Példa: „Mint nappal, ékesen járjunk, nem dobódásokban és részegségekben, nem bujálkodásokban és feslettségekben, nem versengésben és irigységben.” (Róm. 13,13.) „Mert elég nekünk, hogy életünk elfolyt idejében a pogányok akarata cselekedtük, árván feslettségekben, kívánságokban, részegségekben, dobzódásokban, ivásokban és undok bálványimádásokban.” (1Pét.4,3.) Ezekben a locusokban Szentpéterei a komos szó tánc jelentésére hívja fel a figyelmet.

II. ellenérv: A Bibliában találunk táncpárti szöveghelyet is. Például: „Ideje van a sírásnak, és ideje van a nevetésnek, ideje van a jajgatásnak és ideje a szökdelésnek... Ideje van a szeretésnek és ideje a gyűlölésnek; ideje a hadakozásnak és ideje a békességnek.” (Préd. 3,4. és 8.)

Szentpéterei több pontban igyekszik megcáfolni ezt az állítást: (1) a versben található ideje van kifejezés nem 'szabad' értelemben használatos. Szentpéterei bizonyítékul a 8. verset hozza, ahol az „ideje a gyűlölésnek” kifejezés szerepel. Ennél a szakasznál jól kiviláglik a fenti gondolatmenet hibás volta, hiszen a Biblia nem biztatja az embert a gyűlöletre. (2) a rakad héber szó (szökdecselesni, ugrálni, táncolni, gyorsan futni) szerepel a versben. Ugyanez a szó azonban felbukkan más bibliai versekben is: „Hegyek, hogy szöktök vala, mint a kosok? Ti halmok, mint a juhoknak bárányai?” (Zsolt. 114,6.), „Akkor ugrándoz, mint szarvas a sánta, és ujjong a néma nyelve, mert a pusztában víz fakad, és patakok a kietlenben.” (Ezs 35,6.) Ezekben az igehelyekben a kifejezés nem tánc értelemben, hanem szökellés, örömben való ugrándozás jelentésben fordul elő. Tehát a Préd. 3,4.-ben sem tánc értelemben jelenik meg a kifejezés. (3) Ha el is fogadjuk, hogy a versben a táncról van szó, akkor sem használható fel a szöveg a tánc erkölcsi védelmében, hiszen itt Salamon (a szöveg szerzője) nem is támogatja, de nem is ítéli el a táncot erkölcsileg, hanem csak történetileg hivatkozik rá. (Szentpéterei itt Perkins gondolatmenetét követi.)

III. ellenérv: A Bibliában szereplő szentek: Mirjám (2Móz. 15,20.) és Dávid tánca (2Sám. 6,14. és 16.) szintén megerősíti, hogy a Biblia nem ítéli el a táncot.

Szentpéteri elsőként a Mirjám táncára vonatkozó állítás ellen próbál érveket gyűjteni: (1) A Bibliából sokkal több olyan prófétát lehet felsorolni, aki nem táncolt (Szentpéteri kifejezésével: 'szentek') pl. Sára, Ábrahám – tehát a tánc nem engedélyezett dolog. (2) A Mirjámra vonatkozó versben a mecholot szó fordul elő, ami kórus, sereg jelentésben szerepel. Ugyanaz a jelentése, mint egy másik bibliai versben: „Újra felépítlek téged, és felépülsz, oh Izráel leánya. Újra felékesíted magadat, dobokkal és vígadók seregében jössz ki.” (Jer. 31,4.). Tehát: a mecholot szó nem az táncra utal, hanem a játszódók seregére, kórusára. Sőt a mecholot szót síp jelentéssel is fordíthatjuk. (vö. Zsolt. 53,1., 88,1.,149,3.). A vers ebben az esetben sem használható fel a tánc védelmében. (3) Még ha a versben szereplő mecholot szót tánc értelemben is fordítanánk le, az akkor is leszögezhető, hogy vallásos cselekedetről (religiosus actus) van szó a passzusban. Tehát nem hozható összefüggésbe a mai kor táncaival. (4) Mirjám tánca valójában az ókeresztény rítusok (pl. szakrális tánc) egyike, ezért nem kell követni a jelenkori keresztényeknek.

Másodikként a prédikátor Dávid tánca ellen érvel, hiszen Dávid tánca és a jelenkor táncai teljesen különböznek egymástól („Dávid tánca és a mi ugráló vadkecskéinknek tánca úgy különbözik egymástól, mint a világosság a sötétségtől.”) Dávid táncának jellemzőit az alábbiakban foglalja össze Szentpéteri: (1) Dávid egyedül, asszony nélkül táncolt, (2) Dávid nem lakodalomban, vendégségben, hanem Isten imádata során kerekedett táncra (3) Dávid nem táncosok előtt, között táncolt, hanem az Úr ládája előtt (4) Dávid józan volt, amikor táncolt, nem fogyasztott bort, alkoholt (5) Dávid ruházata is a szent táncra utal, hiszen efodban táncolt, nem királyi vagy egyéb világi öltözetben (6) Dávid Isten előtt táncolt (7) Dávid táncának oka nem politikai jellegű motiváció volt (reprezentáció), nem is a testi rekreáció volt a célja, hanem a Szentlélek ösztönzése, illetve a frigyháza Sionba való vitele felett érzett örömeinek kifejezése. (8) Dávid eksztatikus táncot járt, önkívületben ugrált s nem kimért tánc lépéseket tett („Nem kerengett; hanem szökött.”)

Szentpéteri a jelenkori erkölcsstelen tánc jellemzőinek is foglalatát adja: (1) A férfiak nem egyedül táncolnak, hanem asszonyokkal, leányokkal. (2) Lakodalomban, vendégségben táncolnak. (3) Más táncosok előtt, vagy más táncosokkal együtt táncolnak. (4) Alkohol hatása alatt járnak a táncot. (5) Világi öltözetben táncolnak. (6) Nem Isten, hanem az ördög előtt táncolnak. (7) Csak testi gyönyörökért táncolnak vagy a testi örömek kimutatására.

IV. ellenérv: Bibliai érv, a piacon ülő gyerekek példázata (Mt. 11,17.) támogatja a táncot.

Szentpéteri cáfolata: A versben arról van szó, hogy „mit cselekesznek indifferenter a gyermekeknek, s nem az hogy mit cselekesznek igazán a fajtalan meg-élemedtek.” Tehát a passzus nem használható fel a tánc védelmében. (Gualther nyomán)

V. ellenérv: A hagyomány érve: a lakodalmi tánc egy ősi szokás: „Mi szükség hát némelly morosus Papoknak ez ellen karicsálniok és kiáltozniok?”

Szentpéteri szerint ez nem megfelelő érvelés, hiszen Jézus nem azt mondja, hogy ő a szokás, hanem azt mondja, hogy ő az igazság. (Jn.14,6.) Ezért a keresztényeknek Jézust kell követni nem pedig a szokást.(1Pét. 1,18., 1Pét. 4,2–3.)

VI. ellenérv: A tánc remek alkalom a fiúk és leányok megismerkedésére, a tánc alkalmatosság az házasságra.

Szentpéteri elismeri, hogy a tánc alkalmas eszköz lehet az ismerkedésre, azonban véleménye szerint az ilyen ismerkedésből csak rossz házasságok születhetnek. Hiszen a jó házasság „az Ūrban való házasság”, de az ilyen jellegű kapcsolatok nem a tánc alkalmával jönnek léte. Utalásai alapján jól beazonosítható, hogy ismerte / olvasta néhány táncpárti szerző (Cajetanus: Summula) munkáját is. („a Tántz alkalmatosság az házasságra” marginália: Cajetanus ET Azorius. Világos célzás Cajetanus Summulájára: „Hiszen a menyegzőkön és a nyilvános multságokon a tánc engedélyezett.” és Azor erkölcszotológiai művére „tánc közben szoktak megalapozódni a házasságok, mert tánc közben támad vonzalom az ifjú és a leány közt, és ebből a vonzalomból sarjad később a házasság.”)

VII. ellenérv: Nem minden táncból következik paráznság, a tánc és látás kapcsolata.

(1) A prédikátor meglátása szerint (Perkins alapján) nem lehet vétek nélkül táncolni, hiszen nincsen olyan tánc, amelyben ne lenne jelen a testnek kívánsága és a szemek bujálkodása. Ennek az egyik legegységesebb bizonyítéka, hogy tánc közben senki sem a rútabb táncpartner választására törekszik, hanem mindenki „szépebb termetű asszonyt, leányt” akar inkább választani. (1a) Hiszen a tánc a testnek a kívánsága, szemek bujálkodása (1Ján. 2,16.), ahogyan azt Petrarca is megerősíti: „Vesd el a pajzán vágyat, tartsd távol a táncot.” (1b) A táncolók egymás közötti beszédéből, tapogatózásokból, ölelgések-ből érzéki vágy keletkezik (Perkins: „A manapság szokványos táncok nem mások, mint a kéjvágy és a szemérmertlenség legyezői.”) A tétel bibliai igazolása: „Hárfázó nővel ne ülj egy asztalhoz, nehogy foglyul ejtsen a művészetével... Takaros asszonytól fordítsd el az arcod, és ne nézegess szépséget, amely nem illet meg. Sokakat tönkretett már az asszonyi szépség, mert mint a láng felgyújtja a vágyat. Ne üldögélj együtt férjes asszonnyal, ne ülj megszedülten vele egy asztalhoz, mert hátha lángot vet a szíved, s belepusztulsz a szenvedélyedbe. Régi barátodat ne hagyd el hűtlenül, mert hisz az új barát meg sem közelíti. Az új barát új bor, de úgy élvezed, ha régi. Ne irigykedjél a bűnös sikerére, mert nem lehet tudni, hogy mi lesz a vége.” (Sir. 9,4. és 8–11.) S végül (1c) Krisztus szavainak is ellentmond a tánc: „Én pedig azt mondom néktek, hogy valaki asszonyra tekint gonosz kívánságnak okáért, immár paráználkodott azzal az ő szívében.” (Mt 5,28)

Ezen felül (2) a tánc másoknak is kárt okoz, hiszen érzéki vágyakat ébreszt fel bennük. A tánc és látás szoros kapcsolatban áll egymással, a tánc nézése, a táncosok mozgása, illetlen mozdulatok, intim testrészek mutogatása bűnös vágyakat ébresztenek a nézőkben (Bibliai hivatkozás: Mt 18,6–7., 5,26., auktorok: Ambrus, Szókratész)

VIIa ellenérv ('Ki-fogás'): Vannak olyan emberek, akik táncolhatnak és nézhetik a táncot, mert nem jelennek meg bennük az érzéki vágyak.

Szentpéteri szerint nem létezik ilyen ember, hiszen még az olyan emelkedett személy is, mint Dávid könyörög Istenhez, hogy mentse meg a bűnös dolgok látásától. („Fordítsd el az én szemeimet, hogy ne lássanak hiábavalóságot, a te utadon éltesz engemet.” [Zsolt. 119,37.]). Egyéb példák.

VIII. ellenérv: Amikor valaki lerészegedik, akkor visszaél a borral, ennek ellenére az ilyen esetekben nem ítéljük el a borítalt magát. Ugyanez a helyzet a táncsal is: ha némelyek rosszul gyakorolják a táncot, visszaélnak vele, annak nem a tánc az oka, hanem az a személy, aki rosszul használja fel a táncot.

Szentpéteri a feleletében arra helyezi a hangsúlyt, hogy (1) nagy különbség van a tánc és a bor között. A bor Istennek nemes teremtése, a test táplálására sokat használ, azonban a tánc az ördög munkája, a testnek, léleknek sokat árt. Másrészt (2) még ha el is fogadjuk, hogy a tánc (a borhoz hasonlóan) önmagában jó, akkor sem szabad a táncoláshoz folyamodni. U. i. nem csak az a lényeges, hogy egy dolog természete alapvetően jó, hanem azt a szempontot is figyelembe kell vennünk, hogy a testünk számára jó-e vagy nem. Példának okáért a bor, bár önmagában jó, mégsem adható a hideglelésben szenvedő embereknek. Tehát még ha a tánc önmagában jó is volna, akkor sem ajánlható, mert a romlott természetünknek felettébb ártalmas, s ezért kerülünk kell.

IX. ellenérv: A tánc engedélyezhető, ha ritkán, megfelelő motivációval, megfelelő személyek végzik (A tánc feltételei)

- 1, A tánc megengedhető, ha módjával, ritkán végzik (gyakoriság)
- 2, A tánc megengedhető, ha nem könnyelműség (levitas) vagy bujálkodás céljából végzik, hanem gyönyörködtetés céljából (szándék, motiváció)
- 3, A tánc megengedhető, ha tisztességes személyek előtt mutatják be (megfelelő személy)

Szentpéteri korábban – a prédikáció elején – a táncbíráló érvelést alátámasztandó utalt a tánc feltételeire, most pedig ugyanezt a tánc feltételeiről szóló gondolatkört ítéli el. Gondolatmenetet szerint ui. (1) Hiába végzik módjával a táncot, ha a bolondságban, esztelenségben keresi valaki a módot. (2) Nem csak a tett végrehajtásának motivációját kell figyelembe venni, hanem a tettnek a következményeit is. Tehát nem elég a táncos helyes motivációjára figyelni, ha maga a tánc egy sor rossz következménnyel jár. Szentpéteri a tánc gyönyörködtető (művészi!) funkcióját is elveti. (3) A tánc nézése a tisztességes személyben is bűnös vágyat ébreszthet.

X. ellenérv: Az ember a saját feleségével táncolhat.

A prédikátor szerint még a saját feleségével sem táncolhat az ember mivel (1) a tánc halálos bűn (Ezt a tételt fentebb már bizonyította Szentpéteri). Halálos bünt, kárhozatos vétket az ember sem idegennel, sem a feleségével nem követhet el. Másrészt pedig (2) a férj és feleség együtt, közösen is tudnak bűnös tetteket elkövetni.

XI. ellenérv: A tánc egészségessé teszi a testet.

Szentpéteri nem fogadja el, hogy a tánc pozitív hatással van a testi folyamatokra. (1) Olyan orvosi véleményekre (a salernói orvosi egyetem egészségügyi szabálykönyve) hivatkozik, amelyek szerint az evés utáni intenzív testmozgás (pl. tánc) nem ajánlott, mert az emésztést akadályozza. Másrészt (2) a Biblia alapján (Mt 6,33.) a testi egészség fontosságát is megkérdőjelezi, hiszen az a „külső emberre” vonatkozik, azonban a vallásos embereknek a „belső ember” a lényegesebb.

XII. ellenérv: A keresztényi szabadság miatt a tánc engedélyezhető.

Szentpéteri úgy véli, hogy az ilyen álláspontot képviselő teológusok a keresztényi szabadságra való hivatkozás leple alatt csupán a bűnös tettek elkövetését próbálják elfedni. („A keresztényi szabadságot a szabadosságra érvként felhozni nem szabad.” Alsted)

XIII. ellenérv: A táncot csak a komor, kedvetlen, megkeseredett papság tiltja („a Pápok komorrá és magánakvalóvá akarják az embert tenni, amikor minden vigasságtól el-akarják vonni.”)

A református prédikátor véleménye szerint a vallásos élet gyakorlása nem teszi komorrá, magának valóvá az embert. Éppen ellenkezőleg: a kereszténység gyakorlása által örömmel telítődik el az ember (Zsolt 18,26–27. Zsolt. 89,16., Zsolt. 146,8. stb.).

XIV. ellenérv A táncpárti érvelés befejezése.

Ebben a részben Szentpéteri csupán a hétköznapi beszélgetéseiből, tapasztalataiból merített, a fikatív Ugri uram által megtestesített érvek megcáfolására tett kísérletet. Utalásai alapján úgy tűnik, hogy ismerte néhány táncpárti szerző (Cajetánus: Summula) munkáját is. (Bizonyíték: VI. ellenérv). Azonban ezeknek a táncpárti érveknek a tárgyalására már nem szán időt („én mostan nem pepetszek”).

A következő szerkezeti egységben (V. haszon, Jóra való intés) Szentpéteri az egyházi és a világi vezetőkhöz intéz buzdítást a tánc kiirtására.

Az előbbivel kapcsolatosan számára a legfontosabb kérdések a következők: Milyen egyházi eszközök állnak rendelkezésre a tánc megfékezésére? Miképpen lehetne a lakó-

helyünkről a táncot kiirtani, távol tartani? Válaszában elsőként azt hangsúlyozza, hogy a lelkészeknek (1) a táncot a prédikációkban, katekizmusokban egyértelműen el kell ítélni, illetve (2) a táncosokat – először személyesen, négy szemközt, majd nyilvánosan is – ki kell prédikálni, meg kell inteni a táncot kedvelő, gyakorló személyeket. Végül (3) a táncosokkal szemben az úrvacsora kiszolgálásának felfüggesztését kell alkalmazni. Tehát (4) az egyházi fenytések gyakorlása (feddés, dorgálás, eltiltások / suspensio, kirekesztés, kiközösítés) és a presbitériumok felállítása volna a célravezető út.

Fontos lenne a tánc elleni zsinati határozatok alkalmazása is. Ezzel kapcsolatosan Szentpéteri több táncellenes végzéseket hozó zsinatot is listáz (Laodíceai, Trullo-i, Agdei, Toledói zsinatok). A prédikátor sort kerít a zsinatokkal kapcsolatos teológiai problémák (anthropareskeia, prosopolepsia stb.) megválaszolására is.

Szentpéteri az egyházi fenytésekre vonatkozó ellenérvet ('Mondás') is megcáfol. Nevezetesen: az egyházi fenytések alkalmazása teljesen hatástalan, nem fogja a táncot megfékezni. Mi értelme akkor ezeket alkalmazni? (1.) A prédikátor egy orvosi példát hoz a kérdés megválaszolására, miszerint „Nem mindig az orvos által enyhül meg a beteg.” Ennek ellenére az orvosnak az a kötelessége, hogy megpróbálja meggyógyítani a beteget. Ugyanez az egyház dolga is, lehet, hogy nem koronázza siker az erőfeszítését, de mégis meg kell próbálnia az erkölcsstelen tettek megszüntetésének elérését. Másodsorban (2) pedig azt hangsúlyozza, hogy ha a fenti kifogás helyes volna, akkor másféle bűnöket sem lehetne feddással, dorgálással, kipredikálással orvosolni, ami pedig nyilvánvalóan teológiai nonszensz.

Szentpéteri a világi vezetéssel („Politai remediumok”) kapcsolatban azt tartja a legfontosabb kérdésnek, hogy milyen gyakorlati intézkedéseket kell hozniuk a települések magisztrátusainak a táncolás megfékezésére? Mivel a magisztrátus szabadsággal (potestas) és hatalommal (potentia) rendelkezik, ezért (1) ne tűrje meg azokat az iskolákat, ahol a táncolás mesterségét tanítják, vagy tánctanárokat alkalmaznak. Igaz Szentpéteri tudomása szerint ilyen iskolák Magyarországon nem léteznek. (2) A magisztrátusnak meg kell tiltania, hogy a lakodalomban muzsikuskok, hegedűsök, bordósíposok jelen lehessenek. A tilalomnak a településen rendezett valamennyi lakodalomra vonatkoznia kell: a helybeliek, a vendégek, illetve átutazók által szervezett lakodalomra is. A zenészek sem a lakodalomban, sem más vendégségben ne lehessenek jelen. Sőt a legüdvösebb megoldás az volna, ha a magisztrátus az összes zenészt kiűzné a városból. A kiűzés indoklása az, hogy a zenészek az ördög szolgálói, az emberek elvesztői. Vö. „Parancsold meg Izráel fiainak, hogy üzzenek ki a táborból minden poklost, és minden magfolyóst, és mindenkit, aki holttest miatt lett tisztátalaná.” (4Móz. 5,2-4.)

(3) A magisztrátus keményen büntesse meg azokat a személyeket, akik a lakodalomban, a vendégségben, vagy a házaknál a táncolást megengedik, vagy a házukat ingyen vagy bérbe adják a táncosoknak.

Ha a táncolás a település közterületén ('közhelyen') folyik, akkor a táncosokat fejenkénti büntetésben kellene részesíteni. A büntetések módját azonban Szentpéteri nem kívánja előírni, azok kidolgozását a magisztrátusra bizza.

A következő szerkezeti egységben (Indító okok) a táncellenes rendelkezések végrehajtására ösztökélő, ösztönző elveket listázza a prédikátor: (1.) Ez Isten törvénye, parancsa. Jer. 14,19., 2Tim. 4,2, (2) A klerikusok tisztje az, hogy az Istenért munkálkodjon 3Móz. 2,11., Róm. 15,16. (3) A büntetés. Isten megbünteti a klerikusokat, ha nem cselekednek a táncolás ellen. Ézs 56,10., Ezék. 33,8., Zsid. 13,17. Ezek a bibliai hivatkozások nem tartalmaznak táncbíráló észrevételeket, hanem általánosságban szólnak az egyházi rend kötelességeiről, Szentpéteri mégis a táncra vonatkoztatja a passzusokat.

Szentpéteri a magisztrátusok számára a táncellenes intézkedések foganatosítására a következő elvek figyelembe vételét javasolja: (1) Ez Isten törvénye, parancsa: ki kell űzni a gonoszt. (5Móz. 17,12., 21,21., 29,19.) A tánc is gonosz dolog. (Zepper) (2) Mert a tettekről számot kell adni Isten előtt. Zsolt. 82,1., (3) A magisztrátus, a bírák Isten képviselői. (Zsolt. 82,6., 5Móz. 17,18-19.) Ezek a bibliai hivatkozások is csak általánosságban szólnak a világi hatalom kötelességeiről, Szentpéteri mégis a táncra vonatkoztatja ezeket a verseket.

Szentpéteri utolsó (4) érve az, hogy az előző korok uralkodóinak példái is erre ösztökélik a magisztrátust: (a) Dávid példája, aki világi vezető, király volt (b) antik példák (Tiberius császár, Domitianus császár). Dávid királlyal kapcsolatban egy felmerülő ellenérvet is megtárgyal, miszerint Dávid nem említi a Bibliában, hogy a táncosok ellen fel kellene lépni. Vö. „Reggelenként elvesztem e földnek latrait, hogy kigyomlájak az Úrnak városából minden gonosztevőt.” (Zsolt 101:8)

Szentpéteri ezt az ellentmondást úgy igyekszik feloldani, hogy elismeri, hogy a szövegben szó szerint valóban nem történik utalás a táncosokra, azonban Dávid beleérti őket is. Hiszen szó szerint más, egyéb nyilvánvaló bűnöket (pl. paráználkodik, gyilkosok) sem említi, de nyilván rájuk is vonatkozik az utalás.

Dávid, Tiberius, Domitianus alakjai mint az erényes uralkodó mintái jelennek meg Szentpéteri fohászaiban. A mű Ézsaiást megidéző prófétai hevülettel megírt szózáttal fejeződik be.²⁵

A Szentpéteri által felhasznált szakirodalomból legjelentősebb számban a kálvinista (24) – ezen belül: puritán (9) és coccejánus (1) – teológusok, prédikátorok műveit (34), az egyházatyák írásait (21) és az antik irodalom képviselőit idézte (17).²⁶ Az ókori és középkori zsinatok (8), pápai dekrétumok (4) mellett jelentős számban képviseltetik magukat a korpuszban a reneszánsz íróktól származó táncbíráló idézetek (8) is. A sort a középkori prédikációk (3) valamint a korszak katolikus (2) és evangélikus (2) teológiai szakirodalmára zárja. Az idézetek gyakoriságát vizsgálva megállapítható, hogy Szentpéteri legtöbbször XVI. századi szerzőkre (Perkins, Zepper, Szegedi Kis István) hivatkozott. Őket két ókori író (Cicero és Aranyszájú Szent János) követte, akik táncbíráló szállóigéknek köszönhetik a magas idézettségüket.

A külföldi szerzők listáját vizsgálva azonnal szemet szúr Ames hiánya, akivel szemben Perkinst és Zeppert részesíti előnyben. (Ez utóbbiától jelöletlen idézeteket is átvesz.)²⁷ A citátumok vizsgálatának másik szembeötlő vonása a magyar szerzők alulreprezentált-

²⁵ Csorba, 2011. 74.

²⁶ Részletesen lásd I. sz. függelék.

²⁷ A táncbíráló Gyulai Mihály éppen ellentétes módszert követ: Amest hivatkozta, Perkinst mellőzi; Pathai Baracsi egyiket sem citálja.

sága. Szentpéteri mindössze Pathai Baracsi János (Tánc javallójának...) versének részletét és Szegedi Kis István rendszerező művét (Loci communes) használta fel. Az újabb kutatások tanúsága szerint Szentpéteri több magyar forrást (Sóvári Soós Kristóf, talán: Pázmány) is idéz jelöletlenül.²⁸ Joggal merülhet fel a kérdés, hogy a szintén Martonfalvi tanítvány Gyulai Mihály – nem sokkal korábban Debrecenben napvilágot látott – táncbíráló művét miért nem idézte?²⁹

A prédikációban szereplő possessori jelölésekből, hivatkozásokból (mihi, pagus mihi, folio mihi) részben rekonstruálható Szentpéteri saját könyvtára is, amelyben Kálvin-, Voetius-, Perkins- Gualtherus- és Rivet-műveket találhatunk.³⁰ A Szentpéteri tulajdonában lévő kötetek egy része beazonosításra került és az utókorra maradt.³¹

A szöveg átírásának szabályai: A mai nyomdai gyakorlatban nem használt jeleket (f, s, ş, ß, z, ē, ě, ě, ō, ű, ű, ô stb.) jelenleg használatos betűvel helyettesítettem. A c hangértékű cz helyett c-t, bizonyos esetekben a mássalhangzó kettőzés (szsz) helyett a mai, egyszerűsített alakot (ssz) használtam. Az a névelő, az e mutatónévmás, az s kötőszó és a ragtalan birtokos jelző mellől az aposztróf (') jelet elhagytam. A rövidítések feloldását illetve saját kiegészítéseimet szögletes zárójelben [] tüntettem fel. A prédikáció szövegét az Országos Széchényi Könyvtárban található mikrofilm alapján közlöm (OSZK, RMK I. 1501).³² A táncra vonatkozó idézeteket, margináliákat következetesen visszakerestem és lefordítottam, a többi esetben azonban nem mindig követtem ezt az eljárást.

²⁸ Csorba, 2016. 352.

²⁹ Révész, 1893. 450.

³⁰ Kálvin: Az ereklyéről, Voetius: Selectae disputationes theologicae, Rivet: Vizsgálódások a Teremtés Könyvéről, Aretius: Jámbor és tudós tanulmány a táncról és a táncmulatságról, Perkins: A lelkiismeretnek akadékiról, Aranylanc.

³¹ Csorba, 2014b, Csorba, 2015.

³² A kötetben egy kéziratos vers bejegyzése is megtalálható. (Ifjú szív bár örülj vidámságban merülj... Ao Dni 736 dje 10 Oct.). Stoll, 2002. 592.

[A1r]

T A N C Z P E S T I S E

Avagy.

Olly *alkalmatos üdőben mondott Ige*, mellyben ama nem tsak *endemia*; hanem *epidemia*¹ pestisnek, a *fajtalan Tántznak*, *kárhoyatos vólta* graphicé, *bötüsön le rajzoltatik*, és *annak autorának* az álnok Ördögnek azt óltalmazó *erösségei enervaltának*, meg-erötelenitettek.

Mellyet a Sz. Irásnak folyamattyában talált

S Z E N T - P E T E R I I S T V Á N.
Az Ur Jésus Christusnak *alázatos Tanítványa* és a Szent-Mihályi Ekklésziának ackori Tanítója.

Jer. 1. v. 10. Gyomlály, ronts, veszess, törj, éppits, és plántally.

D E B R E C Z E N B E N.

Nyomtat: VINCZE GYÖRGY, által. 1697.

¹ endémia: Meghatározott helyen kis számú embert érintő járvány. epidémia: széles körben elterjedt, tömegeket érintő járvány.

[A1v]

Chrysost. Hom. 49. in Matth. tom.
2. p. 416.

*U*Bi, inquit, saltus lascivus, ibi diabolus certè adest. Non n. ad tripudia hæc nobis præbuit Deus sed ut modestè incedamus, non ut impudenter Camelorum modo saliamus, nec n solùm fæminæ; verùm etiam Cameli turpiter saliant: sed ut in Angelorum choris consistamus. Quod si corpus deforme sit impudenter saliendo, quantò magis animam fædari credendum est? His tripudiis diabolus saltat, his à dæmonum ministris homines decipiuntur. Hæc ille.²

[A2r]

Postquàm Reverendi, Clarissimi, ac eruditione præclari Viri, Domini Stephani Sz. péteri, Ministri Ecclesiæ Sz. Mihalyiensis, brevem hunc Tractatum & conceptum de vulgari (non sacra) Chorea, attentè & curiosè, perlegissem, deprehendi in eo omnia judiciosè, solidè, sanè & Orthodoxè tradidisse; commodè ac dextrè choreas, earumque ductores taxasse. Ut enim in Hungarica Natione, & huic similibus chorea viget ac exercetur in conviviiis & nuptiis, (nempe: junctim. h. e. à Viris simul cum mulieribus & virginibus propudiosè) cum multis vitiis ita est conjuncta. Scilicet: Amentiâ, superbiâ, ebrietate, invidiâ, lasciviâ, mollitie, ingluvie, turpi inflammatione, scortatione, & nonnunquam cædibus, ut eventus sæpè docet, & gesticulationes choreas practizantium produunt. Illi namq;

A₂

cor-

² Mottó a belső borítón: „Ahol ugyanis buja táncra kerül sor, ott biztos jelen van az ördög is. Hiszen a lábunkat nem azért adta nekünk Isten, hogy ugrabugráljunk, hanem, hogy méltóságteljesen járkáljunk vele, nem azért, hogy szégyentelenül úgy szökdécseljünk, mint a tevék – mert nem csak a nők, hanem a tevék is idétlenül szoktak ugránozni – hanem hogy az angyalok kórusában álljunk vele. Ha pedig a testet elcsúfítja a szégyentelen tánc, mennyivel inkább el képes torzítani a lelket? Ezek a táncok az ördög táncai, arra szolgálnak csak, hogy a démonok szolgálói lépre csalhassák velük az embereket.” (Magyar László András fordítása). Migne, 1857–1866. 58. kötet, 491. (Chrysostomus: 49. homília Máté evangéliumáról). A tánc pestishez való hasonlatosságának motívuma több forrásban előfordul: Aranyszájú Szent János (12. homília a Kolosszosz-beliekhez írt levélről), Iulencus (Evangélium-harmónia), Aranyszavú Szent Péter (127. sermo), Aretius (Jámbor és tudós tanulmány a táncról).

[A2v]

corpora moderando, modò se deprimunt, & declinant, modò se attollunt & elevant, modò pedibus pulsant, manibus strepunt, mammillas prænant, palpant, se se amplexantur, constringunt, corpus contrectant, ore boant & rugiunt, per ambitum & circumferentiam se se volvendo, capite nutant & gestant; ita ut non immeritò dici queat talis Chorea *Mola Diaboli, ET Follis Sathanæ*; cujus originem & proprietates, ex Antiquitate & Patribus etiam noster *Szegedinus*³ declarat. Judico ergò hunc Tractatum ut necessarium ita prælo & evulgando dignum esse: ut omnes boni indè naturam, & virus hujus diabolici vitii percognoscentes ab eo abhorreant, & quorum interest etiam alios abhorrere faciant.⁴

JOHAN. K. DEBRECZINUS

*Ecclesiastes Polgariensis, ET
F. T. D. S. Anno. 1697.
23. Februarji.*

³ Szegedi Kis István (1505–1572) református prédikátor, a hazai reformáció egyik legnagyobb alakja, nemzetközi szinten is jegyzett műveket alkotott. Tolna, Laskó, Ráckeve prédikátora volt. Életrajzát tanítványa Skaricza Máté írta meg. Életről az egyik legteljesebb összefoglalás: Szakály, 1995. Az ajánlásban hivatkozott Szegedi Kis István mű a *Loci communes – Közös tételek / helyek* (1585, Bazel). Ez a – főként a svájci reformáció tételeit taglaló – enciklopédikus mű több tudományterületre (dogmatika, etika, egyházjog stb.) kiterjedt és a legkülönbözőbb kérdéseket (csendesség, tanulás, a nyelv megzabolázása, tanácskozás, törvények, béke, imádkozás) tárgyalta. Szegedi műve azonban nem önálló munka, hanem több szerző munkájából (Kálvin, Bullinger, Melanchton, Béza, Musculus, Vermigli) összeállított kompiláció. Alkotói eljárásáról általánosságban elmondható, hogy az anyag összeállítása során nem vette figyelembe, hogy egymástól eltérő vélemények kerülnek egymás mellé a kötetben. A tánc esetében azonban nem így járt el: meglehetősen egységes táncbíráló korpuszt közölt. Szegedi műve hazai és európai viszonylatban is egyaránt népszerűségnek örvendett; amelyet alátámaszt az a tény is, hogy munkáját előszeretettel idézik a táncról folyó morális vita során is (Johann von Münster: *Istenes tanulmány az istentelen táncról*, 1594, Tolnai Decsi Gáspár Decsi Gáspár: *Az utolsó üdöben egynéhány bűnökről való prédikációk*, 1582). Szegedi művének táncbíráló fejezete magyarul is olvasható: Szegedi, 2010. 4–18.

⁴ „Miután a tisztelendő, hírneves, és kiváló műveltségű férfiúnak, Sz. péteri uramnak, a szentmihályi egyház előljárójának ezt a rövid tractatusát és conceptusát a közönséges (nem szent) táncról figyelmesen és kíváncsian átolvastam, észrevettem, hogy abban minden igazságosan, szilárdan, mértékletesen és orthodox módon beszél el, megfelelően és ügyesen értékeli a táncokat és azok vezetőit. Amiként ugyanis a magyar nemzetnél és a hozzá hasonlóknál a tánc virágzik és gyakoroltatik a vendégségekben és lakodalmakban (tudniillik gyalázatos módon a férfiak együtt és egyszerre az asszonyokkal és a lányokkal), úgy kapcsolódik össze számos bűnnel. Azaz: esztelenséggel, göggel, ittassággal, irigységgel, kicsapongással, bujasággal, falánksággal, erkölcstelen felhevüléssel, paráznasággal, és olykor gyilkosságokkal, ahogy a tapasztalat gyakorla tanítja, és a táncot gyakorlók taglejtései mutatják. Ezek ugyanis: testüket mozgatva egyszer lehajolnak, majd felemelkednek, majd lábukkal toppantanak, kezükkel zajonganak, keblüket simogatják, magukat ölelgetik, összeszorítják, testüket tapogatják, szájukkal kiáltanak és bömbölnek, kanyarogva és körbe járva forognak, fejükbőlólintanak. Így tehát nem érdemtelenül nevezhetik az efféle táncot az Ördög malomkövének és a sátán zsákjának. Ennek eredetét és tulajdonságait az antikvitástól és az Atyáktól [kezdvé] a mi Szegedinusunk is megvilágítja. Ezt a traktátus úgy szükségesnek, mint közhírré tételre és

[A3r]

Az UR JESUS Christus *kitsiny s
együgyü Nyájának.*

A

SZENT MIHALYI
SZ. EKKLESIANAK.

A kegyes s fegyhetetlen élet-
ben naponként *öregbedést*, és abban *vé-
gig meg-maradást*, a meg-Szentelő
SZ. LELEK ISTENTÖL!

CHRISTUSban kedves *Atyámfiai*, s figyelmetes Halgatóim! Imé amaz epidémia *pestisről*; tudni-illik a *fajtalan*⁶ *Tántzról* írott *Conceptuskámat*⁷ szem eleiben ki-bocsátom és közönségesé téstem. Erre engemet indított az én *tisztem és kötelességem*; holott *Uramtúl* az ő *Országának* (kinek e *Tántz rontója*) *éppítésere*; ellenben pedig az *ördög országának* (kinek e *Tántz nevelője és gyámolítója*) *rontására* bocsáttattam-ki,⁸ melyre e kédiglen a nékem adatott kegyelemnek és ajándéknak mértéke szerint tellyes erőmmel és tehetségemmel igyekeztem is, és ez után-is igyekezem.⁹ Hogy pedig kegyelmeteknek ajánlom ez együgyü s kitsiny iráskámat okai im ezek 1. Mert meg-tapasztaltam az edgy-néhány esztendők alatt a kegyelmetek *Isten beszéde halgatásában való serénységét és buzgoságát*, és annak ez Ekklesiában (ha szintén förül

A₃

före

kinyomatásra érdemesnek ítélem tehát: azért, hogy minden jó ember innen megismerve ennek az ördögi vétekek természetét és mérgét, attól visszariadjon, és akik között jelen van, másokat is visszariasszon.”

⁵ Debreceni Kalocsa János (1632–1710) református püspök, lelkész, puritán kultúrpolitikus. Szentpéteri két másik könyvéhez (Hangos trombita, Ördög szigonnya) is ő írt előszót, amelyek valójában censori jóváhagyások. A könyvbírálat eljárásának szükségességét az 1646. évi szatmárnémeti nemzeti zsinat tárgyalta és vezette be. Ezért olvashatunk már a korszak egy korábbi táncbíráló művében is censori sorokat (Gyulai Mihály: *A tánc jutalma*, 1681, Nógrádi Mátyás tollából) Csorba, 2008b. 48–49., 143.

⁶ *Fajtalan*: erkölcstelen, buja, szilaj, vásott, csintalan.

⁷ Vázlat.

⁸ Vö. Béza Kálvin életrajza. Csorba, 2001. 74.

⁹ marginália: Zepper. Expl. Leg. Mos. Jor. p. 344. Megjegyzés: Wilhelm Zepper (1550–1607) kálvinista herborni lelkész, teológus, egyházjogász. *Politia ecclesiastica* (1595) című művében a presbitérium felállítása mellett érvelt. Homiletikai kézikönyve (*Ars habendi et audiendi conciones sacras*, 1598.) szintén népszerű volt a korszakban. Szentpéteri a *Legum Mosaicarum forensium explanatio / A mózesi törvények magyarázata* (1604) című művéből idézi a táncbíráló passzusokat (341–346.).

AJANLO LEVEL.

főre nem mindenek részéről-is; mivel a konkolyok ama nagy aratásig a tiszta maggal edgyütt léznek) *sikerét*.¹⁰ Ide való bé-lepésemnek eleinn én a *Tántzról* tanítottam vala, s úgy meg-áldá az UR munkámat; hogy annak *folyása* (ki az előtt divattyában vala) ottan *meg-szárada*, s azúlta majd *emlekezete-is el veszett*. 2. Mert ez iráskám kegyelmetek által lát világot. Vegyed azért Christus Nyája töllem ez csekély ajándékomat olyan *buzgó indulattal*, minémüvel én nyujtom, ki *magamat éretted naponként fogyatni nem szánom*, s *idvességedet elő mozdítani minden világi nyereségnél drágábbnak tartom*. Ha mi lelki gyarapodást ebből vehetsz, azért merön az *Istennek adgyad a dicsőséget*: én velem pedig ugyan *tusakodgyál Isten előtt érettem való imádkozásodban*; hogy ez után (ha Isten akarja s élek) több és nagyobb ajándékokat vihessek fel az UR Sátorának éppítésére.¹¹ Ugyanis vagynak én-nékem e kívül némelly *aprolékos iráskáim*; mint vagynak közel 2000. *írott válogatott Concióim* Romai nyelven,¹² kik közül néhány százat *recognoscálván*,¹³ és született nyelvünkre fordítván, az együgyü hiveknek épületekre szem eleiben kibocsátani kész vólnék.

Vagyon nékem az *Uj embernek Anatomija*. Vagyon az *Idvesség arany Lántza*.¹⁴ Vagyon *Hangos Trombitám*, mellyet oh! vajha valaha meg-fuvalhatnék a Részegeskedésnek hagymázzától meg-kámporodott fejű Magyar világnak! Vagyon *Világ ártalmas barátsága*,¹⁵ Vagyon *Aspis kigyó tojása*,¹⁶ Vagynak valami *nótátskáim*.¹⁷ s a t. Mellyeket én nem *dicsekedésből* számlállok elő; (mert akarom; hogy

csak

¹⁰ marginália: Matth. 13. v. 30. „Hagyjátok, hogy együtt nőjön mind a kettő az aratásig, és az aratás idején azt mondom majd az aratóknak: szedjétek össze először a konkolyt, és kössétek kékébe, hogy megégessétek; a búzát pedig takarítsátok az én csűrömbé” (Mt 13,30.).

¹¹ marginália: Rom 15. v. 30. „Kérlek pedig titeket atyámfiai a mi Urunk Jézus Krisztusra és a Lélek szerelmére, tusakodjatok velem együtt az imádkozásokban, én érettem Isten előtt.” (Róm 30,16.).

¹² Ti. előadásaim latin nyelven.

¹³ megvizsgálva (a latin recognoscere igéből).

¹⁴ A címek alapján következtethetünk ezen elveszett művek tartalmára. Az első (Uj embernek Anatomija) minden valószínűség szerint a megtérést (Ef 4,22–25.; Kol 3,9–10.) taglalhatta, míg a második (Idvesség arany Lántza) „az igemagyarázat metaforájára utal (Péld 1,9.),” és a summák (Aquinoi Tamás, Perkins, Amesius) illetve a korabeli kátémagyarázatokkal (Drégelypalánki János: Conciones in Catechesim Palatinatum Secundum explicationes. Kassa-Debrecen, 1667–1682; Köleséri Sámuel: Értelmes catechizálásnak szükségessége. Debrecen, 1682) való kapcsolatot mutatja. Csorba, 2008b. 144.

¹⁵ A cím alapján nem határozható meg a mű tartalma.

¹⁶ Szentpéteri műveinek lajstromából a részegség ellen íródott Hangos Trombita... (Debrecen, 1698) és az Aspis kigyó tojása névvel ellátott írás azonosítható be. Ez utóbbi a káromkodást támadó Ördög Szigonnya... (Debrecen, 1699) című prédikációjával lehet azonos, amelyre a bibliai utalás (Zsolt 58,5–6.; Róm 3,13.) enged következtetni. Csorba, 2008b. 144.

¹⁷ A szó jelentése ebben az esetben: 'jegyzet, kézirat.' Csorba, 2008b. 144.

AJANLO LEVEL.

csak azé legyen a dicsőség, a ki ezekre nékem erőt és alkalmatosságot engedett) hanem kedvem ellen azért beszéllem-meg *jó igyekezetemet és fáradságomat*; hogy lássa-meg (és magát szégyenlye-meg) e *Világ*, (ki én hozzám gonosz kain szivet visel; hogy im *vélle edgyütt nem fútok*. *Edusának és Pótínának*¹⁸ véle edgyütt *nem szolgálók*) miben töltöttem eddig rövid s hamar el folyó életemnek napjait: miúlta az én jo kegyelmes Istenem nékem annyi kegyelmét adta; hogy a *jóbb és bal* kezem között különbséget tudok tenni, gyakran kérem azt ö Sz.[ent] Felségétül;¹⁹ hogy az ö kegyelmes akarattából avagy vigyen-fel idején, e bűn szaporító világból, az ö mennyei Academiájában a tökéletesekké lött igazaknak seregében; avagy ez földön életemet, a Christusért, Sz. Lelkével úgy vezérellye hogy senkinek ne légyek *botránkozására*; hanem az hiveknek seregében élhessek *egyebeknek hasznokra*, és az ö Felséges nevének *dicsiretire*.²⁰ Ha azért Isten arra való időt engedne; s nyomorúlt országunknak el-veszett békességét megadná, lévén reá *Moneta*,²¹ kész vólnék közzülök *némellyeket* (avagy *mind is*) az hivekkel közleni. En időmet héába tölteni nem akartam, semmi alkalmatosságot a munkálkodásra szánt szándékkal el nem mulattam, meg világomatis a miatt meg-fogtam, meg-gondolván hogy *az UR szolgálja vagyok, az UR szolgájának pedig munkásnak kell lennie, és a melly szolgálatot az UR-ban vett, azt be-kell töltenie*.²² Elöttem viselem *az UR nevére tött esküvésemet is*, a mikor tudni-illik az aratásnak URa, engemet az ö gabonájának aratására ki-bocsáta, *solenniter*²³ *meg-esküdttem*

A4

hog

¹⁸ Edusa és Pótina: másnéven Educa és Potica. A római mitológia alakjai, akiknek a tisztsege a gyermekek étellel és itallal való ellátása volt. A gyermekek védelmét ellátó két istennő, akik egyébként testvérek voltak, sokat veszekedtek egymással, mert feladatuk hatalmukhoz képest jelentéktelen volt.

¹⁹ marginália: Vitæ laudabilis ET innoxie testimonium efficacius est, quam linguæ. Cyprian. (Cyprianus: „Az ártatlan és dicséretre méltó élet tanúságtétele hathatósabb, mint a nyelvé.”).

²⁰ marginália: Malè conveniunt Esavi manus cum voce Jacobi. Bene docere, ET male vi[-] vere, nihil aliud est, quam sua se vocedamnare August. (Ágoston: „Nem illik Ézsza keze Jákob hangjához. Jól tanítani és rosszul élni semmi más, mint saját beszédével önnönmagát kárhozatni.”) Egy hasonló szöveg a következő műben található: „Vera est confessio benedicens, cum idem sonus est et oris et cordis. Bene autem loqui, et male vivere, nihil aliud est, quam sua se voce damnare.” (Prosper Aquitanus: sententiae ex Augustino delibatae. 1. könyv. 6. pont De vera Dei laudatione. Vö. Migne, 1841–1855. 45. kötet 1859.).

²¹ Pénzérme.

²² marginália: Col. 4:17. In synodo Generali szoboszlaini, die 2. Julij. Anno. 1 6 7 9. celebrata. („A szoboszlai általános zsinaton, [mely] 1679. esztendő július 2-án ünnepeltetett”) A zsinat vitatémája a pokolról (de Inferno) szolt és egy az egyházi beiktatásra vonatkozó határozat is született, amely értelmében lelkészi vizsga nélkül nem lehet szolgálatot végezni, amely „a nép körében nagy népszerűségnek örvendő parasztproféták”-tól, akiket az egyház igyekezett a lelkészi vizsga letételére szorítani. Szentpéteri előszeretettel „hivatkozott papi esküjére és annak nála lévő bizonylatára,” így különböztenvén meg magát ezektől a parasztprofétáktól. (pl. „tisztém és hivatalom szerint cselekedhetem” Szentpéteri, 1699. A3v) Ez a szemléletmód oda vezetett, hogy Szentpéteri felértékelte a lelkészi rend szerepét és a profétai hagyomány letéteményeseiként láttatta őket s így saját magát is. Ebbéli törekvésében elsősorban Perkins (illetve: Coccejus) hatása érhető tetten. Ezzel magyarázható, hogy „szerzőnk saját profétai magatartásáról úgy beszélt, mint neki adatott hatalomról, és „a világról világról, mint érte den tömegről, amely ellen mindig kemény, támadó hangnemben lépett fel.” Csorba, 2008b. 180.

²³ solenniter: ünnepélyesen.

[A4v]

AJANLO LEVEL.

hogy *tanulok* és *tanitok*, (melly *élő nyelvel* és *írassal* léssen) mellyet tellyes tehetségemmel megtartani igyekezem;²⁴ hogy a mikor az én Uram *meg-jöv*, és *velem számot vét*, ezt hallyam ö tölle: *Euge serve bonè ET fidelis*.²⁵ *Jól vagyon jó és hiv szolgál, kevesen vóltál hiv, sokra bizlak ez után menny-bé a te URadnak örömében*.²⁶ Naj erchu kürie Jesu.²⁷ A minden kegyelemnek Istene pedig erőssitsen meg titeket mind végig az ártatlanságban, a mi Urunk Jésus Christusnak napjára. Amen! Amen!

Irárm Szent Mihályon, az *Igének megtestesülése utánn*. Anno. 1696. esztend.

A *kegyelem széki* előtt minden nap éretted meg-jelenő *Orátorod*.²⁸
SZENT-PÉTERI ISTVÁN.

²⁴ marginália: 2 Thes. 3. v. 15. „De ne tartsátok ellenségnek, hanem intsétek, mint atyafit.” (2Thessz 3,15.).

²⁵ Euge serve bone et fidele: Jól van, jó és hűséges szolgál!

²⁶ marginália: Matth. 25. v. 19. 21. 23. „sok idő után pedig megjöve ama szolgálknak ura, és számot vete velök... Az ő ura pedig monda néki: Jól vagyon jó és hű szolgálám, kevesen vóltál hű, sokra bizlak ezután; menj be a te uradnak örömébe... Monda néki az ő ura: Jól vagyon jó és hű szolgálám, kevesen vóltál hű, sokra bizlak ezután; menj be a te uradnak örömébe.” (Mt 25,19., 21. és 23.).

²⁷ Naj erchu kürie Jesu (görög).

²⁸ Orator: szónok, Szentmihály: régebbi elnevezéssel Büdszentmihály (ma: Tiszavasvári).

[A5r]

Henric: Cornelius Agrippa,²⁹

de vanit. scient. cap. 18. *Nullum choreis spectaculum ridiculum ac in conditum magis: hæc laxamen petulantia, amica sceleris, incitamen libidinis, hostis pudicitia, ac ludus probis omnibus indignus: sapæ (sic!) ibi matrona diu servatum decus perdidit, sæpe infelix virguncula ibi didicit, quod meliùs ignorasset, multarum ibi fama periit, pudorque. Multæ indè domum impudica, plures ambigua redierè; castior autem nulla, pudicitiam choreis sæpe stratam, semperque impulsam, oppugnatamque videmus, Hæc ille ex rei vetitate*.³⁰

A5

In No-

²⁹ Henric Cornelius Agrippa von Nettesheim (1486–1535), német humanista, alkimista. Műveit a katolikus dogmákban való kételkedés, az egyház őskeresztényi jellegű megreformálása, újplatonizmus és mágia jellemzi. Leghíresebb, részletekben már magyarul is olvasható műve a *De occulta philosophia sive de magia* (Az okkult filozófiáról avagy a mágiáról, 1531–33.). *De vanitate et incertitudine scientiarum* (A tudományok hiábavalóságáról és bizonytalanságáról, 1530.) a pogány humanizmust, a boszorkányhiedelmet támadta.

³⁰ „...bizony a táncnál nevelésesebb és időtlenebb látványosság nem is létezhetnék. A tánc ugyanis a könnyelműség bátorítója, a bűn kedvese, a vágy csiholója, a szemérem ellensége, gondolkodó emberhez méltatlan játék. Mint Petrarca mondja, tánc közben gyakran veszíti el az asszony sokáig híven őrzött becsületét, gyakran tanulja meg a szerencsétlen szüzcseke, amit jobb lett volna sose tudnia, és tánc közben bizony sokak jó híre és szemérme veszett oda mindörökre. A táncmulatságból számosan tértek haza már megrontva, még többen megzavarodva – megtisztulva azonban még soha senki. Gyakran tapasztalhatjuk, hogy a tánc néha alaposan megtiporja, ám kivétel nélkül mindig támadja, és ostrom alá veszi a szemérmét.” (Magyar László András fordítása). Henric Cornelius Agrippa: *De vanitate et incertitudine scientiarum*, cap. 18. (A tudományok hiábavalóságáról és bizonytalanságáról, 1530.).

[A6r]

In nomine Domini laxabo rete!

FUNDAMENTUM.

Ki-jöv. 32. v. 6. *Le-üle a nép enni és innya, az után fel-kelének játszodni.*³¹

AKikben a bün leg-felsőbb grádusban királyodik, azoknak *characterjek*,³² megismértetö *béllyegjek* ím ez.

I. Hogy *fel-emelt kézzel vétkeznek*. Száml. 15. v. 30.³³ és így (1) Tudva, nyilván, szemtelenül, nem gondolván sem Istennel, sem emberekkel. Példa a *régi világbéli emberek*. Ter. 6. v. 11.³⁴ *Nimrod*. 10. v. 9.³⁵ a *Sodomabéliek*. 13. v. [13]. és 19. v. 5. Esa. 3. v. 9. Ezech. 16. v. 50.³⁶ *Hér*. Ter. 38. v. 7.³⁷ ama *Izraélita*. Száml. 25. v. 6.³⁸ a *Gibeabéli férfiak*. Bir. 19. v. 22.³⁹ *Absolon*. 2 Sam. 16. v. 22.⁴⁰ a *Juda*. Esa. 1. v. 10. és 3. v. 9. Jer. 6. v. 15.⁴¹ (2) Meg-átalkodva. Példa a *Juda*. Neh. 9. v. 41.⁴² ismét. Jer. 17. v. 1.⁴³ az *Eretnekek*. Tit 3. v. 11.⁴⁴

II. Hogy az ö bünöknek halmát tetézen-tetézük, bünökhöz bünt adnak. Példa a *Juda*. Esa. 1. v. 5. (öszve vetve a 4. v.) és 30. v. 1. Ezech. 23. v. 14. (öszve vetve a 12. 13. v.)⁴⁵ *Acháb*; 1 Kir. 16. v. 31.

32. 33.

³¹ „Felkelvén azért másnapon jó reggel, áldozának égőáldozattal és hálaáldozattal is; azután leüle a nép enni és inni; azután felkelének játszani.” (2Móz 32,6.)

³² Characterjek: tulajdonságaik, jellemzőik.

³³ „De amely ember felemelt kézzel cselekszik, akár bennszülött, akár jövevény, az Urat illeti szidalommal, az vágassék ki azért az az ő népe közül.” (4Móz 15,30.)

³⁴ „A föld pedig romlott vala Isten előtt és megtelék a föld erőszakoskodással.” (1Móz 6,11.)

³⁵ „Ez hatalmas vadász vala az Úr előtt, azért mondják: Hatalmas vadász az Úr előtt, mint Nimród.” (1Móz 10,9.)

³⁶ „Sodoma lakosai pedig nagyon gonoszok és bünösök valának az Úr előtt.” (1Móz 13,13.) „És szólíták Lótot, mondván neki: Hol vannak a férfiak, akik te hozzád jövének az éjjel? Hozd ki azokat mi hozzánk, hadd ismerjük őket.” (1Móz 19,5.) „Mert megromlott Jeruzsálem, és Júda elesett, mert nyelvök és cselekedeteik az Úr ellen vannak, hogy az Ő dicsőséges szemeit ingereljék.” (Ézs 3,9.) „És felfuvalkodának s cselekedének utálatosságot előttem, és elveszítém őket, mikor ezt megláttam.” (Ezék 16,50.)

³⁷ „De Hér, Júdának elsőszülött fia gonosz vala az Úr szemei előtt, és megöle őt az Úr.” (1Móz 38,7.)

³⁸ „És íme eljövö valaki Izraél fiai közül, és hozza az ő atyjafiai felé egy midiánbeli asszonyt, Mózes szeme láttára, és Izraél fiai egész gyülekezetének láttára; ők pedig sírnak vala a gyülekezet sátorának nyílásánál.” (4Móz 25,6.)

³⁹ „És mikor vígan lankának, ímé a város férfiai, a Béliál fainak emberei, körülvették a házat, és az ajtót döngötte, mondának az öreg embernek, a ház urának, mondván: Hozd ki a férfit, aki a házadhoz jött, hogy megismerjük őtet.” (Bír 19,22.)

⁴⁰ „sátort vonának azért Absolonnak a tetőn, és beméne Absolon az ő atyjának ágyasaihoz, az egész Izraélnek szeme láttára.” (2Sám 16,22.)

⁴¹ „Halljátok, az Őrnak beszédét, sodoma fejedelmei, és vedd füleidbe Istenünk tanítását, Gomorra népe!” (Ézs 1,10.) „szégyenkezniök kellene, hogy utálatosságot cselekedtek, de szégyenkezni nem szégyenkeznek, még pirulni sem tudnak; ezért elesnek majd az elesendőkkel, az ő megfenyítettésök idején elhullanak, azt mondja az Úr.” (Jer 6,15.)

⁴² Az Ótestamentumi Nehémiás könyvéből származó idézet. A hivatkozás pontatlan.

⁴³ „A Júda vétke vas tollal, gyémánt hegygel van felírva; fel van vésvö szívök táblájára és oltáiraik szarvaira.” (Jer 17,1.)

⁴⁴ „Az eretnek embert egy vagy két intés után kerüld.” (Tit 3,11.)

⁴⁵ „Oh gonosz nemzetség, hamissággal megterheltetett nép, gonosz mag, nemtelen fiak! elhagyták az Urat, megutálták az Izraél szentjét, és elfordultak tőle. Miért ostorozlak tovább, holott a bünt növelitek? Minden

[A6v]

32. 33.⁴⁶ annyira; hogy az ö bünöknek avagy hamisságoknak semmi vége ne légyen (mellyet hamisan vetének Jóbnak szemére. Job. 22. v. 5)⁴⁷ és a bünt megszokván lehetetlen légyen nékiek nem vétkezniük. Jer. 13. v. 23.⁴⁸

III. Hogy ök mikor immár a bünt meg cselekedték, *nem bánkodnak*; hanem inkább *vigadnak*. Péld. 2. v. 14. és 15. v. 21. Jer. 11. v. 15.⁴⁹ és *esznek s isznak* Példa a *Patriárkák*, a mikor irégységtül inditaván a Jósephet el-adák.⁵⁰ Ter. 37. v. 25. (öszve vetve a 23. 24. v.)⁵¹ az *Izraeliták*, a fel-vött Leckében: *Le-üle*, úgy mond, a *nép*. s a t.

Summája a Leckének.

Az Izraél népének *fajttalan Tántza*,
annak *kutfejével* avagy *okával* edgyütt.

R E S Z E I.

I. Vagyon a *kút fő*, avagy *ok*, im ez igékben: *Le-üle a nép enni és innya*.

II. Vagyon a[b]ból eredett ki-folyó *zavaros patak*, ezekben: *az után fel-kelének játszodni*.

M A G Y A R A Z A T.

A mikor Móses a hegyenn az Istennél késnék, a nép önnön magának arany borjút csinál, és ezt mondgya: *Ezek a te Istenid, oh Izrael, kik ki hoztanak tégedet Ægyptombúl*. Aáron-is innepet hirdet:

Hol-

fej beteg, és minden szív erőtlen.” (Ézs 1,4–5.) „Jaj a pártos fiaknak, így szól az Úr, akik tervet visznek végbe nélkülem, és szövetséget kötnek, de nem lellem által, hogy bünre bünt halmozzanak.” (Ézs 30,1.) „Assiria fiaihoz fölgerjedt, közeli helytartókhoz s fejedelmekhez, teljes szépségben öltözökhöz, lovagokhoz, lovakon ülökhöz, kik mindnyájan kívánatos ifjak. És láttam, hogy megfertéztette magát, egy az útjok kettőjüknek. És még szaporitá a paráznságait, és látta férfiakat bevésve a falon, a Káldeusok képeit, bevésve vörös festékekkel.” (Ezék 23,12–14.)

⁴⁶ „Mert nem elégedék meg azzal, hogy Jeroboámnak, a Nebát fiának bünében járjon, hanem elméne, és feleségül vevé magának Jézabelt, Ethbaálnak, a sídonbeli királynak leányát, és elmenvén, a Baálnak szolgáló, és meghajtá magát annak. És oltárt emele a Baálnak a Baálnak házában, amelyet Samáriában épített. És csinált Akháb Aserát is, és jobban haragra inditá Akháb az Urat, Izraél Istenét, mint az Izraél valamennyi királya, akik ő előtte voltak.” (1Kir 16,31–33.)

⁴⁷ „Avagy nem sok-é a te gonoszságod, és nem véghetetlen-é a te hamisságod?” (Jób 22,5.)

⁴⁸ „Elváltoztathatja-é bőrért a szerezcsen, és a párdúc az ő foltosságát? Úgy ti is cselekedhettek jót, akik megszoktatok a gonoszt.” (Jer 13,23.)

⁴⁹ „Aki örülnek gonoszt cselekedvén, vigadnak a gonosz álnokságokon.” (Péld 2,14.) „A bolondság öröme az esztelennek, de az értelmes férfiú igazán jár.” (Péld 15,21., Jer 11,15.)

⁵⁰ marginália: Tsel. 7. v. 9. „A pátriárkák pedig irégységből eladták Józsefet Égyptomba; és Isten vele vala.” (Csel 7,9.)

⁵¹ „És lön, amint odaére József az ő bátyjaihoz, letépték Józsefről az ő felső ruháját, a cifra ruhát, amely rajta vala. És megragadák őt és beleveték a kútba; a kút pedig üres vala, nem vala víz benne. Azután leülének kenyerezni, és felemelék szemeiket, és lárták, hogy ímé egy Ismaélita karaván jó vala Gileádból, és azoknak tevéi visznek vala fűszerszámot, balzsamot és mirhát, menvén, hogy alávigyék Égyptomba.” (1Móz 37,23–25.)

[A7r]

Holnap, úgy mond, a Jehovának innepe lészen. Vittenek fel akkor áldozatokat és halá-adó áldozatokat. Annakutánna *le-ültenek vendégeskedni, és fel-költének játszodni.*

Le-üle. A régiek eleinten *le-ülve* szoktanak volt *enni*; mint meg-tetzik. Ter. 37. v. 25. és 43. v. 33. Ki-jöv. 16. v. 3. és 32. 6. (az az, a letzkében) Bir. 19. v. 6. Rut. 2. v. 14. 1Sam. 20. v. 5. 24. 25. Péld. 23. v. 1.⁵² de annak utánna osztán, nem szoktanak asztalhoz ülni; hanem *letelepedtenek*, avagy *félen dülve ágyatskákön feküdtének*.⁵³ Lásd ide. 1Sam. 28. v. 23. Esth. 1. v. 6. és 7. v. 8. Péld. 7. v. 16. Ezech. 23. v. 41. Amos. 6. v. 4.⁵⁴ A honnan Sz. Jánostúl mondatik; hog[y] a *Vég Vatsorán a Jesus kebelében nyugodt.* Mert úgy telepedett-le János; hogy a feje a maga ágyatskáján volt az Ur feje felé; annak-okáért könnyen meg-erthette (illette) kebelét. Ján. 13. v. 23.⁵⁵

A nép. Tudni-illik az Izraél népe. Lásd. v. 7.⁵⁶

De az *egész népe*; avagy *a népnek csak valamely része?* Fel[elet]. A harmadik versben a mondatik; hogy az *egész nép.* *Elválaszták*, úgy mond, *magokat az egész nép az ő arany fülön-függőjökötül, és adák Aáronnak*.⁵⁷ De Sz. Pál ugy tanit; hogy ezt

értjük

⁵² „Leülének azért ő előtte, az elsőszülött az ő elsőszülöttsége szerint, és a fiatalabb az ő fiatalsága szerint, és az emberek álmélkodva nézének egymásra.” (1Móz 43,33.) „s Mondának nékik Izraél fiai: Bár meghaltunk volna az Úr keze által Égyiptom földén, amikor a húsos fazék mellett ültünk vala, amikor jól lakhattunk vala kenyérrrel; mert azért hoztatok ki minket ebbe a pusztába, hogy mind e sokaságot éhséggel öljétek meg.” (2Móz 16,3.) „Felkelvén azért másnapon jó reggel, áldozának égőáldozattal és hálaáldozattal is; azután leüle a nép enni és inni; azután felkelének játszani.” (2Móz 32,6.) „És leültek, és mindketten együtt ettek és ittak, és monda a leány atyja a férfiúnak: Gondold meg és hálj itt az éjjel és gyönyörködjék a te szíved.” (Bír 19,6.) „És az evésnek idejekor szóla néki Boáz: Jer ide, és egyél a kenyérből, mártsd be a falatot az ecetes lébe. És ő leüle az aratók mellé. És pergelt gabonát nyújtott néki, és evett, s jóllakott, sőt még hagyott is.” (Ruth 2,14.) „És monda Dávid Jonathánnak: Imé, holnap újhold lesz, amikor a királlyal kellene leülnöm, hogy egyem, de te bocsáss el engem, hogy elrejtőzzem a mezőn a harmadik nap estvéjéig... Elrejtőzék azért Dávid a mezőn. És amikor az újhold eljött, leült a király az ebédhez, hogy egyék. És mikor a király leült a maga székébe. Jonathán felkele, és Abner ült Saul mellé; a Dávid helye pedig üres vala.” (1Sám 20,5. és 24–25.) „Mikor leülsz enni az uralkodóval, szorgalmasan reá vigyázz, ki van előtted.” (Péld 23,1.)

⁵³ marginália: Conf. Calvin. Admon de Reliquiis p. mihi 583. opust. Az utalás Kálvin Az ereklyékről című művére vonatkozik. („Az evangélium határozottan kimondja, hogy a vacsorához nem ültek, hanem feküdték.”)

⁵⁴ „Ő azonban vonakodék, és monda: Nem eszem; de a szolgálói és az asszony is kényszeríté őt, és ő engedett szavoknak, felkelt a földről, és felüle az ágyra.” (1Sám. 28,23.) „Fehér gyapjú és kék bíbor szőnyegek valának megerősítve a fehér gyapjúból és bíborból való köteleken, ezüst karikákon és fehér márványból való oszlopokon. Aranyból és ezüsből való kerevetek voltak az alabástromból, fehér márványból gyöngyökből és vörös márványból való padozaton.” (Esz 1,6.) „És mikor a király visszatért a palota kertjéből a borivás házába, Hámán a kerevetre esék, amelyen Eszter vala. Akkor monda a király: Erőszakot is akar elkövetni a királynén énnálam a házban?! Amint e szó kijött a király szájából, Hámán arcát elfedték.” (Esz 7,8.) „Paplanokkal megvettem nyoszolyámat égyiptom szövésű szőnyegekkel.” (Péld 7,16.) „És ültél pompás kerevetre, és terített asztal vala az előtt, és az én füstölőszeremet és olajomat arra tevéd.” (Ezék 23,41.) „Akik elefántcsont pamlogon hevernek, és az ő nyoszolyáikban elnyújtózkodnak, és a nyáj legjavából és a hízlalt borjakkól lakmároznak.” (Ámós 6,4.)

⁵⁵ „Ez pedig az ő tanítványai közül Jézus kebelén nyugszik vala, akit szeret vala Jézus.” (Jn 13,23.) Az utolsó vacsorán (görög szokás szerint) fekvé étkeztek.

⁵⁶ „Felele Jézus és monda néki: Amit én cselekszem, te azt most nem érted, de ezután majd megérted.” (Jn 13,7.)

⁵⁷ marginália: Lásd Mommát de triplici Oeconom: Lib. 2. Cap 10. 3. Magyarázat: Wilhelm Momma (1642–1677) német származású, németalföldi református teológus, a coccejánusok teológia képviselője. Művét (De varia conditione et statu Ecclesiae Dei sub triplici oeconomia) sokan idézték, például Debreceni Ember Pál is. Csorba, 2014a. 38.

[A7v]

értjük *Synecdochice*,⁵⁸ nem az *egész népről* hanem *a népnek nagyobb részéről*: Tines autón. *Némellyek azok közzül.* 1 Cor. 10. v. 7. Ugyan is gyakorta az *egész testnek* tulajdonittatik *keveseknek* avagy *többeknek* cselekedetek. *Móses* némelly *Vénekel* edgyütt távul volt a hegynn. supr. c. 24. v. 9. 14.⁵⁹ Ezekenn kívül, kétségnélkül nem kevesen vóltanak, kik a népnek vétkét *improbálták*,⁶⁰ *nem javallották*; azt pedig meg nem gátólhatták s akadályoztathatták: leg-elsőben-is a *Leviták*, kikre annakutánna Isten a boszú állást bizá. Mert meg-ölének az Izrael népe közzül 3000. ezereket. v. 28.⁶¹ Tétetik annakokáért az *egész*, s értetik a *rész*.

Enni és innya. Enni és innya itt annyit téssen, mint *gazdagon és nagy vigassággal vendégeskedni*: mint Bir. 9. v. 27. és 19. v. 4. 6. 8. 21. 22. 2Sam. 11. v. 11. 1Kir. 1. v. 25. Est. 3. v. 15. Péld. 23. v. 7. Jer. 16. v. 8.⁶²

KERDES. *Hát nem szabadé enni s innya, és vendégeskedni*; mert itt az irás láttatik ezt kárhozatni? FEL[ELET]. *Magában*, az *ő idejében, módgyával, és jó véggel*, ez nem tilalmas. Nem jegyzi-meg az irás azért Josiás Királyt; hogy *ött és ijutt*.⁶³ Jer. 22. v. 15. Söt inkább a *kenyeret és bort* adta Isten; hogy az embernek szive ne csak *megeerössödgyék*; hanem hogy *meg-is vidá-*

mod-

⁵⁸ synecdochice (ógörög συνεκδοχη): szinekdoché szókép, melyben az egész a rész vagy a rész az egész helyett áll.

⁵⁹ „Azután felméne Mózes és Áron, Nádáb és Abihu, és az Izrael vénei közül hetvenen... A vénekek pedig monda: Várjatok itt reánk, míg visszatérünk hozzátok: Íme Áron és Húr veletek vannak, akinek valami ügye van, őhozzájuk menjen.” (2Móz. 24,9. és 14.)

⁶⁰ Improbáltak: helyteleníteni, elvetni (a latin improbare igéből).

⁶¹ „A Lévi fiai pedig a Mózes beszéde szerint cselekedének, és elhulla azon a napon a népből úgymint 3000 férfiú.” (2Móz 32,28.)

⁶² „Annyira, hogy kimenvén a mezőre, leszüretelték a szőlőiket, mindjárt ki is taposták, és örömmünnepet ültek, és bementek az ő istenöknek házába, és ettek és ittak, és szidalmazták Abiméleket.” (Bír 9,27.) „És ott tartóztatá őt ipa, a leánynak apja, és ő ott maradt nála három napig, és ettek, ittak, és ott is háltak... És leültek és mindketek együtt ettek és ittak, és monda a leány atyja a férfiúnak: Gondold meg, és hálj itt az éjjel és gyönyörködjék a te szíved... És felkelt azután az ötödik napon jókor reggel, hogy elmenjen, és monda a leánynak anyja: Erősítsd meg, kérlek, a te szívedet. És mulatozának, amíg elhanyatlék a nap, és együtt evének mindketten... És elvezette őt az ő házához és abrakot adott az ő szamarainak. Azután megmosták az ő lábaikat, és ettek és ittak. És mikor vígan lagnának, imé a város férfiai, a Belial fiainak emberei, körülvették a házat, és az ajtót döngetve, mondának az öreg embernek, a ház urának, mondván: Hozd ki azt a férfit, aki a házadhoz jött, hadd ismerjük meg őtet.” (Bír 19,4., 6., 8. és 21–22.) „Felele Uriás Dávidnak: Az Isten ládája, Izraél és Júda nemzetsége sátorokban laknak, és az én uram, Joáb, és az én uramnak szolgálói a nyílt mezőn táboroznak: hogy mennék én be az én házamba, hogy egyem és igyam és a feleségemmel háljak? Úgy élj te és úgy éljen a te lelked, hogy nem mívelem azt!” (2Sám. 11,11.) „Mert ma aláment, és áldozott ökrökkel és kövér barmokkal bőségesen, és vendégekké hívta a király minden fiait, és a seregnek hadnagyait, és Abjátár papot és imé ők esznek és isznak ő előtte, és immár azt kiáltották: Éljen Adonia király!” (1Kir. 1,25.) „A futárok gyorsan kimenének a király parancsával. És a törvény Susán várában is kiadott, a király pedig és Hámán leültek, hogy igyanak, de Susán városa felháborodott” (Esz 3,15.) „Mert mint aki számítgatja a falatot magában olyan ő: egyél és igyál, azt mondja tenéked; de azért nem jó akarattal van tehozzád.” (Péld 23,7.) „A lakodalmas házba se menj be, hogy leülj velök enni és inni.” (Jer 16,8.)

⁶³ ött és ijutt: evett és ivott.

[A8r]

modgyék. Solt. 104. v. 14. Bir. 9. v. 13.⁶⁴ Urunk önnön magais jelen a Cána Galilæában lévő menyegzői lakadalomban s vendégségben, és jelen-létével nem csak *ékesítetter*; hanem Isteni hatalmassága szerint a szükölködő Vö-legényt *jó izü és elégedendö borral meg-is ajándékozta*, a vizet borrá változtatván. Ján. 2. De én ezt itt külllyebb nem terjesztem, a ki akarja, a *Vendégségről* olvassa-meg ama nagy értelmü *Calvinust*, a Job könyvére írt Concióiban. Conc. 2. in ci. v. 4. 5. p. m. 7. 8.⁶⁵ Gisbert. Vo[e]t. Dispp. part. IV. Loc. de *Excelsis mundi*. p. mihi. 392. 393. 394.⁶⁶ Perkins. *Armil.* ad. Pi. VIII. p. 60. 61. Cas consc. l. 3. c. 4. Sect. 2. Q. 2. p. mihi. 1636. seq.⁶⁷

Hanem ez jöv immár kérdésben: *Miben vétkezett tehát eckor a nép, a mikor le ült enni és innya?* Fel[elet]. Abban vétkezett, a miben a mi *Magyarink* az *ö évéseken, ivásokban* vétkeznek.

I. E[b]ben; hogy *ö* a mikor néki *böjtöl*ni kellene, *ö* akkor *eszik s iszik*: a mikor *sirással kellene az Istent engesztelni*, akkor *ö örül s vigad*. A bünösöktül Isten azt kívánnya; hogy *ö hozzá térjenek böjtöléssel, sirással és kesergéssel*. Joël. 2. v. 12.⁶⁸ az Izraël pedig meg tötöte a bünt; mert *el-változtatták az ö dicsösségeket baromnak*

hason-

[A8v]

hasonlatosságára, melly szénát eszik. Solt. 106. v. 19,20.⁶⁹ Ihon meg-is *ö Eszik s Iszik*.

II. *ök* Ettek, Ittak, tsak szintén *Testi Gyönyörüségeknék és Kivánságoknak töltözödésére, és nem Természeti erőtlenségeknék könnyebbitésére és táplálására*. Pred. 10: v. 15. alias⁷⁰ 17.⁷¹

III. A vigan-lakás *ö* benne erumpála,⁷² ki-törtete, *tombolásra, táncolásra, s.a.t.* In summa:⁷³ Vendégségek, *idejére, módjára, végére, és Gyümöltésére* nézve, vétkes és hibás volt.⁷⁴

Az után fel-kelének játszodni. Im halold; hogy a fajtalan Tánc, a *tobzódásnak és Részségnek effectuma*,⁷⁵ *gyümöltés, és el-válthatatlan úti társa*.⁷⁶ Mert így szól az Irás: *Le-üle Enni és Innya, az után fel-kelének játszodni*.

Ama volt hát az Intoxicáltatott⁷⁷ *Kút-fő*, s ez annak *Mérges folyamattya*. Lásd, 1. Sam. 30: v. 16.⁷⁸ Innen mondotta ama pogány Ciceró-is: *Nemo saltat sobrius; nisi fortè in Saniat*.⁷⁹

Játszodni. A Kút-főben⁸⁰ vagyon *Letzachek*. Sok külömb külömb féle jegyzési vagynak ennek a Verbumnak⁸¹, *Tzachak*;⁸² Mert néha annyit téssen mint *Nevetni*. Ter. 18: v. 15.⁸³ Néha *játszodni*. 26. v. 8.⁸⁴ néha *bújalkodni*. 39. v. 14, 17.⁸⁵ néha

tsúfol-

⁶⁴ „Aki füvet sarjaszt a barmoknak és növényeket az embereknek hasznára, hogy eledelt vegyenek a földből.” (Zsolt 104,14.) „Azonban a szőlőtő is azt mondta nekik: Elhagyjam-é mustomat, amely isteneket és embereket vidámít, és elmenjek, hogy ingadozzam a fák felett?” (Bír 9,13.)

⁶⁵ Kálvin Jóbról szóló prédikációiban szerepelnek táncellenes passzusok is (79. és 80. prédikáció).

⁶⁶ Gisbert Voetius / Gijsbert Voet (1588–1676) holland református teológus teológiai fő művére (Selectae disputationes theologicae I–V., Utrecht, 1648) történik hivatkozás.

⁶⁷ William Perkins (1558–1602) angol puritán teológus, a cambridge-i Christ College tanára. Életéről, működéséről lásd: Berg, 1946. 87–91., Koltay, 1991. 99–102, 105., Petróczi, 2006. 61–64. Az idézett perkinsi mű (The Cases of Conscience, 1608) első fele magyarul is megjelent (A lelkiismeretnek akadémikáról, 1648. RMK I. 800.) A mű elemzése: Berg, 1946. 89–90., Koltay, 1991. 107. A műnek latin fordítása is ismeretes (Aureae Casuum Conscientiae Decisiones. Bazel, 1608-1609, reprint: 1609). A másik felhasznált perkinsi írás a nevezetes Aranylánc (Armillae aureae / Summa Armillae, 1590) volt, amelyben a puritán megigazulástan és sok más téma mellett a tánc bírálata is szerepelt.

⁶⁸ „De még most is így szól az Úr: Térjete meg hozzám teljes szívetek szerint; böjtöléssel is, sirással is, kesergéssel is.” (Jóel 2,12.)

⁶⁹ „Borjút csináltak a Hóreb alatt, és hajlongtak az öntött bálvány előtt. Felcserélték az ő dicsőségeket ökörnék képével, amely füvet eszik.” (Zsolt. 106, 19–20.).

⁷⁰ Alias: máskor, másként.

⁷¹ Helyesebben: Préd 10,14: „Boldog vagy te ország, kinek a te királyod nemes ember, és a te fejedelmid idejében esznek a testnek erejéért és nem az italért.”

⁷² Erumpere: kirohan, kitör, kitódul.

⁷³ In summa: összegezve.

⁷⁴ A tánc öt vagy hét feltételeiről szóló, középkori eredetű elgondolásról: Bárczi, 2007. Tóvay, 2013.

⁷⁵ Effectuma: eredménye.

⁷⁶ marginália: Ebrietas saltationis mater. (A részesség a táncolás szülőanyja). Az idézet forrása: Johannes Stuckius: Antiquitatum Convivialium Libri Tres (1582).

⁷⁷ Intoxicáltatott: méregtelenített.

⁷⁸ „Elvezeté azért őket, és ímé, azok elszéledének az egész vidéken, és evének, ivának és táncolának az igen nagy zsákmány felett, amelyet a Filiszteusok tartományából és Júda tartományából hozának.” (1Sám 30,16.)

⁷⁹ „Senki sem táncol józanul, hacsak nem örült.” Marginália: Pro Muren. Megjegyzés: A teljes beszéd: Cicero: Lucius Licinus Murena védelmében (VI. 13). Cicero, 2010. 707–740.

⁸⁰ Azaz a Biblia Hebraicában.

⁸¹ Verbum: szó, ige.

⁸² letzachek, tzachak: a héber קחץ (=caháq) (ki)nevetni, (ki)gúnyolni, tréfálni alakjai (קחץ qal infinitivus constructus, קחץ qal perfectum sing. 3.), melynek ragozott alakjai előfordulnak a Biblia Hebraica alább idézett soraiban.

⁸³ „Sára pedig megtagadá, mondván: Nem nevettem én, mivelhogy fél vala. De monda az Úr: Nem úgy van, mert bizony nevetél.” (1Móz 18,15.).

⁸⁴ „És lőn idő múltával, hogy Abimélek a Filiszteusok királya kitekintvén az ablakon, látá Izsákot enyelegni Rebekával, az ő feleségével.” (1Móz 26,8).

⁸⁵ „Összehívá a háznépet és szóla hozzájuk, mondván: Lássátok, héber embert hozott hozzánk, hogy megcsúfoljon bennünket. Bejött hozzám, hogy velem háljon, és én fennszóval kiálték. . . s ilyen szókkal szóla hozzá, mondván: Bejőve hozzám a héber szolgál, akit ide hoztál, hogy szégyent hozzon reám.” (1Móz 39,14. és 17.).

[B1r]

csufolni. 21. v. 9.⁸⁶ néha *viaskodni* 2Sá. 2. v. 14.⁸⁷ Itt a mi Letzkénkbé tészé *játékok*, *tántzolás*, *töbolást*, mellyel vigasságokat ki-jelétették.⁸⁸

A Móses szavai ezt erőssítik ; mert mikor Josué a népnek zenebonáját halván, itilné; hogy ő egy-mással hartzoló embereknek hadi zenebonájokat hallya, felel; hogy nem viaskodóknak csatépatéjok; hanem éneklésnek szava, mellyel önnön magoknak *alternatim*⁸⁹ meg-felelnek: majd közelebb menvén láttyák a *Bálványt és a Tántzolókat*. v. 19.⁹⁰ Mitsoda *játék* volt hát ez innen meg-tetszik; tudn[iillik]. *Tánc és éneklés. Felkelének játszodni, az az, táncolni* Perkins. A Cas. Consc. l. 3. c. 4. p. mihi 1670.

A bortúl azért meg-melegedvén *énekeltének, tántzoltanak, tomboltanak*. v. 18. 19. minekokáért az Apostol ezt fordította *pajzein*. 1Cor. 10. v. 7.⁹¹ így a LXX. Görög bölcsek⁹²-is. Melly annyit tézen, mint *gyermekeskedni, gyermeki módon játszodni, szökni, tántzolni*.⁹³ Lásd ide. Matth. 11. v. 16. 17.⁹⁴

KERDED. Vallyon eben a Leckében a Isten Lelke *kárhoztattyáé a mi időnkben lévő fajtalan Tántzot és Tántzolókat?* FEL[ELET]. Igen-is. Miért? Mert a máj fajtalan Tántz közel egyenlő az Izrael népe Tántzával; holott mindeniknek azon az ő *Szerző oka*,⁹⁵

B

Ma-

⁸⁶ „Mikor pedig Sára nevetgélni látá az Égyiptombéli Hágárnak fiát, kit Ábrahámnak szült vala.” (1Móz 21,9.)

⁸⁷ „Akkor monda Abner Joábnak: Nosza álljanak elő néhányan az ifjak, és viaskodjanak előttünk: És monda Joáb: Hát álljanak elő.” (2Sám 2,14.)

⁸⁸ tombolást, jelentették.

⁸⁹ Alternatim: kölcsönösen.

⁹⁰ „És mikor közeledett volna a táborhoz, látá a borjút és a táncolást, és felgerjede Mózesnek haragja, és elveté kezéből a táblákat, és összetöré azokat a hegy alatt.” (2Móz 32,19.)

⁹¹ „Se bálványimádók ne legyetek, mint azok közül némelyek, és elveszének a kígyók miatt.” (1Kor 10,7). A bortól meg-melegedvén formula egyéb előfordulása: c7v, Sajószentpéteri, 2008. 19. A görög paidzein – a fentebb említett héber cehak szóhoz hasonlóan – az elsődleges jelentésükön (nevetés, játék) túl a bibliai szövegekben széles jelentéssel bírnak Szentpéteri azonban „kizárólag mint pejoratív jelenséget értelmezi” ezeket a kifejezéseket. Csorba, 2011. 80.

⁹² Az Ószövegség görög fordításának (Septuaginta) készítői.

⁹³ marginália: Credo hoc convivium prosum fuisse imodetū ET in tēperans similer in h. l. (Hiszem, hogy ez a lakoma teljesen féktelen és mértéktelen (intemperans) volt).

⁹⁴ „De kihez hasonlítsam ezt a nemzetséget? Hasonlatos a gyermekekhez, akik a piacon ülnek, és kiáltoznak az ő társaiknak. És ezt mondják: sípoltunk néktek, és nem táncoltatok, siralmas énekeket énekelünk néktek, és nem sírtatok.” (Mt 11, 16–17.)

⁹⁵ marginália: O miserā nostrorum temporum conditionē. (Ó, a mi korunknak szörnyű viszonyai!).

[B1v]

Materiája, Formája, és vége. Ha tetszik, őket vesd öszve.

Ellenvetés. Az Izraël népe az *öntött bálvány előtt Táncolt*. Mi az, és olyan előtt nem Tántzoltunk. *Ergo*,⁹⁶ tehát nem egy a mi Tántzunk az Izraël népe Táncával, és így ez a Lecke minket nem ferial?⁹⁷ Fel[elet] Ez csak füge fa levél, hejába fedezed velle lelki mezitelenségedet s szemérmedet. Mert talám nem Táncolsz ugyan *öntött bálvány előtt*; de *bálvány* előtt csak ugyan Táncolsz.⁹⁸ Mitsoda az? *Edusa és Potina*,⁹⁹ a magad *hasa*. Phil. 3. v. 19.¹⁰⁰ elsőben-is ennek áldozol, étellel és mértéktelen itallal ezt meg-töltöd, s úgy kerekedel osztán néki a Tántznak, Hallád! *Le-üle a nép enni és innya, az után felkelének jácodni*. Ennek okáért bátorságossan nevezhetjük eféleket (a minémü te is vagy) a mint az irás más bálványokat *Gillulimoknak*.¹⁰¹ az az, *Ganój Istenüeknek*.¹⁰² Ezech. 22. v. 3. Lát[o]d hogy *bálvány előtt Tántzolsz*; söt *magad* vagy *bálvány*. Mitsoda? Táncolsz az *ördögök* előtt-is, akik veled edgyütt táncolnak. *Ubi lasciva saltatio instituitur, ibi diabolus unā saltat*, így mond Chrysost. in 14 cap. Matthei.¹⁰³

Nostra saltationes fere similes sunt illis Judaeorum quando aureo vitulo festum fecerunt,

⁹⁶ Ergo: tehát.

⁹⁷ Ferial sújt, eltalál (a latin ferire igéből).

⁹⁸ Marginália: O pernicios ET pestis generis humani! (Ó, emberi nem megrontója és pestise!)

⁹⁹ Lásd 16. lábjegyzet.

¹⁰⁰ „Kiknek végök veszedelem, kiknek Istenök az ő hasok, és akiknek dicsőségük az ő gyalázatukban van, kik mindig a földiekkel van.” (Fil 3,19.)

¹⁰¹ gillulim: a héber גלול כֹּרָאִים, bálvány pluralis alakja (= גלולים), amely a Biblia Hebraica itt idézett sorában található: „És mondjad: Így szólt az Úr Isten: Te város, ki közepében vért ontott, hogy eljőjön ideje, és bálványokat csinált magának önmaga megfertéztetésére.” (Ezék 22,3.)

¹⁰² marginália: Theologiae Epicuri axioma: Ede, bibe, lude; post morte nulla voluptas. (Epicurus teológiájának alapelve: Egyél, igyál, játssz; a halál után nincs élvezet.)

¹⁰³ Lásd: 2. lábjegyzet.

[B2r]

cerunt, ET manducarunt atq biberunt, így mond a tudós Leppetus. [sic!] Expl. Leg. Mos. For.lib. 4. e. g p. 345.¹⁰⁴

TUDOMANY.

A *fajtalán tántz* kárhuzatos vétek. Im hallod a Leckében, az Izraél népében ezt az Istennek Lelke kárhuzattya. *Amit az emberekben az Istének Lelke kárhuztat, az kárhuzatos vétek. De Azért* Így az *Herodiás leányát* kárhuzattya az irás hogy tántzolt; kárhuzattya *Herodest-is* hogy annak tántza néki igen tetszett. Mat. 14. v. 6.¹⁰⁵

Fajtalán tántzot mondok, meg-*külömböztetésnek okáért*. Mert vagyon *szabados Tántz*; tudn[iillik]. az, mellyel a szentek, Istennek *nagy és rendkívül való áldását és jó-téteményét* vévén, az ő örömeiket ki-jelentik, *illendő-képpen, tisztességessen, és kegyessen, az ő helyén és idejében,*¹⁰⁶ *fele-baráttynak kára és botránkoztatása* kívül, az *aszonyok aszonyok között, és a férj-fiak az aszonyoktól külön*, az Isten dicsiretinek magasztalásával tántzolván.¹⁰⁷ Így tántolt *Mária*, a Moses nénnye, a vélle lévő aszonyokkal. Ki-jöv. 15. v. 20. 21.¹⁰⁸ a *Jephthe leánya* a vélle lévőekkel. Bir. 11. 34.¹⁰⁹ az *Izraëlbéli aszonyok*. 1Sam. 18. v. 6. 7.¹¹⁰ *Dávid*. 2Sam. 6. v. 14. 16.¹¹¹ 1Chron. 15. v. 25.¹¹² Ezekbül látjuk; hogy a szentek régenten akkor Tántzol-

B2

tanak-

¹⁰⁴ „A mi táncaink úgyszólván azonosak a zsidók táncával, amikor az aranyborjúnak ünnepe rendeztek és ettek és ittak.” (Zepper: Expl. Leg. Mos. Lib. 4.) Lásd: Függelek (Wilhelm Zepper: Legum Mosaicarum forensium explanatio / A mózesi törvények magyarázata 1604).

¹⁰⁵ „Hanem mikor a Heródes születésének napját ünnepelték, táncola a Heródiás leánya ő előttük, és megtetszék Heródesnek.” (Mt. 14,6.).

¹⁰⁶ A tánc feltételei.

¹⁰⁷ A táncbíráló auktorok (pl. Aretius, Münster) egyik jellegzetes érve volt a nemek szerint kevert tánc, a vegyes tánc feltétel nélküli elítélése. Ellenpéldaként a bibliai táncokra (pl. Mirjám tánca, silói lányrablás) hivatkoztak, amelyekben a férfiak és a nők elkülönülten táncoltak.

¹⁰⁸ „Akkor Miriám prófétaasszony, az Áronnak néneje dobot vön kezébe, és kimenének utána mind az aszonyok dobokkal és táncolva. És felele nekik Miriám: Énekeljete az Úrnak, mert fenséges ő, lovat lovasával tengerbe vetett.” (2Móz. 15, 20–21.).

¹⁰⁹ „Mikor pedig méne Jefe Mispába az ő házához, imé az ő leánya jött ki eleibe dobokkal és táncoló sereggel, ez volt az ő egyetlenegye, mert nem volt néki kívülülte sem fia, sem leánya.” (Bir 11,34.).

¹¹⁰ „És amint hazafelé jövének, mikor Dávid visszatért, miután a Filiszteusokat leverte, kimentek az aszonyok Saul király elé Izraélnek minden városaiból, hogy énekeljenek, és körben táncoljanak, dobokkal, vígassággal és tomborákkal. És énekelni kezdének az asszonyok, kik vígadozának és mondának: Megverte Saul az ő ezerét és Dávid az ő tizezerét.” (1Sám 18,67.).

¹¹¹ „Dávid pedig teljes erejéből táncolt vala, az Úr előtt, és gyalcs efódot övedzett magára Dávid. . . Lön pedig, hogy amikor az Úr ládája Dávid városába ért, Mikál, Saulnak leánya kinéz vala az ablakon, és látván, hogy Dávid király táncol és ugrál vala az Úr előtt, megutálá őt szívében.” (2Sám 6, 14. és 16.).

¹¹² „Dávid pedig, s az Izraél vénei és az ezredk vezérei, akik elmenének, hogy felvigyék az Úr szövetségének ladját az Obed-Edom házából, nagy örömben valának.” (1Krn 15,25.).

[B2v]

tanak, a mikor Isten az ő népével nagy jót tött, mellyért öök Istent örömmel dicsirték; még pedig úgy; hogy a *két sexus* (nem) egy-mástól *külön tántzolt*, az az, az *aszonyok csak az aszonyokkal*, a férjfiaktól külön: a *férj-fiak* viszont *csak a férfiakkal*, az aszonyoktól külön, táncoltanak.¹¹³ Mert *Mária* táncolt nem az *iffiakkal*; hanem *külön a férj-fiaktól*; tudn.[iillik] az aszonyok között, és az aszonyokkal. Így az *Izraëlbéli aszonyok triumphalis honort* győzedelmi tisztességet énekelvén Dávidnak, egymás között, nem a férj-fiakkal edgyütt, táncoltanak. *David-is* nem aszonyokkal avagy *leányokkal*; hanem maga csak, tántzolt. Nem errül a Tántzról szól a Tudomány; hanem ezzel ellenkező *tisztátalan, fajtalán, szemérem-nélkül való, kurvai és ördögi* Tántzról; errül léssen ez együgyü és csekély tractátskám-is, ezt mondom hogy *kárhuzatos vétek*.

O K A I

I. Mert ez ellenkezik az VII. parantsolattal: *Ne paráználkodgyál*: és a X-dikkel: *Ne kívánnnyad*. (Lásd oda alá az első indító okot, az El-intő Haszon alatt.) Söt a *Tiz Parantsolatnak minden parantsolatival*.¹¹⁴ Olvasd-meg erre Alsted. Encyclop. Tom. 4. libr. 21. cap. 29. p. 2303.¹¹⁵

percin.

¹¹³ marginália: (1) Judith. 4. 14. 15. „Joakim, a főpap és azok, akik vele az Úr színe előtt álltak – a papok és az Úr szolgálói –, mind szörzsákkal övezték csípőjüket. Bemutatták a napi áldozatot és fogadalmi áldozatot és a nép önkéntes adományait. Turbánjukon hamu volt. Minden erejükből az Úrhoz kiáltottak, hogy tekintsen le irgalmasan Izrael egész házára.” (Jud. 4,14–15.) (2) Thodor. hist. Eccl. lib 4. Vö. Theodóréosz (393–466): Ekklesiastiké historia (Egyháztörténet) Theodóréosz Egyháztörténelmében a Nikaiai Zsinat utáni korszakot dolgozta fel (325–425). Kevésbé foglalkoztatta a korszak politikatörténete, inkább a szerzetesség és az eretnokségek történetére helyezte a hangsúlyt. Vanyó, 2004. 431. (3) Tripart. hist. l. 6. cap. 45. Megjegyzés: Historiae ecclesiasticae tripartitae epitome. Cassiodorus vezetésével, munkatársa Epiphanius Scholasticus által 510 körül – görög források alapján – írt latin nyelvű egyháztörténet, amelyet a középkorban hivatalos, standard egyháztörténetként használtak. Magyar László András lábjegyzete.

¹¹⁴ marginália: Chorrea in se quid sunt aliud; qam effusio quaedam ejus vanitatis quæ latet in animis. Mulcul. in Mat. 14. v. 6. („Mi a tánc? A lélekben rejtőző hívság esztelen testmozgásban megnyilvánuló kiáramlása.”) Az idézet Szegedi Kiss István Loci communesből származik. Szegedi, 2010. 4. Ez a kötet Szentpéteri könyvtárában megvolt. Csorba, 2014b 433.

¹¹⁵ Alsted Johann Heinrich Alsted, protestáns német teológus, aki hazánkban is tevékenykedett. Hivatkozott műve: Encyclopaedia (philosophiae) septem tomis distincta. (Herborn, 1630.). A méltóságról, a tekintélyről (De gravitate) című fejezetben taglalja a táncot.

[B3r]

percin. part. 3. histor. Albigens libr. 2. cap. 9.¹¹⁶

II. Ellenkezik Sz. Jánosnak amaz elintésével: hogy ember *ne szeresse azokat*, mellyek e világban vagynak.¹¹⁷ 1 Ján 2. v. 15.¹¹⁸ hanem *irtozzék a testnek kívánságátúl, szemeknek bújálkodásátúl, életnek negédségétül.* v. 16.

III. Ellenkezik Sz. Pálnak ama el-intésével, mellyben hadgya hogy ember a *gonosznak még csak látattytát; avagy színétis el távoztassa.* 1Thes. 5. v. 22.¹¹⁹

IV. Ellenkezik azon Apostolnak ama el-intésével;¹²⁰ hogy tudn[iillik]. ember *el-távoztasson a beszédben és cselekedetben minden ocsmányságot vagy éktelelenséget, és trágárságot.* Eph. 5. v. 4.¹²¹

V. Ez a *tobzódásoknak és részegségeknek gyümöltse; avagy úti társa;* mint oda fel a Magyarázatban meg-mutattam Részegségnélkül nem lehet a Tántz; a részegség pedig halálos vétek. 1 Cor. 6. v. 10. Gal. 5. v. 21.¹²² Hol láttad te azt; hogy ama *Epicurus disznai,*¹²³ józan korokban öszve gyűlvén, férjfiak aszonyokkal, aszonyok férj fiakkal öszve-ölelkezvén tántzoltanak volna?

VI. *Alkalmatossága ez az üdönnek elvesztésnek,*¹²⁴ mellyet Isten parantsol hogy *árron-is meg-váltásunk.* Eph. 5. v. 16.¹²⁵

B3

conf.

¹¹⁶ Joannes Jacob Percin, francia domonkos: Monumenta conventus Tolosani (Toulouse, 1693) című művére történik utalás.

¹¹⁷ marginália: Quisquis amas mundum tibi prospice quo sit eudum. Hæc via quæ vadis via pessima, plenaq; cladis August Manual. cap 30. (Ágoston: „Bárki, aki csak szereted a világot, vedd tekintetbe, hogy hova megy. Ez az út, amelyen méz, a legrosszabb út és teljes bukás.”) Hasonló szöveget egy bizonytalan szerzőségű iratban találtam: „Quisquis amas mundum, tibi prospice quo sit eundum. / Hæc via qua vadis, via pessima plenaque cladis.” (Ismeretlen: Manuale. 29. fejezet. Cordis requies. Oratio intenta. Vö. Migne, 1841–1855. 40. kötet, 964.)

¹¹⁸ „Ne szeressétek a világot, se azokat, amik a világban vannak. Ha valaki a világot szereti, nincs meg abban az Atya szeretete. Mert mindaz, ami a világban van, a test kívánsága, és a szemek kívánsága és az élet kérése nem az Atyától van, hanem a világból.” (1Jn 2,15–16.)

¹¹⁹ „Mindentől, ami gonosznak látszik, őrizkedjétek!” (1Thess. 5, 22.) Ugyanez a páli érvelés: Sajószentpéteri, 2008. 19. A tánc szemlélése, a tánc és látás kapcsolata a táncbíráló diskurzus jellegzetes toposza. (Peraldus, Daneau, Lovell, Babington, Northbrooke stb.) Általában a látás kérdéséről: Bárczi, 2007. 539–541.

¹²⁰ marginalia: Quid prodest mundam vitā habere ET os fordidū: cūm dicūt Dominus Matth. 12. v. 37. refer. Ambros. (Ambrosius: „Mit használ, ha tiszta az élet és szennyes a száj?” Vö. A Bibliából ugyanezt idézte Ambrosius is: „Quid enim prodest mundam vitam habere, et os sordidum; cum dicat Dominus quod unusquisque verbis suis aut justificabitur, aut condemnabitur, Mert a te beszédidből ismertétel igaznak, és a te beszédidből ismertétel hamisnak.” Mt. 12,37.)? Ambrosius: In epistolam B. Pauli ad ephesios 231 prologus. 4. fejezet 29. vers (Migne, 1841–1855. 17. kötet 391.)

¹²¹ „sem undokság, vagy bolond beszéd, vagy trágárság, melyek nem illenek: hanem inkább hálaadás.” (Ef 5,4.)

¹²² „se lopók, se telhetetlenek, se részegesek, se szidalmazók, se ragadozók nem örökölhetik Isten országát.” (1Kor 6,10.) „Irgységek, gyilkosságok, részegségek, dobozódások és ezekhez hasonlók, melyekről előre mondom néktek, amiképpen már ezeltől is mondtam, hogy akik ilyeneket cselekszenek, Isten országának örökösei nem lesznek.” (Gal 5,21.)

¹²³ Általában a részegkedőket nevezte így. Vö. Szentpéteri, 1699. E2v

¹²⁴ marginália: Nil pretiosius tēpore, ET heu nil hodie eo vilius invenitur. Bernard. (Bernardus: „semmi sem értékesebb az időnél, és jaj, ma semmi sem mutatkozik értéktelebbnek!”) Clunyi / Morláni Bernárd / Bernardus Morlanensis (12. sz.): De Contemptu Mundi / A világ megvetéséről (c. 16.) című művéből való az idézet. Ugyanez a motívum: Sajószentpéteri, 2008. 77.

¹²⁵ „Áron is megvegyétek az alkalmatosságot, mert a napok gonoszak.” (Ef 5,16.)

[B3v]

conf. Prov. 28. v. 14. Phil. 2. v. 12.

VII. Mert a Tántz gyakrabban *ott* szokott lenni, az *holott Istennek hálákat kellenék adni*, és nagy Isteni félelemmel ebédelni és vacsorálni; a *menyegzői lakodalomban* tudn[iillik]. hol-ott de *nuptiarum bono*¹²⁶ Istent kellenék áldani. 1Thes. 5. v. 18.¹²⁷ Ismét. *Ollykor*, a mikor nem *tántzolásnak*; hanem *sírásnak* ideje volna, a minémü ez a mi nyomorúsággal telyes üdönk. Lásd. Pred. 2. v. 4.¹²⁸

*O mores! o tempora!*¹²⁹

VIII. Mert a Tántz, sok gonoszoknak *gyakorta káros, mindenkor veszedelmes, soha nem tiszta*, élesztőjök. *Szemei* a Tántzolóknak kurválkodással vagy paráznasággal meg-telnek. *Szive* fajtalan kívánságokkal és gerjedeésekkel lángol.¹³⁰ *Lelke* nem egy; hanem különb-különb féle mocsokkal meg-motskoltatik: elsöben-is az *iffiúság*. melly a bújálkodásra hajlando, *lopott szeretetre, alattomban való erőszakitéltre*; gyakorta *versengésre*, és *felebaráttjának szidalmára* ered. Kellemes gyümöltsei ez átkozott fának! Eb[b]ül következék *Dinának meg szeplősitetése*, (midön ő ki-ment volna; hogy nézné a Síchembéli leányokat, kik akkor táncoltanak; a mint nem homályoson szedegethetni. Ter. 34. v. 1.¹³¹ és Joseph. an-¹³²

tig.

¹²⁶ De nuptiarum bono: a házasság sikeréért.

¹²⁷ „Mindemben hálákat adjatok; mert ez az Isten akarata a Jézus Krisztus által.” (1Thess 5,18.)

¹²⁸ „Ideje van a sírásnak és ideje a nevetésnek; ideje a jajgatásnak és ideje a szokdelésnek.” (Préd 3,4.)

¹²⁹ Marginalia: O mores! o tempora! (Micsoda idők! Micsoda erkölcsök!) Megjegyzés: A szállóige Cicero Catilina elleni első beszédéből származik. Ugyanez a szállóige: Szentpéteri, 1698. D3r

¹³⁰ marginália: O caenum! ó labes! ó profūdissimam impuritatis! Abyssion! (Ó szörnyűség! Ó mocsok! Ó legmélyebb erkölcstelenség! Abyssion!)

¹³¹ „Kiméne pedig Dína, Leának leánya, kit Jákobnak szült vala, hogy meglátogassa annak a földnek a leányait.” (1Móz. 34,1.)

¹³² marginalia: Curiositas virgines prætiosas reddit.

[Bár]

tiq. lib. 1. cap. 19.)¹³³ a *Siló-béli: leányoknak el-ragadtatások* a Bējámitáktúl. Bir. 21. v. 23.¹³⁴ *Keresztelő Jánosnak*, Istennek ama jeles Szolgájának *fo-vétéle*. Máth. 14. v. 6. seq. Marc 6. v. 22. seq.¹³⁵ *Digno operi Saltationis dignū sanguinis Johannis B. premium* Hieron. ad illum locum Matth.¹³⁶

IX. Vétkes a Táncolóknak az ö *magok-viselések mozgások es járások vagy menetelek* es vagy *bolondságokat* es *eszelségeket* mutatták: vagy egészen *bújálkodásra* fordultak, a minémüeket Isten a *Jerúsálembéli aszonyokban* meg nem szennyvedhetett. Esa. 3. 16 *aliás*. 17.¹³⁷ De én a Tántzolóknak *illetlen s vétkes magok viselését*, jobban és világosban annál le-nem irhatom; mint a miképpen ama *jeles ember*¹³⁸ le-irta, mellyet imé ide irok.

Tekintsd-meg a Tántzost,

Mint kellemes Majmot,

Meg-látod jól micsodás.

Derekát lógattya.

Fejét s nyakát rázza.

Mint rosz lovú talyigás.

Süvegét konnára,

A fülére vonszta.

Mint poklot töltő vadász.

¹³³ Iosephus Flavius: Antiquitates Iudaeorum vagy Iudaicae (= Ιουδαϊκη Αρχαιολογία = A zsidók története). A hivatkozás pontatlan. Helyesen: lib. 1. cap. 21.

¹³⁴ „És eképpen cselekedtek a Benjámin fiai, és vőnek maguknak feleségeket az ő számuk szerint a táncolók közül, akiket elraboltak. És elmentek és hazatértek örökségükbe és felépítették a városokat, és azokban laktak.” (Bír 21,23.)

¹³⁵ „És ennek a Heródiásnak a leánya beméne és táncola, és megtetszék Heródesnek és a vendégeknek, és monda a király a leánynak: Kérj tőlem, amit akarsz és megadom néked. És megesküvék néki, hogy: Bármit kérsz tőlem, megadom néked, még ha országom felét is.” (Mk 6,22–23.)

¹³⁶ Hieronymus: „A tánc méltó munkájához méltóan Keresztelő János vére a jutalom.” Vö. „Da mihi, inquit, hic in disco caput Joannis Baptistae. Herodias timens ne Herodes aliquando resipisceret, vel Philippo 102 fratri amicus fieret, atque illicitae nuptiae repudio solverentur, monet filiam, ut in ipso statim convivio, caput Joannis postulet: digno operi saltationis, dignum sanguinis praemium.” (Szent Jeromos: Commentaria in Mattheum. Migne, 1841–1855. 26. kötet, 98.)

¹³⁷ „És szól az Úr: Mivel Sion leányai felfuvalkodtak, és felemelt nyakkal járnak, szemekkel pillognak, és aprókat lépve járnak, és lábokkal nagy zengés-bongást szereznek.” (Ézs. 3,16. v. 17.)

¹³⁸ Pathai Baracsi János (1623–1729) református püspök. Dunapatajon született, iskoláit Váradon végezte. Kecskeméten rektor, majd több településen (1671 Alsónémedi, 1684 Kunszentmiklós, 1695 Dunapataj, 1704 Ráckeve, 1711 Dömsöd) lelkeszként tevékenykedett. A pesti egyházmegye esperese (1675–1684), az Alsó-Duma melléki egyházkerület püspöke (1691–1729). Egy táncellenes traktátus is írt A tánc felbonczolása (Debrecen, 1683) címmel. Szentpéteri a költemény (Tánc javallójának Isten ellen való cselekedetiért megpirongattatása, 1682–83) 136–138., 142–147., 148–152., 163–171. sorait idézi. A költemény több kéziratban (Körmendi-kódex, Tatai János naplója, Pápai kézirat, Beregszászi Tóth Péter gyűjteménye) maradt az utókorra. A Szentpéteri által felhasznált sorok a Körmendi-kódex szövegével mutatnak egyezést. Révész, 1893., Varga, 1986. 843–844.

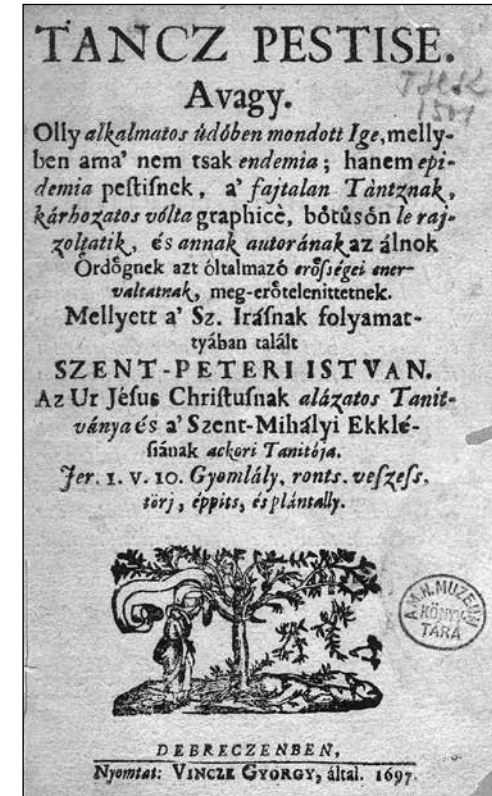
Zúgal mint fáratt Ló.

Hogy már azzal szép ő.

*A mellyét ki-kaptsollya,*¹³⁹

B₄

sze-

¹³⁹ marginália: Hogy ha mindē hivalkodo beszédre minékünc számot kellett adnuk. Mat. 12. v. 36. hogy ne adnánk számot minden mi hivalkodó maguk viseléséről, járasunkról, és testünknek motusáról mozgásáról-is? Perkins. Anat. Cös. c. 3. p. 1 2 3 7. Vah tetra monstra! Megjegyzés: Szentpéteri Perkins A discourse of conscience (1596), című művére utal, amely latin fordításban is megjelent (Anatomia Sacra Humanae Conscientiae. Bazel, 1603, reprint: 1604),

[B4v]

Szemei villognak,
Mint vízben holt Lónak,
A száját tátogattya.
Néha hajja-hujját.
Kiált ő hop-hajját.
Mint-ha csak maga volna.
Ugrik s igen topog.
Azt tudgya hogy ő kong.
Mások néki örülnek.
Csúszkál hánnya lábát.
Mint-ha volna Gallyát.
(E békén rész ennek)
Karjait csavallja.
Pajkos ő munkája.
Mint rongyos fársángosnak.
Kezei tsattognak.
Vesztteg nem álhatnak.
Mint Posonyi hohérnak.
Ötöt sok rosz nezi.
Katzagnak-is néki
Mint egy Bécsi bolondnak.
Hiszem rútm személly ez
Vallyon a Medvéhez
Szintén nem hasonlót?
A Majmot rútabnak,
Ennél csufossabnak
Vallyon kiálthatnádé?

Hui quàm graphicè, & ex rei veritate!

X. Mert a fajtalan Tántz pogányi cselekedet, setétségnek és testnek munkája.

1Pét.

[B5r]

1Pét 4. v. 3. Rom. 13. v. 13. Gal. 5. v. 21.¹⁴⁰ Szent Péter I. c. kómus, a mely nével a fajtalan Tántzok-is neveztetnek, a pogányok cselekedetek közzé számlállyá. Jegyezd-meg jól, a[b]ban a helyben meg-külömböztetik a kómos, az à selgeiátul pitaumia-túl, [ó] jnophiügial-túl pótos-túl. Szent Paál pedig I. c. setétségnek és testnek munkái közzé viszi. Immár pedig; a pogányi cselekedetek, a setétségnek és testnek munkái; kárhozatos vétkek. Mind ezekből a tudomány meg-áll hogy tudni-illik a fajtalan Tántz kárhozatos vétkek.

Hasznai.¹⁴¹

1. TANITAS. 1. Tehát nem jó idvességét kívánó embernek a Tántzolásnak mesterségét tanulni. Mint némelly Országokban szokott lenni. 1Thes. 5. v. 22. Róm. 12. v. 9.¹⁴²

2. Tehát a Tántzolásnak mesterségét tanító Mestereknek az ő hivatallyok, nem szabados és nem tisztességes hivatal.

3. Tehát nem illik a keresztyén Magistratushoz; hogy a Tántzolásnak tanító mestereket táplállyá, azokat és azoknak Oskolájokat meg-szenyvedgye; és mint-egy Académiának részét vagy appendixét,¹⁴³ meg-hadgya. Solt. 101. v. 8. J[er]. 7. v. 12.¹⁴⁴

B5

4. Nem

¹⁴⁰ „Mert elég nekünk, hogy életünk elfolyt idejében a pogányok akaratát cselekedtük, járván feslettségben, kívánságokban, részegségekben, dobzódásokban, ivásokban és undok bálványimádásokban.” (1Pét. 4,3.) „Mint nappal, ékesen járjunk, nem dobzódásokban és részegségekben, nem bujálkodásokban és feslettségekben, nem versengésben és irigységben.” (Róm. 13,13.)

¹⁴¹ Szentpéteri prédikációjának szerkezete elsősorban William Perkins és Medgyesi Pál (Doce nos orare, quin et praedicare. Bártfa, Klöss, 1650.) módszerét követi. Csorba, 2008b. 187. Prédikátorunk ebben az írásában összesen öt hasznat szerepeltet. Későbbi (kézirat) műveiben látványosan csökken ezen szerkezeti egység száma. Csorba, 2008b. 189.

¹⁴² „Mindentől, ami gonosznak látszik, őrizkedjétek!” (1Thessz 5,22.) „A szeretet képmutatás nélkül legyen. Iszonyodjatok a gonosztól, ragaszkodjatok a jóhoz.” (Róm. 12,9.)

¹⁴³ Appendix: függelék.

¹⁴⁴ „Reggelenként elvesztem e földnek latrait, hogy kigyomlájak az Úrnak városából minden gonosztevőt.” (Zsolt. 101,8.) „Mert menjétek csak el az én helyemre, amely silóban van, ahol először lakoztam az én nememmel, és lássátok meg, hogy mit cselekedtem azzal az én népemnek, Izráelnek gonoszságáért!” (Jer. 7,12.)

[B5v]

4. Nem kell hát a *Cselédes gazdának* az ő házában a Tántzot meg-szenyvedni; hanem az ő *jussa* és *autoritása* szerint *arceálni*¹⁴⁵ kell; ha mikor vagy külső vendégek; vagy valakik az ő háza-népe közül cselekedni akarnák. Ter. 18. v. 19. Jos 24. v. 15.¹⁴⁶

5. Nem illik hát *igaz keresztyén emberhez*; hogy ő a *Táncot* és a *Táncolókat* nézze. Solt. 119. v. 37.¹⁴⁷ Mert a Táncolók ebben a sötétségnek munkájában *meg-erősödnek*, és ezzel *kevélykednek*, a mikor láttyák hogy nekik nézőjük vagyon. Azonban a kik őket nézik, kitészik önnön magokat az el-csábitásnak veszedelmére, félő hogy el-ne csábitassanak, és el ne ragattassanak *testi gondolatokra* és *gyönyörködtetésekre*: avagy csak másokat az ő példájokkal fel-indítanak; hogy azokat nézzék, és így őket veszedelembé hozzák. Matth. 18. v. 19.¹⁴⁸

6. Nem ok nélkül vagyon hát; hogy az Istent szerető, s az ő szent törvényét őriző Tanítók, eleitől fogva ez ellen tusakodtanak, és még ma-is tusakodnak. Tusakodtanak az elődedi Ekklesiában élők; mint *Chrysostomus*, *Hieronymus*, *Augustinus*, *Ambrosius*, és többek; mint irások mutatták, kik-is ehhez sok nevet ragasztanak.¹⁴⁹ Chrysost. nevezi ezt

Erköl-

¹⁴⁵ Arceálni: tilt, megátol.

¹⁴⁶ „Mert tudom róla, hogy megparancsolja az ő fiainak, és az ő házanépének ő utána, hogy megőrizzék az Úrnak útát, igazságot és törvényt tévén,, hogy beteljesítse az Úr Ábrahámon, amit szólott felőle.” (1Móz 18,19.) „Hogyha pedig rossznak látjátok azt, hogy szolgáljatok az Úrnak, válaszlatok magatoknak még ma, akit szolgáljatok, akár azokat az isteneket, akiknek a ti atyáitok szolgáltak, amíg túl valának a folyóvízen, akár az Emoreusok isteneit, akiknek földjén lakoztok: én azonban és az én házam az Úrnak szolgálunk.” (Jós 24,15.)

¹⁴⁷ „Fordítsd el az én szememet, hogy ne lássanak hiábavalóságot, a te utadon éltes engemet.” (Zsolt. 119,37.)

¹⁴⁸ „Ismét mondom néktek, hogy ha ketten közületek egy akaraton lesznek a földön minden dolog felől, amit csak kérnek, megadja nekik az én mennyei Atyám.” (Mt 18,19.) A tánc és látás témaköre.

¹⁴⁹ marginália: Nugaces ET lascivas saltationes Episcopi semper solebāt coercere. Aug. cōtra. Pet. c. 6. (Augustinus: „A püspökök mindig meg szokták zabolázni a léha, pajzán táncokat.”) Az egyik hagyomány (pl. Szegedi, Szentpéteri, Pathai, Daneau, Lovell, Petrus Martyr, Boiseul) rosszul hivatkozta ezeket a sorokat és Ágoston Petilianus elleni művét (Az egy keresztségről Petilianus ellen / De unico baptismo contra Petilianum) jelöli meg forrásként. Valójában a sorok Ágoston Parmenianus levele ellen (Contra epistolam Parmeniani) című munkájából származik, ahogyan azt Münster és Aretius is hivatkozta. Általában teljesebb formában használják: „A víg és pajzán táncokat a püspökök mindig is megpróbálták korlátozni. Ma is akad azonban néhány püspök, aki részt vesz a táncmultságokon, és együtt táncol a nőkkel, és esze ágában sincs, hogy ezt a bűnt korlátozza.” (Magyar László András fordítása).

[B6r]

*Erkölcök vesztegetésének. Sátán munkájának. Sátán pompájának. Lelkek veszedelmének. Ördög ajándékának. Ördög feneketlen barlangjának, ördög tántzának. Merődön merő hamisságnak taplójának.*¹⁵⁰ Agost. nevezi *hivságnak* vagy *hazugságnak*. *Véteknak. Bolond vigasságnak.*¹⁵¹ Aristoteles pogány ember lévén nevezi *kurvák pohárának* és *falattyának*. in Problem.¹⁵²

7. Helyesen végezték a régi Conciliumok a *Tántz* és *Tántzolók* ellen; mint Laodicénum: *Non convenit hominibus Christianis, saltare in nuptiis suis*. Nem illik keresztyén emberekhez; hogy az ő lakodalmokban tántzollyanak. Ilerdense: *Ne Christiani saltent in nuptiis*. A keresztyének a menyegzőkben ne tántzollyanak.¹⁵³

8. Méltán *büntették*-meg a *Tántzolók* régenten. *Domicianus Caecillus Rufus*¹⁵⁴ a Tanátsbúl régenten ki-üzte; azért hogy tántzolt. Tiberius a Tántznak igen nagy ellensége vala, ki a *Táncolókat Rómából mind ki-üzte*. Xiphilinus Epitome Dionis. fol. 232.¹⁵⁵

¹⁵⁰ marginália: Hom. 56. in Gen. in 4. c. Matth. In Epist; ad 1Col. c. 4. Hom 12. Lib. 6. contra Pet. Megjegyzés: Szegedi ugyanezeket a hivatkozásokat használja Aranyszájú Szent János műveiből: 56. homília a teremtésről: erkölcök vesztegetése / az erkölcök elfajzása (corruptelae morum), 12. homília a Kolosszosz-béliekhez írott levélről: Sátán munkája / sátáni mű (opus satanicum), Sátán pompája / sátáni ékesség (pompa satanica), lelkek veszedelme (animarum pernicies), 48. homília Máté evangéliumáról: ördög feneketlen barlangja / bugyra (diaboli barathrum), ördög tánca (diaboli saltatio), merődön merő hamisságnak taplója / a puszta csintalanság táptalaja (merae iniquitatis fomenta), ördög ajándéka (donum diaboli). A kifejezések egy része csak a kora újkori Chrysostomos-kiadásokban lévő szövegekben lelhető fel.

¹⁵¹ Az idézet talán a De conflictu virtutum et vitiorum (Harc az Erények és a Bűnök között) című műből származik, amelyet gyakorta Szent Ágostonnak, vagy Szent Ambrusnak tulajdonítottak. Azonban a mű szerzője Ambrosius Autpertus (730–784) frank bencés szerzetes volt. Az terminusok latin megfelelői: nugas (hivságnak vagy hazugságnak), otium (véteknak), inepta laetitia (Bolond vigasságnak).

¹⁵² Az idézet forrása: Pseudo-Arisztotelész: Természeti problémák (Problemata Physica) című, mintegy kilencszáz problémát taglaló műve (Kr.e. 3–6. sz.). A szófordulat Pathai Baracsi versében is szerepel.

¹⁵³ Laodíceai zsinat (343–381): „Ha keresztyén ember lakodalomba megy, ne ugrabugráljon, és ne táncoljon, hanem illő és keresztyénhez méltó módon vegyen részt az étkezésben vagy a vacsorán.” (Erdő Péter fordítása) Erdő, 1983. 328. Ilerdai (leridai) hispániai zsinat (524): „Hogy a menyegzőkön részt vevő keresztyéneknek nem kell táncolniuk és dalolniuk, inkább csak szerényen étkezzenek és vacsorázzanak, ahogy az keresztyénekhez illik.” (Magyar László András fordítása).

¹⁵⁴ Lucius Caecilius Rufus (Kr. e. 1. század) római politikus, egy nagy múltú plebejusnemzettség tagja volt. A dictator Publius Cornelius Sulla rokona. Kr. e. 63-ban néptribunus volt és támogatta a Cicero vezette arisztokratikus optimata pártot. Kr. e. 57-ben praetorként Cicero visszahívását kérte. Kr. e. 54-ben támogatta a Gabiniust vádlókat. Suetonius szerint élt egy Coecilius Secundus nevű személy, akinek a nevéhez erkölcsjavító intézkedések köthetők, azonban ezek között a tánc tilalma nem található. Varga, 1986. 844.

¹⁵⁵ Marginália: saltatores expulsí. Tiberius vehementer doluit, eumque nullo damno affecit. saltatores autem Roma expulit, vetuitque ut eam atem nusquam exerceant, quod notarent ac vituperarent mulieres, et quod seditioes concitarent. Johannes Xiphilinus Rerum romanorum epitome. 84. Guillaume Le Blanc – 1551. évi kiadása. Megjegyzés: Joannes Xiphilinosz Cassius Dio görög nyelven írott római történetét (Rómaiké isztoria, Róma története) kivonatolta (Rerum romanarum epitome). A vonatkozó részben (57.21.3.) Cassius szövegében színészek szerepelnek, azonban Joannes Xiphilinosz kivonatában a színészeknek megfelelő görög terminust már táncosok (saltatores) kifejezéssel fordította latinra. Hasonló történet: „(Domitianus) hozzálátott az erkölcök megjavításához is. (...) Egy volt quaestor eltávolított a senatusból, mert úgy tudta róla, hogy szenvedélyes művelője a pantomimnek és a táncnak.” (Kis Ferencné fordítása, Kopeczky Rita átdolgozásában) Suetonius, 2004. 306. A két példát Pathai Baracsi a versében, Pázmány pedig prédikációjában (Mint kell a keresztyén leányt nevelni) hivatkozta.

[B6r]

9. Méltán irtóznak ettől a jó lelkek;¹⁵⁶ mint *Jeremias*. c. 15. v. 27.¹⁵⁷ *Nem ültem a csúfolóknak tanácsokban, és nem tántzoltam. Sára* Ráguel leánya. *Tob.* 3. v. 17.¹⁵⁸

v. 17.

¹⁵⁶ marginália: *Choreæ ab hominibus rebus feriæ occupatis procul absunt ET ab[-]iis qui pii ecundum mandata Dei vivere volunt. Tholos. l. 13. de Republ. c. 21. s. 13. 14.* („Az ünnepnapokon a hívságos táncok távol állnak azoktól, akik az isteni törvények szerint akarnak élni.”) Az idézet Pierre Grégoire / Petrus Gregorius Tholosanus francia gondolkodó művéből való (*De republica libri sex et viginti*, Lyon et Pont-à-Mousson, 1596.).

¹⁵⁷ Téves hivatkozás. Helyesen: Jer. 15,17.: „Nem ültem a nevetgélők gyülekezetében, és nem ujjongtam velük; a te hatalmad miatt egyedül ültem, mert bosszúsággal töltöttél el engem.”

¹⁵⁸ Téves hivatkozás. Helyesen: *Tób.* 3,16.: „...imáját meghallgatta a fölséges Isten. Elküldte Ráfáelt, hogy... Sárát meg, Ráguel leányát adja hozzá Tóbit fiához, Tóbiáshoz, és szabadítsa meg a rossz szellemtől, Azmodeustól...”

[B6v]

v. 17. *Harmadik Fridericus Imperator* azt mondgya vala; hogy ő *hideg lelést inkább felvállalna; hogy sem táncolna.* *Æneas Sylvius*. lib. 1. Comm. Regis Alphonsi.¹⁵⁹

10. Tehát a Táncolók Isten országának örökösi nem lesznek. *Gal.* 5. v. 21.¹⁶⁰ és ezekhez hasonlatosak. s a t.

11. *Csud[á]latos és meg-sirattatásra méltó vakság* ez az emberekben; hogy még is e fajtalan Tánctot annyira szeretik; ugyan két kézzel kapják, s ottan-ottan gyakorolják.¹⁶¹ Oh testnek szolgáló emberi ostobaság, melly rutúl meg csallya magát! *Bezzeg ki-vájta e világnak Istene ezeknek szemeket; mint a Filisteusok Sámsonnak!*¹⁶² *Jobb lött volna soha e világra nem születettnek;*¹⁶³ mint az ötlet-el-áruló és kézben adó Judás felől mondá Idvezitönk.¹⁶⁴

12. Innéteszedben vehedd, milégyen az *Országoknak, Tartományoknak, Városoknak, Faluknak ETc. végső veszedelmeknek* edgyik *derek, és fő oka, tudni-illik e fajtalan Tánct.*¹⁶⁵

¹⁵⁹ A hivatkozott anekdotagyűjtemény, a *De dictis et factis Alphonsi regi Aragonum* (Alfonz király mondásairól és cselekedeteiről) 1485-ben jelent meg először nyomtatásban. A mű eredeti szerzője Antonio Beccadelli Panormita (1394–1471) volt és I. Alfonz (1396–1458) nápolyi király, (másnéven V. Nagylelkű Alfonz) életrajzát, bölcs mondásait tartalmazta. Az uralkodó – aki tizenöt esztendőn át folytatott küzdelmet az Anjouk ellen és sikeresen egyesítette újra a Szicíliai és Nápolyi királyságot – a tudományt pártoló, ugyanakkor fényűző, erőszakos és kicsapongó természetű egyéniség volt. Az általa támogatott tudósok később anekdota- és exemplumhőssé avatták. V. Alfonz – a követi beszámoló tanúsága szerint – felettebb kedvelte táncot. Nevile, 2008. 11., Ryder, 1990. 358. Ez a mű Galetto Marzio Mátyásról szóló művére is hatott (Mátyás király kiváló, bölcs, tréfás mondásairól és tetteiről, 1484–1487) és az uralkodóhoz Janus Pannonius is írt verset (Alfonz, nápolyi király sírfelirata). Beccadelli, 2001. 102., Békés, 2008. 54. A Szentpéteri által idézett mű Beccadelli opusának kommentárja: az eredeti szöveget ui. Aeneas Sylvius Piccolomini (a későbbi II. Piusz) látta el magyarázatokkal. Később Jakob Spiegel (1483–1547) ezeket további jegyzetekkel egészítette ki, amelynek számos hazai vonatkozása is van. Ezzel magyarázható például, hogy a műben még I. Ferdinánd (1526–1564) is szerepel, hiszen Spiegel a császár kancelláriájában dolgozott. A Szentpéteri-utalás azonban valószínűleg egy másik Piccolomini-műből – a III. Frigyes német-római császár (1452–1493) élettörténetét taglaló *Historia rerum Frederici III imperatoris* című munkából – származik, amelyet gyakorta egy kötetben adtak ki az Alfonz-féle anekdotagyűjteménnyel. Egy másik vélemény szerint egy másik királyról, X. Alfonzról (1252–1284), Leon és Kasztília uralkodójáról van szó illetve a Bajor Lajossal vetekedő III. (Szép) Frigyesre (1286–1330) történik utalás. Varga, 1986. 844.

¹⁶⁰ „Irigységek, gyilkosságok, részegségek, dobzódások és ezekhez hasonlók: melyekről előre mondom néktek, a miképen már ezelőtt is mondtam, hogy a kik ilyeneket cselekesznek, Isten országának örökösei nem lesznek.” (*Gal* 5: 21.).

¹⁶¹ marginália: *O admirandá stupiditatem! O rem lacrymis dignam!* („Ó, bámulatos ostobaság! Ó könnyekre érdemes dolog!”).

¹⁶² marginália: *2Cor* 4. v. 4. („Akikben e világ Istene megvakította a hitetlenek elméit, hogy ne lássák a Krisztus dicsőséges evangéliumának világosságát, aki az Isten képe.”).

¹⁶³ marginália: *Bir* 16. v. 21. („De a Filiszteusok megfogták őt, és kiszúrták a szemeit, és levezették őt Gázába, és ott megkötötték két vasláncsal, és örölnie kellett a fogházban.”).

¹⁶⁴ marginália: *Mat.* 26. v. 24. („Az embernek Fia jöllehet elmegyén, amint meg van írva fölöle, de jaj annak az embernek, aki az embernek Fiát elárulja; jobb volna annak az embernek, ha nem született volna.”).

¹⁶⁵ marginália: *Eversio[nis] regnorum ETc. comes saltationū Szeg.* (Szegeginus: „A királyságok srb. bukása a táncok velejárója./ A buja tánc olykor országok felfordulást is okozhat.”) Az idézet forrása: Szegedi, 2010. 10.

[B6v]

Ter. 6. v. 5. 7. 13.¹⁶⁶ Ez a mi máj romlásunknak-is egy derék s fő oka; holott alig vagyon egy menyegző; vagy más egyéb védőség, a melly Táncal nem rekesztetik-bé. A lakodalmokat ma vendégségnek sem tartják, ha a fekete sereg Tántzát nem pengetik es nem ugor-¹⁶⁷gyák.

¹⁶⁶ „És látá az Úr, hogy megsokasult az ember gonoszsága a földön, és hogy szíve gondolatának minden alkotása szüntelen csak gonosz... És monda az Úr: Eltörlöm az embert, akit teremtettem, a földnek színéről; az embert, a barmot, a csúszó-mászó állatokat és az ég madarait, mert bánom, hogy azokat teremtetem... Monda azért Isten Noénak: Minden testnek vége elérkezett előttem, mivelhogy a föld erőszakoskodással telt meg átalatok: és íme elvesztem őket a földdel egybe.” (1Móz. 6,5., 7. és 13.) Az erkölcsi bűneiért Isten megbünteti a magyar népet. Őze, 1991.

¹⁶⁷ marginália: Proh nefas! (szégyen!) Szentpéteri máshol is emlegeti ezt a táncot: Sajószentpéteri, 2008. 67. A fekete sereg táncát Réthei-Prikkel Mátyás korabeli katonatáncnak gondolja, amelyet még a 17. század végén is népszerű volt az alsóbb társadalmi rétegek körében. Réthei-Prikkel, 1924. 181. Újabbán a hajdú-táncal azonosítják. Csorba, 2011. 80.

[B7r]

gyák. Csak Tor az, s nem Menyegző, az holott nem ugorhatnak s táncolhatnak.¹⁶⁸ Maga a Tantz nem ékesíti; hanem inkább profánállyá¹⁶⁹ a lakodalmokat. Ma bezzeg e világ nem a jobb részt választja; holott (a mint ama minden emberek között leg-bőltsebb Salomon az ő Egy-háziájában. c. 7. v. 2. 3. 4.¹⁷⁰ mondgya) Jobb a siralmas házhoz menni; hogy nem mint a lakodalomnak házához Jobb a szomorúság a nevetésnél. A bölts embereknek elméjük a siralmas házban vagyon: a bolondnak pedig elméje a vigasságnak házában. Eléggé fuvják régtől fogva a Notát; csak járassák. El-merem a Farahó szolgálival mondani: Meég-is nem vettedé eszedben; hogy Egyptom(sic!) Magyar Ország el-veszett? Oh ragadományra s prédára jutott Edes Nemzetem!¹⁷¹ Oh úton járók Sákmánnya szegény Magyar haza!¹⁷² Mire hozának tégedet a te bűneid. Ah nyomorult Nemzet, ki lelkedben, testedben s javaidban ragadoztatol! Bezzeg nagy mint a tenger a te nyomoruságod, kicsoda gyógyít-meg tegedet!¹⁷³ Oh bűnnek iszonyatos volta, melly az Istent kegyes természeti ellen ilyen keménnyé változtattya!

13. Méltán kárhoztatták tehát még a régi pogányok közzül-is a józanabbak e fajtalan Tántzot, mint a Rómaiak. Saltare

apud

¹⁶⁸ marginália: O caecos ET vecordes! („Ó, vakok és esztelenek!”) Vö. „csak Tornak tartják azt, s nem lakodalomnak (...) Sőt immár még az halottas ház-is alig ismértthetik meg a menyegző háztúl, mivel nagy mértékletlen és Istentelen tobzodások, Részeskedések-nélkül a Tor immár ma nem lehet...” Szentpéteri, 1698. D3r, D4r. A tor és a menyegző hasonlóságának képét Szentpéteri Sóvári Soós Kristóf (Az szent prophetáknak..1601. 217.) művéből vette át. Csorba, 2016. 352.

¹⁶⁹ Profánállya: profánná, közönségessé teszi.

¹⁷⁰ „Jobb a siralmas házhoz menni, hogynem a lakodalomnak házához menni; mivelhogy minden embernek ez a vége, és az élő ember megemlékezik arról. Jobb a szomorúság a nevetésnél, mert az orcának szomorúsága által jobbá lesz a szív. A bölcsnek elméje a siralmas házban van, a bolondoknak pedig elméje a vigasságnak házában.” (Préd 7,2–4.).

¹⁷¹ marginália: Esa. 42. v. 24. („Ki adta ragadományul Jákobot és Izráelt a prédálóknak? Avagy nem az Úr-é, aki ellen vétkezénk, és nem akartak járni útain és nem hallgattak az Ő törvényére?”).

¹⁷² marginália: Solt. 89. v. 42. („Zsákmányolták őt mind az úton járók, gyalázattá lón az ő szomszédai előtt.”).

¹⁷³ marginália: O peccatū, peccatum in quantā nos coniecisti calamitatem! Sir. 2. v. 13. („Ó, vétkek, mekkora veszedelembé ejtettetek minket!”) „Mivel bizonyítsak melletted, mihez hasonlítsalak, Jeruzsálem leánya, mivel mérjelek össze téged, hogy megvigasztaljalak, Sionnak szűz leánya?! Bizony nagy a te romlásod, mint a tenger: kicsoda gyógyít meg téged?!” (Sir. 2,13.) Ez a rész az erkölcsi bűneiért Istentől büntetést kapó magyar népet ostorozza. Az isteni harag enyhülését, a csapások, az erkölcsi romlás csak a bűnös szokások, életmód megszüntetésével érhető el. Szentpéteri alapállása két 15. századi toposszal (5Móz 8,21–50. illetve Magyarország panasza–jeremiádok) rokonítható. Őze, 1991., Imre, 1995. 212–214.

[B7v]

apud Romanos parum honorificum fuit, így ír Aemil. Probus.¹⁷⁴ Cicero Aul. Gabiniust az ő ellenségét, bosszúságból, hívja fodorított *Tántzoló*nak.¹⁷⁵ Lucius Múréánának vétkül vették szemére; hogy *Asiában tántzolt* volna.¹⁷⁶ *Deiotár* Királynak-is ugyan azon vették

¹⁷⁴ Aemilius Probus: „Táncolni a rómaiaknál kevésbé tiszteletreméltó dolog volt.”. Marginália: In vita Epaminōda. Megjegyzés: Korábban Cornelius Nepos nevezetes életrajzgyűjteménye (Híres férfiak) tévesen Aemilius Probus neve alatt szerepelt. Az idézett rész a thébai Epaminondasról szóló részben olvasható: „Tudjuk például, hogy a mi hagyományaink szerint a zene idegen egy előkelő személy jellemétől, a táncot pedig egyenesen hibájául róják fel, a görögök viszont mindezt kedves és dicsőretre méltó dolognak tartják.” (Havas László fordítása). Nepos, 1984. 93.

¹⁷⁵ marginália: In Orat. post reditū in sen. Cicero: Oratio post reditum senatu / Beszéde, amikor a szenátusnak köszönetet mondott (4–8.). Aulus Gabinius ellen. Cicero ebben a beszédében ellenfelét Aulus Gabiniust táncosnak (saltator) nevezte, mivel ez a korszakban sértő megjelölésnek számított. Aulus Gabinius (Kr.e I. sz.) római politikus, syriai helytartó, Pompeius bizalmas embere. Pompeius híve. 67-ben néptribunus. Az ő törvényjavaslata alapján nyerte el Pompeius a kalózok, majd a Mithridatés elleni háború vezetését. Maróti Egon jegyzete. Cicero, 1990. 345., 274., 334. (Plutarkhosz), Appianosz, 2008. 394–395. A. Gabiniust (consul 58-ban) mint Syria tartomány proconsulát a szenátus hazarendelte és megtagadta tőle az igényelt könyörgést (supplicatio).

¹⁷⁶ Cicero: Lucius Licinus Murena védelmében, (Pro Murena). „Cato L. Murenát táncosnak nevezi. E szitokszó, ha joggal hánytorgatják fel, szigorú vádlóra vall, ha pedig igaztalanul, gyalázkodó rágalmozóra. Ezért, minthogy ily nagy tekintélynek örvendsz, Marcus, nem illendő, hogy az utcáról vagy a ripacsok valamely civakodásából átvedd e szitokszót, sem pedig az, hogy a római nép consulát meggondolatlanul táncosnak nevezd, hanem meg kell vizsgálnod, hogy milyen egyéb bűnökkel megfertőzöttnek kell lennie annak, akinek ezt joggal hánytorgatják fel. Hiszen jóformán senki sem táncol józan állapotban, kivéve talán, ha bolond, sem egymagában, sem pedig mértékletes és tisztaságban. A korán kezdődő lakoma, a kies hely és számos érzéki öröm legszükségesebb kísérője a tánc. Elém rángatod azt, amely minden véték közül a végső, és elhagyod azokat, amelyek mellőzésével e véték elő sem kerülhet? Nem bizonygatod a szegényteljes lakomákat, a szerelmi viszonyokat, a zajos dorbézolásokat, a kicsapongásokat és a pazarlást, s noha nem találsz rá azon dolgokra, amelyeket, ámbár vétkesek, gyönyörnek neveznek, abban az emberben véled felfedezni a fényűzés árnyékát, akiben magát a fényűzést nem találod?” (Nótári Tamás fordítása) Cicero, 2010. 711–712.

[B7v]

szemére.¹⁷⁷ Ugyan *Cicero* Antoniusnak,¹⁷⁸ több vétkei között, a *Tántzot* exprobrállya.¹⁷⁹ Aristippus a *Táncolásért feddeték-meg*.¹⁸⁰ Ptolomeusnak az ő több gonossági között, melyekért országából ki-üzetett, ez-is tulajdonították,¹⁸¹ hogy *táncolt legyen Tiberius és Domitianus* pogány Császárok; mint bánták a Táncolókkal, másutt meg-irtam. Avagy nintsené itt helye annak, a mit a Christus edgyütt a Sidóknak mondott: *A pogányok felkelnek az itilet napján, meg-itilik e nemzetséget*.

¹⁷⁷ marginália: Orat. 43. (M. Tullius Cicero: Deiotarus király védelmében / Pro rege Diotaro ad C. Caesarem. Orat. 43.) Megjegyzés: Deiotarus kisázsiai uralkodó a polgárháborúban Pompeius pártjára állt. Caesar ezt nem tudta neki megbocsátani, ezért Deiotarus veje vádat emelt Deiotarus ellen, miszerint az meg gyilkosságot tervezett Caesar ellen. Ezeket az átlátszóan hamis vádakot Cicero cáfolta ebben a beszédében. „Hogyan tovább? Mivel folytatta ez a keresztre való? Azt mondta, hogy e vidámságtól felajzva Deiotarus bortól megrészegülve egy lakomán meztelenül táncolt. Milyen kereszt volna elegendő büntetés e szökött rabszolganak? Ugyan ki látta Deiotarus királyt valaha is táncolni, vagy részegen? Minden királyi erény megtalálható őbenne, amit te Caesar, úgy vélem, jól tudsz, de mértékletessége kiváltképp egyedülálló és csodálatra méltó, noha tudom, hogy egy királyt nem ezzel a szóval szokás dicsérni. Nem nagy dicsőret egy király esetében, ha mértékletes embernek mondják, legyen bátor, igazságos, szigorú, tekintélyes, nagy-lelkű, adakozó, bőkezű, jóteknő, ezek válnak egy király dicsőségére, amaz egy magánemberhez illik. Am vélekedjék mindenki, ahogy akar, én mégis a mértékletességet, más szóval az önmérsékletet és az önuralmat a legnagyobb erénynek ítélem. (...) Aki tehát ifjúként, amikor még nem ékesítette ekkora dicsőség, minden esetben szerfelett komolyan és megfontoltan járt el, eme méltóságban és életkorban táncolt volna? Inkább nagyatyád jellemét és erkölcsait kellene példaként követned, Castor, semmint e roppant kiváló és jeles férfit egy szökött rabszolga kijelentése által rágalmoznod. Még ha nagyapád táncos ember volna is, nem pedig az a férfiú, akiről tisztesség és erkölcs tekintetében példát lehet venni, legkevésbé sem illenek életkorához e rágalom. Azon gyakorlatok, amelyekkel ifjúkorában edzette magát, s ez nem a tánc, hanem a fegyverforgatás és a lovaglás mesteri elsajátítása volt, életkora hanyatlásával ezek is mind sorra elhagyták.” Cicero, 2010. 204–205. 1068–1069. (Nótári Tamás fordítása).

¹⁷⁸ marginália: In Philip. (M. Tullius Cicero: In M. Antonium orationes Philippicae XIV-ekben nem találta táncot, valószínűleg ez a másik levél lehet: Philippica V. 6.) „Csak az ismert bírakat említettem; akiket kevésbé ismertek, azokat nem kívántam megnevezni. Ezekről csak annyit, hogy táncosokat, lantjátékosokat, továbbá Antonius tivornyáinak egész társaságát a bírák harmadik decuriájához csapták.” (Maróti Egon fordítása) Cicero, 1990. 120.

¹⁷⁹ Exprobrállya: szemére veti (a latin exprobrare igéből).

¹⁸⁰ Aristippus a Táncolásért feddeték-meg. Arisztipposz (Kr. e. 435–370) ókori görög hedonista filozófus, a kürénéi iskola alapítója. Az egyik táncos kapcsolatos történetét Diogenész Laertiosznál olvashatjuk: Amikor pedig egy alkalommal Dionysiosz ital mellett megparancsolta, hogy mindenki öltson bíort és táncoljon, Platón ezt visszautasította, mondván: »Nem öltöhetek női ruhát!« Arisztipposz viszont felvette, ám amikor táncolni készült, így szólt: Még a bakkhanáliában sem fog elromolni egy bölcs nő.” (Rokay Zoltán fordítása). Diogenész Laertiosz, 2005–2007. I. 110.

¹⁸¹ XI. Ptolemaiosz Aulétész (Kr.e 117–Kr.e 51) egyiptomi Ptolemaida uralkodó, a híres Kleopátra Philopatör (Kr.e. 69–Kr.e. 30) apja. Uralma alatt Egyiptomot teljesen kiszolgáltatta Róma érdekeinek, ezért lázadás tört ki ellene és elűzték a trónról (Kr. e. 58). Később (Kr.e 55) római segítséggel újból elfoglalta a trónt. Kortársai szerint mértéktelen züllöttségéről volt hírhedt. Kicsapongásai, részegeskedése mellett rendszeresen zenélt is, erre utal ragadványneve (Aulétész=Fuvolás) is. A történetét Szegedi is idézte: „Ám a józanabbak még a pogányok közül is elítélték a táncot, és szabad emberhez méltatlannak tartották. Ezért aztán Ptolemaiosz Aulétésznek - egyéb gaztettei közt, amelyekért elűzték trónjáról - azt is felrótták, hogy fellépett kórusvezetőként és énekesként, amit egy előkelő ember esetén, nem is beszélve egy királyról, nagy szégyennek tartottak.” Szegedi, 2010. 11.

[B7v]

II. H a s z o n

RETTENTES. Rettenny-meg testi bátorságban bé-merült, *ördögnek, testnek, világnak* útára eredett, s azon talám már *meg-térés nélkül* szágúldva futó *Magyar nemzetség*, ki *le-ülsz enni és innya, az után felkelsz jácodni*; élsz csak azért hogy csak egyél, igyál,¹⁸² igazán mondhatod te *CEpi To polú* a mit amaz Polyphemus Cyclops mondott: *Non ulla numina ex-pavesco calitum. sed uni Deorum ma-*

ximo

[B8r]

*ximo Venti hostias meas consecro, Deos ignoro ceteros.*¹⁸³ Mondhatom én-is, a mit régenten Hieron. mondott: *In mea patria Deus venter est, ET in diem vivitur, ET sanctior ille est, qui ditior est.*¹⁸⁴ *Hivott tégedet Isten sirásra, jajgatásra, zsákban való öltözetre; imé öröm és vigasság vagy, ökröknek le-vágása, juhoknak megölése, hús étel, bor ital, ezt mondod: (talám szóval nem; de cselekedetteddel) Együnk és igyunk; mert holnap meg-halunk Es ez a Seregeknek Istenének füleiben ment.*¹⁸⁵ *Bátor ha meg-bocsáttatik néktek e hamisság, mig meg-haltok, azt mondgya az UR a Seregeknek URa, Esa. 22. v. 12. 13. 14.*¹⁸⁶ a bort te nagy pohárokkal iszod, és *nem szánod a Józsefnek romlását.* Amos. 6. v. 6.¹⁸⁷ *Jaj néked! A jó bor-is rossz izü tenéked hegedü szó és Tánc nélkül, a veszedelemnek szélin tantorgasz: de még-is táncolsz, tombolsz.*¹⁸⁸ Sokszor immár úgy jártál, mint *Boldisár* Király jára. Dan 5. mit várhatsz tovább-is? holott *a fejsze a fának gyökerére vettetett, valamelly fa jó gyümölcsöt nem terem ki-vágattatik, és a tűzre vettetik.* Matth. 3. v. 10.¹⁸⁹

Te, a *Tántzot* csak *vigság szerzőnek* állatod. De olly vigasság az mellynek a *vége ideig és örökkévaló jaj.* Péld. 14. v. 13. Luk. 6. v. 25.¹⁹⁰ Sokan azt mondgyák;¹⁹¹

hogy

¹⁸² marginália: O ventres nati consumere fruges! („Ó gyümölcsök felemésztesére született hasak!”).

¹⁸³ „Semmiféle égiektől nem ijedek meg. Hanem az istenek közül egynek, a leghatalmasabb gyomornak szentelem áldozataimat, a többi istent nem ismerem.” Megjegyzés: Az idézet forrása ismeretlen. Az Odüsszeiában is szereplő küklópszról van szó. (Homérosz: Odüsszeia IX, 272–278.).

¹⁸⁴ „Mert az én elmaradott hazámban, mely a barbárság szolgálója, a gyomor az isten, és lakói csak a mának élnek; az szentebb, aki gazdagabb. (Takács László fordítása) Szent Jeromos, 2005. I. 19. (VII. levél) Vö. „Kiknek végök veszedelem, kiknek Istenök az ő hasok, és a kiknek dicsőségök az ő gyalázatukban van, kik mindig a földiekkel törődnek.” (Fil 3,19.).

¹⁸⁵ marginália: O hasoknak áldozó, ó konyha, s kortsoma hitü Epicurus disznai!

¹⁸⁶ „És fölhív az Úr, a seregek Ura ama napon sirásra és gyászolásra, ti magatok megkopasztására és gyászruha-öltésre. És imé öröm és vigasság, barmok ölése, juhok levágása, húsevés és borivás; együnk, igyunk, mert holnap meghalunk! És megjelenté magát füleimben a seregek Ura: Meg nem bocsáttatik e bűn tinéktek, míg meg nem haltok; szól az Úr, a seregek Ura.” (Ézs 22,12–14.).

¹⁸⁷ „Akik a bort serlegekkel isszák, és szín-olajjal kenetgetőznek, és nem búsulnak a József romlásán.” (Ámos 6,6.).

¹⁸⁸ marginália: O execrabilem carnis securitatem! („Ó, a hús átkos gondtalansága!”).

¹⁸⁹ „A fejsze pedig immár a fák gyökerére vettetett. Azért minden fa, amely jó gyümölcsöt nem terem, kivágattatik és tűzre vettetik.” (Mt 3,10.).

¹⁹⁰ „Nevetés közben is fáj a szív, és végre az öröm fordul szomorúságra.” (Péld 14,13.) „Jaj néktek, kik beteltetek, mert éhezni fogtok. Jaj néktek, kik most nevettek, mert sírni és jajgatni fogtok.” (Lk 6,25.).

¹⁹¹ marginália: Quid juvat in mom[ē]to gaudere; si in æternum cogaris lugere Gerh. („Mi segít a pillanatnak örülni, ha az örökkévalóságban szomorkodni kényszerít?”). Az idézet forrása: Johannis Gerhardus német evangélikus író Meditationes sacrae (1606) című műve. Érdekes, hogy Szentpéteri egy olyan szerzőtől idéz támogatólag, akit később túlzott táncpártisága miatt elítél. Lásd: 193. lánegyzet.

[B8v]

hogy *Az ételért s italért nem mennék úgy a lakodalmas házhoz; mint a Tántzért. Ah Belial fiai s leányi!* No el-jö az idő; hogy (hanemha jó idején meg-térnek), ama keserves *threnodiát* végnélkül fogják kiáltani:

Jaj! Jaj! Jaj! Jaj! Jaj! Jaj! Jaj! Jaj! nékem és Jaj! Jaj! el-kárhoztam, s elvesztem testbe lélekbe.

O dolor! *o gemitus! o miseria!*¹⁹² Elkél ám ott a *Tót* a tréf[á]ról, rágják a sziveket éjjel nappal az *ö lelkekisméretinek* halhatatlan *férgei*. Márk. 9. v. 44. 46. 48.¹⁹³ mindenkor *haló félben* léznek; de soha *meg nem halnak*, mindenkor csak *ordítanak* az halálnak fájdalmi között; de soha azoktól *meg nem menekednek*, nem érvén soha örökké végét *kinaiknak*.¹⁹⁴ Isten! bezzeg igen meg-verted ezeket vakságnak lelkével *igaz ítéletidből!* De szánjd meg őket, es nyisd-meg szemeiket *irgalmasságodból!*

III. Haszon

Feddés és dorgálás. Meg-jegyzi innét az Urnak *Lelke fekete hólt-szénnel*¹⁹⁵

I. A *Birákat* és egyéb *Tiszteket*; kik (a többi között) ez Isten haragját gerjesztő kárhozatos vétket, a *fajtalan Tántzot*. 1. *Az alattok lévő nép között meg-szenyvedik*, azt nem fojtogatták, a kiknek

mintha

[C1r]

mintha semmi epéjek nem volna, úgy nem haragszanak még a *Táncolókra*, és nem büntetnek meg egygyet-is még benne. Ezek nem *Magistratusok*; hanem csak *merő Vázak*; a mellyeknek noha pálca ugyan a kezekben; de egygyet sem hajitanak-meg véllé a Verebekben, a mellyek a Búzáat vagdallyák előttök. II. A kik *nem csak meg-szenyvedik*; hanem *azokat óltalmazták-is*, ök lévén ebben a gonoszban elsők. No, *facientes ET consentientes pari pœna puniendi*.¹⁹⁶ A tselekedök és az egygyet értök egyenlő büntetésre méltók.¹⁹⁷

II. Ama *bolond és esztelen szüléket, Atyákat, Anyákat, kik szüz Leányokat* őrizet és vigyázás alatt rejtekben nem tartják;¹⁹⁸ (a mint a szüz leánzóknak csak *Neve-is Ha álma* kívánná) holott azoknak szüzességeknek meg-maradására, a *ben-ülésnél* erősb praesidiumok¹⁹⁹ nem lehetne; hanem kinn lovagolni hadgyák, csak valami tomboló lakodalmat kaphassanak, leányostúl oda menten mennek, s *leányokat Táncra botsátták*.²⁰⁰ Ezek ama *Héródiást*, és *annak leányát* követik,²⁰¹ Matth. 14: v. 6.

III. Ugyan *azonokat*, kik nem csak *fiokat és leányokat botsátták* a *fajtalan Táncra* hanem *magok-is* örömet azt

C

el-jár-

¹⁹² „Ó, fájdalom! Ó, bánat! Ó, nyomorúság!” Hasonló jeremiád: Szentpéteri, 1698 E1v, Szentpéteri, 1699 C8v, Sávári Soós, 1601. 507. Vö. Csorba, 2016. 352.

¹⁹³ „Ahol az ő férgek meg nem hal, és tűzők el nem aluszik.” (Mk 9,44., 46. és 48.).

¹⁹⁴ marginália: *Citò præteris illud, Quod juvat: æternum, quod cruciabit erit.* Mant. („Gyorsan elmúlik az, ami gyönyörködtet: örökké lesz az, ami gyötör.”) A citátum eredete: Martin Naurath: *Discursus iuridicus de Rationariis* (Frankfurt, 1665).

¹⁹⁵ Ugyanez a retorikai fordulat: Sajószentpéteri, 2008. 56. 61. 67.

¹⁹⁶ „A cselekvők és az egyetértők egyenlő büntetéssel büntetendők.”

¹⁹⁷ Szentpéteri vehemens és rigorózus természetét jól jellemzi, hogy még a Magisztrátus és a Presbitérium hatáskörébe tartozó ügyekben is nyíltan utasítja a világi hatóságokat és teljes határozottsággal mond ítéletet és hoz döntést a legkülönbébb ügyekben. Csorba, 2008. 153.

¹⁹⁸ marginália: *Nunquam puellæ domum referunt mores eos: quos secum extulerunt.* Seneca. (Seneca: „A lányok sohasem azokat az erkölcsöket hozzák haza, melyeket magukkal elvittek.”) Az idézet David Pareus művében is szerepel (*Operum theologicorum*, 1642). Szentpéteri nagyon hasonló módon tekintett a gyülekezetre, mint Hyperius. Csorba, 2008a 133. A magyar prédikátortól távol állt a kegyes stílus, hallgatóságát előszeretettel illetve erőteljes kifejezésekkel (*rusticus, paganus, idiotæ, plebs, bolond, esztelen*). Sőt olykor még a tettlegességtől sem riadt vissza. Csorba, 2008b. 77., 79., 165., 168., 181.

¹⁹⁹ Praesidium: védelem, segítség, pártfogás.

²⁰⁰ marginália: *Sirách. 7: v. 24.* („Ha leányaid vannak, vigyázz a testükre, ne légy elnéző irányukban.”).

²⁰¹ marginália: *Meretriciæ lascivia turpis nota fuit nubilis puellæ saltatio.* („a kéjhölgyi bujálkodás jele volt az eladó hölgy tánca.”) Calvin. in Matth. 14: v. 6. Kálvin, 1941. 19. Vö. „Mit mondhatánk mi a mi időnkbeli aszonyok felől, kik örömet el-hadgyák dolgokat; csak valami tomboló lakodalmat kaphassanak! Ezek nem Nitókrist, hanem ama Héródiást, és annak leányát követik. Matth 14” Szentpéteri, 1698. D1v

[C1v]

el-járvák, azoknak, és másoknak nagy botránkozgatásokra:²⁰² még pedig gyakorta olylak, kiknek fél lábok a Cháron tsólnokjába; avagy a koporsóban vagyon. E félek bezzeg nem a nagy Abrahámnak követői. Ter. 18: v. 19. Nem követői amaz istenes eröss férjfinak a Jósuénak, ki ugyan tudományt tön az egész nép hallattára; hogy ha ök mindnyájjan elszakadnak-is az Igaz Istentül, ö mind-azáltal háza-népestül, az URnak szolgálna. Jos. 24: v. 15.

IV. De tsudálatos, és meg-sirattatásra méltó vakság ez; hogy még az Egyházi emberek közzül-is találatnak e faytalan Táncnak fautori,²⁰³ párt-tartói; főv-képpen az adversariusok²⁰⁴ kozzül, kik azt mordicus²⁰⁵ óltalmazák, s érette viaskodnak;²⁰⁶ mint Friedlieb, in 2 Sam. 6: v. 14. Albreet. in Hierarchia Oecon. Conc. 23. Binchius, Mellif. Part. 3. p. 203. Joh. Gerhardus, in Loc. Comm. & ex eo Pruknerus, Centur. 8. qv. 87. Lutheránusok²⁰⁷ Sylvester, in Summa. Azorius, tom: 3. l. 3. c. 26. Cajetan, in Comm. in Rom. 13. Romái Catholicusok.²⁰⁸ Jobban értették ezeknél némelly Pápák; mint III. Innocentius, ki a Táncot nevezi Tsúfnak, Vesztegetésnek lib. 3. Decretal, Gregorii. Can. cum decorum, Ötödik Ke-

lemen

²⁰² marginália: O turpem Turpitudinem! („Ó, gyalázatos gyalázatosság!”).

²⁰³ Fautor: pártfogó.

²⁰⁴ Adversatus: ellenpárti. A táncpárti teológusokra utal.

²⁰⁵ Mordicus: teljes erőből, harapva.

²⁰⁶ marginália: O dedecus: Dignū patella operculum, ET similes habent labra lactucas.

²⁰⁷ A következő evangélikus írókra utal a szerző: Philipp Heinrich Friedlieb (1603–1663), német teológus, Johannes Binchius (1586–1671): Mellificium theologicum ad disputandum et concionandum proficuum (Amszterdam, 1658), Johann Gerhard (1582–1637), jénai teológus: Loci communes theologici (1610–1622), Andreas Prückner / Pruknerus, 17. századi teológus. Ezt a hivatkozást nem tudtam feloldani: Albreet. in Hierarchia Oecon. Conc. 23.

²⁰⁸ Juan Azor / Azorius Johannes (1535–1603) spanyol jezsuita, katolikus teológus, a barokk skolasztika képviselője. A Collegio Romano tanára, jezsuita rend tanulmányi szabályzatát (Ratio Studiorum) kidolgozó bizottság tagja. Az Aquinói Szent Tamás hatását mutató morálteológia művét (Institutiones morales, 1600–1611) számos katolikus egyetemen tankönyvként használták. Ebben a művében (26. fejezet) táncpárti szellemben nyilatkozott a táncokról. Tommaso Cajetan de Vio / Gaetanus (1469–1534) itáliai katolikus teológus, dominikánus szerzetes, Aquinói Szent Tamás egyik legjelentősebb értelmezője Padovában és Rómában a bölcsélet tanára, majd 1517-től bíboros, 1519-től pedig Gaeta érseke és a dominikánus rend generális magisztere. Pápai legátusként ő folytatta az első egyeztető tárgyalásokat Luther Mártonnal. Summula peccatorum (1525, Róma) című művében (LXVII. fejezet) védelmébe vette a táncot: a tánc alaptermészetét nem tartja rossznak, a tánc semleges. Sőt a tánc önmagában nem buja, hanem örömteli cselekedet, és nem halálos, hanem bocsánatos bűn. Szentpéteri itt egy másik művére utal (Expositio textu quattuor evangelistarum, occurunt epistulae Pauli, et in primis Romanos, 1528) Silvestro Mazzolini da Prierio / Silvester Mazzolini Prierias (1456–1527) Luther tanait bíráló olasz domonkos teológus. A Summa Silvestrina (Summa summarum que Sylvestrina dicitur, 1518) című művében a tánc hét feltételét idézi a Summa Angelicából. Bárczi, 2007. 435. Vö. Függelék.

[C2r]

lemen Pápa, nevezi altal hágásnak, és Szokatlanságnak; vagy bolondságnak lib: 3. Clemennt. 14: cap. 1. Zachariás Pápa nevezi Pogányok szokásának, caus. 26. 9. 7. Can Si quis.²⁰⁹ De bár a miéink közzül-is némellyek bellyebb falnak a Sipot, kik amazokhoz hunyoritonak szabású, és a Táncot adiaphorának, köz-dolognak tartják és mondgyák.²¹⁰ Tollatur, úgy mondnak, abusus, ET maneat rerum substantia.²¹¹ O nyomorek, ó sovány Theologusok!²¹² Hiszem ez a Regula tsak azokban a dolgokban jó, a mellyek szükségesek; vagy magokban igen hasznossak. A Tánc pedig nem ilyen.

²⁰⁹ Zakariás pápa (741–751), III. Ince (1198–1216) V. Kelemen (1305–1314) dekrétumairól, határozatairól van szó. (Az utóbbi a Corpus Juris Canonici része, amelynek a Kelemenhez kapcsolható szakaszát Klementinának, Clementinae-nek vagy Liber Clementinarumnak nevezik. A szövegek tartalmát Johannes Münster az alábbi módon foglalta össze: „Zakariás pápa is ritus paganorum-nak nevezte ezt a táncot, vagyis pogány ceremóniának és szokásnak. Amint az a pápai jogkönyvben a következő szavakkal olvasható. »Aki Január Kalendjáj [az év első napját] és a Brumát [a téli napjegyenlőség napja] pogány rítussal akarná megünnepelni, vagy még ennél is szokatlanabban akarna tenni az Újév tiszteletére, vagy lakomákat, vendégségeket, evészeteket szervez a házában, illetve az utcákon és az utakon énekelve és táncolva merne fölvonulni, ami nagy bűn Isten előtt, az legyen átkozott.«) (...) »III. Ince ludibrium-nak nevezte, azaz csúfságnak, ahogy az Gergely Határozatainak harmadik könyvéből a „Cum decorem domus Dei” kánonnál, a 408. oldalon kiderül. Ugyanő turpitudinonak, vagyis szégyenletességnek, illetve corruptelának, azaz romlottságnak és szégyennek is nevezi, mint az ugyanitt olvasható. Ebben a kánonban egyébként a pápa a táncot minden egyéb mutatóval egyetemben (...) papoknak és szerzeteseknek egyaránt megtiltotta, mégpedig a következő szavakkal: »Az egyházi intézményekben olykor színházi előadásokra is sor szokott kerülni, és nem csupán színészi mutatóval éppen jelenítenek meg rajtuk álarcos szörnyeket, hanem némely ünnepség alkalmával ezeken az eseményeken még diakónusok, presbiterek és szubdiakónusok is részt mernek venni. Ezért az alábbiakban – hogy az egyház tekintélye efféle szégyenletességek miatt többé ne szenvedhessen csorbát – testvériségeket utasítjuk, hogy az említett előadások szokását vagy inkább romlottságát törekedjék kiirtani egyházközségeikből.«) (...) »V. Kelemen ezt a táncot transgressio-nak és insolentianak, vagyis kihágásnak és vakmerőségnek nevezi. Ahogy az a Kelemen-féle határozatokból is látható, ahol a következő szavak olvashatók: »Némely klérikus és laikus, különösen bizonyos ünnepek éjszakáján, amikor pedig állandóan imádkoznia kellene a gyülekezetben, nem áll magában a templomban vagy a templomudvaron feslett táncot roponi, és közben dalokat énekelgetni, továbbá sok olyasfajta vakmerőségre vetemedni, amelyek következtében a templomok és a templomudvarokat különféle sérelmek érik. Am ezekből gyakran különféle olyan bűnök is fakadnak, amelyek az isteni felség sérelmére és a jelenlévő hívek megbotránkozására. megzavarhatják még az istentiszteletet is.« S kevésbé később: »Nehogy tehát az efféle kihágások elterjedhessenek, s hogy mások számára is például szolgálhassanak.«) (Magyar László András fordítása) Münster, 2016. 7., Schaff- Wallace, 2007. 393.

²¹⁰ marginália: Pudeat Theologos. Christi servos. („szégyenkezzenek a teológusok, Krisztus szolgálói”) „Az adiaphora ui. olyan cselekvést jelöl, amely önmagában sem nem jó, sem nem rossz. Az adiaphora esetében egy bizonyos dolog megítélése inkább az adott situációtól függ, amelyen belül a cselekvés végbe megy, illetve a cselekvő belső motivációja a meghatározó. Eszerint tehát ugyanaz a cselekedet, tett egyszer jó, máskor pedig rossz is lehet: ebben a felfogásban az egyén kerül a középpontba” Heyer, 2014. 57–59. Az adiaphora fogalmáról és az adiaphora-vitákról lásd: Mester, 2010. 13–47., Csorba, 2011. 83. A tánc és az adiaphora kérdésköre Chesneau (Értekezés a táncról, 1564) és Aretius (Jámbor és tudós tanulmánya táncról és a táncmulatságról, 1581), műveiben is felbukkan. Szentpéteri elítéli, hogy a reformátusok között is vannak támogatói a táncnak, ő maga nem tartja adiaphorának a táncot.

²¹¹ „Irtassék ki a visszaélés, és maradjon meg a dolgok lényege.”

²¹² marginália: Conf. Perkins Anat. cap. 3: p. 1237. in folio. Lásd: 133. jegyzet.

[C2r]

IV. Haszon.

EL-INTES. Utáld-meg és hagyd-el e faytalan Táncot, te *bolond és esztelen Nemzetség*.²¹³ Esa. 1 : v. 16, 17. Solt. 34 : v. 15.²¹⁴

Inditsonak tégedet im ezek. I. Mert Isten tiltya a Táncot, Ki-jöv. 20 : v. 14. és 17.²¹⁵ *Ne paráználkodgyál. Ne kívánnyad*, A bünöknek mértékét nem az *emberi agyban*; vagy *Secularis politicában*; hanem az *Isten Törvényében* kell keresni, a melly nem tsak azokat a vétkeket tiltya; mellyeket dià Tò reton,²¹⁶ *bötü szerint* letészen; hanem azokat-is, mellyek Kata

C₂

diáno-

²¹³ marginália: Quid iuvat insanis jactari membra choreis. („Mi haszna esztelen táncban hányini a tagokat?”)

²¹⁴ „Mosdódjatok, tisztuljatok meg, távoztassátok el szemeim elől cselekedeteitek gonoszságát, szűnjetek meg gonoszt cselekedni. Tanuljatok jól tenni; törekedjete igazságra, vezessétek jóra az erőszakoskodót, pártoljátok az árvák és özvegyek ügyét.” (Ézs 1,16–17.) „Kerüld a rosszat és cselekedjél jól, keresd a békességet és kövesd azt.” (Zsolt. 34,15.)

²¹⁵ „Ne paráználkodjál.” (2Móz. 20,14.)

²¹⁶ Dia to reton: betű szerint (ógörög). A sensus litteralis vagy historicus, a szó szerinti vagy történeti értelem. A szövegnek ez a közvetlenül érthető jelentése.

[C2v]

diánoian,²¹⁷ *értelem szerint* mond, a *genus* alatt *Speciest*, a *Speciesek* közül *egy* alatt a *többi* mind a *vétkek* alatt azoknak *organumit* és *alkalmatosságát*, s,a,t. Conf. Zepper²¹⁸ Expl. Leg. Mos. For p 344.

II. Mert a *Táncolás* és *szökés* nem *Emberi tulaydonság*; hanem az *oktalan állatoknak tulajdonságok*; mint a *Vadak-é*. Job. 40 : v. 15. Esa. 35 : v. 6.²¹⁹ *Madaraké*. Lev. 11 : v. 20.²²⁰ *Hízalt Tulkoké*. Job. 21. v. 11. Mal. 4 : v. 2.²²¹ *Ketskéké*. Enek. 2 : v. 8.²²² *Juhoké* és *Bárányoké*. Solt. 114. v. 4.²²³ Ovid *Lata saltat ovis ET tauro quoque leta iuvenca*,²²⁴ ismét *Satyrusoké*. Esa 13 : v. 21.²²⁵ Ektelesség *embernek*, még pedig *Keresztyénnek*, az ő *Gestusával* és egyéb tselekedetivel az *oktalan állatokat referálni*,²²⁶ holott meg iratott: *Ne legyetek mint a Ló, és öszvér, kiknek nintsen értelmek*. Solt. 32 : v. 9.²²⁷ Helyessen *fabulállya*²²⁸ *Ovidius*; hogy a *Jupitertül régenten némelly Táncolást szerető emberek Maymokk[á] változtattanak*: jelentvén ezzel; hogy a *Táncolók* nem méltok arra, hogy *embereknek* nevesztessenek; hanem *Maymoknak*.²²⁹

III. Mert a fajtalan Tánc, az *hitetleneknek* meg ismértető *béllyegjek* és *jegyek*, arrul ismértetnek ök egygyikről meg; hogy ök *hitetlenek* és *istentelenek*.

Job.

²¹⁷ Kata dianoian: értelem szerint (ógörög). A sensus moralis, az erkölcsi értelem, amely a lelki élet törvényszerűségét, magatartási szabályát mutatja meg.

²¹⁸ Lásd: Függelék (Wilhelm Zepper: Legum Mosaicarum forensium explanatio / A mózesi törvények magyarázata 1604).

²¹⁹ „Mert füvet teremnek számára a hegyek, és a mező minden vadja ott játszadozik” (Jób 40,15.) „Akkor ugrándo, mint a szarvas a sánta, és ujjong a néma nyelve, mert a pusztában víz fakad, és patakok a kietlenben.” (Ézs 35,6.)

²²⁰ „Minden szárnyas fereg, amely négy lábon jár, utálatos néktek.” (3Móz 11,20.)

²²¹ „Kieresztik, mint nyáját, kisdedeiket, és ugrándoznak az ő magzataik.” (Jób 21,11.) „És feltámad néktek, akik félték az én nevemet, az igazságnak napja, és gyógyulás lesz az ő szárnyai alatt, és kimentek és ugrándoztok, mint a hízlalt tulkok.” (Malak 4,2.)

²²² „Az én szerelmesemnek szavát hallom, ímé, ő jó, ugrálva a hegyeken, szökellve a halmokon!” (Én 2,8.)

²²³ Ez az igehely Szentpéteri betoldása, Szegedinél nem szerepel: „A hegyek szöknek vala, mint a kosok, s a halmok, mint a juhoknak bárányai.” (Zsolt 114,4.)

²²⁴ Ovidius: A szerelem művészete / Ars amatoria 2,485.: „Tetszik a juhoknak a kos, tehenünk megörül, ha bikát lát” (Bede Anna fordítása). Ovidius, 1982. 46. Az idézet pontatlan. Helyesen: Laeta salitur ovis: tauro quoque laeta iuvenca est. Szegedi is idézi táncbíráló művében (Loci communes).

²²⁵ „Hanem vadak tanyáznak ott, és baglyok töltik be házaikat, és struccok laknak ott, és bakok szökdelnek ott.” (Ézs 13,21.)

²²⁶ Referálni: utánozni (a latin referre igéből).

²²⁷ „Ne legyetek oktalanok, mint a ló, mint az öszvér, amelynek kantárral és zabolával kell szorítani az állat, mert nem közelít hozzád.” (Zsolt. 32,9.)

²²⁸ Fabulállya: meséli.

²²⁹ Ovidius: Átváltozások, 14,75–100. Megjegyzés: Az Átváltozások eme részében a cercopsokról olvashatunk, akikre a hamis esküdözések és a csalások miatt megdühödött „az istenek apja” és állatokká változtatta őket. Ovidius, 1975. 396. (Átváltozások, 14,75–100.) A II. szakasz Szegedi István Loci communesének szövegéből származik. vö. Szegedi, 2010. 15–16.

[C3r]

Job. 21: v. 7, 11, 12. Matth. 14: v. 6. Esa. 5: v. 12.²³⁰

IV. Mert *ördög tojta, ördög ülté, ördög költötte* a Tánctot elsöben, *ö találmánya, ő múnkája*; hogy a bünt ez által megszoríthatná.²³¹ A ki azért Táncol az *ördögtül vagyon* Az az, az ördögöt követi úgy mint *lator fiú az ag-eb attyát*. Lásd mind a kettőt, Jan 3: v. 8.²³²

V. Mert a *pogányoktól jöt-bé a Tánc a Keresztyének közzé*, Lege caus. 26: v. 7. Can Si quis &c.²³³ Minek okáért *Keresztyének* tartván, magadat, nem illik a *pogányok után járnod*,²³⁴ Jer. 20: v. 2. 1 Pet. 4: v. 1.²³⁵

VI. Mert *Bálvány-imádás* az, *mikor valaki eszik, iszik, és az utánn Táncol*; mint meg-tetszik, a Sz. *Pál* szovainak egybe-vetésébül, 1 Cor. 20: v. 7.²³⁶ Az ki-jöv 32: Részének 6, és 18 verseinek szovaival.²³⁷ Nevezi Sz. *Pál bálvány-imáadásnak Speciesének*, az hol-ott a *Vendégség* (jo-lakás) után *Táncolások gyakoroltatnak*, ha szintén *olylan borjú* (bálvány) ott nem léssen-is, mellyet azért nem-is említ Lásd-meg, kérlek, az *Apostol* szovait, s vesd-össze a *Móses* szovaival.

VII. Mert a Táncolok *Istennek ellenségi*. Mellyet im-igyen mutatok-meg: A ki akar lenni e Világnak baráttya,

C₃

Isten-

²³⁰ „Mi az oka, hogy a gonoszok élnek, vénséget érnek, sőt még meg is gyarapodnak?...Kieresztik, mint nyáját, kisdedeiket, és ugrádoznak az ő magzataik. Dobot és hárfát ragadnak és örvendeznek a síp zengésének.” (Jób 21,7 és 11–12.). „És citera, lant, dob, síp és bor van az ő lakodalmokban, de az Úrnak dolgát nem tekintik meg, és nem látjának kezeinek cselekedetét.” (Ézs 5,12.).

²³¹ marginália: O portentū in ultimas usque terras exportandum. (Ó, a szörnyeteget a legtávolabbi vidékekre kell űzni!)

²³² „A szél fú, ahová akar, és annak zúgását hallod, de nem tudod, honnan jó és hová megy. Így van mindenki, aki Lélekből született.” (Jn. 3,8.) Az egész IV. szakasz retorikai fordulatai hasonlíthatnak: Szentpéter, 1699. D7r.

²³³ Újabb utalás Zakariás pápa (741–751) dekrétumaira.

²³⁴ marginália: In ethnicorum [...] fleriis sint saltationes. Chrys. Homil. 12. In E. 4. ad Colos. (Aranyszájú Szent János: „A pogány népeknél lettek a táncok.”) Migne, 1857–1866. 62. k. 380–391.

²³⁵ „És megcsapkodá Passúr Jeremiást, a prófétát, és beveté őtet a tömlöcbe, amely a Benjámin felső kapujában vala, az Úr háza mellett.” (Jer 20,2.) „Mínthogy azért Krisztus testileg szenvedett, fegyverkezetek fel ti is azzal a gondolattal, hogy aki testileg szenved, megszűnik a büntől.” (1Pét. 4,1.).

²³⁶ Téves hivatkozás. Helyesen: 1Kor 8,7.: „De nem mindenki van meg ez az ismeret, sőt némelyek a bálvány felől való lelkiismeretük szerint mai napig, mint bálványáldozatot eszik és az ő lelkiismeretök, mivelhogy erőtlen, megfertőztetik.”

²³⁷ „Az pedig felele: Nem diadalmosoknak, sem meggyőzöttnek kiáltása ez, éneklés hangját hallok én.” (2Móz 32,18.).

[C3v]

Istennek ellenségévé tétetik. Jak. 4: v. 4.²³⁸ E világnak baráttya az, ki szereti a *pompát, bújálkodást, kevélységet, heában-való dütsőséget*, és a ki *akar tetszeni az embereknek a bűnben*, a mellyek mind megtaláltnak a *Tánchan*; és annak-okáért azok által ember *Istennek ellenségévé* léssen. Nintsen pedig *nyomorútabb*, nintsen *bóldogtalanabb* ember; mint a kinek *Isten ellensége*: Ha tsak a kinek *Ura pöröse-is, Isten lehet orvosá*; mint a Magyar köz mondás tartya: *A kinek Isten ellenkezője, ki lehet annak párt tartója?* Senki bizony nem. Haszontalan dolog; ha mind e világnak baráttya-is.

VIII. Mert a Tánchosokat Isten meg-itili; *ez életben-is néha*; mint a Táncoló Izraél népét, Ki-jöv. 32: v. 28.²³⁹ De *fő-képpen jövendőben*, őket pokolra alá hányván; mert ök Isten országának örökösi nem lésszenek, Gal. 5: v. 21. *Es ezekhez hasonlatosak*: a minémű a *Tánc, Tisztátalan tsók, Szerelem ének, Comedia* &c. Jól mondotta egy valaki: *Chorea sunt circulus, cujus Centrum orcus, peripharia diabolus.*²⁴⁰

Ergó saltet; sed adultera filia, virgines D E I ab hac procul esse desidero: így mond Ambrosius²⁴¹ igazán, Syr. 3: v. 26.²⁴² Valakik Istennek ditsőséget adnak, e világot nem

²³⁸ „Parázna férfiak és asszonyok, nem tudjátok-é, hogy a világ barátsága ellenségeskedés az Istennel? Aki azért a világ barátja akar lenni, az Isten ellenségévé lesz.” (Jak 4,4.).

²³⁹ marginália: Sicut illi occisi sunt corporaliter à Mose legislatore: ita chorei[.]antes, à Christo datore legis Evangelicæ in igne occidentur ET cruciabuntur. Antonin part. 2: Summa tit. 6. cap. 6. &c. 4. (Antoninus Florentinus: „Amiként ezek testileg elpusztítottak a törvényhozó Mózes által, úgy fognak a táncosok az evangéliumi törvényt adó Krisztus által tűzben elpusztítani és gyötörtetni.”) Megjegyzés: Antoninus Florentinus (1389–1458) domonkosrendi szerzetes, Firenze érseke. Művei: Summa Antoniniana (Summa theologica I–IV. Nürnberg, 1477–1479.), Confessionale (gyóntatói segédkönyv), Chronicon (világtörténelem).

²⁴⁰ „A tánc olyan kör, melynek középpontja az alvilág, széle az ördög.” Megjegyzés: Az idézet forrása Guillaume Peraud / Wilhelmus Peraldus (1190–1271) francia domonkos Summa vitiorum (1250 k.) vagy Jacques de Vitry: Sermones vulgares (Népszerű beszédek, 1230–1240) című műve lehet. A mondást később idézi Abraham a Sancta Clara, Temesvári Pelbárt is. Harding, 1973. 71., Bárczi, 2007. 425. A tánc morális megítélése körüli vita kiújulásának egyik oka a gyónás gyakorlatának bevezetése volt (IV. lateráni zsinat, 1215), ui. a gyónás a bűnök súlyának mérlegeléséhez, bizonyos fokú rangsorolásához vezetett. Ezért sorra láttak napvilágot a különféle gyóntatási segédkönyvek, az érenyekről és bűnökről szóló különféle értekezések (ún. kazuisztikus művek), amelyek gyakorlati útmutatóval szolgáltak a gyóntató pap számára az egyes bűnök megítélésében. Ezekben a kézikönyvekben, számos morális probléma mellett, a tánc problémaköre is gyakorta felbukkant. Ilyen jellegű mű volt Peraldus fent említett írása, és a Summa Angelica is. Madas-Monok, 1998. 34-35.

²⁴¹ Ambrosius: „Tehát táncoljon a parázna leány, de kívánom, hogy Isten szüzei távol legyenek tőle.” Az idézet Szent Ambrus: A szüzekről című művében szerepel. Ambrus, 1944. 106.

²⁴² „Gonosz véget ér a megátalkodott szív, elvész a veszélyben, aki azt szereti.” (Sir. 3,26.).

[C4r]

nem szeretik. Magokat meg-tagadgyák, és az ő testeiket meg-feszítik, mellyek az igaz *Keresztyén embernek* bizonyos s tsalhatatlan *jegyei*. Jel. 14: v. 7. 1 Jan. 2: v. 15. Matth. 16: v. 24. Gal. 5: v. 24.²⁴³

De mivel nintsen olly *hamis ügy*, a mellyet annak *fautorai, párt-tartójai*, prókatori lelki-ismérettel, és ravasz élmétül gondolatott helytelen *okoskodásokkal*, nagy zajongva nem óltalmaznának; ezt a pokolra vivő *fajtalan Táncot* is *Ugri Uramék*²⁴⁴ öszvé cimborálvan, és fogodván, némi némü gyenge támoszokkal gyámolgatták hogy már, Mellyek közül egy-néhányat elöttetek im *meg-mustrálok*, és melly *erőtelenek* legyenek meg mutatom. Azt mondgya annak-okáért *Ugri Uram*.²⁴⁵

I. *Sohula Szent Irás a Táncot nem tiltya*: annak okáért a *Tánc adiaphora, közdolog*.²⁴⁶ Fel[elet]. Orthiján²⁴⁷ *Ugri Uram!* 1. Ha nem *tiltya*; nem-is *parantsollya*. 2. *Hamis az, s merő hamisság*, magyarán meg-mondva; hogy azt károgod; hogy a Szent irás a *Táncot sohub nem tiltya*, ezzel ellenkező tetszik-ki azokból, mellyeket a *Tudomány erőssítésére*: és az *Indító okok* között is az *első okban*, oda-fel az irásokból bé-hoztam Tekinthsé-meg ott. Ez a támasz azért tsak a

C4

magad

²⁴³ „Ezt mondván nagy szóval: Féljétek az Istent, és neki adjatok dicsőséget, mert eljött az ő ítéletének órája, és imádjátok azt, aki teremtette a mennyet és a földet, és a tengert és a vizek forrásait.” (Jel 14,7.) „És kötéltől ostort csinálván, kiűzé mindnyájokat a templomból, az ökröket is, a juhokat is; és a pénzváltók pénzét kitölté, az asztalokat pedig feldönté.” (1Jn. 2,15.) „Ekkor monda Jézus az ő tanítványinak: Ha valaki jöni akar én utánam, tagadja meg magát és vegye fel az ő keresztyét, és kövessen engem.” (Mt 16,24.) „Akik pedig Krisztuséi, a testet megfeszítették indulataival és kívánságaival.” (Gal 5,24.)

²⁴⁴ Ugri Uram a táncot védelmezőket jelképező kitalált személy. Bevett eljárásnak számított, hogy csúfnévet adnak a vitapartnernek. Az Ellenvetések megcáfolandó táncpárti érveit Szentpéter a hétköznapi beszélgetéseiből, tapasztalataiból merítette: „A melly Ellenvetések pedig itt olvastatnak, én azokat nem az újomból szoptam; hanem többire mind hallomásból tanultam, némelyleket azok közül némelly profanus s' Epicureus Idióták [élvhajhászok], némelyleket valami sciolus literatus-kák, némelyleket pedig hol-mi Christus nevében prófétálok; de a' Christustól soha (talám) nem ismértettek, hol egyszer s' hol másszor; hol itt s' hol amott, objiciáltak; egyébként magamtól én mind azokat fel-nem-találhattam; ha, azoknak üszőjökön nem Szántottam, volna.” Szentpéter, 1698. A4r-4v.

²⁴⁵ marginália: Vitia nostra, quia amamus, defendimus. Et malumus excusare illa; quàm excutere. Nolle in causa est; non posse prætenditur. Seneca Epist. 116. „...mivel szeretjük, védelmezzük a hibáinkat, és inkább akarjuk őket mentetgetni, mint levetközni. (...) A nem-akarás az ok, a nem-tudás csak kifogás.” Németh András fordítása. Seneca, 2002. I. 568–569. (Seneca: Erkölcsei levelek. 116. levél).

²⁴⁶ Az adiaphora meghatározása Szentpéter megfogalmazásában: „Tanúld-meg itt: Köz-dolog az, amely Istentől, sem nem parancsoltatik minékünk, sem nem tiltatik mitöllünk. Ilyen cselekedet, enni, inni, járni, fejünket meg-nyitni [= beszélni], ruhában fel-öltözni, feleséget venni, férjhez menni, nőtelenek, gazdagnak, szegénynek lenni.” Sajószentpéter, 2008. 60.; Szentpéter, 1712–13. 113–114. A teoretikusok a közdolgok (adiaphoron) kategóriája mellett még a körülmények csoportját is elkülönítik: „A körülülálló dolgok, hely, idő, személy, rendelés, etc. a köz-dolgokat a közvöltokból kivesszik, és nem közökké, sőt szűkebbé-is teszik, mert szabad ilyen vagy amolyan ruhában járni, de Prédikátornak katona öltözetben nem szabad, férfúnak asszonyában, keresztyének pogányában, Magyarak idegen messze való nemzetében; szabad embernek enni innya illendőképpen, de a Templomban, gyülekezetben, igealgotás és imádkozás közben nem szabad”. (Komáromi Csipkés György: Igaz Hit, 1666.) Csorba, 2008b. 157.

²⁴⁷ Orthiján: nagy híja van valaminek. Réthei Prikkel, 1915., Csefkó, 1924.

[C4v]

magad költságos agyából fittyent-ki. De mi tudom jól mit akarsz nyegegni; hogy tudni illik *nyilván való szókkal világosan* és Kata Tõ retõn, az az *bõtü szerint*, nem tiltya; mivel így nem mondgya: *Ne táncolly!* De hallodé! ha szintén *bõtü szerint* nem tiltya-is; (*dato sed non concessio*) de tiltya Kata Ton diánoian, *értelem szerint*, és *erős következzéssel*. Tiltya *okaiban* és *effectumiban*. Tiltatik a *Részegség*. Teh[á]t a *Tanc-is* tiltatik.²⁴⁸ Mert az *ennek oka* és *szülő anyja*. Tiltatik *más ember Feleségének kívánása*, Kijöv. 20: v. 17.²⁴⁹ Tehat a *Tánc-is* tiltatik; mert az *ennek effectuma*: s *mérgegyümölsé*. Hol-ott nem tsak kívánod; hanem *szemtelen kezeiddel* és *tsókjaiddal*, és *kurvai ölelgetésszel* illeted-is Láthatsz, Matth. 5: v. 28.²⁵⁰ *Minden a ki aszonyra tekint, hogy azt meg-kivánnya; immár meg-paráznította azt az ő Szívében*, 2 Pet 2: v. 14.²⁵¹ *Kiknek szemek-is rakva paráznasággal*.²⁵² Így vagy on ám a fajtalan táncolóknak dolgok. Nosza, *Ugri Uram*, mutasd-meg énnékem; hol vagy on *bõtü szerint* a, Szentírásban a *Pædo-Baptismus*,²⁵³ a *Szent Léleknek imádtatása*. Hol vannak az irásban az Isteni *Allatnak, Személynek, Háromságnak* szõvai? Hol vagy on *bõtü szerint*; hogy a *Christus mi érettünk ele-*

get-tett?

²⁴⁸ marginália: Luc. 21: v. 34. Eph. 5: v. 18. „De vigyázzatok magatokra, hogy valamikor meg ne nehezdedjék a ti szívetek dobzódásnak, részegségnek és ez élet gondjainak miatta, és váratlanul reátok ne jöjjön az a nap.” (Lk 21,34.), „És meg ne részegedjétek bortól, miben kicsapongás van: hanem teljesedjétek be Szent Lélekkel” (Ef 5,18.).

²⁴⁹ „Ne kívánd a te felebarátodnak házát. Ne kívánd a te felebarátodnak feleségét, se szolgálóját, se szolgálóleányát, se ökrét, se szamarát, és semmit, ami a te felebarátodé.” (2Móz. 20,17.).

²⁵⁰ „Én pedig azt mondom néktek, hogy valaki asszonyra tekint gonosz kívánságnak okáért, immár paráználkodott az ő szívében.” (Mt 5,28.).

²⁵¹ „Akiknek szemei paráznasággal telvék, bűnnel telhetetlenek; elhitetik az állhatatlan lelkeket, szívök gyakorlott a telhetetlenségben, átok gyermekei.” (2Pét 2,14.).

²⁵² marginália: Quid ibi verecundia potest esse, ubi saltatur, strepitur, concrepatur. Ambrosi. lib 3. Virg. (Ambrosius: „Mi lehet ott a tisztesség, ahol táncolnak, zajt csapnak, csörömpölnek?”) Az idézet Szent Ambrus: A szüzekről című művében szerepel. Ambrus, 1944. 106.

²⁵³ Gyermekkeresztesség.

[C5r]

get-tet? Hogy ember egyedül hit által igazúl meg? &c. Mellyek mind azáltal Katá Ton dianoian, és erőss következés szerint mondatnak Engrapha, *Scripturaria*, az az irattaknak.²⁵⁴ Sok kivált-képpen való vétkek, mellyeket az irásokból feddünk-meg, ott *exsertè* és *bötü* szerint nem neveztetnek, a minémüek a *Kockázás. Kártyazás, Kötélen-járás. On-öntés, Rosza vetés, üv-mérés*,²⁵⁵ és több ezer e féle; még-is mindazonáltal az irásokból igazán feddetnek. 3. *Exserte* és Katá Tò retón, *világosson* és *bötü* szerint is kárhoztattya az irás a *Táncot*, Rom. 13: v. 13. 1 Pet. 4: v. 3.²⁵⁶ Mert ezekben a locusokban kárhoztatnak a Komoj, mely szó, nem tsak *tobzódást*; hanem *Táncot*-is téssen; mint avagy tsak ebbül-is meg tetszik; hogy a pogányoknál Komosnak²⁵⁷ mondatott az az *Isten*, ki mind a *tobzódásoknak*, s mind az éjeli *Táncolásoknak* praesésének²⁵⁸ tartott. Es Komázein vétetik a Görögöknél, mind azért hogy *Táncolni*, s mind pedig *tobzodni*. Olvasd-meg *Cornél*.²⁵⁹ a *L[u]pidè* in Rom. 13: ex *Stuckii* lib. 1. Convival. c. 20.²⁶⁰ Ki-is e szót Komos derivállya ama Sidó szóbúl; *Camos*. 1 Kir 11. v. 7.²⁶¹ A melly Sido[u]l jegyez *verasztóba szökő parázna Táncot*. Lásd *Aretiust*,²⁶²

C₅

ki a

²⁵⁴ marginália: A mi sz. irasból igaz következes szerint ki hozatik, szinten olyan erős, es hiteles mint szinten a mi azon igekkel olvastatik.

²⁵⁵ Önöntés: a forró önt hideg vízbe tették, aminek hatására az ön különféle formát vett fel. A kialakult formából próbálták a baj, a betegség stb. eredetére következtetni.

²⁵⁶ „Mint nappal, ékesen járjunk,, nem dobódásokban és részegségekben, nem bujálkodásokban és feslettségekben, nem versengésben és irígységben.” (Róm 13,13.) „Mert elég nekünk, hogy életünk elfolyt idejében a pogányok akaratát cselekedtük, árván feslettségekben, kívánságokban, részegségekben, dobzódásokban, ivásokban és undok bálványimádásokban.” (1Pét 4,3.).

²⁵⁷ A görögök lakoma után kapatosan, zajos menetben, fáklyafénynél, fuvolaszó mellett járták be az utcákat, megdöngetve a kapukat, verekedve, duhaj énekléssel verve fel az éji csendet. Ezt a menetet nevezték kómosnak. Ritoók, 1999. 84–85. A görög komosz szó falusi mulatságot jelent (komé: falu). Később mindenfajta mulatozást így neveztek. Ebből származik a latin comisatio (mulatozás, dorbézolás, tivornyázás).

²⁵⁸ Praeses: véd(elve)ő.

²⁵⁹ marginália: Suid Komos esti Méthe kaj ho orchismos Hoc est: Kómos est temulentia ET saltatio. („Kómos a részegség és a tánc.” [ógörögül és latinul]).

²⁶⁰ Johannes Stuckius (Johann Wilhelm Stuck, 1542–1607) svájci kálvinista történész, humanista. *Antiquitatum Convivialium Libri Tres* (1582) című művében külön fejezetben taglalja a táncok morális vonatkozásait, amelyet például Münster is idéz. Münster, 2016. 9.

²⁶¹ „Akkor építé Salamon templomot Kámosnak, a Moábiták utálatos bálványának a hegyen, amely Jeruzsálem átellenében van, és Moloknak, az Ammon fiai utálatos bálványának.” (1Kir 11,7.).

²⁶² Benedictus Aretius (1522–1574) svájci református teológus, földrajztudós, botanikus. A *Problemata theologica* (1578) egyik fejezetét (Locus 14) a tánc elleni érvelésnek szentelte, később táncbíráló traktátust is írt (*De saltationibus et choreis / Jámbor és tudós tanulmány a táncról és a táncmulatságról*, 1581).

[C5v]

ki a *Görög authoroknak*; ki-váltképpen *Pindarusnak* (kire-is *Commentáriussa* vagon) olvasásokban igen versatus²⁶³ vólt, in 1 Pet 4: v. 3. Komos, inquit *petulantia ebriorum, prioris vitii* (onophlugias, [scil],) *hic Fructus est; nam à vino surgunt ad saltationem &c.*²⁶⁴ Lásd, Sibel. in Jud. v. 4. Ad *verb. Aselgeias*, punct. 3. Conc. 18.

Igy tompitám-meg az igasságnak verőjével *Ugri Uraméknak* első ütközetinek élit, hiszem Istent, hogy a többinek hátra verettetésere-is reá segít.

II. Azt csevegi *Ugri Uram*; hogy a Salomon Egyházija azt mondgya: *Ideje vagon a Tántzolásnak*. c. 3: v. 4.²⁶⁵ Szabad hat a Tántz? FEL[ELET]. Ez igen vinda²⁶⁶ erősség, nem kell vas pöröly hozzá, tüdővel is le üthetni. 1. A *minek az irás mondgya hogy ideje vagon, az szabados?* koránt sem. A 8 v-ben ugyan ott e vagon: *Ideje vagon a gyűlölésnek*. Még-is mindazáltal nem szabad gyűlölni. 2. A [b]ban a helyben lévő Sidó ige *Rakad*,²⁶⁷ annyit téssen mint *örvendeni, örömeben ugrani*, a melly azon szóval mondatik a *hegyekről*. Sólt. 114. v. 6.²⁶⁸ és a *Sántákról*. Esa 35. v. 6. de sem a *hegyek* sem a *sánták* nem táncolnak. Ellenében tétetik pedig abban a helyben a *Jajgatásnak*, a

holott

²⁶³ Versatus: járatos.

²⁶⁴ „Kómos, úgymond, a részegek pajkossága, a korábbi bűnnek ez a gyümölcse: ugyanis a bortól kelnek fel a táncra.” Sibel. in Jud. v. 4. Ad *verb. Aselgeias*, punct. 3. Conc. 18.

²⁶⁵ „Ideje van a sírásnak, és ideje van a nevetésnek, ideje van a jajgatásnak és ideje a szökdelésnek... Ideje van a szeretésnek és ideje a gyűlölésnek; ideje a hadakozásnak és ideje a békességnek.” (Préd 3,4. és 8.).

²⁶⁶ Vinda: a szó jelentését nem sikerült megtalálnom.

²⁶⁷ rakad: רקד (rāqad) szökdecselni, ugrálni, táncolni, gyorsan futni (héber).

²⁶⁸ „Hegyek, hogy szöktök vala, mint a kosok? Ti halmok, mint a juhoknak bárányai?” (Zsolt 114,6.).

[C6r]

holott az *antithesis* kívánnya; hogy ott a *Szökésenn* értessék az *örömnnek* akarmelley *tisztességes módgya*, kit ember külső jeggyel-is ki-mutat, mellynek hogy ha olyan fajtalan Táncal kelle lenni, az a mi kérdésben forog. Vagyon annakokáért ott fallacia *Tu en arche*; kihez járul elenchus fugaræ dictionis, a mint nevezik. 3. Ott Salamon, sem nem *probállya*, sem nem *improbállya*²⁶⁹ (fel tévén; de meg nem engedvén; hogy ott a *Táánc* értessék) a *Táncot*; hanem csak *deikeikos* és *historicos* referállya,²⁷⁰ mi légyen; tudni sok emberektül; akar *hitetlenül*, akar *szabadossan*, akar *tilalmasan*: és így a *factum*-ról, nem valami *jur*-ról, szóll.²⁷¹

III. Görditi előnkben *Ugri Uram* némelley *Szentekeknek példáit*, mint *Máridét*, és *Dávidét*. Ki-jöv. 15. v. 20. 2Sam. 6. v. 14. 16.²⁷² *Lám*, úgymond, *Mária* és *Dávid-is táncoltanak*. Szabad hát a Tánc? Fel[elet] Igen gyenge cövekhez kötik hajójókat nyavalyások, és ezzel az ellenvetéssel tsak cégért téznek *tudatlanságoknak* és *vakságoknak*. 1. Ez ellen a gyermeki okoskodás ellen, mi-is így okoskodhatnánk, ha példákkal játszodni akarnánk: sem *Abrahámot*, sem az ő feleségét a *Sárát*, nem olvassuk

hogy

²⁶⁹ próbál: jóváhagy, improbál: helytelenít.

²⁷⁰ referállya: hivatkozza.

²⁷¹ marginália: Conf. Perkins. Cas. Consc. 13 c 4. Obj. 2. Resp. 2. p. 1672. in folio. William Perkins: The Cases of Conscience (A lelkiismeretnek akadékiról, 1608).

²⁷² „Akkor Miriám prófétaasszony, az Áronnak nénye dobot vőn kezébe, és kimenének utána mind az aszszonyok dobokkal és táncolva.” (2Móz 15,20.) „Dávid pedig teljes erejéből táncol vala az Úr előtt, és gyołcs efódot övedzett magára Dávid... Lőn pedig, hogy mikor az Úr ládája Dávid városába ért, Mikál, a Saulnak leánya kinéz vala az ablakon, és látván, hogy Dávid király táncol és ugrál vala az Úr előtt, megútálá őt szívében.” (2Sám 6,14. és 16.).

[C6v]

hogy valaha tántzoltanak volna.²⁷³ Tehát minékünk sem szabad Táncolni? De hogy ne láttassunk olly könnyen mellőle el-menni, lássuk mind a kettőt. *Közözönségessen (sic!)* erre azt mondom, a mit oda fel a Tudomány alá, a *Tántznak megkülömböztetésében* írtam. Lásd ott. *Kiváltképpen* pedig, a mi a *Mária* példáját illeti. 1. Ama pluralis numeri²⁷⁴ szöw *Mecholot*, chorust *sereget* téssen; de onnét azt ki nem hozhatod, hogy *Tántzolóknak* serege lött-légyen; vagy önnön maga a *Tántz* avagy *tombolás*; mert vagynak *jáztodóknak* chorusi, seregi-is. Jer. 31. v. 4.²⁷⁵ Annál-is inkább nem hozhatod innét ki a *mesterséges és számos Tántzot*: még is ennél-is inkább nem hozhatod innét ki a *férjfiaknak az asszonyokkal edgyütt való Tántzokat*. A textus úgy mondgya; hogy az ő örömöknak, gyözedelmeknek, és háladásoknak jegyeit, az aszszonyok külön, és a férjfiak-is külön jelentették-ki. v. 20. coll. cum 21. mint 1Sam. 18. v. 6. 7. és. Sólt. 68. v. 26.²⁷⁶ 2. Mitsoda tiltattól meg; hogy azt a szót *Mecholot*, a tudós Juniussal és Tremelliussal edgyütt *Sipnak* ne fordithatók? Holott *Machala*. Sólt. 53. v. 1. és 88. v. 1. és 149. v. 3.²⁷⁷ jegyez *Sipot*, a-vagy valamelley *musica szerszámot*. Es

hogy

²⁷³ marginália: Quae unquam legitur saltasse sanctorum faeminarum Vixsen. („A szent nők közül melyikről olvassuk, hogy valaha táncolt?”) Az idézet forrása: Juan Luis Vives (1492–1540): A keresztény nő nevelése (De institutione feminae christianae, 1523). A spanyol katolikus, humanista művét előszeretettel idézték a táncsal kapcsolatban, Pázmány is citálta táncbíráló prédikációjában (Mint kell a keresztény leányt nevelni.). Vives, 1935. 290–294.

²⁷⁴ Pluralis numeri: többes szám.

²⁷⁵ „Újra felépítlek téged, és felépülsz, oh Izráel leánya. Újra felékesíted magadat, dobokkal és vígadók seregében jössz ki.” (Jer 31,4.).

²⁷⁶ „Elöl mennek vala az éneklők, utánok a húrpengetőők, középen a doboló leányok.” (Zsolt 68,26.).

²⁷⁷ „Az éneklőmesternek a mahalathra, Dávid tanítása.” (Zsolt. 53,1.) „Ének. A Koráh fiának zsoltára. az éneklőmesternek a Mahalath-lehannótra. Az Ezrahita Hémán tanítása.” (Zsolt. 88,1.) „Dicsérsjék az ő nevét táncsal; dobbal és hárfával zengjenek neki.” (Zsolt. 149,3.).

[C7r]

hogy itt úgy ne vehessük, a textusnak semmi *circumstantiai*, környül állási nem evincallyák.²⁷⁸ Az *Onkelos* is Ki jöv. 15. v. 20. Fordította, *Caingin*, a melly a Chaldaeusoknál gyakrabban *Sipot* avagy *Trombitát* téssen. A Magyar-is fordította *Sipnak: ki-menének*, úgymond, *dobokkal és Sipokkal* 3. Osztánn, akar hogy fordítsad azt a szót *Mecholot*, meg-kell ezt jegyezni; hogy *religiosus actus*²⁷⁹ vólt az: de senki nem mondgya; ama villongásban forgó *gunæandrica Tántz* olyan vólna; a *cselekedetnek*; vagy a *cselekedőnek* végével. 4. Továbbá, mindeneket, mellyeket az Anyaszent-egyháznak akkori csecsemő és gyermekkori állapotjához képest az Isten tiszteleti körül végben vittének, minékünk *in specie* vagy *in particulari*²⁸⁰ nem kell követnünk; annyival is inkább a *Mária* cselekedetit, ki tudni-illik rendkívül való lélekkel meg-ajándékozott *Prophetissa*, próféta aszony vólt.²⁸¹

Lássuk immár *Dávidot-is*, miképpen Tántzolt Annyit külömb[ö]z a *David Tántza* a mi *ugrálo vad-kecskéinknek Tántzoktól*, a menyit különböz a *Világosság a Setétségül*.²⁸² 1. Dávid *egyedül* Tántzolt *asszony-nélkül*. 2. Nem valami *menyegzői*; vagy más egyéb *külső*

lakada-

[C7v]

lakadalomban, vendégségben; hanem *Isteni áldozatban*. 3. Nem más hasonló képpen *Tántzolókat előtt* vagy *utánnok*; hanem az *Ur ládája előtt*. 4. Nem vólt *bortúl részeg* mikor tántzolt, hanem *jozan* vólt. 5. Nem *királyi* vagy *Politicus* habitusban, *öltözetben*, Tántzolt; hanem *szent ruhában*, mint valamely Proféta és Léviták Collegájok. 6. Az *Ur előtt* Tántzolt. 7. Nem valami *Politica* oktúl viseltetvén, *testi recreationak okáért*; hanem a Sz. *Léleknek* néminémü rendkívül való *instinctusából*,²⁸³ a Ládának a Sion Várában való bé-vitetésén lévő sz. örömeinek meg-bizonyítására. 8. Nem *kerengett*; hanem *szökött*, a Musicával való éneklés közben, mellyet ő-is némely musica verövel segít vala, a mint az egész contextusból Samuelnél, és 1Chron. 15. nyilván ki tetszik. De a mi Tántzosink. 1. Nem *egyedül* Tántzolnak; hanem *asszonyokkal* vagy *leányzókkal* edgyütt. 2. A *menyegzői*, vagy más egyéb *lakodalomban s vendégségben*. 3. Más *Tántzolókat előtt*; vagy *utánnok*. 4. A *bortúl meg-melegedvén s bolondulván* táncolnak. 5. *Magok ruhájokban s öltözetekben*. 6. Nem az *Ur előtt*; hanem az *ördög előtt*, e világnak és az ördögnek fiai s leányi előtt. 7. Csak

testi

²⁷⁸ Evincallyák: bizonyítják (a latin evincare igéből).

²⁷⁹ Religiosus actus: vallásos cselekedet.

²⁸⁰ In particulari: különösképpen. Gunæandrica Tántz: nő és férfi tánca. Csorba, 2011. 80.

²⁸¹ marginália: Conf. Perkins. Cas. consc. lib. 3. c. 4. lib. 3. c. 4. p. 1671. Obj. Resp. 1. William Perkins: The Cases of Conscience (A lelkiismeretnek akadékiról, 1608) .

²⁸² marginália: Idem ibid. Resp. 2. Vi[.] [...] .

²⁸³ Instinctus: ösztönzés, ihlet.

[C8r]

testi gyönyörködtetéseknek okáért, az Istennek gonosz lelkének sugallásából, külső testi örömöknek ki-mutatására. 8. *Néki kerekednek* a Tántznak, *kerengenek* mint a melly baromnak bolondgya vagy. Csak úgy menti tehát *Dávid a mi Tántzolóinkat*, mint a *gyilkosokat és latrokat*, *Moses* meg-ölvén ama Aegyptiust. Ki-jöv. 2. v. 12.²⁸⁴ Mellyből én im ilyen ellen-vetést gördítek eleikben, szökjék által, ha inaikhoz biznak: *Moses meg-ölé az Aegyptiust*. Tehát *szabad a gyilkosság*. Tetsziké? Ha *ama* tetszik, *ennek-is* tetszeni kell. Mert mind egy ünö fia a két röt. Lásd Zepper. Expl. Legum Mos. For. p. 345.²⁸⁵

IV. Hozza-elő Ugri Uram Urunknak ama szavait: *Sipoltunk tinéktek, és nem tántzóltatok*. Matth. 11. v. 17.²⁸⁶ Ergó. Fel[elet]. Ostoba fejek! bezzeg okosság-nélkül okoskodnak. Hiszem ott a mondatik, mit cselekesznek *indiferenter*²⁸⁷ a gyermekek, s nem az hogy mit cselekesznek *igazán* a fajtalan meg-élemedtek. Onnét hát a fajtalan Tántz nem általmaztathatik. Conf Gvalt. in Matth. 14 v. 6. p. mihi 314. a. b.²⁸⁸

V. Hánytorgattya Ugri Uram a *Szokást*. *Szokás*, így-mond, *ez az emberek között; hogy a Menyegzőben Tán*

colja-

[C8v]

tzólyanak. Mi szükség hát némelly morosus²⁸⁹ Papoknak ez ellen karicsálniok és kiáltozniok? Fel[elet]. O dél-szi[n]ben Nap világnál sem látó *denevérek!* o föld alatt járkáló két lábú vakondakok! Az Idvezítő UR Christus nem mondotta hogy ő *a Szokás*; hanem hogy *ő az igazság*. Ján 14. v. 6. ²⁹⁰ Annakokáért *ötet halgassuk, ötet kövessük*, nem a *Szokást* 1Pét. 1. v. 18. és 4. v. 2. 3.²⁹¹ Akar melly *régi* légyen annakokáért a *szokás*; de *az igazságnak* cédálni²⁹² kell, és ha azzal ellenkezik, tsak lobbantsd hátad megé.²⁹³ *Consvetudo sine veritate vetustas erroris est*. Cypri. ad Pomp.²⁹⁴

VI. Szinlenie akarja Ugri Uram dolgát ezzel; hogy a *Tántz alkalmatosság az házasságra*;²⁹⁵ mivel ebbül egy-máshoz való jóakarát szokott conciliáltatni²⁹⁶ némelly *ifjak és leányok* között, a mellyből osztán közöttök házasság leszen. Ergo? Fel[elet]. Roszúl vonnya-bé ez a borona az ő abajdotz²⁹⁷ magvokat; mert mind ki-tetszenek a konkolyok²⁹⁸ utánna. *Az alattomban való, rendeletlen, roszúl öszvek[ö]lt*, házasságról megengedem; de az *Urban való* házasságról. 1Cor. 7. v. 39.²⁹⁹ tagadom. *Az házasságnak* nem minden *alkalmatosságát* kell javallani. Ki-jöv. 22. v. 16. Deut. 22. v. 28. 29. 2Sam. 11.

2Sam.

²⁸⁴ „Mikor ide-oda tekinté, és látá, hogy senki sincs, agyonüté az Égyiptombelit és elrejté a homokba.” (2Móz. 2,12.)

²⁸⁵ Lásd: Függlék (Wilhelm Zepper: Legum Mosaicarum forensium explanatio / A mózesi törvények magyarázata 1604).

²⁸⁶ „És ezt mondják: sípoltunk néktek, és nem táncoltatok, siralmas énekeket énekelünk néktek, de nem sírtatok.” (Mt 11.17.)

²⁸⁷ Indiferenter: közömbösen (latin).

²⁸⁸ Megjegyzés: Rudolphus Gualtherus (1512–1586) német lutheránus teológus, Zwingli sógora, zürichi népszerű prédikátor. A Homiliarum in evangelium...secundum Matthaem (Tiguri, 1581) című művében Keresztelő János lefejezése kapcsán taglalja a táncot. Márk evangéliumának magyarázatában (Homiliarum in evangelium... secundum Marcum, Heidelbergae, 1608).

²⁸⁹ Morosus: morózus, komor, mogorva.

²⁹⁰ „Monda néki Jézus: Én vagyok az út, az igazság és az élet, senki sem mehet az Atyához, hanemha általam.” (Jn14,6.)

²⁹¹ „Tudván, hogy nem veszendő holmin, ezüstön vagy aranyon váltattok meg a ti atyáitoktól örökölt hiába-való életeteket.” (1Pét 1,18.) „Hogy többé ne embereknek kívánságai, hanem Isten akarata szerint éljétek a testben hátralevő időt. Mert elég nekünk, hogy életünk elfolyt idejében...” (1Pét 4,2–3.)

²⁹² Cédálni: követelést, jogot átruház, átenged.

²⁹³ marginália: Neque Hominis consuetudine sequi oportet; sed DEI veritatem. Cyprian: Epist. 3:3. (Cyprianus: És nem az emberi szokást kell követni, hanem az Isten igazságát.) A citátum Cyprianus 63. episztolájából származik: „Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem, cum per Esaiam prophetam Deus loquatur et dicat: sine causa autem colunt me, mandata et doctrinas hominum docentes.” Migne, 1841–1855. 3. kötet, 385.

²⁹⁴ Cyprianus: „Az igazság nélküli szokás ősi tévedés.” Vö. „Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem, cum per Esaiam prophetam Deus loquatur et dicat: sine causa autem colunt me, mandata et doctrinas hominum docentes” (74. episztola, Ad Caecilium de sacramento dominici calicis. Migne, 1841–1855. IV. 376. Az erasmusi kiadásban II. 3. alatt szerepel.)

²⁹⁵ marginália: Cajetanus ET Azorius. Utalás Cajetanus Summulájára: „Hiszen a menyegzőkön és a nyilvános multságokon a tánc engedélyezett.” Azorius: a tánc a menyegzőkön, ünnepeken és egyéb közmultságokon elterjedt szokás, amelynek során az ifjak a lányokat rend szerint kézen fogják, és ujjaitkal összefonva a lányokkal együtt táncot ropnak” (...), „tánc közben szoktak megalapozódni a házasságok, mert tánc közben támad vonzalom az ifjú és a leány közt, és ebből a vonzalból sarjad később a házasság.” Lásd a Függlékben.

²⁹⁶ Conciliáltatni: összeköt.

²⁹⁷ Abajdóc: keverék, állati takarmányozásra szánt búza. Átvitt értelemben keverék, elkorcsosult, elfajzott dolog. Ugyanezt a mondást használja Geleji Katona István is (Váltság titka, Nagyvárad, 1645–1649).

²⁹⁸ Konkoly: gyomnövény.

²⁹⁹ „Az asszonyt törvény köti, míg férje él, de ha férje meghal, szabadon férjhez mehet, akihez akar, csakhogy az Úrban.” (1Kor 7,39.)

[D1r]

2Sam. 11. v. 27.³⁰⁰ hanem csak a *feritelem nélkül való* házasságnak *tisztességes* alkalmatosságát. Lásd ide *Rivet. Explic. De cal. in v. 13. p. mihi. 339 Obj 2.*³⁰¹

VII. Emlegeti *Ugri Uram* azt-is: hogy tudni-illik *Nem minden Tántzbúl következik paráznság* Ergò. Fel[elet]. Tegyd-fel a süveget, meg-értettük! Talám mind[en] nem kívánnya ugyan azt a kivel Táncol *paráznságra*. De ismét Fel[elet]. 1. Nintsen soha olyan *Tántz*, a mellyben *testnek kívánsága*, és *szemeknek bújálkodása* nem vólna. Mert ha ezek nintsenek, mitül vagyon tehát, hogy ezt inkább választod mint *amazt?* a *szépbb természetű asszonyt a leányt*, inkább választod tántzoló társúl mint a *rutabbat?* inkább [ak]arsz a *szepbikkkel* mint a *rútabbikkal* tántzólni.³⁰² Mert *azt ennél* inkább *szereted*. Egyenlő-képpen tántzolnál azokkal; ha alatta valami nem feküdnék. De ez a *testnek* ama *kívánsága*, *szemeknek bújálkodása*. 1Ján. 2. v. 16.³⁰³ *Tolle lasciviam ET voluptatem, ET sustuleris choreas.*³⁰⁴ Így mond Pétrarcha. *Ex aspectu nascitur amor,*³⁰⁵ a tekintetből származik a szerelem, így mondgyák köz beszédben; igazán pedig; mint ezt a *szomorú példák* mutatták. Lásd oda alább a *ki fogásra tett feleletben*, mindjárt ez obj. után. Mennyivel in-

D

kább

[D1v]

kább a Táncolóknak *egymas közt való beszédekbül, tapogatókbül, és ölelgetésekbül* felgerjed a *Canis concupiscentia,*³⁰⁶ a gonosz kívánságnak lángja, és mint-egy olaj töltetven reá fel gyúlad.³⁰⁷ Mert ugyan-is, (a mint ama minden emberek között leg-böltsebb Salomon. Péld. 6. v. 27. 28.³⁰⁸ szól) *avagy vehetnéjé valaki a tüzet az ő kebelében; hogy az ő ruhái meg nem égnének? Avagy járhatnaé valaki az eleven széken, és az ő lábai meg nem égnének?*³⁰⁹ Mert ha azt parancsollyá Sirác; *hogy az énekes asszonnyal gyakran ne forogjunk, a szép természetű asszonytúl szemeinket el-fordítsuk, és az idegennek szépséget ne szemléllyük, a férjes asszonnyal edgyütt ugyan ne üllyük; a-vagy azzal edgyütt italnak okáért ne költsünk; hogy az ő mesterségivel meg ne fogattassunk, annak az ő szépségével a szerelem tűz módgyára fel-ne gyúladgyon, a mi szívünk ahoz ne hajollyon, és a mi indulatunkkal veszedelemben ne essünk,* c 9: v. 4,8,9,10,11.³¹⁰ Mit itilhetünk a táncolóknak az *ő tsókjok, tapogatók, és ölelgetések* (gyakortább *éjtzakának idejénn*) felöl?³¹¹ Mit felelünk a Christusunknak amaz *ő szovaira*, Matth 1: v. 28.³¹² Az *ő* tekinteti és iteleti előtt, ki a Sziveket és a Veséket vizsgállya: *En pedig mondom néktek; hogy minden a ki asszonyra tekint; hogy azt*

meg-

³⁰⁰ „Ha valaki hajadont csábít el, aki nincs eljegyezve, és vele hál: jegyajándékkal jegyezze el azt magának feleségül.” (2Móz. 22,16.) „Ha valaki el nem jegyzett szívű leánnyal találkozik, és megragadja azt, és vele hál, és rajta kapják őket, akkor a férfi, aki vele hált, adjon a leány atyjának 50 ezüst siklust, a leány pedig legyen feleségévé. Mivelhogy meggyalázta azt, nem bocsáthatja el azt teljes életében.” (5Móz. 22,28–29.) „És mikor a gyászolásnak ideje eltelt, érette küldje Dávid és házába vitet é őt, és lőn neki felesége és szüle neki egy fiat. De ez a dolog, melyet Dávid cselekedett, nem tetszék az Úrnak.” (2Sám. 11,27.)

³⁰¹ André Rivet (1572–1654) thouars-i lelképásztor, öt országos zsinat küldöttje, leideni és brédai professzor, rigorista. Az idézet az *Exercitationes* (Vizsgálódások a Teremtés Könyvéről, 1633) című művéből származik.

³⁰² marginália: Conf. Perkins Cas. Consc. lib. 3. c. 4. p. 1672. in folio. William Perkins: *The Cases of Conscience* (A lelkiismeretnek akadémikáról, 1608).

³⁰³ „Mert mindaz, ami a világban van, a test kívánsága, és a szemnek kívánsága, és az élet kérdése nem az Atyától van, hanem a világból.” (1Jn. 2,16.)

³⁰⁴ Petrarca: „Vesd el a pajzán vágyat, tartsd távol a táncot.” Megjegyzés: Az idézet Petrarca: *A jó szerencsének és a szerencsétlenségnek orvosságairól* (1354–1366) című művéből származik. „Távotasd el a bujaságot, elrontod a táncot is.” (Szekely László fordítása). Petrarca, 2015. 82.

³⁰⁵ „Tekintetből születik a szerelem.” A mondás Rotterdami Erasmus Adagia (1500) című aforizmagyűjteményéből származik. Szentpéteri inentől kezdve Zepper táncbíró passzusait (*Legum Mosaicarum explanatio / A mózesi törvények magyarázata* (1604. 342–343.) idézi.

³⁰⁶ *Canis concupiscentia*: kutya vágya.

³⁰⁷ marginália: Lásd. Rivet. In explic. Decalogi. ad v. 13. p: m. 337. Col. 2.

³⁰⁸ „Vehet-é valaki tüzet az ő kebelébe, hogy ruhái meg ne égnének? Vagy járhat-é valaki eleven széken, hogy lábai meg ne égnének?” (Péld 6,27–28.)

³⁰⁹ marginália: Choræ hodie vulgo usitatæ nihil sunt aliud;quam ipsa libidinis ET impuditiæ flabella. Perkins Cas. Consc. lib. 3. c 4 p. 1670. (Perkins: „A manapság szokványos táncok nem mások, mint a kéjvágy és a szemérmelenség legyezői.”) William Perkins: *The Cases of Conscience* (A lelkiismeretnek akadémikáról, 1608).

³¹⁰ „Hárfázó nővel ne ülj egy asztalhoz, nehogy foglyul ejtsen a művészetével... Takaros asszonytól fordítsd el az arcod, és ne nézegess szépséget, amely nem illet meg. sokakat tönkretett már az asszonyi szépség, mert mint a láng felgyújtja a vágyat. Ne üldögélj együtt férjes asszonnyal, ne ülj megszedülten vele egy asztalhoz, mert hátha lángot vet a szíved, s belepusztulsz a szenvedélyedbe. régi barátodat ne hagyj el hűtlenül, mert hisz az új barát meg sem közelíti. Az új barát új bor, de úgy élvezed, ha régi. Ne irigykedjél a bűnös sikerére, mert nem lehet tudni, hogy mi lesz a vége.” (Sir. 9,4. és 8–11.)

³¹¹ Marginália: O scelus! Flamma fumo est proxima. Comic. („Ó, gaszág! A tűz igen közel van a füsttől!”).

³¹² Téves hivatkozás. Helyesen: Mt 5,28.

[D2r]

meg-kivánnya, immár meg-paráznította azt az ő Szívébenn? 2. Annak-felette, másokkal is kell gondolni; nem csak az, hogy vétek nélkül tselekedheted; (mellyet soha nem tselekedhetsz) hanem arra-is kell vigyáznod; hogy másokat meg nébotránkoztass, és senkinek okot a gonosz kivánságra ne adgy, Matth. 28: v. 6. 7. és 5: v. 26.³¹³ Tudgyuk pedig; hogy e féle Táncnak nézésével gonosz kivánság gerjed az embereknek szivekben: a mikor a táncolóknak könnyü és fajtalan testeiknek mozgását, magok-viselését, és testeknek otsmány részeit (mellyek a táncolóknak környül-kerekedésekkel gyakorta felfedeztetnek) láttyák.³¹⁴ A honnét egy valaki igazánn mondotta: *sem Férfiak; sem Asszonyok a Táncból olyan jámborül és olyan tisztánn haza nem mennek, mint oda mentenek volt.*³¹⁵ Minekokáért; mind a Táncolók, s mind pedig azt Nézők igazabban mondanák itt azt, a mit Socrates mondott: *semper deterior domum redeo.*³¹⁶

Ki-fogás Vannak, a kik minden kivánság-nélkül a Táncban jelen lehetnek, és azt nézhetik? Fel[elet]. Héjában tsavarja farkát rókánk, nem tudom én ki vólna az.³¹⁷ Ter 8: v. 21. Jer. 17: v. 9. Péld. 20: v. 9. Job. 15: v. 16.³¹⁸ De; *dato*, ritka madár az a romlott természetben;

D₂

mert

³¹³ Mát. 28,6–7: téves hivatkozás. Valójában: Mt. 18,6–7.: „Aki pedig megbotránkoztat egyet e kicsinyek közül, akik énbennem hisznek, jobb annak, hogy malomkövet kössenek a nyakára, és a tenger mélységébe vessék. Jaj a világnak a botránkozások miatt! Mert szükség, hogy botránkozások essenek; de jaj annak az embernek, aki által a botránkozás esik.” „Bizony mondom néked, ki nem jössz onnét, mígnem megfizetsz az utolsó fillérig.” (Mt 5,26.).

³¹⁴ marginália: Conf. Rivet. In Explic. De cal. ad v. 13. p. m. 337. Col 2.

³¹⁵ marginália: Ibi intuta verecundia ille cebro suspecta est, ubi Comes deliciarum est extrema saltatio. Ambr. lib. 3. de virg. (Ambrosius: „Ahol az élvezetek kísértője a leghítványabb tánc, ott a bizonytalan tisztesség gyakran gyanúba keveredik.”) A marginália forrása: Ambrus, 1944. 104.

³¹⁶ Socrates: „Mindig silányabban térek haza.” Eddig idézi jelzés nélkül Szentpéterei Zepper táncbíráló paszuszait. Legum Mosaicarum explanatio / A mózesi törvények magyarázata (1604. 342–343.).

³¹⁷ marginália: Non credo viro si dicat se illasum evasisse à [ra]lib[u]s spectaculum; cum David ex eo quod vidit Bersabec lavantem pro vocatus sit ad libidinem. Ut vidit: ut perii; ut me malus abstulis error. Ita ille. („Nem hiszek a férfinak, ha azt állítja, hogy el tud szakadni a látványtól, mivel Dávidban az, hogy megpillantotta Betsabét, amint fürdött, felgerjesztette a vágyat. Ahogy megláttam, elvesztem, elragadt a rossz eltévelyedés.”)

³¹⁸ „...Nem átkozom meg többé a földet az emberért, mert az ember szívének gondolatja gonosz az ő ifjúságától fogva... (1Móz 8,21.) „Csalárdabb a szív mindennél, és gonosz az; kicsoda ismerhetné azt?” (Jer 17,9.). „Ki mondhatná azt: megtisztítottam szívemet, tiszta vagyok az én bűnömtől?” (Péld 20,9.) „Meny-nyível kevésbé az utálatos és a megromlott ember, aki úgy nyeli a hamisságot, mint a vizet?” (Jób 15,16.).

[D2v]

mert egyéb iránt, miért könyörögné Dávid: *Fordítsd el az én szemeimet; hogy nelássanak (nézzenek) heában valókat,* Solt. 119; v. 37.³¹⁹ Láshatsza a szomorú példákat. Ter 6: v. 2. és 12: v. 15. és 34: v. 2. és 39: v. 7. Száml. 25: v. 1. Bir. 16: v. 1,4. 1Sam. 11: v. 2, 3. és 13: v. 1. 1 Kir. 11: v. 1.³²⁰ Es mivel hogy többen találatnak, kik vétek-nélkül azt nem járhatták és nem nézhetik ennekokáért tilalmas, és kerülni kell.³²¹

VIII. Rebesgeti Ugri Uram ezt-is: *A borral az ember vissza-él, mikor még részegeedik; még-is mindazáltal a Borna[k] italát nem kárhoztattjuk: így ha szintén némellyek a Táncal vissza-élnek-is, nem a Tánc az oka: hanem a ki azzal vissza-él.* Ergő? Fel[elet]. O hunyor-nélkül szükölködő szédült fejek! 1 Nagy a Bor és a Tánc között a különbség, Mert ugyan-is a Bor magában Istennek Nemes teremtése, s a testnek táplálására sokat használ; és így ha szintén sokann azzal vissza-élnek-is, a jámbor es kegyes embereknek mind azonáltal helyben maradhat. De a Tánc ördög munkája, a testnek és léleknek kárhoztattára sokat árt; és így planissimé,³²² éppenséggel el törlendő 2. De ha szintén önnön magában a Tánc jó volna-is; (mint szintén a Bor) mindazonáltal úgy sem ment-

hetnéd

³¹⁹ „Fordítsd el az én szemeimet, hogy ne lássanak hiábalóságot; a te utadon éltes engemet.” (Zsolt 119,37.).

³²⁰ „És láták az Istennek fiai az emberek leányait, hogy szépek azok és vevének magoknak feleségeket mind-azok közül, akiket megkedveltek vala.” (1Móz 6,2.) „Mikor megláták őt a Fáraó emberei, megláták a Fáraó előtt és elvívék az asszonyt a Fáraó udvarába.” (1Móz 12,15.) „És meglátá őt sekhem, a Khivveus Khámornak fia, az ország fejedelmének fia, és elragadá őt, és erőszakot tesz vala rajta.” (1Móz 34,2.) „És lön ezek után, hogy az ő urának felesége József-re veté szemeit, és monda: Hálj velem!” (1Móz 39,7.) „Mikor pedig Sittimben lakozik vala Izráel, kezdé a nép paráználkodni Moáb leányaival.” (4Móz 25,1.) „És elment Sámson Gázába, és meglátá ott egy parázna asszonyt, és bement hozzá... És történt azután, hogy megszeretett egy asszonyt a Sóreke völgyében, akinek neve Delila volt.” (Bír 16,1. és 4.). Az 1Sám. 11,2-3. téves hivatkozás. Valójában: 2Sám 11,2-3.: „És lön estefelé, hogy mikor Dávid felkelt az ő ágyából, és a királyi palota tetején sétála: láta a tetőről egy asszonyt fürdeni, ki igen szép termetű vala. És elküldé Dávid, és tudakozódik az asszony felől, és monda egy ember: Nemde nem ez-é Betsabé, az Eliámnak leánya, a Hitteus Uriás felesége?” Így téves a következő hivatkozás is. Helyesen: 2Sám. 13,1.: „Lön ennekután, hogy Absolonnak, Dávid fiának igen szép húga vala, kinek neve Támár vala; és Amnon, a Dávid fia megszereté őt.” „Salamon király pedig megszerete sok idegen asszonyt, még pedig a Fáraó leányán kívül a Moábiták, Ammoniták, Edomiták, Sidonbeliek és Hitteusok leányait.” (1Kir 11,1.).

³²¹ A tánc és látás témája.

³²² Planissime: a legvilágosabb / legérthetőbb módon.

[D3r]

hetnéd azzal magadat Mert a teremtett állatokat, nem mindenkor *az önnön természetekből* kell *jóknak* vagy *gonoszoknak* itilnünk; hanem *a mi testünknek-is természetiből*. Mert légyen b[á]r valami *magában és az ő természetiben* jó; de ha láttyúk *hogy a mi testünknek ártalmas*, s v[e]szük-eszünkben *hogy azzal vissza élünk*, attól magunkat meg-kell tartóztatnunk Mint p[é]ldának]. o [k]áért] a *Bor magában jó*; mindazonáltal az *hideg-lésben lévőnek* nem adatik; mivel nekik *ártalmas* volna: így ha szintén a *Tánc magában jó volna-is* mivel tudjuk *hogy a mi romlott természetünknek ártalmas* minékünk azt kerülnünk kell.

XI. (*sic!*) Forgattya Ugri Uram ezt-is: meg-engedtethetik a *Tánc*. 1. *Ha módgyával léssen, és nem felettébb gyakoroltatik.*³²³ 2. *Ha csak gyönyörködtetésnek okáért léssen, s nem valami levitásból;*³²⁴ vagy *bújalkodás kedvéért*. 3. *Ha tisztességes személyek előtt léssen. Simpliciter,*³²⁵ s egy-átallyában nem kell hát kárhóztatni? Fel[elet]. Bóldog Anya bezzeg mélyly discursus ez! Mit kell neki tenni? Unva szab[á]súan irám le. De hallodé! 1. Héába keresi valaki a *módot a bolondságban és esztelenségben*, és hasonlókban, mellyek a *módnak excessusában* (felül-halad[á]sában) állonak. 2. Embernek az ő lelki-isméretiben; nem csak

D3

tseleke-

323 A tánc feltételei: a táncolás módja.

324 Levitás: könnyelműség, állhatatlanság.

325 Simpliciter: egyszerűen.

[D3v]

tselekedőnek végére; vagy *igyekezetire* kell vigyázni; hanem a *tselekedetnek végére-is* és abból mi szokott következni; kiváltképpen mikor önnön maga *a dolog* semmiképpen *nem szükséges*. 3. A *tisztességes személyek* meg-botránkozathatnak. Es ha a botránkozásnak veszedelme kívül vannak, annál nagyobb *betsültre méltók*, melly azoknak színek és tekintetek elől, minden *bolond és haszontalan alkalmatlanságokat* el-tilt.

X. Illyen tsavargást-is gondol *Ugri Uram: szabad*, úgy-mond *embernek a maga feleségével Táncolni?* Fel[elet]. Köszönnyük hogy bé-tértél, kert alól-is el-mehettél volna. Hát ugyan úgyé? 1. A mi halálos bűn, s kárhóztos vétek, azt embernek, a *mint csak magának*, vagy *idegennel mással: úgy maga feleségével*. tselekedni nem szabad. De a *Tánc halálos bűn, s kárhóztos vétek; mint oda-fel evincálám.*³²⁶ Tehát s a.t. 2. Ugy szokott a gyakrabban lenni; *hogy: Homines ejusdem thori, plerumque sunt socii ejusdem peccati,*³²⁷ öök egy-más kedvéért szabadossá tészik egy-másnak a vétket; *de magok gonoszával*, Tsel. 5: v. 9. Coll, cum 5: 10.³²⁸

XI. Hozza-elő *Ugri Uram* ezt-is: *használ a Tánc a testnek egésségére-is* Nem kell hát annyira tilalmazni? Fel[elet]. Fil-

lents

³²⁶ Evincálám: bizonyítottam (a latin evincare igéből).

³²⁷ marginália: O insanos! Homines ejusdem thori, plerumque sunt socii ejusdem peccati

³²⁸ „Péter pedig monda néki: Miért hogy megegyeztetek, hogy az Úrnak lelkét megkísértsétek? Ímé a küszöbön vannak azoknak lábaik, akik eltemették férjedet, és kivisznek téged. És azonnal összerogyott lábainál, és meghala; bemenvén pedig az ifjak, halva találák őt, és kivívén eltemették férje mellé.” (Csel 5,9–10.).

[D4r]

lents Koma, igen belé vetél benné! 1. A *testnek egészségéről*, mellyet valaki annak mindgyárt az étel után lött szertelen nagy gyakoroltatásával akar szerezni, sokkal különbet itilnek a *Medicosok, Orvos Doctorok* Es az *egészségnek óltalmazásáról irt könyvetskék*, kik a testnek mindgyárt az étel után lévő *er[ő]ss motussát*³²⁹ *tiltyák*; hogy a *coneoctio*, emésztés, megne akadályoztassék: és ink[á]bb jovallyák azokat, mellyek im e Versetskében bé-vannak foglalva: *Post pastum stabis; vel passus mille meabis*.³³⁰ *Az étel után veszteg [á]lly; vagy ezer lépésig sétály*. Immár pedig a Tanc többire a *jó lakás után* szokott gyakoroltatni, a mint a *mindennapi szemlátomás* bizonyította, és az *Izraël példája*-is a Letzkében mutattya. Innen vagyon ama közbész[é]d: *Vinum senem etiam vel nolentem saltare compellit*³³¹ 2. Osztán a *külső ember* hasznát, nem kell valakinek a *belső embernek* és a *Lelki életnek* kárával keresni. Itt vagyon edgyütt helyé URúnknak amaz intésé[n]ek. Matth. 6: v. 33.³³²

XII. Emliti im ezt-is *Ugri Uram: A Táncnak tilalmazása ellenkezik a Keresztyéni szabadsággal*.³³³ Tehát s,a,t. Fel Talalád a Szarva között a tögyét. Régi és köz[ö]nséges *Cantilénájok*³³⁴ ez a testi embereknek; hogy valamikor ök a bünre sa-

D₄

bados

³²⁹ Motus: mozgás.

³³⁰ „Ebéd után állj, vagy ezer lépést sétálj!” A nevezetes salernói orvosi egyetem egészségügyi szabálykönyvéből származó vers. Berg, 1946, 183–184., Csorba, 2008b. 164.

³³¹ „Az óbor még a nemakarót is táncra bírja.” A mondás Rotterdami Erasmus Adagia (1500) című aforizmagyűjteményéből származik. Szegedi Kis István a Loci communes táncbírálok részében szintén idézte Erasmusnak ezt a művét.

³³² „Hanem keressétek először Istennek országát, és az ő igazságát; és ezek mind megadatnak néktek.” (Mt 6,33.)

³³³ marginália: A libertate Christiana ad lice[n]tiam non licet argumentari. Alsted. Log. Telo. c 26. Ca: 3. („A keresztyéni szabadságot a szabadosságra érvként felhozni nem szabad.”). Az idézet forrása: Johann Heinrich Alsted: Logica theologica. (Frankfurt, 1625.).

³³⁴ Cantilena: dal, elcsépelel nótá.

[D4v]

badoságot keresnek, a Christusnak jó tévő jármát magoktól el-akarják vetni, a *Keresztyéni szabadságnak violálását*³³⁵ *hánytorgatták*.³³⁶ De gondold meg jól a *Cautelákat*.³³⁷ Gal. 5: v. 13. [1]Pet. 2: v. 16. 2 Pet. 2: v. 19.³³⁸ *Libertas evangelii, nemini licentiae habenas laxat*. Cartur.³³⁹

XIII. Panaszolkodik *Ugri Uram: Ezek*, úgy mond, a *Papok komorrá és magának-valóva akarják az embert tenni, a mikor minden vigasságtól el-akarják vonni*. Fel[elet]. Ugy szólsz; mint egy a bolondok közzül. 2. Az *Istenes életnek gyakorlása*, az embert *komorrá* és *magának valóvá* nem teszi. Senki nem vigadhat jobban, s nints-is nagyobboka senkinek az örvendezésre; mint a *kegyes* és *Istenes Keresztyénnek*.³⁴⁰ Mert *Isten ötet szereti*, Sol. 146: v. 8. *Ő hozzá irgalmas; tökéletes, tiszta*. 18: v. 26. 27. *Országának világát ő rajta fel-emeli*, és így *minden világi örömnél nagyobb örömet ad az ő szívében*. 4: v. 7, 8.³⁴¹ *Neki szüntelen lakodalma vagyon* Péld. 15 v. 15.³⁴² Ugy hogy ő meg a *kedvetlen állapotban-is örül*. Tsel. 5: v. 41. sid. 10: v. 34.³⁴³ *A sötét, bűdöss mély tömlöc fenekén-is édesdeden aluszik*. Tsel. 12: v. 6. *örömmel énekel*. 16: v. 24,25. Az *hitetlennek* pedig az ő *öröme* tsak *bolondság* Pred. 2: v. 3³⁴⁴ *Alias 2. minden ö örömeinek vege* tsak *jay*.³⁴⁵

Luk.

³³⁵ Violál: megsért, megszenteltelenít, meggyaláz (a latin violare igéből).

³³⁶ marginália: Non data nobis per Christum libertas ad peccandu; sed ad sancte secundum mandata ejus vivendum Tit. 2: v. 11, 12. („Nem adatott nekünk Krisztus által szabadság a vétkezésre, hanem a szent életre.” és Tit. 2,11–12.: „Mert megjelent az Isten idvezítő kegyelme minden embernek, amely arra tanít minket, hogy megtagadván a hitetlenséget, és a világi kívánságokat, mértékletesen, igazán és szentül éljünk a jelenvaló világon.”)

³³⁷ Cautela: előzetes / kizáró / óvó feltétel, kikötés.

³³⁸ „Mert ti szabadságra hívatottok atyámfiai; csakhogy a szabadság ürügy ne legyen a testnek, sőt szeretettel szolgáljatok egymásnak.” (Gal 5,13.) „Mint szabadok, és nem mint akiknél a szabadság a gonoszság palástja, hanem mint Istennek szolgálói.” (1Pét 2,16.) „Szabadságot ígérve azoknak, holott ők magok a romlottság szolgálói; mert akit valaki legyőzött, az annak szolgálójává lett.” (2Pét 2,19.)

³³⁹ „Az evangélium szabadsága senki számára nem lazította meg a szabadosság gyeplőit.” Cartur.

³⁴⁰ marginália: Omnia sunt vani (sic!) vanissima gaudia Mundi Fælix, qui in solo gaudet ovatque DEO Solt. 89: v. 16. („A világ minden gyönyörűsége igen hiábavaló. szerencsés az, aki egyedül Istennek örvend és ujjong.” és : „Boldog nép az, amely megérti a kürt szavát; a te orcádnak világoosságánál jár ez, oh Uram!” (Zsolt. 89,16.).

³⁴¹ „Az Úr megnyitja a vakok szeméit, az Úr felegyenesíti a meggyöngyözteteket, szereti az Úr az igazakat.” (Zsolt 146,8.) „Az irgalmashoz irgalmas vagy, a tökéleteshez tökéletes vagy. A tisztával tiszta vagy, a visszához visszás vagy.” (Zsolt 18,26–27.) „sokan mondják: Kicsoda látta velünk jót? Hozd fel ránk arcodnak világoosságát, oh Uram! Nagyobb örömet adsz így szívembe, mint amikor sok az ő búzájuk és boruk.” (Zsolt 4,7–8.).

³⁴² „Mindennapjai a szegénynek nyomorúságosak; a vidám elméjünek pedig szüntelen lakodalma van.” (Péld 15,15.).

³⁴³ „Ők annakokáért örömmel menének el a tanács elöl, hogy méltókká tétettek arra, hogy az ő nevéért gyalázzal illettessenek.” (Csel 5,41.) „Mert a foglyokkal is együtt szenvedtetek, és vagyonotok elrablását örömmel fogadtátok, tudván, hogy néktek jobb és maradandó vagyonotok van a mennyekben.” (Zsid 10,34.).

³⁴⁴ „Mikor pedig Heródes őt elő akará vezetetni, azon az éjszakán aluszik vala Péter vitéz között, megkötözve két láncsal; és örök őrizék az ajtó előtt a tömlöcöt.” (Csel 12,6.) „Ki ilyen parancsolatot vévén, veté őket a belső tömlöcbe, és lábaikat kalodába szorítá.” (Csel 16,24–25.) „A nevetésről azt mondom: bolondság! a vigasságról pedig: mit használ az?” (Préd 2,3.).

³⁴⁵ marginália: Unusquisque peccando animam suam diabolo vemdicat cepto tanquam pretio dulcedine temporalis voluptatis. August. Ágoston-idézet.

[D5r]

Luk. 6: v. 25.³⁴⁶ Mi lelkednek daykái a mikor a faytalan Tánctot impugn[á]llyuk,³⁴⁷ a szívnek (el-mének) és a testnek relaxatióit könnyen meg-engedgyük; tsak hogy avagy észel; avagy iszol; avagy tselekeszél, mindeneket az Isten ditsőségére mivelly. 1 Cor. 10: v. 31.³⁴⁸

Meg vásárlék Ugri Uram *Ellenvetéskeivel*, és elegendendő válaszal botsátám mindeniket, s meg-óltalmazám az igasságot ellenek. A több aprólékos gézengúz Ellen vetéskeken, mellyek *Cajetánusnál*, és másoknál találtatnak, én mostan nem pepetselek;³⁴⁹ mert azok-is ezekkel mind egy kohbúl³⁵⁰ költek, és ezekre való feletekk[e]l azok-is mind [e]l oszlottanak és magokban-is összeomlandók, és inok-szakadoztak. Akkor állattya annakokáért meg *Ugri Uram* a fajtalan Tánctnak szabados vóltat, a mikor a *Borjúk fen az Egben szárnyokon repülnek; vagy mikor Szarvasok azon levegő Egben járván legelnek* tsak vakarjon falt tehát *Ugri Uram*, s mondgyon *kuhit*.³⁵¹

Im láttyatok, kegyes Olvasok, melly *hinga*³⁵² *nád-szálakkal*, és *hajlangó káka butzk[ó]kka*³⁵³ t[á]mogassa *Ugri Uram* az ő néki igen tetsző, s t[e]stestül és lelkestül ötet elvesztő *Deliláját*,³⁵⁴ fajtalan Tánct[á]t Váltsd- meg élő Ember a drága üdöt, és foglal

D5

a te

[D5v]

a te Idvességednek kerestetésében, fogadj szót idején, tarts penitentiát, keseregi, gyászölly és siri Jak 4: v. 8, 9.³⁵⁵ Jobb *sirással menni az Egben* Lázárral; hogy nem mint Pokolban *Világi örömmel* a Gazdaggal. Jobb *ideig zokogni az emberekkel*; hogy nem mint *örökkön örökké gyötrödni az ördögökkel*.³⁵⁶

V. H a s z o n

Jóra való Intés. Az *Ekklesiában* és *Politiában*³⁵⁷ lévő *ört-állók*, *Aáronok és Mósések*, légyen egy szivetek, lelketek, váll[a]tokat vessétek öszve, ez halálos bűnnek, és kárhozatos véteteknek, a *Tántznak* tudni-illik *ki-irtásában*, s a nép közzül való ki-gyomlálásában Jer. 10. v. 1. Solt 101: v. 8.³⁵⁸

KERDES. *Miképpen lehetne a mi lakó helyeinkből a Tántzot arceálni*³⁵⁹ *prostigálni, ki -irtani és gyomlálni?* Fel[elet]. Elsőben, az Ekklesiái *mediumok* és *remediumok*³⁶⁰ im ezek.³⁶¹

1. A *Tántznak a Prédikációkban* és *Catechizációkban*³⁶² *egy szível, lélekkel való feddettése*. Ezt a Tanítók a Prédikációkban és Catechizációkban *unanimiter*³⁶³ fedgyék. Esa. 58. v. 1. Mic. 3. v. 8.³⁶⁴

2. A *közönséges és magános eleve való intések*. A Tánctosokat *privatim*³⁶⁵ jó eleve intsékmeg, s ha szót nem fogadnak, az után *publice-is*³⁶⁶ meg-intsék. Sid. 3. v. 13. 1Tim. 5. v. 20.³⁶⁷

3. Az

³⁴⁶ „Jaj néktek, kik beteltetek; mert éhezni fogtok. Jaj néktek, kik most nevettek, mert sírni és jajgatni fogtok.” (Lk 6,25.).

³⁴⁷ Impugnállyuk: megtámadjuk (a latin impugnare igéből).

³⁴⁸ „Azért akár esztek, akár isztok, akármit cselekesztek, az Isten dicsőségére míveljétek.” (1Kor 10,31.).

³⁴⁹ marginália: In Comment. Ad Roma: 13. Ez a marginália arra utalhat, hogy a prédikátor nemcsak a hívek köréből ismert táncpárti érvekre igyekezett megfelelni, hanem a táncpárti irodalom argumentumaira is reflektált. Jóllehet Cajetanus Summulájában írt főleg a táncról, a Római levélhet írott kommentárjában nem találtam hivatkozást a táncra.

³⁵⁰ Koh: kohó, fémek kinyerésére szolgáló kemence.

³⁵¹ Kuhit mondani: elismerni legyőzetését.

³⁵² Hinga: lengedező, hintázó.

³⁵³ Buckó: csomós kidudorodás, csomó, görcs, büttyök.

³⁵⁴ Delila: filiszteus leány, aki szerelme, Sámson titkát kifürkészte, majd a férfi haját levágván minden erejétől megfosztotta. (Bírák 16,4-21).

³⁵⁵ „Közeledjete az Istenhez és közeledni fog hozzátok. tisztítsátok meg kezeiteket, ti bűnösök, és szenteljétek meg szíveiteket, ti kétszívűek.” (Jak 4,8–9.).

³⁵⁶ marginália: Lusisti satis, edisti satis atque bibisti: nunc tempus est respiscendi ET Christum induendi. Calman. Turpit. Turpis. c. 13. p. 380. („Eleget játszottál, eleget ettél és ittál: most az újra eszmélés és Krisztus vállalásának ideje van itt.”) Horatiusi szállóige: Játszottál eleget, ettél-ittelegendőt.” (Bede Anna fordítása) Horatius, 1989. 327. (Julius Florushoz, II. 2. episztola).

³⁵⁷ Politia: állam (ógörög Politeia).

³⁵⁸ „Halljátok meg a szót, amit az Úr szól néktek, Izráel háza!” (Jer 10,1.) „Reggelenként elvesztem e földnek latrait, hogy kigyomláljak az Úrnak városából minden gonosztevőt.” (Zsolt 101,8.).

³⁵⁹ Arceálni: távol tartani (a latin arcere igéből).

³⁶⁰ Remedium: orvosság (latin).

³⁶¹ marginália: Quod hodie sit; ut Viri una cum Mulieribus per misti saltent, ferri non debet; quoniam hæc fomenta sunt lascivia ET libidinum. Martyr. Loc Com. 2. c. 2. p. 340, 341. („Azt, hogy manapság a férfiak a nőkkel együtt táncolnak, nem kell eltűnni, mivel ez a kéjvágy és a kicsapongás gyújtóanyaga.”) Pietro Martire (Petrus Martyr Vermilius, Martire Vermigli 1499–1562) olasz reformátor, teológus Loci communes (London, 1576) művéből való az idézet (375. oldal).

³⁶² Chatechizáció: hitoktatás (kérdés-felelet formájában).

³⁶³ Unanimiter: egyetértően.

³⁶⁴ „Kiálts teljes torokkal, ne kíméld; mint trombita, emeld fel hangodat, és hirdesd népemnek bűneiket, és Jákób házának vétkeit.” (Ézs 58,1.) „Én ellenben megteljesedem az Úr lelkének erejével, és ítélettel és hatalommal, hogy hirdessem Jákóbnak az ő vétkeit és Izráelnek az ő bűnét.” (Mik 3,8.).

³⁶⁵ Privatim: egyénileg, otthon.

³⁶⁶ Publice: nyilvánosan.

³⁶⁷ „Hanem intsék egymást minden napon, míg tart a ma, hogy egyikőtök se keményíttessék meg a bűnnek csalárdsága által.” (Zsid 3,13.) „A vétkeket mindenek előtt fedd meg, hogy a többiek is megfélemljenek.” (1Tim 5,20.).

[D6r]

3. Az Ur Vacsorájának u[s]usátúl való *el-rekesztetés, el-tiltatás*. A Tántzosokat oda ne bocsássák. Matth. 7. v. 6. és 16. v. 16.³⁶⁸ *Hagia tois hagiois. sancta sanctis. Procul hinc procul este prophani.* Num. 9. v. 6. 7.³⁶⁹

4. Az *Egyházi fenyítéknek gyakorlása*, (ha *Presbiterium* volna az Ekklesiákban; de oh! *tszonka* a mi nyomorúlt hazánkban a Christus országa)³⁷⁰ a *feddés* és *dorgálás* által *elsőben*: annak utánna; ha ugyan csak *continually*³⁷¹ *vétkét*, és vakmerő-képpen meg-átalkodik, és *suspensiók*, el-tiltások által: és osztán a *ki-rekesztés* által. Mat. 18. v. 15. 16. 17.³⁷²

5. A *Synatokban lött decretumok, végezések és itileték*, mellyekkel az Ekklesiák a mindgyárt meg-irt eszközökkel való élésre ösztönöztessenek és meg-erössitessenek. Így a *régi Ekklesia*, a mellyben az Egyházi fenyíték még erejében volt, a *Tántz* és *Táncolók* ellen kemény végezéseket végezett, mint ezt a *Constantinápoli* közönséges Gyűlésnek *Canoni Agathensis, Ilerdensis, Altisiodoriensis, és harmadik Toletumi* bizonyították, mellyeket itt le-írni sok volna³⁷³ A *Laodiciai Synat*, melly volt, anno Christi 364. can. 59. így végezett: *Non convenit Christianis hominibus saltare in suis nuptiis. Prandeant, ET*

cænent

[D6v]

*cænent graviter ET moderate, gratias Deo agentes de nuptiarum beneficio*³⁷⁴

Cautio Az *akadályok* itt el-háríttassanak, mellyek közzül kiváltképpen valók:

1. *Anthropareskeia*, mikor valaki az embereknek tetszeni igyekezik Istennek megbántódásával. Gal. 1. v. 10.³⁷⁵

2. *Prosopolepsia*, személy-válogatás. Matth. 22. v. 16.³⁷⁶

3. Amaz *ártalmatlan axioma*, melly azt tartja; hogy a réligiónak. Theológiának, Ekklesiái edgyességnek és fenyítéknek meg-kell különböztetni, és következés-képpen az Egyházi szolgálktúl másképpen kell az embereknek *erre a Statusokra*, és másképpen *amarra*, applicáltatni.³⁷⁷

Mondasz: Az Egy-házi fenyítékkel *semmit* sem avagy *keveset* használhatunk: avagy csak nem mehetünk arra; hogy *ezt a konkolyt a kereszténységül ki-gyomlállyuk*. Mi haszna hát hogy vélek veszekedünk? Fel[elet].

1. *Non est in medico semper relevelur ut æger*.³⁷⁸ Az *Oavos (sic!)* Doctor nem mindenkor mehet abban elő; hogy ő a beteget meg-gyógyithassa; mindazáltal tisztí az ő néki; hogy az ő mestersége szerént illendő orvosságot *adhibeállyon*.³⁷⁹ Avagy csak ezt kell az Ekklesiának cselekedni; hogy az

ő *lelke*

³⁶⁸ „Ne adjátok azt, ami szent, az ebeknek, se gyöngyeiteket ne hányjátok a disznók elé, hogy meg ne tapossák azokat lábaikkal, és néktek fordulván, meg ne szaggassanak titeket.” (Mt 7,6.) „Simon Péter pedig felelvén monda: Te vagy a Krisztus, az élő Istennek Fia.” (Mt 16,16.)

³⁶⁹ „Valának pedig némelyek, akik tisztátalanok valának holtember illetése miatt, és nem készíthették meg a páskhát azon a napon: járulának azért Mózes elé és Áron elé azon a napon. És mondanak azok az emberek néki: Mi tisztátalanok vagyunk holtember illetése miatt, miért tiltatunk meg, hogy ne vigyünk áldozatot az Úrnak a maga idejében az Izráel fiai között?” (4Móz 9,6–7.)

³⁷⁰ Presbiterium: a gyülekezet tekintélyes tagjainak testülete.

³⁷¹ Continually: folytatja (a latin continere igéből).

³⁷² „Ha pedig a te atyádfia vétkezik ellened, menj el és dorgáld meg őt négy szemközt: ha hallgat rád, megnyerted a te atyádfiát. Ha pedig nem hallgat rád, vegyél magad mellé még egyet vagy kettőt, hogy két vagy három tanú vallomásával erősíttessék minden szót. Ha azokra nem hallgat, mond meg a gyülekezetnek; ha a gyülekezetre sem hallgat, legyen olyan előtted, mint a pogány és a vámszedő.” (Mt 18,15–17.) Szentpéter nemcsak a tánc, hanem a részegeskedés, a dohányzás, a káromkodás és ünneprontás esetében is a legkeményebb büntetési formákhoz (executio) folyamodott. Csorba, 2008b. 153.

³⁷³ Az agdei zsinat (Agatha, Dél-Gallia, 506), az ileridai (Ileridai, 524), a III. toledói (589) és az altisiodoraiban (arrisidorai, 600) zsinatok táncbíráló rendelkezéseiről van szó. A konstantinápolyi zsinatok közül az ún. „Ötöd-hatodik” (Penthekté / Quinisexta, vagy trulloi) egyetemes zsinatot szokták idézni a táncot elítélő tézisei (51., 62. kánon) kapcsán.

³⁷⁴ „LIII Arról, hogy a keresztény ember ne táncoljon. Ha keresztény ember lakodalomba megy, ne ugrabugráljon, és ne táncoljon, hanem illő és keresztényhez méltó módon vegyen részt az étkezésben vagy a vacsorán. LIV. Arról, hogy klerikusok ne nézzenek színházi előadásokat. Ha a szent szolgáltra rendelt személyek vagy más klerikusok lakodalomban vagy lakomán vesznek részt, ne nézzenek meg színjátékot, hanem keljenek fel, és távozzanak, mielőtt a színészek bejőnnének.” (Erdő Péter fordítása) Erdő, 1983. 328.

³⁷⁵ „Mert most embereknek engedek-é, avagy az Istennek? Vagy embereknek igyekezem-é tetszeni? Bizonyára, ha még embereknek igyekezném tetszeni, Krisztus szolgálja nem volnék.” (Gal 1,10.)

³⁷⁶ „És elküldék hozzá tanítványait a Heródes pártiakkal, akik ezt mondják vala: Mester, tudjuk, hogy igaz vagy és az Isten útját igazán tanítod, és nem törődöl senkivel, mert embereknek személyére nem nézel.” (Mt 22,16.)

³⁷⁷ Applicáltatni: alkalmazni.

³⁷⁸ „Nem mindig könnyebűl az orvostól a betegség.” (Kartal Zsuzsa fordítása). Ovidius, 1991. 15. (Levelek Pontusból, I. 3. 17.)

³⁷⁹ Adhibeállyon: alkalmazzon (a latin adhibere igéből).

[D7r]

ő lelkét meg szabadítsa, (mentse) és a mi ő rajta áll az Isten haragját el-fordítsa. Catech. quest. 82. Ezech. 2. v. 5. *Vagy hallják vagy nem hallják.* s a t. 3. v. 11.³⁸⁰ *Szóllj nekik s a t. vagy hallják vagy nem hallják.* Fel[elet]. 2. Ha ez a ki fogás jó volna úgy semmi *el-intéssel*, semmi *feddés*sel, semmi fenytéssel nem kellene a bűnök ellen élnünk.

Másodszor. *Politiai remediumok*³⁸¹ im ezek:

1. Ha a *Magistratus*, kinek szabadsága, (*potestas*) és hatalma (*potentia*) vagy a Respublicában az Oskolákat, melyekben a Tántzolásnak mestersége tanítatik: és azt Tanítókat, bé nem vészi; vagy abban meg nem szenyved.

E f[e]le a mi hazánkban, hálá Istennek, én tudásom szerint nintsen; de tudnak a felől a *Magyarok tántzolni*; mert őket a *Satyrusok* meg-tanították.³⁸²

2. Ha a *Magistratus* keményen meg-tiltya; hogy a *Musikások*, *hegedűsök*, *Bordó-Siposok* s a t. mind *lakosok*, s mind *kivül valók*, a menyegző lakodalomban, és más egyéb vendégségekben, *jelen ne legyenek*, a Tántzolóknak *ne szolgállyanak*, *ne hegedűljenek*. De leg-jobb volna; ha azokat a nép között meg *nem senyvedné*; hanem a *Városból*, *Faluból*, *öket egygyül-egygyig mind ki-üzetne*; mint a

féle-

[D7v]

féle *ördög szolgálait*, és *másoknak-is vesztöit*. Szám. 5. v. 2. 3. 4.³⁸³

3. Ha a *Magistratus* keményen meg-bünteti azokat, a kik azokban a Tántzot meg-engedik, házokat a Tántzolóknak: vagy azoknak *kérésekre* csak; vagy *bérért* oda adgyák, engedik.

Cautio. Hogy ha a Tántzolás *köz-helyen*; mint *Piatzon*, *Utzákon* s a t. lészen, a *Magistratus* a Tántzolókat mind fejenként kemény büntetéssel büntesse-meg. De ezeknek a Tántzóknek meg-akadályozásának *módgyait*, és *azoknak executióját*,³⁸⁴ *ki-szolgáltatóját*, a kegyes *Magistratusnak iteletire* és *prudentiájára* bizzuk.³⁸⁵

Indító Okok.

Elsőben. az *Egyházi-szolgákat* indítsák im ezek: 1. Az *Isten parantsolatya*. Esa. 58: v. 1. Jer. 14: v. 19. 2 Tim. 4: v. 2.³⁸⁶ *Audite omnes servi Jehová*: 2. Mert az hiv Egyházi szolgának tisztiz; hogy munkalkodgyon az Istennek Evangeliumában; hogy a Népnek aldozattya légyen kedves, a Sz. Lélek által meg szenteltetett. Rom. 15: v. 16.³⁸⁷ De a *Mez* az aldozathoz nem illik. Lev. 2: v. 11.³⁸⁸ Minden áldozatnak *soval kell meg szozatni*. Marc. 9: v. 49³⁸⁹ *Audite Placentini*. Ezech. 13: v. 18. 19. Mic. 3: v. 5. 6. ³⁹⁰ 3. A *Buntetes*. Másként Isten azoknak Véreket az ő markokból kívánnya meg. Ezek. 3: v. 18. es 33: v. 8. sid. 13: v. 17.³⁹¹ *Audite Canes muti!* Esa. 56: v. 10.³⁹²

Másodszor. A *Magistratusokat* indítsák im e következendők. 1. Az *Isten parantsolatya: ki-*

tisztiz-

³⁸⁰ „Ők pedig vagy hallják, vagy nem hallják, mivelhogy pártos ház, hadd tudják meg, hogy próféta volt köztük.” (Ezék 2,5.) „És eredj, menj el a foglyokhoz, a te néped fiaihoz, és szólj és mondjad nekik: Így szól az Úr Isten, vagy hallják, vagy sem.” (Ezék 3,11.)

³⁸¹ Politia: állam, remedium: orvosság.

³⁸² A satyrus elnevezés talán a színészekre utal.

³⁸³ „Parancsolt meg Izráel fiainak, hogy üzzenek ki a táborból minden poklost, és minden magfolyóst, és mindenkit, aki holttest miatt lett tisztátalanná.” (4Móz 5,2–4.)

³⁸⁴ Executio: végrehajtás.

³⁸⁵ Prudentia: belátás, okosság, körültekintés.

³⁸⁶ „Egészen elvetted-e Júdát, avagy Siont utálja-é lelked? Miért vertél meg úgy, hogy semmi orvosságunk se legyen? Békességet vártunk, de nincs semmi jó; és gyógyulásnak idejét, de ímé, itt van a rettegés!” (Jer 14,19.) „Hirdesd az igét, állj velő alkalmas, alkalmatlan időben, ints, feddj, buzdíts teljes béketűréssel és tanítással.” (2Tim 4,2.)

³⁸⁷ „Hogy legyen a Jézus Krisztus szolgálja a pogányok között, munkalkodván az Isten evangéliomában, hogy legyen a pogányoknak áldozata kedves és a szent lélek által megszentelt.” (Róm 15,16.)

³⁸⁸ „semmi ételáldozat, amit az Úrnak áldoztok, kovással ne készüljön, mert kovászból és mézből semmit se füstölögtethettek a tűzáldozatok között.” (3Móz 2,11.)

³⁸⁹ „Mert mindenki tűzzel szózatik meg, és minden áldozat sóval szózatik meg.” (Márk 9,49.)

³⁹⁰ „És mondjad: Így szól az Úr Isten: Jaj azoknak, akik kötéseket varrogatnak minden kézcuklóra, és takarókat készítenek akármilyen termetűek fejére, hogy lelkeket vadásszanak! Némely lelkeket elvadásztok népemtől, másokat elevenen megtartotok a magatok hasznára. És megszenteltelenítetek engem népem előtt néhány marok árpáért és falat kenyérért, hogy lelkeket öljetek, melyeknek nem kellene meghalniok, és hogy lelkeket elevenen megtartsatok, melyeknek nem kellene élniök, hazudozván népemnek, amely hazugságra hallgat.” (Ezék 13,18–19.) „Így szól az Úr a próféták ellen, akik elámítják az én népemet, akik, ha van mit rágniok, békességet hirdetnek, az ellen pedig, aki nem vet valamit a szájokba, hadat indítanak. azért éjszaka száll rátok, hogy ne lássátok, és sötétség jó rátok, hogy ne jövedölhessetek, és a nap lemege a próféták felett, és elsötétül rajtok a nappal.” (Mik 3,5–6.)

³⁹¹ „Ha ezt mondom a hitetlennek: Halálnak halálával halsz meg, és te őt meg nem inted és nem szólasz, hogy visszatértsd a hitelent az ő gonosz útjáról, hogy éljen: az a gonosztevő az ő vétke miatt hal meg, de vérét a te kezedből kívánom meg.” (Ezék 3,18. = Ezék. 33,8.) „Engedelmeskedjete előljáróitoknak és fogadjatok szót, mert ők vigyáznak lelkeitekre, mint számadók; hogy ezt örömmel műveljék, és nem bánkódva, mert ez néktek nem használ.” (Zsid 13,17.)

³⁹² „Órállói vakok mindnyájan, mitsem tudnak, mindnyájan néma ebek, nem tudnak ugatni; álmodók, heverők, szunnyadni szeretők!” (Ézs 56,10.)

I. SZ. FÜGGELÉK

Szentpéteri István: Tánc pestise című művének idézetei¹

	antikvitás	egyházatyák
Idézett szerzők	Odüsszeia, küklpsz (1), Seneca: Erkölcsei levelek (2), Iosephus Flavius: A zsidók története (1), Joannes Xiphilinosz / Cassius Dio: Róma története (1), Cornelius Nepos: Híres férfiak (1), Ovidius: A szerelem művészete, Átváltozások, Levelek Pontusból (3), Horatius (1), Pszeudo-Arisztotelész: Természeti problémák (1), Cicero: Beszéde, amikor a szenátusnak köszönetet mondott (1), Deiotarus király védelmében (1), Lucius Licinus Murena védelmében (2), Catilina elleni első beszéd (1), Philippicák Marcus Antonius ellen (1)	Aranyaszájú Szent János: 48. homília Máté evangéliumáról (2), 56. homília a teremtésről (1), 12. homília a Kolosszobéliekhez írott levélről (2), Szent Ágoston: Az egy keresztségről Petilianus ellen / Parmenianus levele ellen, Harc az Erények és a Bűnök között (4), Szent Cyprián: 63. és 74. episztola (3), Szent Ambrus: A szüzekről, ismeretlen forrás (5), Szent Jeromos: VII. levél, Commentaria in Mattheum (3), Theodórotosz: Egyháztörténet (1),
összesen	17	21

	zsinatok	pápai dekrétumok
Idézett szerzők	Laodíceai (2), ilderai (1), trulloi (1), agathai (1), III. toledói (1), altisiodorai (1), hajdúszoboszlói zsinat (1)	Zakariás (2), III. Ince (1), V. Kelemen (1) pápák dekrétumai
összesen	8	4

	középkori szerzők	reneszánsz írók
Idézett szerzők	Antoninus Florentinus: Summa Antoniniana (1), Peraldus: Summa vitiorem (1), Clunyi / Morláni Bernárd: A világ megvetéséről (1)	Agrippa: A tudományok hiábavalóságáról és bizonytalanságáról (1), Beccadelli: Alfonz király mondásairól és cselekedeteiről (1), Petrarca: A jó szerencsének és a szerencsétlenségnek orvosságairól (1), Erasmus: Adagia (2), salernói orvosi egyetem egészségügyi szabálykönyve (1), Pierre Grégoire: De republica libri sex et viginti (1), Petrus Lindeberg: Moralia (1)
összesen	3	8

¹ A felsorolásból kihagytam: Johann Pincie: Meditationes varionis (1575), Albret. in Hierarchia Oecon. Conc. 23. A zárójelben az idézetek száma szerepel.

	kálvinista teológusok, prédikátorok	puritán teológusok, prédikátorok
Idézett szerzők	Zepper: A mózesi törvények magyarázata (5), Kálvin: Jóbról szóló prédikációi (1), Az erekléről (1), Evangéliumi Harmónia (1), Voetius: Selectae disputationes theologicae (1), Rivet: Vizsgálódások a Teremtés Könyvéről (3), Aretius: Jámbor és tudós tanulmány a táncról és a táncmulatságról (1), Johannes Stuckius: Antiquitatum Convivialium Libri Tres (2), Isaac Casaubon: Animadversiones in Athenaeum (1), Martin Naurath: Discursus iuridicus de Rationariis (1), Momma: De varia conditione et statu Ecclesiae Dei sub triplici oeconomia (1, coccejánus), Petrus Martyr: Loci communes (1), Szegedi Kis István: Loci communes (5), Pathai Baracsi János: Tánc javallójának... (1)	Perkins: A lelkiismeretnek akadékiról, Aranylánc (7), Alsted: Enciklopédia, Logica theologica (2)
összesen	25	9

	katolikus szerzők ²	evangélikus szerzők ³
Idézett szerzők	Juan Luis Vives: A keresztény nő nevelése (1) Joannes Jacob Percin: Monumenta conventus Tolosani (1)	Johan Gerhard: Meditationes sacrae (1), Rudolphus Gualtherus: Homiliarum in evangelium...secundum Matthaem (1)
összesen	2	2

² A következő katolikus írókat negatív példaként idézte Szentpéteri: Juan Azor (2), Tommaso Cajetan de Vio (2), Silvestro Mazzolini da Prierio (1).

³ Az alábbi evangélikus szerzőket rosszálló felhanggal idézte Szentpéteri: Philipp Heinrich Friedlieb(1), Johannes Binchius: Mellificium theologicum ad disputandum et concionandum proficuum (158), Johann Gerhard: Loci communes theologici (1), Andreas Prückner / Prukner (1).

II. SZ. FÜGGELÉK

A Summa Silvestrina chorea szócikke⁴

A kartánc – ahogy Alexander mondja – és az efféle szórakozások önmagukban nem károsak, mivel olykor jók lehetnek, de hármaskor ok alapján rosszakká válhatnak.

Először, ha a kéjvágy és az efféle dolgok felszítására szolgálnak, azaz, ha rossz szándékkal történnek. Másodsorban, ha nem illik a személyhez, úgymint a papokhoz, a szerzetesekhez és más effélékhez. Harmadsorban, ha nem megfelelő időben, azaz a gyász vagy a töredelem idején kerül rájuk sor. De ha valamilyen tisztességes vigalom okán, világi személyek által, megfelelő időben és helyen és más illő körülmények közepette zajlanak, akkor nem tiltottak. Vedd hozzá még azt is, hogy a táncoló személyek felosztása alapján is lehetnek tiltottak, úgy, aminthogy valaki kiteszi önmagát a tiltott tevékenység vagy gondolat-okozta veszedelemnek, például helyeslésre méltóan fontolóra veszi, hogy mást is kitegyen-e ennek a veszélynek.

Az első kérdés az, hogy hány dolog szükségeltetik ahhoz, hogy engedélyezettek lehessenek, azaz ne járjanak halálos bűnnel. Kijelentem, hogy sok, de valamennyi hét dologra vezethető vissza.

Először is az szükséges, hogy legyen illő az alkalom. Gondolj az esküvőre, valamilyen győzelemre, a haza vagy egy ember megmenekülésének vagy szabaddá válásának megünneplésére, szó lehet még egy régen várt barát érkezéséről és egyéb ilyenfajta alkalmakról. Alanus véleménye szerint⁵ halálos bűnt von maga után, ha ezeket a szent fogadalom vagy a penitencia idején teszik, gondolj arra az időszakra, amely Adventtől Vízkeresztig, illetve Septuagesima vasárnapjától egészen Húsvétig tart. Ellenben én erről azt gondolom, hogy kivételt képezhet, ha nem nyilvánosan történik, vagy ha egy ritka és tisztos örömről van szó, amire például egy győzelem adhat okot, vagy ha olyan emberek vesznek részt ezeken a rendezvényeken, akiket a tudatlanságuk felment a bűn alól, vagy amikor egy rendkívüli örömnepet szoktak megülni.

Amint Richardus előadja,⁶ a tanítómesterek szerint is halálos bűnnek számít, amikor vasárnapokon – lásd Augustinus véleményét,⁷ aki szerint a zsidók asszonyai jobban tennek, ha gyapjút fonnának, mint hogy újhaldkor naphosszat szégyentelenül táncoljanak ezek miatt elmulasztják a misét, a prédikációt vagy a vesperást, vagy ezek a nap nagyobb részén át tartanak, amit a Summa Angelica is szabályoz, de ez a szabályozás meglehetősen szigorú, mivel ha ezek a játékok oly nagy tisztességgel lennének is, hogy semmiféle rossz körülmény nem állna fenn az időközélményen kívül, kijelentem, hogy ugyanúgy halálos

⁴ Forrás: Silvester Mazzolini Prierias: Summa summarum que Sylvestrina dicitur. (Strassburg, 1518).

⁵ Lillei Alán (1128–1202), francia skolasztikus teológusról lehet szó.

⁶ Számos más forrás is idézi (Petrus Martyr, Kaisersberg, Laskai Osvát) Talán Szentviktori Richárdról (12. sz.) van szó.

⁷ „A szombatnapot tartsd meg», nekünk még inkább előírták, mert azt parancsolták, hogy lélekben üljük meg. A zsidók pedig szolgálai módon tartják meg a szombatnapot, fényűzéssel, részegeskedéssel. Mennyivel jobb lett volna, ha asszonyaik gyapjút fonnának, mintsem, hogy aznap mainások [Bacchus papnői] módjára táncolnának! Távolságot legyen, testvérek, hogy azt mondjuk, hogy ők tartják meg a szombatot! A keresztény lelkileg üli meg a szombatot, távol tartva magát a szolgálai munkától.” (Révészné Bartók Gertrud fordítása). Ágoston, 2008. I. 53.

bűn lesz a vesperást a labdajáték vagy a sakkjáték miatt elmulasztani, mint ezek miatt a táncok miatt. Augustinus mondása pedig úgy értelmezhető, hogy akkor számít halálos vétkeknek, ha ezek szemérmetlenül, vagyis mások szeme láttára történnek.

Másodsorban az arra szánt megfelelő, profán, azaz nem felszentelt hely, hiszen ezek az egyházban és más szent vagy szerzetesi helyeken halálos bűnöknek számítanak.

Harmadsorban az odaillő személy, akinek olyannak kell lennie, hogy ettől a tevékenységtől ne vegyen erőt a lelkén a kísértés és hogy számára ne legyenek ezek a dolgok illetlenek és tiltottak, miként ezek tilosak az egyházi személyek számára. Egyházi személyek számára vagy velük együtt tenni ezeket halálos bűnnek számít a tiltás és a csábítás botránya okán, ha csak nem mentené fel azokat a tevékenység minősége és mértékletes volta, amint-hogy titokban történne, amire kevéssé, sőt szinte egyáltalán nem lehet gondolni.

Negyedszer az erényes előadási mód. Az erényesség ugyanis a jog előírása, amiből kifolyólag halálos bűn, ha észrevehetően szemérmetlen magatartással, pajzán mozdulatokkal, ilyenfajta énekekkel vagy másféle közönségességgel kerül ezekre sor, miként a nők kirívó szemérmelenséggel lemeztelenítik melleiket, a férfiak pedig szégyenlendő testrészeit illetlenül befedve mutogatják. Azonban ettől eltekintve mégis nehéz megítélni, hogy mikor számít halálos bűnnek és mikor van tekintettel a szülőföld és a jelenlevő személyek körülményeire.

Ötödször az egyenes szándék, a tiszta felfrissülés és a szükséges felüdülés, amire ha a vágy okán vagy más céllal kerül sor és ha az halálos bűn, akkor halálos bűnnel, ha pedig bocsánatos bűn, akkor bocsánatos bűnnel járnak.

Hatodszor a táncolóknak a jellemzősírdsága, tudniillik, hogy ne fenyegetse őt a kísértés veszedelme és aki félti magát és másokat a halálos bűnnel járó tevékenységtől és gondolatoktól, halálosan vétkezik, ha nem áll el ettől a dologtól, mivel aki szereti a veszélyt, amiatt fog elpusztulni./Eccl.3./ /56/

Hetedszer az ilyenfajta szórakozásoknak a ritkasága. Rodonensis szerint⁸ az, aki a táncokat a társas viszony /szerelmi viszony/ alapján vezeti, halálosan vétkezik. Azonban vedd észre azt, hogy az ilyen dologban mindig, vagy majdnem mindig fellelhető valami a korábban említett káros körülményekből, amelyek ha mind elmaradnának, egyedül a társas viszony /szerelmi viszony/ semmit sem tesz hozzá ahhoz, hogy ezek a dolgok halálos bűnnel járjanak. Mindezekből kiviláglik, hogy hányféle módon lehet ezekben a dolgokban halálosan vétkezni.

Másodsorban az a kérdés, hogy vajon vétkezik-e az, aki a táncokat, a játékokat és a tréfás szórakozásokat megtekinti. Általánosságban kijelentem, hogy amelyek ezek közül engedélyezve vannak, azokat szabadon meg is lehet tekinteni és így nyilvánvaló, hogy a táncokat szemlélők nem vétkeznek halálosan, kivéve, ha valamilyen más rossz körülmény nem áll fenn, például rossz szándékból, saját magát vagy mást fenyegető veszedelemből kifolyólag, vagy mivel a játék miatt van a személyes jelenlét, vagy más ilyenfajta dolog miatt.

(Bácskai Katalin fordítása)

⁸ Caelius Rhodiginus (1469–1525), itáliai professzor Antiquarium Lectionum (1516) című munkájára utal a szerző.

Tommaso Cajetan De Vio: A tánc bűne⁹

A tánc bűnös voltáról óvatosan kell ítélnünk, hiszen táncolni önmagában nem bűn, mivel, ha önmagában bűn lenne, formális értelemben mindig bűn lenne, ami nyilvánvalóan nem igaz. Hiszen a menyegzőkön és a nyilvános multságokon a tánc engedélyezett. Mivel tehát a táncban önmagában véve nem található bűn, hanem csak járulékos jellemzőiben, nem magát a táncot kell elítélnünk, hanem csak azokat a káros, járulékos jellemzőket, amelyeket a rosszat cselekvő személyek a jóba belekevernek. Mivel azonban minden dolognak végtelen számú járulékos jellemzője lehet, tudományos szempontból lehetetlen ezekről a járulékos jellemzőkről bármi biztosat állítani.

Az esendő emberek eligazítása végett azonban jobb, ha tisztázzuk, hogy pusztán időpontja miatt – ha például ünnepnap kerül rá sor – a tánc nem lehet halálos bűn, mivel az ünnep megszentelése nem a szolgálk dolga. Sőt, az ünnepnapjaikon táncoláshoz szokott parasztokat egyenest ostobaság eltiltani a táncról, hiszen ha nem köti le őket a tánc, semmittevésbe süppednek vagy a társadalmat felforgató káros tevékenységekkel foglalkoznak majd. És hasonlóképpen kell ítélnünk minden hasonló esetben is.

A tánc azonban, nyilvánvalóan, gyakorisága miatt sem lehet halálos bűn, ahogy a lakomázás gyakorisága sem teszi a lakomázást halálos bűnné.

Ami viszont azt a veszélyt illeti, hogy a tánc bujaságra izgat, mindenki nézzen önmagába, és döntse el, vajon fenyegeti-e őt ez a veszély. Jómagam nem látom be, hogy pusztán a tánc, mint cselekvés veszélyes lenne, hiszen a tánc önmagában nem buja, hanem örömteli cselekedet. Ezért aztán, ha a táncoló személyes tulajdonságai miatt mégis valamilyen veszély fenyegetne, az illetőnek magának kell védekeznie ellene, ahogy az olyan embernek is kerülnie tanácsos az asszony látványát, aki jól tudja magáról, hogy a nők látványa veszélybe szokta sodorni.

A tánc közben olykor szokásos kacérkodások esetében pedig (ha például valaki a partnernőjének ujjait szorongatja) legfeljebb bocsánatos bűnről beszélhetünk. És hasonlóképpen kell ítélnünk az olyan, hívságos vidámságot kifejező egyéb cselekedetekről és szavakról is, amelyek a tánc közben elő szoktak fordulni. Az azonban, ha gonosz szándékból – például vérfertőzés, házasságtörés vagy éppen bujálkodás végett – cselekszünk valamit, nyilvánvalóan nem csak tánc, hanem alamizsnálkodás vagy éppen egyházi szertartások esetében is halálos bűn.

Következésképpen a tánc önmagában nem rossz, igaz, a hívság bocsánatos bűneire gyakran teremt alkalmat. (Magyar László András fordítása)

⁹ Forrás: LXVII. fejezet, Summula peccatorum. (Antwerpen, 1575.).

Wilhelm Zepper: A táncról.^{10*}

Ami pedig a táncot illeti, az vasárnaponta, illetve a templom felszentelésének vagy az alapításának azokon a napjain, amelyekhez a pápistaság örökségeként még számos evangélikus egyházközösségben ragaszkodnak, továbbá a szent gyűlések, Isten igéjének meghallgatása és a fölötte való elmélkedés napjain, valamint a közös imádságoknak, a katekizációnak vagyis az ifúságnak a keresztyén tan főbb tételeire és alapjaira való oktatásának napjain mindig a teljes Úrnapjának szégyenletes, ha nem egyenest szentségtörő elvilágiasítását eredményezi, különösen akkor, ha más vidékekre, városokba és falvakba, az efféle templomszentelések és táncmultságok ürügyével, csapatostul és tömegestül gyülekeznek és özönlenek a népek.

Azután meg az efféle táncmultságok sok egyéb szörnyűséges bűn szennnyével és undorító mocskával is teljesekek, ezért hát minden igazán jámbor, istenfélő és istenhívó ember, akinek csak testi és lelki üdve, jó híre és becsülete drága és fontos, ha lehet, kerülje és ítélje el őket. A városi tanácsok pedig a szülőkkel együtt, a maguk helyén, hivatásuk lehetőségei és erejük szerint nagy szigorral és kellő igyekezettel próbálják szorgalmazni a betiltásukat.

Mert ugyan mit gondoltok, a szerelemre és a bujaságra mekkora erővel csábít és ingerel az efféle tánc? Ha ugyanis, a mondás szerint „a pillantásból sarjad a szerelem”, mennyivel inkább gyűjthatja lángra a buja vágyat, és szinte olajat öntve rá, mennyivel inkább táplálhatja azt a tánc közben folyó beszélgetés, csókolózás, érintkezés és ölekezés? Hiszen ahogy a legbölcsebb halandó, Salamon kérdezte a Példabeszédek 6.27–28-ban „Vehet-é valaki tüzet az ő kebelébe, hogy ruhái meg ne égnének? Vagy járhat-é valaki eleven szénen, hogy lábai meg ne égnének?” Ha pedig Sirák egyértelműen azt parancsolja nekünk, hogy énekesnőhöz ne járjunk, a csinos hölgyekre rá se nézzünk, idegen asszony szépségét ne bámuljuk, férjes asszonnyal egyáltalán le se ülünk egy asztalhoz, és ne állapodjunk meg soha idegen nővel, arról, hogy majd együtt mulatozunk vele, nehogy lépre csaljon, nehogy szépségétől lángra lobbanjon bennünk a szerelem, nehogy vonzódni kezdjünk hozzá és nehogy vágyunk végül a vesztünket okozza (Sirák 9.4.,8.,9.,12.,13.), akkor mit tartsunk a tánc közben szokásos csókokról, érintésekről és ölelésekről, amelyekre ráadásul gyakran éjjel kerül sor?

No, és mit felelünk majd a szívünkbe és vesénkbe látó Krisztus következő szavaira (Máté 5.28.), az Ő színe előtt és ítélete alkalmával: „És mondom néktek, hogy mindaz, aki azért tekint egy nőre, hogy megkívánja, már paráználkodott is az ő szívében”?

Ám nem csupán a táncosok, hanem a tánc nézői is kéjvágyra gyulladnak és ingerlődnének, valahányszor a táncosok kacér és buja testmozdulatait, gesztusait, valamint a táncosok, sürgés-forgás közben gyakran fedetlenné váló obszcén testrészeit látják. Ha ugyanis Ágostonnak hihetünk, ilyenkor egycsapásra „odalesz az elme szüzessége”. Pedig, ahogy Kelemen írja Pedagógiája második könyvének 6. fejezetében, „még mindig jobb lábbal, mint szemmel vétkezni.” Így hát a táncosok és nézőik egyaránt joggal emlegethetik Szókratész következő szavait: „Mindenesztégre hitványabb emberként megyek haza.”

¹⁰ Forrás: Legum Mosaicarum forensium explanatio / A mózesi törvények magyarázata. (Herborn, 1604.).

Arra pedig a mindennapi tapasztalat a tanú, hogy mennyi házastársi gyanakvás, féltékenykedés, mennyi gyűlölség, veszekedés, marakodás, párbaj, sőt gyilkosság és egyéb, gyászos bűnök mekkora tömege származik a táncból, különösen, mert olyannyira szinte kizárólag részegek és eszevesztettek szoktak táncolni, hogy joggal nevezhetnők akár a részegséget a tánc szülőanyjának is!

Annak számára tehát, aki jámboran és szívből meggondolja mindezt, napnál világosabb, milyen hatalmas mértékben járul hozzá a tánc mibennünk Isten országának lerombolásához, a Sátán birodalmának viszont felépítéséhez és gyarapításához, és ezért a keresztény közösségekből mennyi fontos lenne ezt a táncot száműznünk és kitiltanunk.

Valahányszor Isten törvényével tilt valamilyen hatást, egyben mindig megtiltja a hatást előidéző okokat is. Így hát, valahányszor tiltja a bűnöket magukat, egyben megtiltja azokat a lehetőségeket is, amelyek e bűnökhöz vezethetnek, és viszont. Vagyis valahányszor tiltja számunkra a szombat meggyalázását, a bujaságot, a kurválkodást és a paráznaságot, valahányszor tiltja a mások asszonyainak tapogatását, a részegeskedést, a gyűlölködést, veszekedést és az öldöklést, mindig úgy kell tekintenünk, hogy egyben a táncot is tiltja, mint mindezek bűnök kútfejét. Ugyanígy áll a helyzet azokkal a helyekkel is, ahol a testi gyönyöröket és a bujaságot tiltja. Jób joggal tulajdonította a hitetlenek és leányaik szórakozásának táncot (21.11–12.), amelytől a jámboroknak és a jámborok gyermekeinek távol kell maradniuk. Ahogyan az általános konstantinápolyi, agathai, iler dai, altisidorai és III. toledói zsinat kánonjai is tanúsítják, amelyeket itt mind idézni túl hosszadalmas lenne. A 364-ben tartott láodikéi zsinat az 59. kánonjában pedig a következőképpen határozott: „Keresztény emberek számára nem illendő menyegzőiken táncolni. Ebédeljének és vacsorázzanak¹¹ csak tisztességgel és mértékkel, hálát adva Istennek a házasság jótéteményéért.” Ágoston pedig a 91. zsoltárhoz írott magyarázatában és a De chordis 10. könyvében nem habozik leszögezni: „Jobb szombaton szántani, mint táncolni, megfelelőbb dolgozni, mint látványosságokon részt venni, jobb, ha az asszonyok szombat napján varrnak, mintha egész nap szégyentelenül táncolnának.”¹²

Mindannak az ó- és újszövetségi példának, idézetnek és hasonlatnak pedig, amit a tánc prókátorai és hívei ügyük érdekében felhoznak, nyilvánvalóan semmi köze a témánkhoz. Régebben ugyanis, a régi emberek szertartásaik során valóban jártak táncot, sőt szinte nem is akadt olyan szertartás, amely tánc nélkül zajlott volna. Ahogy azt a Bírák 11.34., Sámuel 18.6., Sámuel II.6.16., Judit 15.14-15., valamint Theodoretus Egyháztörténete negyedik könyvének 27. fejezete¹³ és a Háromrészes krónika (Tripartitae

¹¹ A 18. századig az emberek csak naponta kétszer étkeztek Európában, délelőtt vagy délben (prandium) és este (coena).

¹² „A törvénynek ugyanis tíz parancsolata van: a törvény tíz parancsolatában van a pszaltériumod. Tökéletes dolog. Háromban Isten szeretetét, hétben a felebarát szeretetét birtokolod benne. És tudod, hogy az Úr szava szerint e két parancsolaton függ a Törvény és a Proféták (Mt 22:40). Fentről mondja neked Isten, hogy az Úr, a te Istened egyetlen Úr: ez az első húrod. Ne vedd hiába a te Istened nevét: ez a második húrod. Tartsd meg a szombatot, nem testileg, nem zsidó élvezetekkel, akik vétkesen visszaélnék a pihenéssel. Mert jobb lenne, ha egész nap kapálnának, mintha egész nap táncolnának. De te, aki a te Istenedben való nyugalomra gondolsz, és e nyugalomért teszel mindent, tartózkodjál a szolgálai munkától.” (Diós István fordítása) Szent Ágoston, 2017. 320. (32. zsoltár, I. beszéd)-

¹³ Kürrhoszi Theodorótosz (393–454) bizánci püspök 429-ben záródó egyháztörténetéről van szó.

historiae) 6. könyvének 48., Julianus vesztéről szóló fejezete is bizonyítja.¹⁴ Ám mind ezeknek a példának olyannyira semmi közük a mai tánchoz, hogy ezek alapján egyáltalán nem lehetséges a mi táncainkat védelembe venni.

Azoknak a bibliai táncoknak az alkalmával ugyanis nem férfiak és nők vegyest, vagy egymással ropták, mint manapság, hanem mindkét nem külön-külön táncolt, ahogy az az Exodus 15.20.-ból is látható. Aztán meg azokra a táncokra Isten oltárai mellett és istentisztelet közben, sőt gyakran magukban a templomokban, Isten dicsőítése végett került sor, ahogy az Dávid, és a Julianus halála után ünneplő keresztények eseteiből is nyilvánvaló. Ráadásul azokat a táncokat az oltáriszentség (eukharisztia) tiszteletére járták, hálaadásképpen Isten valamilyen különös jótettéért, olyan lelki-szellemi öröm kifejezéseképpen, amit a jámborok effajta külsődleges testmozdulataikkal és mozgásukkal is azért nyilvánítottak ki, hogy másokat is hasonló istenes öröme serkentsenek. Emellett azok az emberek józanul járták táncukat. A mi táncaink azonban szinte azoknak a zsidóknak a táncához hasonlatosak, akik az aranyborjú körül ültek ünnepet, zabáltak és ittak. (Exodus 32.6.) Végül azok a bibliai táncok valamiféle mózesi istentiszteletnek is tekinthetők, amelyek alkalmával – a zsidók akkori faragatlanságára és egészségtelen lelkületére tekintettel – Isten, mint más esetekben is, ezúttal is némi engedményt tett. Ezzel magyarázhatók a táncokkal kapcsolatos egyéb olyan hasonlatok is, mint például a Zsoltárok 30.12., a Jeremiás 31.4, a Máté 11.16., a Lukács 15.25.

Ennyit tehát a zsidók ünnepeiről, illetve a mi vasárnapunk, valamint Krisztus, a mi Megváltónk ünnepeinek védelmében a vásárok vagy sokadalmak és a táncmultságok során tapasztalható visszaélésekkel és szentségtörésekkel szemben.

(Magyar László András fordítása)

Juan Azor: A nők és férfiak közti nyilvános táncokról^{15*}

Először is meg kell jegyeznünk, hogy a tánc a menyegzőkön, ünnepeken és egyéb közmultságokon elterjedt szokás, amelynek során az ifjak a lányokat rend szerint kézen fogják, és ujjukat összefonva a lányokkal együtt táncot ropnak. A szerzők vitáznak arról, vajon az ilyen táncok engedélyezettek-e és mint engedélyezettek, megengedhetők-e az embereknek, avagy teljesen be kell-e őket tiltani, minthogy sokféle bűnre adnak alkalmat?

Másodszor azt is meg kell jegyeznünk, hogy az efféle táncok, még ha megengedhetők is, ártalmasak és sok tekintetben károsak lehetnek. Először is, hely tekintetében, ha olyan helyen kerül rájuk sor, ahol tiltottak, például szent helyeken. Másodszor idő tekintetében, ha olyankor kerül rájuk sor, amikor szentmisét celebrálnak éppen, és a tánc zavarja vagy akadályozza a szent szertartást. Harmadszor, személy tekintetében, amennyiben

¹⁴ Historiae ecclesiasticae tripartitae epitome. Cassiodorus vezetésével, munkatársa Epiphanius Scholasticus által 510 körül – görög források alapján – írt latin nyelvű egyháztörténet, amelyet a középkorban hivatalos, standard egyháztörténetként használtak.

¹⁵ XXVI. fejezet. Institutiones morale (Róma, 1600–1611)

egyházi személyek ropják, hiszen nekik az általános kánonjog eleve tiltja az efféle táncot. Ezt a jogi rendelkezést egyébként mostanság a trentói zsinat (22. ülés, 10. fejezet és 24. ülés, 12. fejezet) is megújította. Negyedszer módszer tekintetében, amennyiben szégyentelen és szemérmetlen módon járják a táncot. Ötödször a gonosz szándék tekintetében, amennyiben buja vágy indítja a résztvevőket a táncra: lásd erről Sylvestert, Angelust, Tabiansist, Armillát, Caietanust a tánc szócikkénél.¹⁶

Először is tehát azt a kérdést kell föltennünk, vajon a tánc elítélendő-e és halálos bűn-e? Az imént említettek teljesen megegyező véleménye alapján azt felelem, hogy nem ítéendő el halálos bűnként, hiszen önmagában a tánc nem tilos, csupán akkor, ha gonosz szándékkal, vagy visszas módon járják, vagy ha nagy annak a valószínűsége, hogy valamilyen bujaságra ad alkalmat, illetve egyéb körülmények fennállása esetén.

Másodszor feltehető a kérdés: Vajon joggal tiltható-e a parasztnak a tánc szokásos ünnepnapjaikon? Akadnak, akik azt állítják, hogy ilyenkor a parasztnak nyugodtan táncolhatnak. Caietanus például fent említett munkájában azt mondja, hogy a tiltás ostobaság lenne, hiszen ha a parasztnak eltiltanák a táncról, csak unalomban tespednének és egyéb bűnökre adnák a fejüket. Továbbá: a tánc nem is halálos bűn. Továbbá: az általános öröm szokványos kifejezése csupán. Vagyis ostobaság lenne tiltani. Továbbá: önmagában a tánc nem erkölcstelen. Legföljebb abból származhat baj, ha erkölcstelenül járják. Továbbá: az, ha nyilvánosan, mindenki színe előtt járják, nagyrészt elhárítja annak lehetőségét, hogy bujaságra kerüljön sor közben. Továbbá: tánc közben szoktak megalapozódni a házasságok, mert tánc közben támad vonzalom az ifjú és a leány közt, és ebből a vonzalomból sarjad később a házasság.

Azt mondom tehát, nem kell tiltani a parasztnak a táncot, s nem kell úgy megítélni a táncosokat, mintha halálos bűnt követtek volna el, ám azért figyelmeztetnünk lehet és kell őket, hogy e táncok és hasonló szórakozások során óvakodjanak a veszedelmes helyzetektől és attól, hogy bujaságra nyíljanak alkalmuk.

Harmadszor feltehető a kérdés: vajon e táncok során tiltani kell-e azt a szokást, amely szerint a táncmulatságon a nők lemeztelenített dekoltázzsal és elegáns ruhában szoktak megjelenni? Hiszen ez számos keresztény országban igen elterjedt szokás és mód. A válaszom az, hogy a szélsőségek ebben az esetben is kerülendők, ám magát a szokást nem lehet egyértelműen elítélnünk. Hiszen mindig az adott ország vagy tartomány szokásai szabják meg, hogy az ilyesmit szemérmetlenségnek és szégyentelenségnek ítélik, vagy egyáltalán nem akadnak fenn rajta és helyesnek, erkölcösnek tartják – ahogy azt Sylvester is mondja fent idézett munkájában.

(Magyar László András fordítása)

¹⁶ Angelus de Clavasio: *Summa Angelica* (Velece, 1486), Ioannes Tabiansis: *Summa Tabiena* (16. sz.), William Perkins: *Summa Armilla* (1590).

Irodalomjegyzék

Appianosz (2008): *Római történelem*. Budapest: Osiris.

Baráth, Béla Levente (2001): *Adattár Martonfalvi György peregrinus diákjairól*. Debrecen: Dr Harsányi András Alapítvány.

Bárczi, Ildikó (2007): *Ars praedicandi*. Budapest: Universitas.

Beccadelli, Antonio (2001): *Hemaphroditus*. Pozsony: Kalligram.

Békés, Enikő (2008): „Mátyás, a rex facetus. A szellemes uralkodó ábrázolása Galeotto Marzio művében“. In: *Ókor*. (4. sz.), 52–55.

Berg, Pál (1946): *Angol hatások a tizenhetedik századi irodalmunkban*. Budapest: Barátság.

Bitskey, Tibor (1979): *Humanista erudíció és barokk világlkép*. Budapest: Akadémiai.

Cicero (1990): *Philippicák Marcus Antonius ellen*. Budapest: Európa.

Cicero (2010): *Cicero összes perbeszédei*. Szeged: Lectum.

Czuczor, Gergely; Fogarasi, János (1862–1874): *A magyar nyelv szótára I–VI*. Pest.

Csefkó, Gyula (1924): „Ort híján“. In: *Magyar Nyelv*. (1–3. sz.), 136.

Csorba, Dávid (2001): „Egy eltűnt prédikáció margójára Szentpéteri István: Ördög szára bordája“. In: *Egyháztörténeti Szemle*. (1. sz.), 68–93.

Csorba, Dávid (2008a): „A 17. századi prédikáció homiletikai irányváltásai“. In: *Könyv és Könyvtár*. (30. sz.), 115–134.

Csorba, Dávid (2008b): *A sovány lelket meg-szépíteni. Debreceni prédikátorok (1657-1711)*. Debrecen: Hernád.

Csorba, Dávid (2011): *A zászlós bárány nyomában. A magyar kálvinizmus 17. századi világa*. Budapest–Debrecen: Kálvin.

Csorba, Dávid (2014a): „Debreceni Ember Pál könyvtára“. In: *Zempléni Múzsza*. (3. sz.), 33–47.

Csorba, Dávid (2014b): „A Sajószentpéteri-család fennmaradt könyvei“. In: *Enghy Sándor (szerk.): Ki nem száradó Patak. Györi István tiszteletére*. Sárospatak: Hernád. 431–447.

Csorba, Dávid (2015): „Könyvek Sajószentpéteri István és rokonai könyvtárából“. In: *Egyháztörténeti Szemle*. (3. sz.), 106–108.

Csorba, Dávid (2016): „Sajószentpéteri István kálvinista prédikátor látens forrásai“. In: *Bitskey, István; Fazakas, Gergely Tamás; Luffy, Katalin; Száraz, Orsolya (szerk.): In via eruditionis: Tanulmányok a 70 éves Imre Mihály tiszteletére*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó. 342–353.

Décsi, Lajos (1928): „Régi magyar verseskönyvek ismertetése VIII. A Körmendi-kódex“. In: *Irodalomtörténeti Közlemények*. (3–4. sz.), 225–251.

Diogenész, Laertiosz (2005–2007): *A filozófiában jeleskedők élete és nézetei. I–II*. Budapest: Jel.

Esze, Tamás (1957): „A magyar református kegyesség múltja“. In: *Református Egyház*. 1957. (8. sz.), 178–182.

Harding, Ann (1973): *An investigation into the use and meaning of medieval German dancing terms*. Göppingen: Kümmerle.

Heyer, Friedrich (2014): „Teológiai elmélkedés a táncról“. In: *Tánctudományi Közlemények*. (1. sz.), 54–68.

Horatius (1989): *Összes művei*. Budapest: Európa.

Imre, Mihály (1995): *Magyarország panaszja. A Querela Hungáriáé toposz a XVI–XVII. század irodalmában*. Debrecen: Kossuth.

Kálvin, János (1941): *Evangéliumi harmónia*. Kolozsvár: Grafika.

Kecskeméti, Gábor (2003): „A korai protestáns homiletika szerepe az európai és a hazai gondolkodás történetében“. In: *Irodalomtörténeti Közlemények*. (4–5. sz.) 367–398.

Kiss, Gábor (2012): *Régi szavak szótára*. Budapest: Tinta.

Koltay, Klára (1991): „Perkins és Ames recepciója Magyarországon 1660-ig“. In: *Bitskey, István; Adamik, Tamás (szerk.): Tanulmányok a 16-17. századi magyar irodalomról*. Debrecen: Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Irodalomtörténeti Tanszékei. 98–113.

Madas, Edit; Monok, István (1998): *A könyvkultúra Magyarországon*. Budapest: Balassi.

Mester, Béla (2010): *Szabadságunk születése. A modern politikai közösség antropológiája Kálvin Jánostól John Locke-ig*. Budapest: Argumentum – Bibó István Szellemi Műhely.

Migne, Jacques Paul (1841–1855): *Patrologiae cursus completus. Series Latina*. Párizs. (reprint)

Migne, Jacques Paul (1857–1866): *Patrologiae cursus completus. Series Graeca*. Párizs. (reprint)

Münster, Johannes von (2016): „Istenes tanulmány az istentelen táncról“. In: *Tánctudományi Közlemények*. (1. sz.), 4–16.

Németh, György (2003): „Mámoros ókor“. In: *Rubicon*. (1–2. sz.), 102–105.

Nevile, Jenifer (2008): „Dance in Europe 1250-1750“. In: *Jenifer Nevile (szerk.): Dance, Spectacle, and the Body Politick, 1250-1750*. Bloomington–Indianapolis: Indiana University Press. 7–64.

Petróczi, Éva (2006): „Szenci Molnár Albert és az angol puritán művek magyarországi honosítása“. In: *Petróczi Éva: Puritánia*. Budapest: Universitas. 60–68.

Révész, Kálmán (1893): „Egy régi vers a táncz ellen“. In: *Irodalomtörténeti Közlemények*. (4. sz.), 449–456.

Ryder, Alan (1990): *Alfonso the Magnanimous: King of Aragon, Naples and Sicily, 1396–1485*. Oxford: Clarendon.

Ovidius (1975): *Átváltozások*. Budapest: Magyar Helikon.

Ovidius; Picasso (1982): *A szerelem*. Budapest: Európa-Helikon.

Ovidius (1991): *Levelek Pontusból*. Budapest: Európa.

Őze, Sándor (1991): *Bűneiért bünteti Isten a magyar népet*. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum.

Péter, János (1935): *Vives Lajos válogatott neveléstudományi művei*. Kézdivásárhely.

Petrarcha, Ferenc (2015): *A jó szerencsének és a szerencsétlenségnek orvosságairól*. Szeged: Lazi.

Réthei-Prikkel, Marián (1915): „Ort híján“. In: *Magyar Nyelv.* (5. sz.), 232.

Réthei-Prikkel, Marián (1924): *A magyarság táncai.* Budapest: Studium.

Ritoók, Zsigmond (1999): *Régi görög hétköznapiak. Szemelvények a görög művelődésforrásaiból.* Budapest: Balassi.

Sajószentpéteri, István (2008): *Ördög szára-bordája : „...a Dohányzás meg-törése az Isten beszédének Pörölye által, hét prédikációkban foglalva“ : Tiszalök, 1712–1713.* Budapest–Pécs: L'Harmattan–PTE BTK NKA Tanszék.

Schaff, Philip; Wallace, Henry (2007): *Nicene and Post-Nicene Fathers. Second Series. XIV. k.* New York: CosimoClassics.

Seneca (2002): *Prózai művei I.* Budapest: Szenszár.

Sóvári Soós, Kristóf (1598): *Postilla, azaz epistolának, mellyek eztendoe által, minden vasarnap és foefoe innepeken, az kereztiennek gyuelekoezetiben szoktanak olvastatni ... magyarázatia.* Bártfa.

Sóvári Soós, Kristóf (1601): *Az szent prophetaknak ... irásoknak prediciók szerint való magyarázattianak első része.* Bártfa.

Stoll, Béla (2002): *A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1542–1840).* Budapest: Osiris.

A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1542–1840).

Suetonius (2004): *Összes művei.* Budapest: Osiris.

Szegedi Kis, István (2010): „Loci communes“. In: *Táncstudományi Közlemények.* (1. sz.), 4–18.

Szent, Ágoston (2008): *Beszédek Szent János evangéliumáról. I–III.* Budapest: Jel.

Szent, Ágoston (2017): *Zsoltármagyarázatok. I.* Budapest: Jel.

Szent, Jeromos (2005): *Levelek. I – II.* Budapest: Szenszár.

Szentpéteri, István (1698): *Hangos trombita...* Debrecen: Vincze.

Szentpéteri, István (1699): *Ördög szigonnya...* Debrecen: Vincze.

Szilágyi, Sándor (1876): „Medgyesi Pál levelei (Medgyesi Pál levele Rákóczi Zsigmondhoz. Gyulafehérvár, 1649. augusztus 23.)“. In: *Erdélyi Protestáns Közlöny.* (6. sz.), 307–308.

Takáts, Sándor (1961): *Művelődéstörténeti tanulmányok a XVI–XVII. századból.* Budapest: Gondolat.

Tóvay Nagy, Péter (2013): „Disputa a táncról. A tánc feltételei“. In: *Bolvári-Takács Gábor et al. (szerk.): Kultúra – érték – változás a táncművészetben, a táncpedagógiában és a táncutatókban.* Budapest: Magyar Táncművészeti Főiskola, 197–211.

Xenophón (2003): *Xenophón filozófiai és egyéb írásai.* Budapest: Osiris.

Varga, Imre (1986): *Régi Magyar Költők Tára. XVII / 11.* Budapest: Akadémiai.

Vanyó, László (2004): *Ókeresztény írók lexikona.* Budapest: Szent István Társulat.

Magyar sajtó források táncsal kapcsolatos cikkei a 18. századból*

Közlésre válogatta és összeállította: H. Major Rita

Magyar Hírmondó (1780–1788)

1780. január 1-én jelent meg az első száma Pozsonyban. Szerkesztője 1783-ig Rát Mátyás volt. Ez volt az első magyarul szerkesztett újság, amelyben a napi eseményeken kívül tudományos, különösen statisztikai és gazdasági jellegű cikkek is megjelentek. Hetenként kétszer, kis nyolcórás alakban és félíves számokban jelent meg, amelyeket „Leveleknek” nevezett a szerkesztő. 1784-től a lap 1788-as megszűnéséig több szerkesztő váltotta egymást.

1780. aug. 5. 63. szám (levél), 516. oldal:

„Eszterházán a mult őszen szerentsétlenül megégett játéknéző és tántznak való palota még a nyáron egészen fel-épül, és sokkal nagyobb s ékebb lészen az előbbbenél.”

1781. július 11. 53. szám (levél), 424. oldal:

„Minthogy Párisban az énekes játék néző ház vigyázatlan és gondatlanság miatt, némelly tántzosoknak élete vesztével, meg-égett: most egyéb dolgok felett főképpen azon aggódnak a Párisiak, mitsoda módját találják, hogy az éneklők és tántzosok magokat gyakorolhatván, jeles mesterségeket el-ne felejsék.”

1781. okt. 10. 78. szám (levél), 618. oldal:

„Nagykanizsáról. A melly Nemzet az ő vastag maga-viseléséből ki-vékonyodik, igen reá vigyáz, ki miképp hordozza ő maga testét, s erre nézve már nálunk is a Nevelésnek egy részévé kell lenni a mesterséges tántznak, a mellynek ugyan az a tzelja. Ide nézett a N. Kanizsai Szerzetes házban fel-nevelendő Nemes Ifjaknak Elöl-járójok, Keszthelyi László Áhítatos Oskolabéli Pap, aki hat nála lakó Nemes Ifjaknak számokra a vidék tartományból Tántz-Mestert szereztvén, megtanította őket az elő-állásra, fő-hajtásra, s a testnek diszes hordozására. Ezt látván a szegényebbjei is azon Oskolabéli Ifjúságnak, többnyire tsekély költséggel mind ki-tsinosították magokat a Tántz-Mester által. Midőn múlt Sz. Mihály havának 21dik napján az esztendőbeli tanításnak vége szakasztatnék, akkor az említett 6 Ifjak, a Drézdai Udvarban hajdon Francia nyelven játszatott Két vadászok (Les Deux Chasseurs) nevezetű Mese-játékot, Magyar és Német nyelvre fordítva elő-állították. mellyet azon Kanizsai Ifjúságnak Tanítói mind a két nyelven ki-is adatnak,; a játék után pedig megtanult mesterséges tántzokkal kedveskedtek a Nézőknek.”

* Készült az NKFIH K115676 számú kutatás keretében.

1781. nov. 17. 89. szám (levél), 706–707. oldal:

„A Felséges Cs.K. Udvarnak várt fő vendégei közül, Friderik Vürtembergi Hertzeg /.../ e hónap 14dikénn dél tájbann Bétsbe meg-érkezett. Purkersdorfnál maga ő Felsége készen különös nyájassággal fogadta vala ő Hertzegséget. Minekutánna az ott való várbann egygyütt ebédlettek volna, estve felé a Városba az előre ditsőségesen el-készült szállásokra bé-érének. – Vasárnap, az az ennek a Hónapnak 11dikénn /.../ Estve először a játéknéző házbann, az-után a Tántz palotábann mulatják vala magokat a Felséges Vendégek.”

1782. október 30. 84. szám (levél), 668. oldal:

„El-jutott már Nagy-Szebenbe-is ama hires Ánglus Lovas Hyam Uram, könnyü lovagló Játékos Társaságával, és kezdé első Játékát ezen Mind-Szent Havának 6dik napján, mindenek tapsoló ditséretével. Tsudálja a Sokaság, a mit eddig ez hazábann nem szemlélt, minémü könnyüséggel és serénységgel futtatják az Ánglusok arra szoktatott lovaikat, és melly nevezetes játékokat téznek a nyargaló lovaknak hátaikonn. Imez Lovaglóknek meg-érkezésekkkel el-mentenek Szebenből a sok idő alatt itten mulatott Mese-Játékosok.”

1783. nincs cikk

1784. július 28. 57. szám (levél), 473. oldal:

„Buda, Szent Jakab Havának 19dik napján. Mivel hogy az idő már közelgetne, melyben a Budai közönséges Tudományoknak Királyi Oskolája (Universitás) Pestre által vitettetnék, annak Tagjainak a minap új Királyi rendelések olvastattak fel; mellyek részszerént az Ifjaknak fel-nevelésekre, részszerént a Tudományokra és tanításra tartoznak. Ezek közül a nevezetesebbek im ezek: 1ben A Boldog Szüz Mária nevében egyben gyült minden Társaságok, a Templomokban esni szokott Akadémiai intések, és az ugy nevezett, s Tavaszi Böjtnek utolsó heteiben esni szokott Lelki gyakorlások mind el-töröltetnek. 2or A Tanulóknak ennek utána a Játéknéző helyekre, és más közönséges helyekre is, a hol tisztességes játékok vagy tántzok gyakoroltatnak, el menni szabad lészen. /.../”

1785. február 5. 10. szám (levél), 79–80. oldal:

„Itten /Bécsben/ a jelen való Fársángi alkalmatossággal a közönséges multságok minden rendbéli Lakosoknak nemek és rangjak szerént olly érzékenyek, hogy egy bizonyos Udvari mulato-Helyben (Redut) leg közelebb 3000 Allortzás személyek jelentenek-meg. Ezen kívül majd minden nap külömbb külömbb féle Urak Házánál különös Bál tartatik. Vagynak a Közönséges Kaszinek, az az: ollyatén Mulato helyek, hol bizonyos fizetésért, minden idő töltő multságok készen találatnak. Harmintz közönséges tántzalo Házok; 55 Ser-házok, mellyekben hasonlok éppen szüntelen Musika tartati; Ezekhez tartoznak 10 külömbb külömbb féle Játékkal mulato Társaságok, kik 6 Játék néző Házokban jádzanak.”

1786. március 8. 19. szám (levél), 151. oldal:

„Prágából ezt írják a múlt hónapnak 24-dikén: Mi-is látok itt a napokban Horát és Kloskát, de csak a Játéknéző helyen, és ott-is, a mi a nagyobb tsuda, valakiket az első fel-vonásban megöltének valla, a másodikban mind tántzolva jöttek elé.”

1787. nincs cikk

1788. nincs cikk

Bécsi Magyar Hírmondó (1792–1803)

1792. január 2-től Bécsben indult el. A szerkesztői Görög Demeter és Kerekes Sámuel voltak. A lap hetente kétszer kis nyolcórát íven jelent meg. 1800-tól több szerkesztő váltotta egymást a lap élén, amely 1803. május 30-án szűnt meg.

1792. január 10. I. 43–44. oldal

„Béts. A múlt héten, új szomorú énekes Játékot (opera seria) vala szerentséknk látni az Udvari Teátromban, mellyen Tsászáró Felsége is jelen volt. Azért mondhatjuk szerentsének* egy új Opera seriának látását, mivel Olaszország az Operák Hazája; még is alig látnak ott is többet egész télen által, egy két Opera seriánál. La vendetta di Nino (Ninusért való bosszú-állás) az említett új Opera seriának a neve. – Ebben is úgy énekelt ama híres Tenorista Maffoli hogy midőn tapsolásokkal nem bizonyíthatták nagy meg-elégedéseket a Hallgatók: legalább lassatskán egy o bravót, vagy egy o benedettót (óh jó!, óh áldott!) sohajtottak. A Dekorációk, és Scénák mind újjak, s olly felségesek, hogy alig telik bé az Ember látásokkal. – Platzer úr munkái. – A Ballét is (az Operával együtt járó tántz) tettzett nagy részént.

*) Azt tartják az Aesthetikusok is (a Szépről való tudományban jártas Emberek) hogy az Opera seriánál felségesebb mulattság nem lehet: mivel ebben mind feltaláltatik az, a mi a belső s külső érzékenységeket leg inkább gyönyörködtet peld.ok.: a rajzolatok, tántz, musika, éneklés, versezet s a t.”

1792. március 20. I. 394. oldal:

„Béts. Az Udvari Teátrum eránt azt végezte ő Felsége, hogy mind a szomorú, és vig énekes Játékosok, mind pedig a tántzolók azon állapotban hagyassanak, mellyben voltak a boldogult Tsászár és Király alatt. Ápril 19-dikén, ujra el fognak kezdődni a Teátrumi Játékok.”

1792. május 1. I. 609–610. oldal:

„Béts. KIRÁLYNÉ ő Felsége, Májusnak 26-dikán, 30-dikán fog innen le-indulni Budára, Ferdinánd, Károly és József Fő-Hertzegekkel együtt. – Az Udvari Dámák közzül, Gróf Eszterházy Jánosné ő Nsága kíséri le ő Felségét a Koronázásra. /.../ A koronázás napja,

még nintsen éppen meg-határozva; hanem annyit bizonyosan írhatunk, hogy Junius elein lészen. A Koronázás napokon, ki-vetkezik az Udvar a gyászból; bálokat ugyan csak nem ad, mint adott volt Posonyban, mivelhogy tartani fog még akkor a gyász ideje; hanem ha más Méltóságok adnak, azokban meg-jelennek ő Felségek is; és a Fő Hertzegek tántzolni is fognak. Ugy hallyuk, hogy az Udvar engedelméből, le akarja az Ország vitetni Bétsből Budára az Olasz Operistákat, és Balletistákat (Éneklőket, és Tántzosokat), s ott tartani az ideig, míg az Udvar oda le múlat. /.../”

1792. július 3. II. 5. oldal:

„Budáról, júniusnak 26-dikán reggel. Estvére, Bál tartatott azon két Palotákban, mellyekben öszve szoktak gyűlni a Rendek. Az Első Tábla Palotájában most is Új Magyarok (vagy a régi nevek szerint Tzigányok) musikáltak, mint Jun. 17-dikén; de már ez úttal nagyobb volt a Tántzolók száma, mint az említett napon. – A mind két nem-ből való sok jó Magyar tántzos Személyek között, egy komáromi ifjú Asszonyság – Ns Komárom Vármegyei Szolga-Biró Csejtei Urnak a hitvese – vonta mindenek felett, a néző sokaság szemeit magára. Közönségesen meg-vallották ugyanis mindnyájan, hogy Asszonyságot, olly jól és kellemetesen tántzolni magyarul, még soha se láttak. Nevelte a tántz kellemetességét, az ifjú Asszony jeles vidám tekintete; szépen termett testének a tántzban való egyenes viselete s a t.”

1792. július 13. II. 66. oldal:

„Pestről, Juliusnak 9-dikén. Tegnap, a Nemzeti Jászó-Társaság Az Orvos Doktor nevezetű vig Darabot jádzotta egy fel-vonásban, melly is Hatvani István Úr által fordított Magyarra. Jelen volt ennek alkalmatosságával a Teátromban Nádor-Ispány ő Kir. Fő-Hertzege is, a Koburg Hertzegekkel együtt. A Játék közben, Anglus Sólóval (magányos tántzzal) mulattatta a Közönséget Salletti nevű Tántzos, a ki itten keresztül úta. Némellyek kívánságára, még más vig Játék is követte az előbbent, egy fel-vonással, mellynek tzmje: Jaques Spli, vagy is Ugyan jó, hogy tegnap főbe nem lőttem magamat. – Fordította Kóré Zsigmond Úr.”

1792. október 5. II. 522. oldal:

„Béts. A Tsászári s Királyi Felség Neve-napját (mellynek sokszori szerentsés elől-kerülését, olly sok száz ezer hív alatt valók óhatják szívekből) vig mulatások között inneplette tegnap az Udvar. Ebédre, II-dik József néhai kedves nyári lakó helyébe, az Au-kerti palotába mentek ki./.../ Ezután a Német Társaság egy tréfás Komédiát jádzott, mellyben Veidmann volt a fő Személy. Estvére bėjöttek ő Felségek, az Udvari Teátromba, holott is háromszori tapsolással fogadtattak melly örvendező tiszteletet, sok fő hajtással köszöntek meg. a 3 Fő Hertzeg-Asszonyok is jelen voltak ez-úttal a Játékon, mellyet, Castor és Pollux nevezetű pompás ballét váltott fel.”

1792. október 16. II. 569–570. oldal:

„Béts. Tegnap, az Oktobernek 15-dikén, vigan inneplette az Udvar, Tsászárné ő Felsége – Mária Theresia – Neve-napját. Ebédelni, Schönbrunnba mentek-ki ő Felségek, a hol néhány napoktól fogva tétettek volt már, ezen Öröm napra való készülétek. – Estvére bé-jöttek az Udvari Teátromba, holott is az örvendező Gyülekezet háromszor tapsolt a F. Tsászárnénak, s kiáltozta a sok vivátot; mellyet a kevélységet nem esmérő Felség, sokszori maga meg-hajtásával köszönt meg. – A Játék-darab, Weidmann munkája volt, Der Stratzensammler vagy másképpen Haderlump (Ringy-rongy-szedő) nevezetű. Ezt követte, Ines de Castro nevű remek Ballét.”

1793. január 15. I. 80. oldal

„Béts. Tegnap egy igen mulattságos új Ballét, vagy Teátromi Tántz adatott, Der Jahrmarkt, Vásár, vagy Sokadalom nevezet alatt, az Udvari Játék-néző helyben. A melly Kortina (feszített fal) szemléltetik ezen Ballét alkalmatosságával a tánczó hely végső részén, igen elevenen adja-elő nagyban Nápoly Városának egy részét; a füstölgő Vesuv hegyét; a tengert s a t. – Az egész Fels. Udvar jelen volt a Teátromban.”

1793. április 30. I. 581–582. oldal:

„Béts. A múlt Vasárnap (Mártziusnak 28diknapján) dél előtt ide érkezett Nádor-Ispány ő Királyi Fő Hertzegsége. A mint halljuk, itt fog egy darab ideig mulatni, s szemlélője leszen azon mulattságoknak, mellyek a jövő Május hónapban fognak adatni azon alkalmatossággal, a midőn Tsászárné ő Felsége fel fog gyermek-ágyából kelni. – Béts Városa gazdagon ki leszen világosítva, s a Redut-palotában több rendbéli ingyen való Bálok fognak tartatni, ugy nem különben Teátromi vigaságok is. Ezek egy néhány új Komédiákból, Operákból, és Tántzokból (Ballétekből) fognak állani, a mellyekben nem régen érkezett új éneklő, és tántzó Személyek produkálják magokat. Májusnak közepe táján fog adattatni Axur, Ormusi Király nevű Olasz Opera, némelly változásokkal. Ebben, Sessi nevezetű új Éneklő Leány először fog énekelni. Az Opera közepén lesz egy nagy Tántz (Ballét), mellyben Máriaatti új Első-Tántzó, szépen termett, és sok kellemetességgel tántzó iffjú Leány, és Marsili új tántzó Férfi fogják magokat leg-először a Publikumnak meg-mutatni. Ezen Ballétben, két más szépségek is tetsznek-fel, ugymint Arcela, és Pittó harmadik tántzó Leányok. Egy-néhány nap mulva ez után, egy más, Il tempio d'amore (A szeretet templom) nevű új Ballét fog adattatni, mellyben ama híres első tántzó Férfi Vigano, s ennek Felesége, kit első Pantomimistának tartanak Európában, jelennek-meg. Ezen két nevezetes személyek nem maradnak itt, hanem Pétersburgba utaznak.”

1793. május 7. I. 636. oldal:

„Béts. /.../ Az igen igen nevezetes új Ballét a jövő Szombatra (Máj. 11dik napjára) vagyon meg-határozva. Egy Ballétben se voltak még egyszerre annyi mesterséges, és válogatott szépségű Tántzó Férfiak, és fejr személyek mint ebben, Máriaatti, Diánna Istenasszonyt, Marsili, Endimiont fogja jádzeni. Ezek után fognak tántzolni, Vigano, és a Felesége, továbbá Venturini, Pittó, Arceli, Terzaga, Cechi, az új Brunetti s a t.”

1793. máj. 10. I. 651–652. oldal:

„Erdély Ország. Tordáról, Ápril. 28-dikán. A múlt héten bé-fordulván Kolosvárra, olly nemes Név-napi köszöntések estenek ottan a Fő Kormányzó Gróf Bánffy György Úr ő Excellentiája Neve-napjára, hogy valósággal helyesnek találtam, azokkal az Uraknak is kedveskedni. – Kedden, Gróf Teleky Lajos Úr ada egy musikával elegy énekes Játékot mellyben szép Kisasszonyai olaszul gyönyörűségesen énekeltenek; ezt, egy kis jó ízű tántz követte.”

1793. május 14. I. 682. oldal:

„Béts. A múlt Szombatról is el maradt a híres Ballét, hanem végre tegnap született meg – Diánna és Endimion, vagy A szeretet diadalma nevezet alatt. Nem hamar volt egyszer egyszer olly tele az Udvari Teátrum. Mindenek felett tettett Viganonéban karjainak, s egész testének sok kellemetességgel (grace) való hordozása s alkalmaztatása. Tettett Viganó maga is mesterséges tántzára nézve, úgy nem különben Máriaatti új Tántzos Leány, kiket ki hitt a Tántz végeztéve a Publikum, velek való különös meg elégedésének bizonyítására.”

1793. május 17. I. 697. oldal:

„Béts. Tsászárné ő Felsége.a jövő Hétfőn – Május 20dik napján – megy először közönséges Isteni-tiszteletre, gyermek-ágya után. Azon nap az Udvari Teátromban fog meg-jelenni, Axur nevű Olasz Operán, melly alatt Vigano, és Felesége tántzolni fognak. Tántzólnak azután következő Kedden is, és amely pénz gyűl akkor a Teátrum kasszájába: az mind övék leszen. Örömet nem mennének-el Bétsből Pétersburgba, ha az Udvar, kéréseknek eleget tenne. Egy esztendeig való tántzokért ketten, három ezer aranyat kívánnak, melly summát mivel az Udvar nem könnyen ad ki mostan: némelly fő Gavallérok szándékoznak annyi aranyakat öszve tenni, tsak hogy meg-tartóztathassák ha tsak egy esztendeig is, ezen két remek Tántzosokat. A két Udvari Teátrum, Galarati nevű Olasz Úr kormányzása alá fog a jövő Oktober elein menni. A mint halljuk, két idevaló gazdag Hertzegek vették azokat árendába, s a direkciót ezen értelmes Olasz Urra, és Abbate Casti híres Olasz Poétára bízták.”

1793. május 31. I. 772. oldal:

„Béts. /.../: A belső Városi Teátrumról ismét nem bizonyos, ha meg-maradnak-é az előbbeni lábón, vagy nem? – Viganóék nem vetődnek fel itten, a Teátromi Tántzólok Társaságába: mivel botránkoztatónak találtatott Viganóné öltözködés-módja.”

1793. június 7. I. 804 oldal:

„Béts. Tegnapelőtt újra tántzolt Vigano, Feleségestől. Még fog egy-néhány izben tántzolni Diánna nevű Ballétben. Valahányszor tántzol mindannyiszor 25 aranyat kap; a Felesége is ugyan annyit. Engedelmet nyert egy más új Ballét-adásra is, melylyet már ötször próbált és nem sokára produkál.”

1793. július 19. II. 96. oldal:

„Béts. Viganó, és Felesége, sok viszontagságaik után – mellyeknek tsak nem rend szerént ki van téve az érdem, és tökéletesség – fel-vétettek tegnapi napon vóltaképpen az Udvari Teátrumba, a jövő Farsang végéig tántzosoknak, 1500 aranyakért; s e felett, övék lészen egyszer, a mi bé fog akkor menni a Teátrum kasszájába.”

1793. június 25. Toldalék I. 917-920. oldal:

„TÓLDALÉK A Magyar Hirmondónak, június 25-dik napján, 1793-ban költt árkusához. A Bétsi Udvari Teátrumokról. A Bétsi két Udvari Teátrumra, úgymint az úgy nevezett Nemzeti, és a Karinthiai Kapunál lévőre, az utolsó esztendőben, adott költségeknek summája felment 362. 044. for. 40 kr. --- A kik közelebből esmérük ezen Teátrumokat, nem tsudálják a reájok tett költségeket; mivel jól tudják, mennyi ezrekbe jönnek esztendőnként a Szténák, Dekorátziók, a Német Jádzók, az Olasz Éneklők, Tántzolók, Musikusok, Rajzolók, a Mesteremberek, s egyéb szolgálatot tévő Személyek, kiknek száma meg-haladja a hat százat. Pédául, tsak a Tántzó Társaságnak fizetését jegyezzük-fel: Muzzarellinek, a Ballét-Mesternek, Feleségestől, ki első Tántzólóné, esztendei fizetések mindösze 1720 Tsászár-aranyra megy, a kvártély-pénzzel együtt. Vulcani első Tántzólónak 1100 aranyra. Venturininek, Feleségestől, ki második Ugróné (Grottesca) és Leányostól, ki második Tántzólóné.

1020 arany Venturini Isabellának, az első Ugrónénak, Venturini Férjfi Húgának, 580 ar. Brunetti első Ugró Férjfinak, 438 arany. Bertorelli második Ugrónak, Feleségestől, ki figuráns Asszony, 580 aranyra. Chechi második Tántzólónak, 430 ar. Bassile harmadik Tántzólónak, 178 ar. Terzaga második Tántzó Leánynak, a Húgával együtt, ki figuráns Leány, 580 ar. Arcelli harmadik Tántzó Leánynak, 260 ar. Buteau figur. Férjfinak, a Leányával, s ugyan azon nevet viselő figuráns Asszonnyal együtt, 333 ar. A következő figuráns Férjfiaknak, és Leányoknak ez a fizetések: Hornungnak 111 ar. Aichingernek 89 ar. Schwarznak 89 arany. Marschalnak 89 ar. Ehrlingernek 78 arany. Mayernek 100 ar. Slangoszkynak 78 ar. Heloinnak 67 ar. Lutznak 67 ar. Borsnak 89 ar. Castadininak 107 ar. Querentznek 67 ar. Kumfnének 134 ar. Scherzernének 122 ar. Petrivionak 100 ar. Decampnének 100 ar. Nevenek 89 ar. Dornnak 78 ar. Sevenek 64 aranyra s a t. – Ezek új-jak, s nem régen kezdettek tántzolni az Udvari Teátrumokon: Máriáti első tántzó Leány : esztendei fizetése még ezután fog – mintegy öt vagy hat száz aranyokra meghatározódni. Marsigli első tántzó Férjfi, fizetése 400 arany. Brunetti Pasquale 2dik Tántzó; fizetése 350 arany. Ezen kívül mindegyiknek 30, 40, s több aranyokat is adott a Teátrumi-Kassza, úti költségül, Olasz Országának Mediolánum Városából, a hol fel vétettek, Bétsbe lett érkezésekkor. – Több izben jelentettük Irásunkban, hogy az Udvar ezen két Teátrumokat, bizonyos feltételek alatt, árendába szándékozott vólt adni. Sokan jelentették is magokat e végett a Teátrális Direktiónál mind addig, míg ö Felsége, mintegy négy hetekkel ez előtt ki adott Billiétjében (Levél-forma Irásában) méltóztatott magát olly formában ki nyilatkoztatni, hogy ezentúl nem szándékozik a két Teátrumokat árendára botsátani. Azólta nem kis változások estek az Udvari Teátrumoknál; és a mint a környülállások mutatják, még több változások is fognak esni. – Galarati Olasz 1200 forint eszt. fizetéssel,

Fő Teátrális Inspektornak; Fersman Úr pedig Revisornak vétetett-fel a napokban, másfél ezer forint fizetéssel, a Teátrumi számadásnak meg vizsgálására. A tántzó Személyeknek (Muzzarelin, Feleségén, Vulcanin, Máriáttin, Marsiglin, Brunetti Pasquale kívül, kiknek részerént egy, részerént másfél esztendeig tartó kontraktusok vagyon), mindnyájoknak fel van mondva szolgálatjuk, úgy hogy a kikkel a Teátrális Direktió új kontraktust nem fog kötni: Novembernek első napja után vissza térhetnek Hazájokba. – Brunetti első Ugró, és Terzaga második Tántzólóné, már új Kontraktusra léptek a T. Direktióval: de 60, s több aranyokkal kevesebb lesz ezután egynek-egynek esztendei fizetése. Ellenben Venturininek, Feleségestől és Leányostól; azután Chechinek, és Basselinek meg-izentetett, hogy velek új kontraktus nem fog köttetetni./.../”

1793. október 18. II. 536. oldal:

„Béts. A Ts. Kir. Felségek, be jöttek a multt héten lakni Laxenburgból a Városba: hanem a mai nap – úgymint Thérísia Innepe – eránt, olly rendelés tétetett előre, hogy ezt – Hetzendorfi mulató kastélyokban töltsék el tsendes örömmel, és tsak estvére jöjjenek vissza Teátrumba, mellyben ma, egy ujj tántzos néma-játék vagy ballét fog adattatni. La Figlia dell’Aria nevezet alatt. Ebben Viganóék is fognak tántzolni: ugyan tsak a ballétot is Viganó készítette.”

1794. február 11. (12.) I. 208. oldal:

„Béts. A multt Vasárnap (Február. 9-dikén), ö Felségekkel, és a Nádor-Ispánnyal együtt meg-jelentek az Udvari Teátrumban Krisztina Fő Hertzeg-Asszony, és Férje, Albert Szakszóniai Hertzeg is, s háromszori tapsolással fogadtattak. Medonte Re di Epiro (Medon Epirusi Király) nevü szomorú Olasz énekes, és tántzos Játék, először adatott vala azzal az alkalmatossággal.”

1794. március 4. (18.) I. 318. oldal:

„Béts. Tegnap tántzoltak utólyára Viganó, és a Felesége. Miólta fenn áll a Bétsi Teátrum: nem vették még úgy meg a Publikum szivét Teátrumi személyek, mint Viganóék. A multt 1793-dik esztendő Májusának 13-dik napjától fogva, egész a tegnapi napig – tsupán egyetlen egyszer nem- másszor mindig ki-tapsolta őket, magasztaló kiáltások között a Publikum, s úgy nyilatkoztatta ki, vélek való különös meg-elégedését. Több izben osztogattak ditséretjekre nyomtatott versek. Tegnap nevezetesen ollyanok is szórattak el a Teátrumi fórró sokaság között mellyekben a Publikum bútsúzik tőlök. Hasonlóképpen Viganóék is szórattak el mind német, mind olasz bútsúzó Verseket. Midőn először tapsoltattak ki: fenn szóval mondta el Viganóné, szivre ható módon az Olasz Verseket. Kiváltképpen buzditók voltak kifejezései: - - L’antica della bella natura imitatrice Mimica Arte or neglette, alle premiere semplici e vere forme in su la Scena tentammo richiamar. I nosrti sforzi piacquero a Voi.- Siate Felici, Addio Sara con noi ognor di Voi memoria eterna e cara. (A szép természetet követő régi Mimica Mesterség /Pantomimia/ el vólt hagyatva. Mi igyekeztünk azt maga első együgyü, és valóságos formájában vissza állítani a Teátrumba. A mi törekedésünk tettett néktek – Legyetek

boldogok! – Isten veletek! – örökös, és kedves leszen nállunk a ti emlékezetetek.) – Mí-
dön másodsor tapsoltattak ki Viganóék, sok kiáltások lettek hozzájuk frantziául (mivel
úgy is beszélnek). Maradjatok nállunk. Maradjatok itt! – Viganóné azt felelte, hogy
óhajtana maradni, nem magától megy el.”

1794. március 7. (19) I. 322–323. oldal:

„Béts. Nevezetes vig inneplése, s estvéli mulatsága volt itt tegnap a Fő Nemességnek, a
mellyet Krisztina Fő Hertzeg-asszony és férje Albert Hertzeg is megtiszteltek jelenlétek-
kel. Születése napja lévén t. i. nagy-méltóságu Özvegy Gróf Károlyi Antalné, született
Báró Harruckern Joséfa Asszony ő Excellentiájának: Gr. Károlyi József ő Nagysága, a
maga édes Anyja eránt viseltető indulatjának nyilatkoztatására, két rendbéli t. i. előbb
Olasz énekes, azután pedig tántzos néma játékot adott a tisztelt Özvegy Méltóság kerti
Teátromban. Az énekes Játékban – mellynek neve Pigmalion – ama híres Maffoli Tenor-
ista éneklett. A tántzos néma játék értelme, következő nyomtatott, és a Teátromban
ki-osztogatott Olasz Verseken foglaltatik:

Inclita Donna, a cui
La giovanil Bellezza
La splendida Richesse, insigni doni
Di natura, e di sorte il Ciel accordi
I patronici tui.
Tu all' Indigenza altrui
Sei sensibil, pietosa, Odi e felici
Che oggi formiam per te voti, ed auspici:
Te il Tempo destruttur, il vecchio alato
Lungamente e rispetti,
E a piedi tuoi deponga
I tristi emblemi, la caduca polve
E la falce, con cui tutto dissolve.

(Nagy Asszony! Kit az Ég a természetnek és szerentsének jeles ajándékaival – az offjui
Szépséggel, és fényes Gazdagsággal – szeretetett. Te, a hasznos Szorgalmatosság, és az
izzasztó munkásság eránt kegyes pártfogásodat mutatod. Érzed te a Mások szorultságát,
s könyörölsz rája. Reád-nézve, mai napi kívánásunk s óhajtásunk ez: A mindent el-rontó
Idő, ez a szárnyas ősz Ember, sokáig tiszteljen Tégedet, s lábaidhoz tegye le szomoru
tizmereit, a folyó homokot és a kaszát, mellyel mindent le-metáll.)

A Nagy-méltóságu Grófnét, nem-különben az Időt, a Szépséget a Gazdagságot, a
Munkásságot, és a Szegénységet, Udvar Teátrombéli Tántzos Férjfi és Asszony-személyek
ábrázolták, két Asszony-személyeken kívül, kik még az Udvar Teátromban soha nem
járdottak. Mindnyájan igen jól, és kellemetesen intézett öltözetekben voltak. Ezen szép
Ballétot; Muzzarelli Antal, Udvari Ballét-Mester készítette. – A játék-néző nemes Gyü-
lekezet, sok nemü és színü fagylatokkal, nádmézelt tizitromlével; mondola-tejjel, nagy
narantsokkal s édes süteményekkel olly gazdagon kínáltatott; hogy e részben is azt az
egész nagy meg-elégedést mutatta; valamint szintén a Játékok eránt.”

1794. június 24. (49.) I. 929–930. oldal:

„Béts. Tegnap, és tegnapelőtt sok Uraságok takarodtak-le innen Kismartonba, hová
Jún.23dikán vitetett-bé pompásan Primás ő Eminentziája, mint Királyi Bízatos, és ins-
talláló Méltóság; ma iktattatik ott bé Hertzeg Eszterházy Miklós a Soprony-Vármegyei
Fő-Ispányságba: hólnap pedig Restaurátziója, vagy Tisztválasztása lesz a Vármegyének.-
- Auersberg Ádám, Lichtenstein Károly, és Paar Hertzegek több rendbéli magyar öl-
tözeteket vittek-le, mellyekben díszeskedhessenek a tzeremoniák alkalmatosságával. –
Különkülönbféle mulatságok fogják a különben is fényes és örvendetes tzeremoniát
még fényesebbé, s örvendetesebbé tenni. – Lesz maskarás bál, lesz tüzi mesterség. Vi-
ganó, és a Felesége ujj ballétot fognak tántzolni, 3 estve egymás után. Az ugynevezett
Gáspár-Teátromból is vitettek le innen Játszók, kik hat ezer forintokért, némelly vig játé-
kokkal fogják mulattatni a fényes Gyülekezetet.”

1794. július 15. (5.) II. 80. oldal:

„Béts. Viganó, s a Felesége, a múlt fársáng farkán tántzoltak útóljára az ide való Ud-
vari Teátromban: azólta Grátzban, egy néhány izben; nem régen pedig Kis Marton-
ban tántzoltak Hertzeg Eszterházy-nál. Most ollyan contractusra léptek Báró Wetzlár
Raymund, és Braunn Péter Urakkal, hogy ezek a Wieden külső Városában lévő Teátromot
meg nagyobbítják s abban tartandó ballétjaikért Viganóéknak 12 ezer forint esztendei
fizetést fognak adni. Viganó maga már el ment Olasz Országba, egynehány tántzos
Társoknak fel szedése végett.”

1794. július 22. (7.) II. 110. oldal:

„Béts. Végte is tsak ugyan arra a mene-ki a dolog, hogy a két Udvari Teátromok, áren-
dába adattanak Braun Péter Úrnak, olly kötések alatt: hogy a Fels. Udvarból minden
esztendőre negyven ezer forintot kap Braun Úr, az Udvari Lózsékért. Braun Úr tartozik
a Teátrális Személyekkel kötött Kontraktusokat egész végig meg tartani: minden költsé-
geket saját kasszájából fizetni; ha valamit nyér, az a magáé lesz. – Viganóékat már nem a
Wiedeni, hanem az Udvari Teátromokba alkalmaztatja. Muzzarelli Ballétmestert is meg-
tartja, Attyafiaival együtt, a Kontraktusok fogytáig. Braun Úrnak nem Árendátor, ha-
nem Vice-Direktor léssen a titulussa. Fő-Direktornak, Hertzeg Rosenberg marad, de tsak
némelly dolgokba léssz bé-folyása. A árenda fog kezdődni a jövő August. első napján. A
Német Énekes Játékokból, s az azokra fel-szedett személyek dolgából semmi se lesz.”

1795. január 31. I. 156. oldal:

„A Kolosvári vig Farsangolás hire, ide is el-hatott. Minden héten három Bál, és ugyan
annyi Játék-darab szokott tartatni; zengedez a Slényi Regiment Bandájának érzékenyítő
musikája; repdesnek a Langaus tántzok. /.../”

1795. február 3. (10.) I. 162. oldal:

„Béts. Ama régen vártt ujj Ballétje Viganónak, mellynek Richard Lövenherz (Oroszlán
szivü Richard) a neve, tegnap adattatott először. A Teátromba való tolongás olly nagy

volt: hogy ember-haláltól lehetett miatta tartani. Igen Tettett a Ballét, mind a muzsikáért, mind az ezen alkalmatosságra készült Teátrumi-rajzolatoknak, és Játszók öltözetjének pompás kellemességéért; mind pedig a dolognak eleven, s természetes elő-adásáért is.”

1795. április 3. (27.) I. 464. oldal:

„A Dániai Királyt, olly szerentsétlenség találta Mártz. 10dikén, a mellyet, szerentsés szerentsétlenségnek lehet nevezni annyiban, hogy rémulést ugyan okozott az, nem keveset; de valamely különös veszedelmet éppen nem. El hagyatott Didó nevezetű Tántzos néma játéknak (Ballétnek) alkalmatosságával, viaskodás is volt az említett nap, a Teátromban. Egy Viaskodónak a kardjából el pattanván egy darab: egyenesen a Király ábrázatjára lokódott az: de tsak olly sebet ejtett, hogy akkor ugyan mindjárt el-távozott Ő Felsége: de más nap estve, ismét meg-jelenhetett a Játék nézőhelyben.”

1795. május 26. (42.) I. 710. oldal:

„Béts. Pünköst Hétfője éjtszakáján, tántzos-mulattság volt, a Karinthiai Kapunál lévő Udvari Teátromban, mellyben éjfél tájkor, Spanyol tántz-nemét tántzolták Viganóék.”

1795. szeptember 29. (26.) II. 430. oldal:

„Béts. Hólnap estvére a Schloszhofi Kastélyba megy Tsászár Ő Felsége, a melly, Ausztria szélén fekszik, közel pozsonhoz. Sok Uraságok is gyülekeznek oda, és két nap vadászat leszen. A két napra oda mennek innét a Német Operisták is, és estvénként jádzani fognak az ott lévő kis Teátromban. Ma reggel hagyá ide Bétset Viganó Feleségestől, s megy Berlinbe, Varsóba, és Pétersburgba. A Contractussa ideje, még két esztendő mulva telt volna ki.”

1795. december 11. (47.) II. 781. oldal:

„Róma Városában bé valának már zárva öt esztendőktől fogva minden Játék-néző-helyek: hanem most ismét meg-engedődött azoknak fel-nyitattások. Lesznek a Fárságon által minden ezelőtt szokásban volt tántzos, állortzás s egyéb mulattságok is.”

1796. február 9. (11.) I. 174. oldal:

„Frantzia-Országból. A Teátrumi Játszók közzül,. Asszony-személyeknek u ngyan meg-engedi a Direktórium, hogy más Tartományokba is elmehetnek játzani: ha tettzik nékiek: de Férjfi személyeknek nem. Vestris hires Tántzoló nevezetesen hivatalt vett Londonba, nagy fizetségnek ajánlása mellett: de tsak Párisban kelle nékie maradni: mert ez volt a Direktórium tettése. /.../”

1796. március 8. (19.) I. 311. oldal:

„Béts. Tegnap (Vasárnap), sok Gavallérok: de kiváltképpen Dámák nagy számmal gyülekeztek fel innepi fényes öltözetjékben a Ts. K. Udvarba, a hol elő-mutatattott nékiek, és meg-esmérkedett vélek Mária Terésia Frantzia Király Kis asszony. Jelen voltak

ezen tzeremóniánn Ő Felségek; a Fő Hertzegek; és a Fő-Hertzegasszonyok is. – Estvére meg-jelent a Frantzia Király-Kisasszony az Udvari Teátromban is, a hol nagy tapsolással fogadtatván, szép illendőséggel meg köszönte a Gyülekezetnek erántta nyilatkoztatott indúlatját. Végig nézte a Német Játékdarabot, mellynek tzmje: Die Freunde (A Barátok) de az azután következett Zefir és Flóra nevű Néma tántzos játékot nem várta meg.”

1796. március 29. (25.) I. 400–401. oldal:

„Pestről Mártz. 22-dikénn: - Királyi Helytartó József Fő-Hertzegnek, és Primás Batthyányi József Hertzeg Eminenzájának névnapj innaplések két nap tartott Tétényben, a hová t.i. ki mentek Ő Hertzegségek, és sok más hivatalos Fő-Uraságok még József előtt való nap; mellyen délelőtt, hajókázás és halászat volt, szemet tsiklándoztató igen szép készülétekkel. /.../ Más nap, muzsika serkentette fel a két Hertzeg Józsefet. /.../ Estvére Megéra nevezetű énekes Játékot Ballét (Tántzos néma játék) váltotta fel a Teátromban.”

1796. május 13. (38.) I. 622. oldal:

„A Magyar Teátrumi társaságról szomorúan írják Pestről, hogy minekutána már a tántzolásban is szép bizonyoságit adta volna az, gondos iparkodásnak: nem győzvénn többé küszködni a szükséggel, széllyel-oszlott.”

1796. október 14. (32.) II. 505. oldal:

„Béts. Therésia napjára egy oly Tántzos Néma-játékot (Ballétot) készített itt az Udvari Teátróm Ballét-mestere, a melyben Tirolisi, Calábriai és Ausztriai tántzokon kívül, fel jő a Magyar egyes és páros tántz is, módos vidámságú kellemetességgel. A nótákon ugyan még meg-tetszik, hogy idegen Muzsikusok által vonódnak, különben is tzimbalom héjjával is vagynak: de azonban tsak ugyan meg kell vallani róllok, hogy így is szivre-hatók: a mi pedig illeti a tántzokat, már azokat jó Magyar oktatóktól, igen helyesenn meg tanúlták az Iffjú Viganó és Muzzarelli Leányasszony. Mind a kettőnek jól illik Magyar öltözet is. A Legénynek sárga sarkantyús tizmája véres nadrágja s lájblija, és zöld mentéje vagyon széles arany paszomántra. Mikor a verbunkost tántzolja: le teszi a kalpagját. A Leányt szép Magyar Iffjúasszonnyá formálja kivált a magyar főkötő és váll. A tántzolás közben jelessenn hordozza ez az Olasz Magyar Menyetske magát. Meg-szegi nyakát is, még talán egy kevésé nagyonn is. A Pozsonyi Ország-gyülésig nagyobb tökéletességre lehet vinni ezen Hódolás nevezetű Ballétot, úgy hogy valósággal meg-érdemelheti osztánn az, a Magyar-Országon való el-jádzottatást is: a hol Rautenstrauchis Úr muzsikás Éneki Szerzeménye is el fog a Diéta alkalmatosságával énekelteni, mely, mivel itt az egész Publikum, és különössenn a Felségek előtt is nagy kedvességet talált, /.../”

1797. február 7. (11.) I. 165. oldal:

„Párizs. A Teátrumi Fő-Tántzosok, Európának minden első Városaiban bőv jutalmát szokták kapni kellemetes mesterségjeknek, kapta ama hires Tántzos Vestris Párisbann is a közelebb mult Januárius Hónapbann: mert jöllehet már 63 esztendő: még is kétszeri tántzáért, melyel az Énekes-Játéknéző-helyben nagy számu Gyülekezetet mulattatott

egész meg-elégedésig, háromszáz Luidórt vett bé. A Direktórium kötelezni akarja őtet – mint irták Párisból Jan 12-dikénn – hogy avagy tsak Hónaponként egyszer tántzoljon az említett Játéknéző-helybenn, mivelhogy hozzá-hasonlithatatlan módosságu a tántza, mely hogy fenn-maradhatna a Frantzia Nemzetnél: igen kívánná a Direktórium. Egyen azon Operák közzül. mellyekben Vestris tántzolt: reá esmért a Gyülekezet valamely Masson nevü Emberre, ki egy volt a szerentsétlen Királynénak halálra Itélői közzül, s meg nem szenvedte Azt maga között: hanem irgalmatlanul ki vetette a Teátromból.”

1797. március 7. (19.) I. 291. oldal:

„Párisból febr. 17-dikénn: A Belső bátorságra ügyelő Minister meg-intetett sok Tagjait a Nemzeti Törvényhozó Gyűlésnek, hogy magokra vigyázzanak: mert a Jákobínusok újra valamit fóralnak magokban. A Bál-házaknak nem lehet tovább nyitva lenni tizenegyedfél óránál; és senkinek se szabad azokbann állortzássan jelenni meg.”

1797. március 17. (22.) I. 342–343. oldal:

„Béts. Királyi Fő-Hertzeg József Nádor-Ispányunk annyira jól vagyon már, hogy el járogat a Teátromokba is. Jelen volt mevezetessen a mult Kedden estve Kotzebuenak egy uj Darabján, mely Atyafiság nevezet alatt sok hasznos tanuságokat szép előadás-sal foglal magábann. Más nap, Tsászár és Tsászárné Ő Felségek a Karinthiai Kapunál lévő Teátromban meghallgatták az uj Éneklő-Leányt, egy ujj Olasz Énekes-Játékban, melybenn, az Asszonyi állhatatosság győzedelme adódik elő. Testvére ezen ujj Éneklő-Leány az első tántzoló Leánynak Cassentininek. Jó zsengejét mutatta a maga teátromi tehetségeinek: de még is tsak ugyan se nem Tomeoni, se nem Szeszsi.”

1797. március 24. (24.) I. 364–365. oldal:

„A midőn a Fr.giljotinokat még az Irrlandiai Gyermekek is friss emlékezetekben tartják: el felejtették már sok maga gondatlan Párisiak, a közöttök módiban volt giljotinos Világot; még pedig úgy el felejtették, hogy abból a rettenetes módiból, most multságos módira – bálozásra – vettek magoknak alkalmatosságot, mint bizonyítja ugyan ezt is a Quotidienne, igen hathatós ki-fejezésü Előadással, s érzékeny ki-kelessel:

A Fársángnak – ugymond – vége. Soha nagyobb divatjábann nem volt a tántz, mint ebben az esztendőben. – Száz rendbéli Bálnál több volt Párisban, s mindeniknek találkoztak Követői. Máskor, minden Felekezetnek maga színjei és énekei voltak: most pedig, minden Felekezetnek, maga Bálja. Itt, a Konstituzionálisok tartották a magok báljukat; amoda tovább az Orleánisták; a Revolúciónak mindennemű zabolátlanságai, és minden nevezetes idő pontjai alkalmatosságu vevődtek a vígadozásra. A mi Szépeink majd a 95-dik, majd a 91-dik eszt. béli Konstitúció nevében tántzoltak. Tizedik Augusztusnak, 31-dik Májusnak, 9-dik Thermidornak, mindeniknek voltak Ugrálói. Milton Olasz-Országban utazván látta Velentzében egy Teátromban, Ádámot és Évát az eset után a Halállal és a hét halálos Bünökkel tántzolni: ’s ezen látásból vett alkalmatosságot az Elveszett Paraditsomnak Írására. Szintúgy vehetett volna Ő alkalmatosságot éppen arra a tárgyra, a mi Báljainknak szemléléséből is – Ki hinné, hogy volt Párisban egy olyan Bál,

melyet, Áldozatok Báljának (bal des victimes) neveztek. A végre, hogy bé-botsáttassék valaki ebbe a bálba, meg kívántatott, hogy Bátját, Attyját, vagy Annját vesztette légyen el./.../”

1797. március 28. (25.) I. 382–383. oldal:

„A Frantzia Törvényhozó Gyűlésben esendő változás napja, első Prairial, mely a mi Kalendáriomunk szerént, 20-dik Május. Az a nap, fog a Törvényhozó Gyűlésnek egy része ki lépni, és új Tagokkal felváltatni, nem Jún. 20-dikánn, mint némely előbbeni Fr. Tudósítások írták volt. A változó és magános életre menendő Tagok számának előadásábann se egyeznek meg a Tudósítások. /.../ Milyen Személyeket kívánná a Quotidienne Írója, Törvényhozó Gyűlés tagjainak: /.../. Minekutánna el beszélte, hogy tsupánn a tántzra látszik most minden esze kedve lenni a Fr. Népek: így folytatja tovább beszédét:”Örömmel nézem – úgymond – hogy ez a tántzra való vonzódás igen kellemetes tehetséget szül a Fr. Népbenn, a Germinali választásokhoz, melyhez képest mutatok a Közértelemnek egy nagy tálentomú embert, a ki meg-érdemli, hogy Törvényhozó Gyűlés Tagjává választassék, a ki eránt talán nem volt eddig választó szándékkal a Publikum. Érttem Vestris Polgárt. Úgy gondolom, hogy mostani hajlandóságinkhoz képest, gyönyörűbb Képviselőnk nem lehet nekünk, mint ez a fő Tántzos, ki, végetlenül többet használ példája által mint Louvet Polgár, a ki igen gyakran tesz hamis lépéseket, s szüntelen téteti vélünk az eséseket. Óhajtanám általjában, hogy minden jó Tántzosaink Tagjaivá választatnának, a Nemzet képét viselő Gyűlésnek. Ezek Törvényhozó Kontratántzot kezdenek, a melynél örömmel fizetnénk a Muzsikusokat, s magunk is hozzá állanánk, s szemléltetnénk a Világgal egy kis Ballétot – 25 millió Emberek Ballétotskáját.”

1797. október 31. (35.) II. 575–576. oldal:

„Kismartonból Oct. 28-dik napján: Tegnap és tegnapelőtt valóban felséges készülékekkel fogadtatott itten újra is a Nádor Ispány, s Személyében, a várt Nagyobb Vendégek is meg tiszteltettek. Ő Királyi Hertzegsége Laxemburgból jött, /.../ A vadászat után Kis Martonba érkezett sok ágyuzások között. Tsak hamar azután igen gazdag készületü asztalokhoz ültek közel száz vendégek. Estvére a vár (kastély), az ellenébe szolgáló épülettel, és a kertel együtt oly gyönyörűségeen ki-volt világositva, zöld, veres, és arany-szint mutató métsékekkel, hogy ahoz szebbet sok idegen Országokban is ritkán látni. A Királynak, és Királynénak Képe, és a Kereszt-nevek ki voltak mesterséges tüzek által tsinálva. A Hertzeg Teátromában egy tréfás darabot jádzottak a Bétsből hozott Komédiások, és egy uj Pigmalion nevü Ballétot tántzolt ama híres Vigano, Feleségével, s a kis Leányával. Az után Maskarás-Bál volt a Kastély szálájában, s gazdag vatsora. /.../”

1798. július 27. (8.) II. 119. oldal:

„Béts. A múltt Kedden (Júl. 24 dikénn) egy kis új Ballét (Tántzos játék) adódott itten az Udvari teátromban, a hol jelen voltak akkor Ő Felségek is. Egynehány Gránátérosok, és Muskatérosok az itt fekvő Splényi (Gábor) Gyalog Regimentjéből, Pandúrokat (Szabadseregbélieket potázókat) játszanak az említett Ballétban. Négyen közzülök Oláh nótát

hegedülnek, a többiek pedig öszsze vissza járják az Oláh tántzot: mivel sok Erdélyi Oláhok vannak köztök. A Tantzok úgy meg-tettett újságára nézve, hogy tegnap ismét kívánta látni a Publikum. A Ballétnek végén egy derék Contra-tántzot járnak a rendes Tántzosok: ezek közt is jól meg járják egynehány Gránátérosok a Contra tántzot.”

1799. január 22. (6.) I. 90. oldal:

„London. A Londoni Teátrumokban mostanság jártzott Darabok közzül, különösen nevezetes egy Pantomim (Tántzos néma-játék); és egy más nemü, tulajdonképpen úgy nevezett Néző-játék. A Pantomimnak, mely az úgy nevezett Királyi Czirkusbenn adódik, ez a czimje: Alexándria, vagy Harlekin Egyiptombann. Misz Cabanals nevü híres Tántzos-Leány, egy Török Balétot tántzol, s Augustus első napján nyertt díst győzedelme Nelsonnak, zörges tsattogas és mesterséges tüzi-játék által ábrázolódik.”

1799. április 5. (27.) Toldalék a Magyar Hírmondónak Április 5-dik napján 1799-dik esztendőben költt árkusához, I. 441. oldal:

„Egy Utazónak Hamburg Várossáról 1798 ban tett Jegyzései: Régenten a Rómaiak tsak Panem et Circenses (Kenyeret és Teátrumokat) kívántak. Ezekben állott fő gyönyörűségek. A Hamburgiak is gyönyörködtek egy időbenn, Lessing, Schröder, s Iffland remek munkáiban: de ebben az esztendőben minekutánna Schröder ide hagyta a Teátrumot, és a maga kis falujába ment ki tsendességet keresni: igen le szállott itt a Teátrum állapottya. Tele van ugyan a Játék-néző hely, ha haszontalan is a darab, a mellyet jádzanak, s nagy a tapsolás: de éppen ezt, a Nép meg-romlott izének s erköltsinek kell tulajdonítani. /.../ De nagy eszközei még itt a romlottságnak: a Frantzia Teátrumbeli Actoroknak, s Actrixeknek, s Tántzos Férjfiaknak és Asszonyoknak, mind öltözködéseikbenn, mind mozgástételeikbenn való szemérmetlen magok viselete.”

1799. április 9. (28.) I. 457–458. oldal:

„Nagyváradról Mártz 25-dikénn; A Pesti és Kolosvári Magyar teátrumok maradványiból itt szerentsésenn fel-állott Nemzeti Jádzó-Társaság, mindent el követ, hogy városunkat, és a Vidékekről is bé-gyülekezni szokott Uraságokat, hasznos mulattságokkal gyönyörködtesse estvéként: melynek Tagjai, valamint betsületes magok viseléséért, szorgalmatosságokért, a Játékban való ügyes vóltokért, és mind a Magyar, mind a Német Játékdarabokban mindenkor meg-választásáért, úgy különösen azért ditséretet érdemlenek, hogy József napján, Palatinus Ő K. Fő Hertzegségének tiszteletére, ily titulus alatt: A Nagy-lelkü Hertzeg, egy újj, és négy fel-vonásból álló emlékezetes darabot jádzottak. A Szerzője ezen Darabnak még nem akarja magát meg-neveztetni. /.../

A negyedik fel-vonáskor egy szépen ki-világosított kert tűnt a Nézők szemébe, hol hat ékes Álló-képeknek (Státuáknak) lámpásaikbann, ezen hat meg-világosított szók olvastattak: É l j e n F ő - H e r t z e g J ó z s e f N á d o r – I s p á n y u n k.

/.../ Egy ideig a Templom előtt a Jádzó muzsika-szó alatt néma Játékot jádzottak, midőn pedig trombiták harsogása közt a templom meg-nyílt, mind az Óltárhoz szaladtak, térdeiket meg-hajtották, és a híres Mozárt Nótái szerént; majd magánosan, majd

kettősön, s majd egygyütt többen is énekelgettek. Ezek utánn Ernyiné Asszony és Láng Úr, ketten tántzolván, végre egy egy borostyán-koszorút tartva; a kép előtt le-térdepeltek, és a Játéknak sok Vivát kiáltások közt vége lett. A scénák ékesítésébenn nem kevés eszköz vólt Nemes Vármegyénk Seborvosa Hugl Úr.”

1799. november 5. (37.) II. 595. oldal:

„Gatsinából Oct. 17-dikénn. Tegnap előtt érkezett ide Királyi Fő-Hertzeg Nádorispányunk, husz napi szerentsés utazása utánn. Gatsina az Orosz Császár ősi Lakó-helye. A Palota, roppant nagy épület. Most Ő Felségével, 1200 emberei (Tisztjei s tselédjei) laknak benne. /.../ Itt minden nap, a Frantzia Komédia utánn, udvarlás (cercle) van a Fels. Császárnál. Jó Olasz Operák és Ballétek is tartatnak itten.”

1800. január 10. (3.) I. 33–35. oldal:

„Béts. A múlt kedden, Januárius 7-dikén estve, a Cs. Kir. palotánál lvó Teátrumban, Ő Felségekkel egygyütt meg-jelent Alexándra Pawlowna Nádorispányné Ő Császári Hertzegsége, kit is mihelyest meg-látott a nép, azonnal igen nagy tapsolás lett, melly örvendező tisztelettelét a Publikumnak, Nádorispánynénk, Férjével József Fő-Hertzeggel egygyütt, többszöri magok meg-hajtogatásokkal köszönték meg. A Publikum, néminémü el-ragadtásból meg nem szünt a tapsolástól és öröm-kiáltástól, míg Császár és Császárné Ő Felségek is magokat meg nem mutatták, a midőn új tapsolások s Éljen kiáltások hallattak. Sok kristály gyertyatartók (Lusterek) föggöttek az nap a Teátrumban, mellyek rakva vóltak sok száz égő viasz-gyertyákkal. Tsak billiétek elő-mutatására lehetett bémenni a Teátrumba. /.../ Szeredán, dél tájban ismét pompás meg-jelenés vólt az Udvarnál, de már akkor tsak a Magyar Dámák jelentenek meg, mindnyájan nemzeti köntösökben, és a Magyar Méltóságok /.../ Estve a Karinthiai kapunál lévő Udvari Teátrumban jelent meg, Ő Felségeknek, s a Toskánai Nagy-Hertzeg s Hertzegnének, és Nádorispányunknak társaságában. Ott is igen nagy tapsolással fogadtatott. A Teátrum ki vólt világosítva. CLEOPÁTRA nevü új Ballét adódott mulattatására. /.../”

1800. február 28. (17.) I. 282–287. oldal:

„Magyar-Ország. /.../ Az Ország házában Budán, Febr. 15 és 18-dik napján Nádor-Ispány, és Nádor-Ispányné Ő Fő-Hertzegségek tiszteletére, a Budai és Pesti Nemesség által adott gazdag és fényes éjjeli mulatságokról, csat rövideden emlíkezhettünk a mult potán. Minthogy már több rendbeli Tudósítások is érkeztek hozzánk ezen jelen tárgyú Nemzeti inneplésekről, kívántunk annak bővebb le-írása által, egész Nemzetünkkel részt vétetni a Budai örömben. /.../ Különös tiszteletet tettek kiváltképpen tizenhat pár tsinos maszkarák, kik közzül a Dámák, vad népek módjára, de nagy illendőséggel vóltak öltözködve, s kezekben egy egy ágat tartottak. A Férjfiak Lengyel köntösben vóltak; hanem minden negyed részt különböztettek egymástól, az övök, kutsmájok, és a kezekben tartott dárdáknak külömbkülömbféle szinei. /.../

Minekutánna meg-tették ezen méltóságos tekintü kerülést: egyenes lineákba állottak, a számokra készült tágas kerítésnek alsó részében, mindjárt pedig azután négyesivel

két külön sorokba osztottak, s további szándékjokhoz képest némely erányos forgásokat tettek a Waldmaedchen (Vad-leány) nevezetű tántzos néma játékbéli forgások hasonlatosságára; ezek után, elsöben is régi lengyel tántzot járták igen helyesen, és a tántz természetéhez illő tisztes módossággal; melynek végződésével, hirtelen, ánglus vagy úgy nevezett Kontratántzra kerekedtek, minden Dáma a Társa övét, s minden Gavallér, a lándsáját tartván, s mesterségesen forgatván kezekben. Végre mind a 16 pár, egy hosszas gömbölyességü nagy közt formáltak magokból, melyly köznek alsó részéből a Múzsák járultak a F. Pár felé, /.../.

Végbe menván a Múzsák tisztelettétele is, újra el-kezdődött a muzsika, és a 16 tántzos pár, egygyütt a Múzsákkal, még egy mesterséges fordulást tett, s azzal fejezte bé az egész tisztelettételt, Ő Föhertzegségeknek s az egészsz néző Gyülekezetnek telyes megelegetésére. Tsak hamar az után következett a magyar verbunkos tántz. Meg-jelentek t.i. a szálában 12 nyalka formaruhás Nemes Ifjak párosan, a Fő-Tisztól s két Strázsamestertől vezetettve, és egy Káplártól kísértetve. Különös muzsikájok volt, s tántzolva kerültek jobb felöl Ő Föhertzegségek eleibe, s ott rendbe szedvén magokat, ekkor is mindég tántzolva, körül vétetődtek az elébb lengyel és ánglus tántzot tántzolt 16 pár nemes Budaiak, kiknek díszes kerületében, a Nemzeti tántzon kívül, álmélkodásra méltó fordulásokat és kanyarodásokat tettek, hasonlóakat a katonai gyakorlás-béliekhez, s gyors forgásaik közben V és A betüket is formáltak. Végre két Ifjak, magános remekeket adtak a magyar tántzból; melyhez egészszzen hozzá volt alkalmaztatva a formaruha is. /.../”

1800. március 4. (18.) I. 295–296. oldal:

„Krakkóból Febr. 16-dikán: Ma érkezett ide, az orosz Birodalom felé marsban lévő Muszka Seregnek első Szakasza. /.../ Febr. 13-dikán, még eléb kezdődött volt az ebéd, úgymint, tizedfél órakor, a Tartomány Komendásánál, Gróf Kaunitznál, a hol Csász. Kir. Feldmarsalli Formaruhában jelent meg Szuvarov. Az előtt, t.i. Febr. 12-dikén estve, igen vígan múltatta magát, a Cs. Kir. Udvar Komisszariusánál Gróf Trautmannsdorfnál adatott Bálbán, melyben leg először maga az ősz Feldmarsall kezdte el a tántzolás, egy módos lengyel tántzot járván a Gazdaszszony Grófnéval. Annakutánna ugrós mazúrtántzot is járt olly nagy elevenséggel és gyorsasággal, hogy Ifjú legény módjára ütötte az ugrás közben öszsze a bokáit.”

1800. március 7. (19.) I. 317. oldal:

„Spanyol Országiak. /.../ Egyiptomba való bé-szállása Buonaparténak, vagy Alexándriának elfoglalása. Illy tázim alatt, egy Ballétet (tántzos néma játékot) készített Brunetti Paschal nevü Spanyol Tudós, a múlt eszt. ben, a midőn el is játszódott volt ezen Ballét, a Királyné neve napján a Barcellónai Teátromban. Most már frantziára is által vagyon fordítva az ezen Ballétbéli ábrázolásoknak le-írása. A Fordító neve, Cailhava.”

1800. május 9. (37.) I. 625. oldal:

„Pestről Máj. 5-dikén: /.../ Tegnap (Máj. 4-dikén) olly bált adott Gróf Károlyi Ő Nagy-

sága, a melly, minden tekintetben meg-érdemli a pompás nevezetet. Ma estvére leszsz a Muzarelli Balétja (tántzos néma-játékja) a Teátromban.”

1800. október 3. (28.) II. 435–436. oldal:

„Egy jul. 27 dikén költ Királyi parantsolatban, minden külső Országokban lévő Spanyol Követeknek tudokra adatik: /.../ Egy más Rendelésben ismét, minden idegeneknek, már akármi Nemzetből legyen is valaki, hogy a Spanyol Országi Teátromban, vagy akármi közönséges helyben, úgy mint játszó, muzsikálók, énekesek, vagy tántzosok, meg jelenhessenek, meg tiltattatik.”

1801. november 27. (43.) II. 718. oldal:

„Párisból Növ. 13-dikán. Az itt tartatott békesség inneoén ezen dólgek voltak leginkább közönségesen szembe tűnök. 1. A Seine (Sequana) vizén jelent meg egy kis hajóssereg, mellyen Európának minden Országiból számos lakosok szemléltettenek. Ezek a parton épült békesség templománál kiszálván, kézen fogva vezették abba egymást s barátságos tántzokkal múltatták magokat. A múlttság alatt egy 8 ágyús fregát hajó szüntelen tűzelt ágyúiból és apróbb fegyverekből. 2. /.../ 3. Egy álmélkodásra méltó nagyságu sátor Teátromban Néma néző játékot (pantomimiát) játszottak a kiválogatott leg jobb játszó, mellyben először a hadnak irtóztató volta a tsata piatzon, azután két városok ostromlása ábrázoltatott le minden nézőket megható elevenséggel. Végtere a békesség áldott hasznai terjesztettek elő.”

1802. március 5. (19.) I. 319. oldal:

„Londonból Febr. 13-dikán. A s t l e y, egy néma-játék (pantomim) szerzője, a többek között Generál A b e r c o m b i e halálát adván elő, 150 katonákat, kik az Égyiptomi expeditzióban is jelen voltak, ingyen botsátott bé a játék-néző helybe. Holnap, mintegy 100-an fordítódnak ezen vitéz katonák közzül, az Anglus ármáda Égyiptomban vett ditsőséges gyözedelmének elő-adására.”

1803-ban nincs táncvonalatkozású cikk

Fuchs Livia

Töredékek Milloss Aurél hagyatékából*

A velencei Giorgio Cini Alapítvány Könyvtárának színházi részlegében számos jelentős olasz művész hagyatékát, színházi és zenei vonatkozású gyűjteményét őrzik. (A gyűjtemény vezetőjének, Maria Ida Biggi professzor asszonynak és munkatársainak ezúton is köszönetet mondok a kutatásomhoz nyújtott segítségért.) Itt található az élete nagyobb részét Olaszországban töltő, és az olasz balett 20. századi újjáéledésében döntő szerepet játszó Milloss Aurél hagyatéka is, a Mester gazdag és hatalmas könyvtára mellett mindazok az írásos és képi dokumentumok, amelyek előadói és alkotói pályáját megőrzik a jelen, illetve utókornak. E gyűjteményben mindössze két dossziében lelhetők fel a magyar vonatkozású iratok, hiszen Milloss Aurél művészi pályája zömében Magyarországon kívül zajlott, bár itthoni munkatársaival és barátaival hosszú élete során mindvégig igyekezett kapcsolatban maradni. A 2. számú dosszié Milloss magyarországi fellépéseiről és betanításairól, színházi munkáiról tartalmaz aprónyomtatványokat (szórólapokat, műsorfüzeteket, sajtó-kivágatokat), rajtuk mindenütt Milloss akkurátus autográf fel- és megjegyzései, hiszen mindig is pontosan igyekezett dokumentálni a saját munkásságát, és arra is gondot fordítani, hogy a már publikált anyagok esetleges legapróbb hibáit is kijavítsa. Az 1. számú dosszié („I miei rapporti di collaborazione con L'opera di Budapest”) rejti kiterjedt magyar nyelvű levelezésének fennmaradt részét. Az alábbiakban ezeket adom közre, mert töredékességük ellenére is rávilágítanak azokra a körülményekre, amelyek között és miatt Millossnak sem a negyvenes, sem az ötvenes években, sem később nem sikerült elérnie, amire mindig vágyott, hogy leszerződtesse őt a Magyar Királyi, majd Állami Operaház, és műveit ne „csak” Stockholmtól Rio de Janeiróig, Firenzétől Kölnig, Párizstól Bécsig játsszák, hanem szeretett Budapestjén is.

Milloss Aurél levelei a velencei Cini Alapítvány gyűjteményében

1./ Radnai Miklós levele Milloss Aurélnak (gépelt)

Nagyságos Milloss Aurél Úrnak – Augsburg
Budapest, 1934. július 2.

Igen tisztelt Művész úr!

Balettmesteri állásunk¹ időközben történt megüresedésével örülnék, ha tájékoztatna, miképpen rendelkezik a jövő évadban idejével. Szívesen kérném fel Bartók „Fából faragott

* Készült az NKFIH K115676 számú kutatás keretében.

¹ Jan Cieplinskinek ekkor járt le a három éves szerződése, így a balettmesteri vezető balettmester/koreográfus nélkül maradt.

királyfi” című művének betanítására is, ehhez azonban már szept. 1.-én hozzá kellene fognia, hogy szept. 27.-re elkészülhessen². Először azonban mindenesetre ismernem kellene összes lehetőségeit, hogy ezeket a mienkkel összeegyeztetve a továbbiakban közelebbről megállapodhassunk.

Vagyok legőszintébb igaz tisztelője:
Radnai Miklós igazgató³

2./ Oláh Gusztáv levele Milloss Aurélnak (autográf)

1941. április 1.

Kedves Mester!

Ne vegye rossz néven, hogy ilyen sokáig nem hallattam magamról semmit, de nem akartam addig válaszolni, amíg valami érdemlegeset nem tudok írni. Most, hogy megjöttem a Gallyáról, és félig-meddig munkába is álltam, beszéltem Márkus⁴ direktorral. Ő azt mondta nekem, hogy írt Magának, de amint szavaiból kivettem, nem egy határozott propozícióval. Ez érthető is, azt hiszem, a politikai viszonyok változatossága miatt. Én azonban, bár nem hivatalosan írom, sejtem, hogy ő mire gondol elsősorban Magával kapcsolatban és ezt azért tudatom, hogy ha kedve volna hozzá, addig is gondolkozzon rajta. A „József legenda”-ról volna ugyanis szó. Ez nálunk Cieplinsky idejében ment is egy sikerületlen és lélektelen koreográfiával és egy végzetesen rossz szereposztással. Ennek dacára is a közönségünk nagyon reklamálja ezt a művet és szeretnénk emiatt megfelelően felújítani a jövő szezomban. Írja meg nekem, hogy volna-e kedve hozzá, én itt mindenben a legnagyobb mértékben a segítségére lennék!

Válaszát várva sokszor üdvözlí őszinte barátsággal
Oláh Gusztáv⁵

² Az egyfelvonásos végül 1935. januárjában került színre az Operaházban, az akkor már a Teatro Colonhoz szerződött Jan Cieplinski betanításában, aki vendégként tért vissza a budapesti társulathoz.

³ Radnai Miklós 1935 őszén bekövetkezett haláláig volt a Magyar Királyi Operaház igazgatója.

⁴ Márkus László Radnait követte az Operaház igazgatói székében.

⁵ Oláh Gusztáv díszlet- és jelmeztervező, aki 1933-tól Milloss első operaházi bemutatkozásától kezdve minden produkciójában részt vett

3./ Milloss Aurél levele Márkus Lászlónak (gépelt)

Róma, 1942. január 8.
Hotel Rex, Via Torino 149.

Mélyen tisztelt Igazgató Uram!

Sürgönyválaszát megkaptam. A legőszintebben köszönöm szíves érdeklődését, amennyiben két ily szép feladat művészi megoldását kész reám bízni! Nagyon örülök, hogy ezzel újra alkalmam adódik otthon, s még hozzá az Ön nagynívójú műintézetében szerepelni. Éppen ezért követek el mindent, ami szükséges és tehető, hogy a terv megvalósulása ne ütközzék nehézségekbe.

Mindenekelőtt szívesen ejtem el a májusi római Rossini-hetekre szánt Rossini-zene nékre készülő új balettem ezúttal előadását, valamint minden más Rómán kívüli – közöttük az ideai „Maggio Musicale Fiorentino”-n való – vendégszereplést a budapesti meghívásnak teendő elégtétel érdekében.

Továbbá anyagi szempontból is hozzá igyekszem járulni a megegyezés megkönnyítéséhez, amennyiben nem kötöm magam római, egyáltalán külföldi honoráriumaim mértékéhez. De nehezemre esik pontosan megjelölni azt az összeget, amit meg szeretnék kapni. Így Igazgató Uramra bízom ennek eldöntését. Legfeljebb mihez tartás végett közlöm, hogy pl. Rómában két ilyen koreográfiáért kb. 25.000 – 30.000 lírát és útiköltséget veszek kézhez. Tudom, hogy a hazai viszonyok nem egyeznek meg a külföldiekkel. Tehát jóval alacsonyabbak az igényeim otthonommal szemben e kivételes esetben, hisz személyi érdeklődésem mellett erkölcsi kötelességemnek is tartom a tágítást. – Csak azt kérem, hogy Igazgató Uram az összeget a hathetes teljes munkáért ne 3.000.- (háromezer) pengőn alulira (plusz útiköltség) állapítsa meg. – Röviden: Igazgató Uram propozícióját kérem!

Ami pedig szereplésem művészi részét érinti, úgy még a következőkre kérem Igazgató Uramat:

1./ Mindkét mű teljesen új díszletezését és jelmezekkel való ellátását. Igazgató Uram már kétségtelenül el is döntötte, hisz a „Sacre” még nem volt műsoron Budapesten, és a „József legendája” minden szempontból új megoldást követel.⁶ Ki lenne a két mű festője? Felépült már Oláh Gusztáv? Legalább a „József”-et lenne jó, ha ő állítaná ki, ha ezt Igazgató Uram is úgy véli, és Oláh egészségi állapota is megengedi. Mindenesetre kérem szíves tájékoztatását, mert már most szeretnék a tervezőkkel összekötetésbe lépni a sikeres színpadmegoldás érdekében. A „Sacre” egyetlen díszlete és jelmezei nem okoznak nagyobb problémát. De a „József” erős megfontolásra szorul; főként azt kellene mielőbb eldönteni, hogy a szokásos Paolo Veronese-i milióhoz ragaszkodjunk-e (ami már meglehetősen idejét múltotta), vagy szabadabb teret adunk-e a fantáziának?

2./ Kérem tekintetbe venni, hogy munkám nem szűkül a koreográfia „megtervezésére”, hanem nevemet rendszerint és mindenütt, mint az illető koreográfiai „szerzőjének” nevét tüntetik a műsorra. (Coreografia composta da..., vagy Choreographie von...,

⁶ Milloss a Tavaszünnepet 1941-ben mutatta be Rómában, a József legendáját sosem vitte színre.

stb.) – A budapesti Operaházban több ízben volt már hasonló megoldás: gyakran láttam Cieplinsky nevét úgy feltüntetve, mint „Koreográfiáját szerzette J. C.” – Arra kérem tehát Igazgató Uramat, hogy a „Sacre” esetében nevemet a műsoron, mint a koreográfia szerzőjét nevezze. (Koreográfiám eredetiségéért természetesen felelek.) – A „József” műsorán pedig, mert a „József legendája” tulajdonképpen nem is balett, hanem „táncos cselekmény”, a legalkalmasabb valami olyan kifejezést alkalmazni, mely a „koreográfiai rendezést” foglalná magába.

3./ A „József” első két, de legalább bemutató előadásán a főszerepet én szeretném eltáncolni. A többire Sallay Zoltánt tartanám a legalkalmasabbnak. Kérem, döntse el Igazgató Uram, hogy ki táncolja utánam ezt a szerepet. – A „Sacre”-ban nincs szerep számomra, de szükség van benne a szólótáncosok csoportjára (A fiatalok harci tánca, Az ősök jelenése). – A „József”-ben a Putifárné szerepét kár lenne egy énekesnőre bízni; egy táncosnő (pl. Vera Ilona) sokkal stílusosabban oldaná meg ezt a szerepet, amint ma már mindenütt táncosnő szokta alakítani a Putifárnét. – Nagyobb probléma ellenben a „Sacre” főszerepe. A „halálba-táncolás” a játék főpontja; ezt véleményem szerint drámailag és zeneileg az egyébként más szerepekre kitűnő Ottrubay Melinda és Bordy Bella nem tudnák megfelelően alakítani. – Szalay Karola vendégszerepeltetéséről nem lehet szó? – Talán még a legjobb lenne ezt a szerepet is Vera Ilonára bízni. (Itt Rómában Attilia Radice alakítja ezt a szerepet páratlanul nagy és óriási sikereket könyvelő művészettel, de Attilia Radice vendégszerepeltetését nem tudom, tervbe veheti-e Igazgató Uram?)

4./ Végül még arra kérnék engedélyt, hogy a „József”-ben való fellépésem után Budapesten valamely koncertrendezés útján esetleg önálló táncestet vagy matinét adhasak. (Vagy szó lehetne arról, hogy ez az Operaházban történjék meg?)

Ha Igazgató Uram e kéréseimnek (1. mindkét mű új színpadi kiállítása, 2. nevemnek koreográfiai szerzőkénti megjelölése a műsoron, 3. személyes fellépésem a „József legendájának” címszerepében és 4. engedély egy önálló vagy esetleg római partnerekkel együttes budapesti táncműsor előadására legalább öt nappal a „József”-ben való fellépésem után) eleget hajlandó tenni, és anyagilag is fent mondtak szerint intézi hazai vendégszereplésem tervének megvalósítását, úgy én a legnagyobb örömmel és a sikerbeni legnagyobb meggyőződéssel vállalom a munkát.

Nagyon hálás lennék Igazgató Uramnak, ha döntéseit sürgönyválaszban méltóztatna velem közölni, hogy a hazai vendégjáték érdekében még időben és hamar rendezhessem más függő munkaügyeimet. Én természetesen szintén új sürgönyben sietnék rekonfirmálni sürgönyszerződését!

Ismételten mondva mindenért köszönetet, maradok mélyen tisztelt Igazgató Uramnak szívélyesen üdvözlő legőszintébb híve.

4./ Oláh Gusztáv levele Milloss Aurélnak (gépelt)

Budapest, 1942. április 3.

Kedves Milloss Mester!

Remélem, még idejében kapja meg a levelemet. A „Sacre”-t sajnos azért kellett levonnunk a műsorról, mert a miniszterelnök⁷ minden olyan bemutatót betiltott, amely orosz szerzőtől származik, legyen az a legártalmatlanabb cári ember pl. Csajkovszkij. Itt hiába volna minden vita. Nálunk rendszerint pápábbak a pápánál. A „Pique Dame” díszletterveivel és rendezőpéldányával készen voltam már a próbákra, amikor lefűjták a bemutatót. Ugyanez áll természetesen Prokofjevénél is. Azért gondoltam a „Prometheus”-ra, mert ezzel, tudom, hogy nagy sikere volt mindenütt⁸ és nálunk is nagyon szimpatikus volna egy Beethoven mű. Még egy körülmény, egy nagyon fontos és el nem hanyagolható körülmény szól emellett, de erről csak szóval tudnék beszélni.

Addig is sok üdvözlöt küld és várja a közeli viszontlátást

Őszinte híve
Oláh Guszti

5./ Oláh Gusztáv levele Milloss Aurélnak (autográf)

Bpest, 943. II. 13.

Kedves Aurél

Elnézésemet kérem, hogy leveledre, melyet nagyon köszönök, csak most válaszolok. Nem akartam addig írni, amíg nem beszéltem direktorunkkal. Ő pedig csak tegnap gyógyult fel több hetes betegségéből. Természetesen igen nagy örömmel várunk a jövő szezonban, mentül több időre.

Talán úgy volna a legjobb, ha az évad elején jönnél 3 hónapra (szept., okt. nov.) és a szezon végén még 1 - 1 1/2 hónapra. Lehetséges volna ez így? Az anyagiak, azt látom, nem okoznának nehézséget, ha az idejű költségvetés megmarad. Minden esetre írd meg sűrűn a direktornak, jobb, ha azt hiszi, hogy te csak egészen privát úton kérdeztél meg engem. Ami a műsört illeti, orosz művek ma még kevésbé aktuálisak, mint eddig. De találunk majd eleget a te általad proponált egyéb művekből is. A Petrassi, Dallapiccola és Casella művekből nem küldhetnél a kiadóikkal egy-egy zongorakivonatot megtekintésre? Egy általunk proponált magyar ősbemutatót azonban kellene csinálnod Aurél! Mindezt megbeszélhetjük jobban májusban, ha jössz. Remélem, addig nem kezdődik el

⁷ Kállay Miklós

⁸ A balett bemutatója 1933-ban volt Augsburgban.

a bombázás, mert akkor biztos szétszalad az egész város, és legkisebb gondjuk is nagyobb lesz, mint Operába járni. Mi a „Térszili Katicát” várjuk tőled a szezon végére. Mennyi próbaidőre van szükséged hozzá? A zeneanyagot majd V. Sándorral⁹ megbeszelem. Nagyon várom már a jövedeledet. Kérlek, küldj egy rövid, pár szavas táviratot, ha megkaptad ezt a levelet. Failonival küldöm, és hátha elveszti valahol. Ha nem kapok értesítést egy héten, tíz napon belül, újra írok.

Sokszor üdvözöl és ölel őszinte barátod és nagy tisztelő
Guszti

6./ Oláh Gusztáv levele Milloss Aurélnak (autográf)

Bpest, 1943. III. 20.

Kedves Aurél!

Nagyon várom a választ! A balettünk itt most meglehetősen válságos helyzetbe került. Amióta elmentél, nincs koreográfus! Cieplinsky nem tudott eljönni Lengyelországból. Nádas mint koreográfus nem kielégítő, ezt tudtuk és tudjuk. Harangozó továbbra is duzzog. A direktor ingadozik és beteg, tehát minden a legnagyobb összevisszaságban leledzik. Csak a te gyors megjelenésed jelentené a rendet és a haladást. Nagyon kérek, írd meg sűrűn, mik a terveid velünk kapcsolatban. Mikor tudsz idejönni most a tavasszal? A Maggio elmarad? Itt olyasmit hall az ember.

Ha tényleg az a terved, hogy jövőre több időre maradjnál itt, úgy kérek, írd azt meg sűrűn Márkusnak, tudod, milyen hiú ember. Jobb, ha én „tőle” tudom meg az egészet.

Remélem, jól vagy. Azt talán mondanom sem kell, hogy rengeteget gondolok reád és az együtt végzett munkáinkra. Az „Álomjátéknak” nagy a sikere, állandóan adjuk. „Prometheus”-t le kellett egyelőre venni a műsorról, mert Vera még mindig gyengélkedik. Nem hiszem, hogy idén fellép. Valami komoly baja lehet.

Ottrubay holnap csinálja először a „Háromszögletű kalapot”. Várakozáson felül jó volt a próbán. (Harangozó nagy bosszúságára.)

Tehát várva a sürgős választ sokszor üdvözöl és ölel

Őszinte barátod
Guszti

⁹ Veress Sándor, zeneszerző, népzenekutató, Milloss az ő muzsikájára komponálta 1938-ban A csodafurulya, 1949-ben pedig a Térszili Katicza című baletteket.

Bpest. 1943. III. 20.

Kedves Annel!

44

Ugyon várom a válaszodat! A balletmű-
 itt most meglehetősen válságos helyzetbe ke-
 rült. Annióta elmentél, minic koreográfus!
 Cieplinski nem tudott eljönni Lengyelországból.
 Wadasi, mint koreográfus nem kielégítő, ezt
 tudtuk is tudjuk. Harangzó továbbra is dur-
 zos. A direktor ingadozik és Gety, tehát
 minden a legnagyobb ömevimságban leledzik.
 Csak a te gyors megjelenésed jelentené a ren-
 det és a keladást. Ugyon kérek, id meg sü-
 gösen, mi a tevedés velünk kapcsolatban.
 Mikor tudsz idejönni most a tavamál? A Magyar
 elmarad? Itt olyanok hall az ember.

Ha lényeg az a tevedés, hogy jövőre jobb idő.
 te maradjál itt, így kélek, id azt meg sügösen
 márkusmat. Tudod, milyen kín a custer. Jobb, ha
 én "töle" tudom meg az egészét.

Remélem, jól vagy. Azt talán mondanom
 sem kell, hogy rengeteget gondolat read is
 az együtt végzett munkáimra. Az "Alonjái-
 ténari" nagy a sikere, állandóan adjuk. Pro-
 metheus-t le kellett egyelőre venni a műsoról,
 mert Vera még mindig gyengekedik. Ugyon hi-
 zem, hogy idén fellep. Valami komoly baja lehet.

Choubay holnap csinalja először a "Háian
 nőjéti kalapot". Vánakorán felül jó volt a
 próbán (Harangzó nagy komissziója).

Teliat várom a sügös válaszodat soórnor
 üdvözlöl és öled

Drúte barátod

Junti

7./ Márkus László levele Milloss Aurélnak (gépelt)

Nagyságos Milloss Aurél Úrnak – Róma
Budapest, 1943. március 29.

Igen Tisztelt Balettigazgató Úr!

Amint már távirat útján értesítettem, újabb vendégszerepléséről egyelőre legnagyobb sajnálatomra le kell mondanom. Az adott helyzetből eredő, nap-nap után felmerülő bonyodalmak, súlyosbítva katonai behívásokkal ugyanis egyre inkább megnehezítik műsorunk összeállítását, terveink is egyre-másra módosulnak, sőt, alig áthidalhatóan megghiúsulnak. Így még időtartamot sem tudnék közreműködése számára kijelölni, mert amint tapasztalhatom, mindinkább bizonytalanná válik, vajon egyáltalán be tudunk-e valamely kitűzött időpontot tartani.

Engedje meg tehát, hogy a viszontlátást kedvezőbb körülmények beálltára halaszsam. Szívélyes üdvözlettel.

Legőszintébb igaz tisztelője
Márkus László

8./ Oláh Gusztáv levele Milloss Aurélnak (autográf)

Budapest, 1943. III. 25.

Kedves Aurél,

Hétfőn küldtem egy levelet neked. Remélem, ez megelőzi. Sajnos, rossz hírt kell közölnöm veled. Ellenségeid, úgy látszik, igen hatékonyan jártak közben miniszterünknel¹⁰, mert ő tegnap leüzentetett Márkushoz, hogy egyelőre halassa el a te vendégszereplésedet bizonytalan időre. A hír megdöbbenítő! Momentán nem lehet tenni semmit. A miniszter döntése megfellebbezhetetlen. Gyuszi barátunk¹¹ győzött egyelőre. (Hallottál talán Juhász Istvánról, a „Gamma” igazgatójáról? Óriási befolyása van, állítólag miniszter lesz hamarosan. Ő Harangozónak legbensőbb barátja!) Én azonban nem adom fel a harcot a művészetért, ha kell, bármilyen áldozatot meghozok érte. Ezt ígérem!

Most legjobb volna, ha te valami módon azt közölnéd az Operával, hogy elfoglaltságod vagy egészségi állapotod miatt amúgy sem tudtál volna idejönni. Jobb ez a látszat, mint az ellenség teljes diadala.

Hogy mennyire sajnálom az egészet, fölösleges megírnom. El tudod képzelni. De röviden, pár hónapon belül talán nagy újságot fogsz hallani.

Sokszor üdvözöl
Baráti kézsorítással
Gusztai

¹⁰ Szinyei Merse Jenő

¹¹ Harangozó Gyula

9./ Milloss Aurél levele Márkus Lászlóhoz (gépelt)

Mélyen tisztelt Igazgató Uram!

Néhány nappal ezelőtt vett sürgönyét, melyben arról értesít, hogy nem valósíthatja meg azt az e szezon végére tervezett budapesti vendégszereplésemet, melyre az elmúlt ősszel volt szíves engem meghívni, sajnos csak ma nyugtázhatom. Ugyanis közben megbetegedésem miatt orvosaim még csak egy levél megírását sem engedélyezték. Szeptember óta Milánóban, Rómában, Bolognában és Budapesten összesen 16 nagyobb táncművem előadását készítettem elő (közöttük 9 teljesen új kompozíció!); e rengeteg munka oly túlzott erőfeszítést igényelt, hogy általa régebbi szívbillentyű zavarom újabb komplikációkat szenvedett, s egészségi állapotom annyira problematikusává vált, hogy egyelőre fellépéseimről is le kellett mondjak, és a legszigorúbb csendben kell kezeltessem betegségem.

Ma éppen csak ennyit írhatok: ha Igazgató Uramtól nem is érkezett volna olyan sürgöny, melyben konkrét meghívását váratlanul visszavonja, én sajnos – az említett egészségi okokból – magam mondtam volna le e szezon végére tervezett hazai (valamint minden más) vendégfellépésem. – Szigorú gyógykezelésem valószínűleg igen hosszú ideig fog tartani. Így lelkiismeretem nem engedélyez semminemű munkatervet a következő őszre sem. Igazgató Uram nemcsak e szezon végére, hanem a jövő szezon elejére is meghívott; néhány nappal ezelőtt küldött sürgönyében pedig csak az e szezon vendégszereplést mondja le. Ezért arra bátorodom következtetni, hogy az ősz folyamán igényt tart operaházi közreműködésemre. Tehát a fentiek miatt kötelesnek érzem magam idejében, pontosabban már ezúttal jelenteni, hogy jövőre sem vállalhatok munkát.

Nagyon sajnálom, hogy a sors újra hosszabb időre tart távol attól, hogy művészi alkotómunkám a külföld mellett otthon is kifejtthessem. De bízom abban, hogy Igazgató Uram megértést tanúsít a szomorú tények iránt is, és elfogadja tőlem azt az ígéretet, miszerint mihelyt egészségi állapotom javul, és a római Kir. Operaházzal kötött újabb szerződésem lejár, boldogan fogok majd eleget tenni minden esetleges újabb hazai meghívásnak.

Maradok Igazgató Uram legőszintébb híve

Róma, 1943. április 2.
Teatro Reale dell' Opera

10./ Oláh Gusztáv levele Milloss Aurélhoz (autográf)

Budapest, 1947. IV. 20.

Kedves Aurél,

Megszámlálhatatlanszor készültem írni Neked, érdeklődni hogyléted felől, kérdezősködni, hogy mit csinálsz, hogy élsz. De tudod, milyen az ember! Ostrom után senki nem

tudta határozottan, hogy hol vagy. Az első jó hírt, azt hiszem, Veres Sándortól kaptam. Szalay Karola pedig az ősszel megjött váratlanul, és mondta, hogy jól vagy, de állítólag ott hagytad az operát, a címedet azonban persze nem tudta. Újabban megint azt hallottam, hogy a Scalához szerződtél, de mivel nem válaszoltál direktorunk táviratára, kételkedni kezdtem. Most azonban végre, ha közvetve is, a fülemhez jutott, hogy talán volna kedved nálunk a „Térszili Katicát” és esetleg valami más balettet bemutatni. Hát ennél nagyobb örömet nem is szerezhetnél se nekem, se az operaháznak, se a magyar kultúrának. Nem is képzeled, mennyire vágyik utánad mindenki a balettben. A társulatunk ugyan kis részben kicserélődött, de azért elég jó. Te minden esetre tudnál belőlük csinálni valamit. Tárt karokkal várunk! A régi időknek vége. A város romokban hever ugyan, de az operánk áll, és tudunk produkálni benne. Ha majd eljössz, élőszóval mondom el, hogy mi mindenben mentünk keresztül azóta, amióta elmentél, de elsősorban téled szeretném hallani, hogy Te hogyan vészelted át ezeket az időket. Régen nem dolgoztunk együtt, és alig várom, hogy újra inspirálj nagy fantáziáddal és kultúráddal. Kérlek, írd meg előbb és tudasd velem, hogy mikor jöhetnél a jövő szezonban, és hogy mihez volna kedved a „T. Katicán” kívül. – Ottrubay Melinda férjhez ment, és megvált a színháztól, és ami nagyobb baj, Tatár és Patócs egy kalandos és egyelőre eredménytelen amerikai úton vergődnek, de talán jövőre visszajönnek. Rajtuk kívül majdnem mindenki megvan + Szalay Karola (!). Van azonban egy pár fiatal reménység is, u.m. Csinády Dóra, Lakatos Gabi és a fenomenális kis Rab Pista.

Gyere és nézd meg őket!

Válaszodat nagyon várom. Ne gondolkozzál sokáig!

Sokszor ölel a régi barátsággal és a művészeted iránti változatlan rajongással
Oláh Gusztó

11./ Tóth Aladár levele Milloss Aurélhoz (gépelt)

Milloss Aurél úrnak, Milánó
Budapest, 1947. április 28.

Kedves Barátom!

Már jó ideje annak, hogy – egy a balettünkkel kapcsolatos hosszú megbeszélés után táviratban fordultam hozzád, és felkértelek Operaházunknál való vendégszereplésre. Mint-hogy akkor választ nem kaptam, úgy véltem, hogy milánói elfoglaltságod miatt nem áll módodban meghívásunknak eleget tenni. – Most ismét ez ügyben fordulok Hozzád és hogy világos képet kaphass, pár szóban vázolólok a helyzetet. – Most hogy az évad a vége felé jár és már módunkban áll az Operaház teljesítményeiről mérleget csinálni, minden elfoglaltságtól mentesen meg kell állapítanom, hogy az Opera valamennyi tagjának megfeszített munkája meghozta eredményét, és operaelőadásaink határozottan javultak.

Ugyanezt sajnos, a balettről nem mondhatom el. – Tatár és Patócs Kató jelenleg külföldön vendégszerepelnek, és csak szabadságuk letelte után térnek vissza. A szólisták között ugyan van egy-két határozottan figyelemreméltó tehetség, akiket még Magad is ismertél és úgyszólván a Te kezded alatt nevelődtek, a kar azonban igen gyengén van összeválogatva, és egy erős kezű, hozzáértő és geniális balettmester vezetésére vár. – Már amikor az évad elején az Opera vezetésem alá került, azonnal tervbe vettem, hogy a magunk számára nyerlek meg, bár értesültem róla, milyen súlyos méltánytalanságok értek ittléted alatt. Remélem, meg vagy győződve arról, hogy a legmesszebbmenően elítélem mindazt, ami Veled itt történt!

Nagy és szép feladat várna Rád nálunk, a magyar balett-kultúra újjáépítése – és ha van valaki, aki erre képes, úgy az meggyőződésem szerint egyedül Te vagy. Nem tudom, milyen szerződési feltételek kötnek Milánóhoz, de ha egy mód van rá, szeretném, ha az egész jövő évadot itt töltenéd. Természetesen teljesen szabad kezded volna a balettet érintő minden kérdésben. Ha akadályoztatva lennél abban, hogy végleg a budapesti Operához kösd le Magad, úgy arra kérlek, hogy találj módot arra, hogy a szezon elején a balett irányítását kézbe vedd. Igen fontos volna nekem, hogy az egész évi programot Veled megbeszélhessem, és hogy az évad folyamán – ha megszakításokkal is – de balettünk állandóan érezze irányító befolyásodat. Ez annál is fontosabb volna, mivel, mint tudod, jövőre ünnepli az ország a szabadságharc 100 éves évfordulóját, és ez az operának külföldi, londoni és párizsi vendégszereplését is jelenti egyben. Szeretném, ha mire erre sor kerül, a balett-termés legjava, elsősorban Bartók 2 műve már a legmértőbb beállításban szerepelhetne.

Amennyiben balettünk vezetését és irányítását elvállalnád, arra kérlek, közöld velem anyagi feltételeid is. Bár nagyon szegény ország vagyunk, azonban ha arról van szó, hogy egy ilyen művészt köthessünk le magunkhoz, természetesen hajlandók vagyunk minden tőlünk tehető áldozatot meghozni.

Várom szíves válaszodat, és remélem, hogy rövidesen Budapesten üdvözölhetünk. Sok szívélyes üdvözléssel, híved:

Tóth Aladár¹²

¹² 1946 őszétől az Operaház igazgatója

12./ Tóth Aladár levele Milloss Aurélnak (gépelt)

Milloss Aurél úrnak, Milánó
Budapest, 1947. június 14.

Kedves Barátom!

Végtelenül megörültem hosszú és kimerítő levelednek, és természetesen főleg annak, hogy oly szívesen és megértően fogadtad kérésemet. A legnagyobb örömmel nézel itteni munkád elé, és megint csak azt mondhatom, hogy a Te kezében végre biztosítva látom balett-kultúránk jövőjét.

A leveledben foglalt javaslatokkal mindenben egyetértek, nem lesz semmi akadálya annak, hogy az általad proponált olasz és magyar művek ősbemutatója itt történjék, csak a sorrend az, amelynél szem előtt kell tartanunk az előző levemben már említett 48-as centenáriumi év kívánalmait, és az esetleges külföldi turnékat. Mielőtt a részletekre térnék rá, a legfontosabbat említtem meg, és ez itteni munkád megkezdésének időpontja. Én a magam részéről, és ez Oláh Guszti véleménye is, a lehető legfontosabbnak látnám, hogy működésedet itt már néhány héttel a szezon-nyitás előtt megkezdjed, úgyhogy hálás lennék, ha módot találnál arra, hogy szeptember elseje körül már Budapesten légy. Nem kell Neked magyarázni indokaimat, hiszen tudod, milyen lényeges, hogy a balett már az indulásnál elképzelésed szerint és a Te vezetésed alatt dolgozzék, másrészt pedig Cieplinsky helyzetének tisztázásához¹³ is tudnom kell, hogy a jövő évad legelején már számíthatok-e rád.

Ami mármost az általad színre hozandó műveket illeti, igen fontosnak tartanám, ha első munkád nálunk a két Bartók és a Dallapiccola új beállítása volna¹⁴, hogy az előbbieket a centenáriumi ünnepségekre már készen legyenek. – Ha ez valamilyen okból nem menne, úgy az egyik Bartók, a Dallapiccola és a Tóth Katica beállításával kellene kezdeni. Ebben az esetben a Bartók-balettek közül én előbb a Fából faragott átkoreografálására gondolok, minthogy ennek beállításával egyáltalán nem vagyok megelégedve, a Csodálatos mandarin pedig – bár annak előadása sem kifogástalan – mégis mehet egy ideig a szezon elején, így ahogy jelenleg van.

A Casella-baletted¹⁵ visszajövedel után mutatnánk be, és nagyon jó lenne, ha a Prometheust is újra beállítanád. Ezekon felül igen sok és szép tervünk van a jövőre, de a távolabbiak megbeszélését akkorra hagyom, amikor már itthon üdvözölhetünk.

Nagyon várom válaszodat arra vonatkozóan vajon szeptember elsejétől megkezdheted-e itteni munkádat, és arra is, hogy egyetértés-e a Te koreográfiai verziódban felújítandó, illetőleg bemutatásra kerülő balettek sorrendjével. Annál is inkább kérem sürgős válaszodat, mert mint említettem, Cieplinsky ügye szorosan összefügg velem. Most már

¹³ Jan Cieplinski 1943 őszétől ismét a társulat tagja, koreográfusa volt

¹⁴ Milloss a Marsyas című balettjét alkotta meg Luigi Dallapiccola muzsikájára. Ennek bemutatója végül 1948-ban volt, Velencében.

¹⁵ Milloss több balettet is tervezett Alfredo Casella muzsikáira, ezek közül a La Rosa del Sogno (Az álomróza) bemutatója 1943-ban volt Rómában

csak arra kérlek még, hogy válaszodban anyagi igényeidet is légy szíves körvonalazni, ha válaszleveled elég gyorsan megjön, a most folyó költségvetési tárgyalások során már a Te dotációd kérdését is felvethetem. Ne haragudj, ha evvel kapcsolatban még egyszer felhívom figyelmedet szomorú anyagi helyzetünkre, bár mint ahogy már a múltkor írtam, igyekezni fogunk elsőrendű fontosságú kultúrunkat a legmesszebbmenően honorálni.

E soraimat repülőpostával küldöm, hogy döntésed mielőbb kezünk között lehessen, és addig is küldöm legszívélyesebb üdvözleteimet.

Híved:

Tóth Aladár

13./ Milloss Aurél levélvázlata Tóth Aladárnak (autográf, sok javítással)

Mélyen tisztelt Ig. Uram!

Hálásan köszönöm, hogy egyetértés múlt levemben kifejtett javaslataimmal. Igazán örülök ennek.

Ma már megírhatom azt is, hogy október elsejétől kezdve november végéig dolgozhatok otthon. Előbb sajnos nem szabadulhattam. De az ősz folyamán aztán megbeszélhetjük az esetleges későbbi vendégszerepléseim terminusait is. Tehát úgy intézem ügyeimet, hogy később újra hazalátogathassak.

Október-novemberi munkám egy egész estét betöltő balett-műsor lenne. Örömmel vállalom a program ily módú összeállítását. I. Fából faragott királyfi (Bartók), mely balettet romantikus képekben látom, de modern szellemben átélve és kidolgozva; II. Marsyas (Dallapiccola), mely most abszolút újmódú antik táncdrámát fog nyújtani; III. „Tóth Katica” (Veres), mely az lesz a magy[ar] balettirodalomban, ami a „Háromszögletű kalap” a spanyolban.

A „Csodálatos mandarin” és a „La Rosa del Sogno” koreográfiáim betanítását, valamint a „Prometheusz teremtményei”-nek felújítását ezek szerint későbbi, azaz másodizbeni hazajövelemtkor realizálnám.

Ami pedig október-novemberi munkám egyéb feltételeit illeti, a következő kéréssel fordulok hozzád:

Még hazautazásom előtt kérem az úgynevezett Sz.G.B engedély (Magyarországba való be-és kiutazásom engedélyei) megszerzését. Magyar állampolgár létemre ezen dupla engedélyre feltétlenül szükségem van, t.i. a december első napjaira szóló kiutazási engedély hiányában nem tehetnék eleget téli külföldi szerződéses kötelezettségeimnek. Külföldi szerződéseim olyanok, hogy ezekről nem mondhatok le, s hogy biztosan megfelelhessenek nekik, kénytelen vagyok ahhoz ragaszkodni, hogy már most megkapjam a kellő garanciákat, illetve még hazaindulásom előtt megkapjam magát az említett engedélyt is.

A honorárium kérdés megoldása számomra igen kínos. Hazámról lévén szó, természetesen hajlandó vagyok igényeimet megfelelően mérsékelni, de még így is kellemetlen érzés fog el a számok leírása pillanatában. Útiköltségeim megtérítésén túl kéthavi munkámért (a balett betanításáért) összesen 12.000 forintot kérek. Lehetséges lenne ezen összeg kb. 20 %-át svájci vagy angol, vagy amerikai valutában megkapni?

Nagyon várom szíves válaszodat. Erre sürgősen lenne szükségem, mert idejében kellene a Veress és Dallapicola művek kiadóitól a budapesti „ösbemutató” jogokat megszerezni. Nem hiszem, hogy ebben komplikációkba ütköznénk, de ha netán így lenne, akkor idejében kellene az ügyeket úgy intézni, hogy budapesti őszi vendégszereplésem megvalósulhassék.

A milánói szezon néhány nap múlva befejeződik, ezért szíves válaszodat az alábbi római címre kérem. Addig is kérlek, mélyen tisztelt Igazgató Uram, fogadd legszívélyesebb üdvözetemet.

Hálás híved.

M.A.

1947. VI. 20.

14./ Oláh Gusztáv levele Milloss Aurélnak (autográf)

Budapest, 1947. júl. 12.

Kedves Aurél!

Kérlek, ne vedd rossz néven, hogy csak most válaszolok leveledre, amellyel végtelenül megörvendeztetted. Mentségemül csak annyit, hogy egy hónap leforgása alatt kellett kihozunk az új „Don Juan” (10 különböző díszlet!) és az új „Borisz Godunovot” (8 kép). És utóbbit, melynek bemutatója július elején volt, részben még én is rendeztem. Még évésre is alig volt időm azokban a napokban. Azt talán írnom sem kellene, hogy milyen boldog vagyok, hogy végre megint kézbe veszed veszendőnek látszó balettünket. Alig várom, hogy találkozassunk, és terveidről, de egyben az elmúlt évekről is halljak sok mindent Tőled. – Itt az élet természetesen megváltozott, de színházunkban eddig azért lényegében úgy dolgozhatunk, mint azelőtt. Tóth Aladár barátom nagyon ügyesen vezeti Operaházunk hajóját a napi politika Skylla és Charybdisei között. A város képe persze más. Mi már megszoktuk, de számodra bizony szomorú látvány lesz. – Balettkarunk tűrhető. Tatár persze nagyon hiányzik. Számításba jöhető szólók Vashegyin és Sallayn (Harangozón!) kívül Tóth Laci, Gál Bandi (ez utóbbi kettő karkötelezettséggel) és Rab Pista, aki tulajdonképpen még nincs felfedezve, de csodálkozni fogsz tehetségén. 16 éves, kissé még vézna, de született balett-virtuóz. Kár, hogy jóval kisebb Tatárnál, bár technikailag már most is fölötte van. Ezekén kívül még kb. 8 többé-kevésbé jó kartáncosunk és 4-4 kiegészítő táncosunk alkotja a férficsoportot. Nőknél jobb a helyzet. Klasszikus szólónk Csinády Dóra. Patócsra emlékeztet, de fekete, orosz-tatárszerű egyéniség. Sok

tekintetben vonzóbb a Katónál, mindenesetre szebbek a lábai, nőiesebb és technikában semmiben se marad mögötte. Új címzetes szólóink: Pásztor Vera és Lakatos Gabi. Mindkettő ügyes, utóbbiban rengeteg a vitalitás és a kirobbanó temperamentum. Az idősebbek közül Kálmán Etelka, sőt, Bordy Bella is megvan még, és olykor Szalay Karola is fellép, de csak régi szerepeiben. A női tánckar kb. akkora és olyan, mint volt, csak erősen kicserélődött. Nagyon kíváncsi vagyok, mit szólsz majd hozzájuk. Tatárék leveleiből azt látom, hogy hazajövetelük sincs egészen kizárva. A műsort, azt hiszem, levélileg már megbeszélted T. Aladárral. A fontos az, hogy irataid mielőbb meglegyenek a beutazáshoz. Ez sokszor jóval nehezebben megy, mint gondolná az ember. Jó volna, ha mentül hamarabb fognál hozzá a megszerzésükhöz.

Én valószínűleg végig itt maradok Pesten, bár nincs kizárva, hogy augusztusban sikerül kiutaznom a skóciai ünnepi játékokra, Edinboroughba, bár félek, hogy nem sikerül idejében megszereznem a szükséges valutát és engedélyeket.

A viszontlátást türelmetlenül várva sokszor üdvözöl és ölel

Őszinte barátsággal

Oláh Gusztáv

15./ Tóth Aladár levele Milloss Aurélnak (gépet)

Milloss Aurél úrnak, Róma

Budapest, 1947. november 17.

Kedves Barátom!

Hosszúra nyúlt külföldi utazásomról nemrég tértem csak vissza és örömmel vettem lapodat, amelyen jelzed, hogy állapotod javul, és rövidesen közlöd vendégszereplésed dátumát. Hogy mennyire várunk és milyen szükségünk van Rád, azt felesleges hangsúlyoznunk. A jubiláris ünnepségek előkészületei országszerte folynak és a minisztérium már tőlem is bekérte az erre vonatkozó terveket, úgyhogy rendkívül fontos volna tudnom, mikorra tervezed hazajöveledet. A Bartók balettekhez addig nem nyúlhatunk, míg Te nem vagy itt, holott mindenekelőtt ezeknek a felújítása szükséges. De hiszen ezt már többször megírtam neked, és biztos vagyok benne, átérzed annak jelentőségét, hogy a remélhetőleg nagyszámú külföldi közönség is a legjobb előadásban láthatja majd a reprezentatív magyar műveket.

Nagyon várom válaszodat, és addig is teljes gyógyulást és kellemes pihenést kívánva szeretettel üdvözöl

Híved:

Tóth Aladár

16./ Tóth Aladár levele Milloss Aurélnak (gévelt)

Milloss Aurél művész Úrnak, Róma
Budapest, 1948. május 15.-én

Kedves Barátom!

Nagy örömmel vettem soraidat, amelyeknek remélhetőleg nagyobb konzekvenciái lesznek a jövő saisonban, mint múlt évi korrespondenciánknak.

Azt hiszem felesleges mondanom, mennyire nélkülöztünk a múlt évadban, hiszen elmaradásod következtében elmaradtak a jubiláris évadra tervezett Bartók-felújítások és a Térszili Katica bemutatása is. Kaptam is éppen elég fejmosást a sajtóban, felettes hatóságaimtól stb., hogy így elhanyagoltam a reprezentatív magyar szerzőket. E mulasztások pótlására a jövő évadban kínálkozik egy alkalom, t.i. október 5.-én kezdődik egy zenei versenyekkel összekötött Bartók-ünnep Budapesten. Erre az ünnepségre, tehát legkésőbb október 6. vagy 7.-ére feltétlenül ki kell hoznom Bartók Mandarinját és Fából faragott királyfi-ját és vele lehetőleg egy időben vagy nem sokkal utánuk a Térszili Katica bemutatóját. Meg lehetne-e vajon oldani úgy, hogy Te már szeptemberben 4.-ére hazajönnél e darabokat beállítani és Oláh, esetleg Pekáry¹⁶ díszleteivel terminusra kihozni? – Az anyagi feltételeket a tavalyiakhoz szabjuk, vagyis havi 6.000.- forintra. Amennyiben az októbert is nálunk töltened és időd volna rá, még lehetne valami más balettet beállítani, amit annak idején megbeszélhetünk.

Minthogy jövő évi műsortervünket már sürgősen be kell mutatnunk a minisztériumnak, arra kérlek, légy szíves sürgősen definitív választ adni, számíthatunk-e biztosan Rád, mert ennek a szereplésednek az elmaradása most már kétszeresen súlyos helyzet elé állítaná Operaházunkat.

Válaszodat várva, sokszor szívélyesen üdvözöl híved:
Tóth Aladár

17./ Lőrinc György levele Milloss Aurélnak (gévelt)

Staatsoper – Milloss Aurél (Balettdirektor) – Wien
Budapest, 1964. január 16.

Mélyen Tisztelt barátom!

Miután Bécsből hazajöttem, beszámoltam az ott látott balettekről és beszélgetésünkről. Érdekes, hogy majdnem egyidejűen jelent meg Dienes Gedeon írása Önről a Muzsika c. lapban. E két beszámoló egyidejűsége csak látszólag „véletlen”, bár egymástól valóban függetlenül jöttek létre. Az egyidejűség csak arra vall, hogy nagyon megérett az idő az Ön itthoni vendégszereplésére.

¹⁶ Pekáry István festőművész, aki már a Magyar Csupajátékban együtt dolgozott Milloss Auréllal, és a Térszili Katica látványvilágát is ő tervezte.

Sajnálattal tudomásul vettük, hogy Ön az 1964/5-ös évadban nem szabad, és ezért más úton gondoskodunk repertoárunk bővítéséről ebben az évben. Ezzel szemben szeretnénk, ha Ön elvállalná három egyfelvonásos balett betanítását az 1965/66-os évadban. A három balett közül egy lenne a Prometheus.

Kedvező válasz esetén a továbbiakban megállapodhatnánk az est másik két darabjában – gondolok a Bartókra is, ami nekem nagyon tetszett –, a munka menetében és a megfelelő intézményen keresztül az anyagi feltételekben.

Nagyon örülnénk annak, ha ez évben még ellátogatna Budapestre. Ez jó alkalom lenne arra, hogy megismerje együttesünket, és személyesen megbeszélhessük a szóban forgó est részleteit.

Őszinte nagyrabecsüléssel üdvözli
Lőrinc György¹⁷
balettigazgató

p.s. Nádasdy Kálmán szívélyes üdvözetét küldi általam.

18./ Orosz Adél levele Milloss Aurélnak (gévelt)

Budapest, 1986. február 10.

Kedves Milloss úr!

Szeretném először is elnézését kérni, hogy ilyen későn válaszolok levelére, de a következő évad végleges terve csak most alakult ki.

A program kialakítását főleg az a tény befolyásolta, hogy az elkövetkezendő évet hivatalosan Liszt-évnek nyilvánították. Ez természetesen Operaházunk, valamint balett-együttesünk számára bizonyos kötelezettséget jelent, így módosítanunk kellett terveinket, elképzeléseinket.

Az évi két lehetséges bemutatónk közül az egyik (Orff: Carmina burana, valamint egy új magyar egyfelvonásos balett) már letárgyalt és elfogadott állapotban van. Másik bemutatóként Operaházunk vezetősége azt a tervet fogadta el, hogy a Liszt-év keretén belül fiatal magyar koreográfusok Liszt-művekre készített darabjait mutassuk be.

Mivel további lehetőségeink nincsenek, az elkövetkezendő szezonban sajnos nem tudjuk az Ön műveit bemutatni.

Remélem, hogy a levelében említett budapesti látogatása során mód nyílik az Önnel való személyes találkozásra, addig is sok szeretettel üdvözli

Orosz Adél¹⁸
Balett-igazgató

¹⁷ Az Operaház balettigazgatója 1961-től

¹⁸ Az Operaház balettigazgatója 1984-től

Milloss Aurél hagyatéka a PIM/ OSZMI Táncarchívumában

A hagyatékok leltári száma és jelzete: HGY-14

A feldolgozott dobozok száma: 2 [A 3. dobozban jelenleg kizárólag fotódokumentáció található, számozott borítékokban, Milloss Aurél autográf adatolásaival. Az alábbi hagyatéki leltárban mindenütt jelzem, ha egy-egy írásos anyag e számozott fotóborítékok valamelyikéből került a többi, hasonló karakterű, írásos dokumentum közé. – F. L.]

A dobozok tartalma:

2017. 1. Levelek

2017. 1. 1. (szerző: Milloss Aurél)

2017. 1. 4. vegyes (szerző: ismert)

2017. 2. Kéziratok

2017. 2. 2. (szerző: Milloss Aurél)

2. 6. (szerző ismert)

2017. 3. Sajtó kivágatok – személyes iratok

2017. 4. Aprónyomtatványok

2017. 10. Plakátok

2017. 12. Szövegek – rendezői példányok

2017. 1. – Levelek

Helye: 1. doboz

2017. 1.

2017. 1. 1. 1.

3 db német nyelvű levél, gépirat, autográf szignóval

a./ 11 oldal, Róma, 1986 február-március

Címzett: Herrn Max Uwe Stieren

Tárgy: Csodafurulya és Tércsili Katicza

b./ 1 oldal, Róma, 1986. V. 31.

Címzett: Herr Doktor Traub

Tárgy: Veress Sándor

c./ 1 oldal, Róma, 1987. IV. közepe

Címzett: - [a szöveg szerint: Doktor Traub – F.L.]

Tárgy: [? – F.L.]

2017. 1. 1. 2.

5 db autográf levél

a./ 2 oldal, Nápoly, 1937. II. 5.

Címzett: Szeretett Mindannyian! [szöveg alapján a Téri család – F.L.]

Tárgy: személyes

b./ 2 példány, eredeti és másolat felkasírozva, 1 oldal, Róma, 1967. XI. 5.

Címzett: Kedves Barátom! [talán Dienes Gedeon – F.L.]

Tárgy: elfoglaltságai miatt nem jöhet Budapestre, a májusi Táncfesztiválra

c./ 1 oldal, Milánó, 1975. III. 23.

Címzett: Mélyen Tisztelt, kedves Barátom!

Tárgy: Bartók balettjének sikeréről küld műsorfüzetet és egy Unita cikket

d./ postai lap méretű üzenet, Róma, 1984. IV. 10.

Címzett: Kedves Iván! [Szabó? – F.L.]

Tárgy: megköszöni a Csupajátékkal kapcsolatos adatokat

2017. 1. 1. 3.

Gépelt és autográf levelek

Címzett: Kővágó Zsuzsa

a./ 1 oldal, Róma, 1985. I. 18. (boríték is), autográf szignó

Tárgy: megköszöni a Magyar Csupajátékról talált dokumentumokat

b./ 3 oldal, autográf szignó, Róma, 1985. II. 28. (boríték is)

Tárgy: olaszországi táncseményekről, és kéri az eredeti Csodafurulya librettó felkutatását

c./ postai lap méretű, 2 oldal, autográf, Róma, 1985. X. 22.

Tárgy: köszönet a személyes találkozóért, kérés adatok küldésére

d./ postai lap méretű, 1 oldal, autográf, Róma, 1986. VI. 13. (boríték is)

Tárgy: megköszöni a Magyar Hírlapban megjelent írást

e./ 1 oldal, Róma, 1986. X. 31. autográf szignó

Tárgy: mellékel műsorfüzetet és kritikát

f./ 3 oldal, Róma, 1987. IV. 23. autográf szignó (boríték is)

Tárgy: reméli, hogy többen jelen tudnak majd lenni Budapestről a firenzei kiállítás megnyitón

2017. 1. 1. 4.

Gépelt és xerox másolatok levelekről

Címzett: Pekáry István

a./ gépirat, 4 oldal, Róma, 1943. V. 20.

Tárgy: várja őt ki ösztöndíjjal, beszámol a kinti sikereiről, és nem érti, miért nem kívánatos megint az Operaházban

b./ másolat, 2 oldal, San Marino, 1946. XI. 5.

Tárgy: beszámol a filmforgatásról; hogy Toscanini hívására Milánóba szerződnek, meghívna magához Tatár Györgyöt és Sziver Imrét

c./ 1 oldal, másolat, Róma, 1948. X. 15. céges levélpapíron

Tárgy: a Római Operaház koreográfiai igazgatójaként felkéri a stockholmi bemutatók tervezésére

d./ másolat, 2 oldal, de a második szinte olvashatatlan, Róma, 1948. X. 15.

Tárgy: szervezi a kiutazását, útlevét és honorárium ügyét Stockholmba

e./ másolat, 2 oldal, Róma, 1976. II. 6.

Tárgy: beszámol a bécsi, tiszteletére rendezett gálaest sikeréről, emlegeti a budapesti mellőzését, fontolgatja a visszavonulását

f./ másolat, 2 oldal, Róma, 1980. VII. 29.

Tárgy: Várnában zsúritag, találkozott Dienessel, Vitányival, Fülöppel, elhatározta, hogy hazalátogat.

g./ másolat, 1 oldal, Róma, 1980. XII. 9.

Tárgy: jön 4 napra Budapestre, szeretne még maradni néhány napot, hogy találkozhasson a régi barátaival

h./ másolat, 1 oldal, Róma, 1981. II. 21.

Tárgy: találkozni szeretne egy csomó emberrel

i./ másolat, 4 oldal, Róma, 1981. V. 3.

Tárgy: beszámol magyarországi tapasztalatairól, a balettet provinciálisnak tartja

2017. 1. 1. 5.

Vegyes levélmásolatok

a./ Gépelt, 5 oldal és xerox, 3 oldal másolat egy levélről, Róma, 1943. VII. 21. „a szörnyű bombázás utáni napon”

Címzett: Veress Sándor

Tárgy: elfogadták a Tércsilit a Római Operában menjen

b./ eredeti, gépelt, 2 oldal és másolat, Róma, 1983. V. 20. autográf szignó

Címzett: Kedves Barátom! [talán Szabó Iván? – F.L.]

Tárgy: információk kellenének a Csupajátékról

c./ Gépelt, 8 oldal, Róma, 1985. XII. 27.

Címzett: Orosz Adél

Tárgy: javaslat az operaházi Milloss estre

d./ eredeti, gépelt, 3 oldal, autográf szignó, Róma, 1982. IX. 2.

Címzett. Kedves Barátom!

Tárgy: ajánlja a Külföldi Szemle számára egy korábbi írását, amely a Kölni Intézet megnyitásán hangzott el (közölte a Das Tanzarchív) [lásd: 2017. 2. 2. 4.c.]

2017. 1. 1. 6.

Autográf, magyar nyelvű levelek másolatai

Címzett: Pekáry István és Dagmár

a./ 3 lap, 2 oldal szöveg + boríték, Salerno, Hotel Palumbo, 1940. VII. 16.

Tárgy: várja az újbóli találkozást.

b./ 1 lap, A/5, Milánó, 1943. I. 23.+ 2 lap, 1 oldal szöveg + jegyzetek, Róma, 1943. I. 23.

Tárgy: megbízás Pekárynak, hogy helyette vegye át a tantiemet

c./ 2 lap, Milánó, 1943. II. 5.

Tárgy: kéri az Álomjátékról megjelent kritikákat

d./ 2 lap, Róma, 1943. III. 29.

Tárgy: köszöni fáradozásait, beszámol a kinti helyzetről

e./ 4 lap, Róma, 1943. V. 20.

Tárgy: köszöni a könyveket, nem érti, miért nem kívánatos ismét az itthoni Operában.

f./ 4 lap, San Marino, 1946. XI. 5.

Címzett: Szeretett Barátaim, Pista és Sándor! (Veress)

Tárgy: Filmezik San Marinoban, felkérte Toscanini a Scalaba, érdeklí Lajtha egyik balettenéje, írt haza 19 embernek, de eddig senkitől nem kapott választ

g./ 12 lap, Milánó, 1947. V. 31.

Tárgy: leírja a Scalában zajló munkáját, ennek céljait, történetét. Toscanini távozása miatt újra szabad, haza tudna jönni dolgozni

h./ 2 lap szöveg + 2 lap műsorfüzetről kópia + 2 lap, boríték, Párizs, 1947. XI. 29.

Tárgy: beteg volt, ezért nem jöhetett haza az Operaházba vendégszerepelni. Sikere volt a Balletts des Champs-Elyssées-nél

2017. 1. 1. 7.

Autográf, magyar nyelvű levelek másolatai

a./ 3 + 1 lap, szöveg + boríték, Róma, 1948. II. 28.

Tárgy: kint is nehéz a helyzet, mi lenne, ha hazajönné, tanácsot kér.

b./ 2 lap, Buenos Aires, 1948. IV. 18.

Tárgy: sikere van, de nem szereti az ottani kultúrát, életmódot

c./ 3 lap + 1 lap + boríték, Buenos Aires, 1948. VII. 18.

Tárgy: sikere van, hogy még maradt. Hazahívták a Bartók bemutatóra, de nem ér rá. Anyja nemrég meghalt, pénzzel segítené a testvérét.

d./ 5 + 1 lap, szöveg és boríték, Stockholm, 1949. I. 4.

Tárgy: leírja az előkészületeket, sajnálja, hogy Pekáry nem tud jönni se ide, se Rómába.

e./ 7 lap, A 5-s méret + 2 oldalas gépírat, alig olvasható, Róma, 1949. II. végén

Tárgy: beszámol a Tércsili stockholmi sikeréről és a római bemutató előkészületeiről

f./ 2 lap + 1 lap, szöveg és boríték, Róma, 1949. III. 23.

Tárgy: beszámol a római bemutatóról

g./ 2 lap, Róma, 1949. karácsony

Tárgy: szomorú az itthoni helyzet miatt, de kint se jó a kulturális élet

2017. 1. 1. 8.

Autográf, magyar nyelvű levelek másolatai

Címzett: Pekáry István és Dagmár

a./ 1 lap, Róma, 1955. VIII. 6.

Címzett: Kedves Barátom! [nem Pekáry! – F.L.]

Tárgy: sajnálkozik, hogy nem tud kapcsolatot tartani a pestiekkel, mert senki nem válaszol

b./ 1 lap, Róma, 1958. Karácsony
Tárgy: örül, hogy végre jött tőlük levél.
c./ 2 lap, Róma, 1959. X. 3.
Tárgy: boldog, hogy találkoztak. Nem politikai okokból dolgozik külföldön, reméli, felveheti a kapcsolatot a magyarokkal.
d./ 1 lap, Róma, 1960. VIII. 18.
Tárgy: átszerződik Németországba.
e./ 1 lap, Köln, 1961. III. 24.
Tárgy: egyszerre dolgozik Rómában és Kölnben.
f./ 1 lap, Róma, 1962. VII. 26.
Tárgy: sürgeti, figyeljen egy levelére
g./ 2 lap, Bécs, 1964. II. 11.
Tárgy: Bécsben ultimátumot kellett adni a vezetésnek
h./ 1 lapon postai lap mindkét oldala, Róma, 1969. I. 4.
Tárgy: újévi jókívánságok.
i./ 1 lapon postai lap mindkét oldala, Bécs, 1972. XII. 15.
Tárgy: aggódik a hallgatásuk miatt.
j./ 2 + 2 lap, szöveg és boríték, Amalfi, 1972. VIII. 7.
Tárgy: a két Haits Géza balett-librettót nem tudja most elhelyezni. Nem szereti Amerikát, az neki csalódás
k./ 1 lap, Róma, 1973. VII. 10.
Tárgy: reméli, hogy Bécsben tudnak találkozni.
l./ 2 lap, 1974/75 és 1975/76
Tárgy: jókívánságok az Új évre.
m./ 2 lap, Milánó, 1976. V. 9.
Tárgy: örül, hogy szorgalmazza a budapesti, operaházi megjelenését

2017. 1. 1. 9.

Autográf, magyar nyelvű levelek másolatai

Címzett: Pekáry István és Dagmár

a./ 2 lap, Róma, 1976. XII. 15.

Tárgy: örül, hogy a Magyar Táncművészek Szövetségétől felkeresték őt interjúra

b./ 1 lap, Róma, 1978. XII. 11.

Tárgy: örül, hogy az MTV csinált egy filmet Pekáryról.

c./ 2 lap, Róma, 1979. II. 1.

Tárgy: megkapta a Balett-lexikont

d./ 2 lap, Róma, 1979. XII. 16.

Tárgy: nyomasztó számára a kinti élet

e./ 1 lap, A/5, Róma, 1965. I. 5.

Tárgy: készül a következő balettjeire.

f./ 2 lap, 1 szöveg + 1 szórólapp

Tárgy: látta a budapesti Operaház balettegyüttesét

g./ 1 lap, é.n.

Tárgy: reméli, Bécsben találkozhatnak.

h./ 4 lap, borítékról

2017. 1. 4.

2017. 1. 4. 1.

Két 1 oldalas, német nyelvű okirat másolat a Lábán Collectionból:

a./ Budapest, 1929. X. 9. Belügyminisztérium

Tárgy: kérelem, hogy megtarthassa a magyar állampolgárságát, és gyermekei is magyar állampolgárok

b./ Berlin, 1936. X. 24. (Budapest, 1935. X. 15.) Belügyminisztérium

Tárgy: Lábán Rudolf berlini lakos jogosult a Váraljai nemesi név viselésére

2017. 2. – Kéziratok

Helye: 1. doboz

2017. 2. 2.

2017. 2. 2. 1.

12 oldal, gépirat, másolat, német nyelvű tanulmány: „Die Geschöpfte des Prometheus”

2017. 2. 2. 2.

Két különnyomat:

a./ 7 oldal, olasz nyelvű tanulmány: „L'importanza dell'opera di Bela Bartók per l'evoluzione dell'estetica del balletto novecentesco” Siena, 1981. VIII. 26.

Megjelent: Firenze, Leo S. Olschki Editore

b./ 13 oldal, olasz nyelvű tanulmány: „Stravinsky e il balletto” Siena, 1982. VIII. 22.

Megjelent: Firenze, Leo S. Olschki Editore

2017. 2. 2. 3.

Vegyes, gépirat magyar nyelvű javításokkal

a./ 2 lapon: A római Teatro dell'Opera 1986. X. 8.-i műsorfüzetében szereplő hibás képaláírás korrigálása

b./ 1 oldalon: Fedele D'Amico köszöntőjében szereplő hibás információk korrigálása, 1987 nyarán, autográf szignó

c./ fél oldalon a Táncművészeti Dokumentumok 1983-as kötetében szereplő Bartók tanulmányából hiányzó mondatok közlése, utólagos kiegészítés céljából

2017. 2. 2. 4.

3 db nyomtatásban megjelent német nyelvű tanulmány, másolat

- a./ „Das Ballett im eigenen Labyrinth”
Megjelent: Atlantis. Nr. II. 1963/november, Freiburg [Magyarul: Külföldi Szemle 1987/
különszám – F.L.]
- b./ „Das Erbe des Expressionismus im Tanz”
Megjelent: Maske und Kothurn, 1965/4., Bécs
- c./ „Die Aufgaben des Institutes für Bühnentanz” (a Kölnben, a városi Hochschule für
Musik aulájában 1961. X. 12.-én elmondott szöveg közlése)
Megjelent: Das Tanzarchív, 1961/december

2017. 2. 2. 5.

19 oldalas gépelt tanulmány magyar nyelven, szerkesztői javításokkal [Megjelent: Tánc-
művészeti Dokumentumok 1983 számában – F.L.]

2017. 2. 6.

2017. 2. 6. 1.

Magyar nyelvű fordítások [a Külföldi Szemle részére készültek, de nem lettek közölve –
F.L.]

- a./ 4 old., Alberto Testa „L'arte di Milloss” in: Római Opera műsorfüzete, 1986. X. 8.
- b./ 2 old., Alberto Antignani „Grazie, Maestro” in: Római Operaház műsorfüzete, 1986.
X. 8.
- c./ 4 old., Anette von Wangenheim: „A tökéletességet kell keresni” in: Ballett-Journal,
1986/dec.
- d./ 10 old., Laura Carones: „Milloss és az angolszász kritika” in: La Danza Italiana, 1986/
tavasz
- e./ 4 old. Lorenzo Tozzi: „Milloss, avagy a démoniség” in: Bolero, 1981
- f./ 2 old. másolat, Bentivoglio és Ottolenghi: „Estri” in: Balletto Oggi 1987/január
- g./ 10 old. Mario Verdone: „A Tüzhadár” é.n. in: ?
- h./ 18 old., -: „Milloss és a nagy szintézis” in: Bücher des Wissens

2017. 3. – Sajtó-kivágatok

Helye: 1. doboz

2017. 3. 1.

- a./ Német nyelvű, másolat, 2 lap
Horst Koegler „Bei Milloss in Florenz”,
Megjelent: Das Tanzarchív, 1959/szeptember
- b./ Német nyelvű, másolat, 4 oldal + 3 fotó
Gustav René Hocke, Róma „A. Milloss und die Zeitgenössische Italienische Tanzkunst”
Megjelent: Musik der Zeit, 1952/szeptember

- c./ portugál nyelvű, másolat
José Lios de Rego „Milloss”
Megjelent: O Journal, Rio de Janeiro 1954. XII.16.
- d./ portugál nyelvű, másolat, 10 oldal, benne fotók
„Fundacao e gloria do Ballet do IV. Centenario”
Megjelent: Rio-Ballet, 1955/május
- e./ angol nyelvű, másolat, 1 lap
Jaques Corseuil „Sao Paolo Ballet Gives Surprise Season in Rio”
Megjelent: Dance News, 1955/február

2017. 3. 2.

- a./ portugál nyelvű, másolat, 7 oldal + magyar fordítás
Juan Francisco Giacobbe: „Milloss y Las Criaturas de Prometeo”
Megjelent: Lyra, 1948/január
- b./ angol nyelvű, másolat, 3 + 4 oldal (1. és 2. rész)
Pierre Michaut: „Rebirth of Italian Ballet”
Megjelent: Dancing Times, 1953/március és április
- c./ magyar nyelvű, másolat, 1 oldal
Nemzeti Színház: „Csodatükör”
Megjelent: Magyar Színpad, 1937. június 3-9.
2017. 3. 3.
- Olasz nyelvű szakmai folyóirat, eredeti, teljes
Alberto Testa: „Gli ottant'anni di Aurelio M. Milloss”
Megjelent: Danza & Danza folyóirat, 1986/május.

2017. 3. 4.

2 + 4 oldal, olasz nyelvű önéletrajz, nyomtatott + magyar fordítás

2017. 3. 5.

Német nyelvű szakfolyóirat, eredeti, teljes, [85-ös fotóborítékból]
Araca Linfert-Mararowa „Tanz als Spiel – Béjart, Barrault und Milloss”

2017. 3. 6.

Német nyelvű folyóirat, eredeti, teljes: Köln, 1961/I., [84-es fotóborítékból]
Otto Friedrich Regner „Heil dem, der neue Tanze schafft!”

2017. 4. – Aprónyomtatványok

Helye: 1. és 2. doboz

1. doboz

2017. 4. 1.

- a./ 1 db nyomtatott műsorfüzet: Római Opera, 1986: Tánckoncert Milloss Aurél tiszteletére
- b./ 1 db nyomtatott éves program, Római Opera, 1967/68

2017. 4. 2.

- a./ 1 db nyomtatott műsorfüzet, Teatro Comunale, Firenze, 1964 (Milloss autográf javításával)
- b./ 1 db nyomtatott szórólap, XIX. Maggio Musicale Fiorentino, 1956

2017. 4. 3.

- a./ 1 db nyomtatott műsorfüzet, XII. Velencei Biennálé, 1950
- b./ 1 db nyomtatott szórólap, Teatro alla Scala, 1974/75, A. Amodio, L. Gai és Milloss koreográfiái

2017. 4. 4.

- Nyomtatott műsorfüzetek kópiái: Teatro Municipal, Rio de Janeiro, 1954. dec. „Ballet IV. Centenario da Cidade Sao Paolo” (dátumok Milloss autográf bejegyzéseivel)
- a./ 4 lap, a műsorfüzet szövege
 - b./ 4 lap
 - c./ 3 lap, 4 mű szereposztással
 - d./ 3 lap, 4 mű szereposztással
 - e./ 4 lap, 4 mű szereposztással
 - f./ 4 lap, 4 mű szereposztással
 - g./ 6 + 5 lap, a műsorfüzet képei és a közreműködők felsorolása

2017. 4. 5.

- Nyomtatott műsorfüzetek kópiái: balettek szövegkönyvei, olasz nyelven + magyar fordítások
- a./ 2 + 1 lap Az örök sziget
 - b./ 3 + 3 lap Örjögő Roland (Roland örülete)
 - c./ 4 + 4 lap Tércsili Katicza
 - d./ 4 + 3 lap A hét főbűn

2017. 4. 6.

- 1 db nyomtatott szórólap kópia
Magyar Színház, 1937. XII. 5. Milloss és Lya Karina „Új táncműveinek mősora”

2017. 4. 7. [37-es fotóborítékból]

- 1 db nyomtatott olasz nyelvű programfüzet, 1950. IX. 4.-24., fotókkal, sérült
La Biennale di Venezia. XIII. Festival internationale di musica contemporanea

2017. 4. 8. [42-es és 52-es fotóborítékból]

- 3 db nyomtatott, olasz nyelvű programfüzetek
XIV Maggio Musicale Fiorentino
- a./ 1951
 - b./ 1955, képekkel, a librettók négy nyelven
 - c./ 1956, képekkel, a librettók négy nyelven, autográf bejegyzésekkel

2017. 4. 9. [48-as fotóborítékból]

- 2 db nyomtatott, olasz nyelvű programfüzet, képekkel, Teatro alla Scala, 1951/52-es évad

2. doboz

2017. 4. 10. [52-es fotóborítékból]

- Római Operaház
6 db nyomtatott, olasz nyelvű programfüzet, képekkel
- a./ 1955/56
 - b./ 1956/57
 - c./ 1956/57, a librettók három nyelven
 - d./ 1958/59, a librettók négy nyelven
 - e./ 1959/60
 - f./ 1960/61, a librettók négy nyelven

2017. 4. 11. [60-as és 72-es fotóborítékból]

- 1 db olasz nyelvű programfüzet és 1 db nyomtatott, olasz nyelvű szórólap
XII. Sagra Musicale Umbria, Perugia, 1957

2017. 4. 12. [65-ös fotóborítékból]

- a./ 2 db olasz nyelvű nyomtatott programfüzet, képekkel, a librettók négy nyelven
XX. Maggio Musicale Fiorentino, 1957
- b./ 2 db nyomtatott, olasz nyelvű programfüzet, képekkel, a librettók négy nyelven
XXI. Maggio Musicale Fiorentino, 1958
- c./ 2 db nyomtatott, olasz nyelvű programfüzet, képekkel, a librettók négy nyelven
XXII. Maggio Musicale Fiorentino, 1959
- d./ 1 db nyomtatott olasz nyelvű szórólap, 1959
XXII. Maggio Musicale Fiorentino

2017. 4. 13. [71-es fotóborítékból]
a./ 4 db nyomtatott, olasz nyelvű programfüzet, képekkel, Teatro Massimo, Palermo 1958
b./ 2 db nyomtatott, olasz nyelvű programfüzet, képekkel, Teatro Massimo, Palermo 1959
c./ 1 db olasz nyelvű szórólapp, Teatro Massimo, 1959

2017. 4. 14. [76-os fotóborítékból]
7 db nyomtatott, német nyelvű programfüzet, 1959-1963 közötti időszakról, képekkel, mindegyikhez különnyomat a balettekről és a szereposztásról
Kölni Operaház
a./ 1959/60-as évad, 5. számú füzet, „Erster Ballett-Abend”
b./ 1960/61-es évad, 3. számú füzet, „Zweiter Ballett-Abend”
c./ 1961/62-es évad, 2. számú füzet, „Dritter Ballett-Abend”
d./ 1961/62-es évad, 6. számú füzet, „Vierter Ballett-Abend”
e./ 1961/62-es évad, 9. számú füzet, „Fünfter Ballett-Abend”
f./ 1962/63-as évad, 6-os számú füzet, „Sechster Ballett-Abend”
g./ 1962/63-as évad, 8-as számú füzet, „Siebter Ballett-Abend”

2017. 4. 15. [92-es fotóborítékból]
a./ 1 db nyomtatott, francia nyelvű programfüzet, képekkel, 1962/63-as évad, Theatre de la Monnaie
Ballet du XXème Siècle
b./ 1 db, a Theatre Royal de la Monnaie francia nyelvű programújságja, 1963. II. 15.

2017. 4. 16. [86-os fotóborítékból]
a./ 1 db német ismertető
Staatliche Hochschule für Musik, Köln, é.n.
b./ 14 oldalas stencilezett, német nyelvű szöveg
Milloss nyitóbeszéde, 1961. X. 12.-i nyitóünnepségen [lásd: 2017.2.2.4.c. – F.L.]

2017. 4. 17. [91-es fotóborítékból]
4 db német nyelvű programfüzet, képekkel, bennük különnyomatként a balett programok
Wiener Staatsoper
a./ 1962/63: 1962. XI. 19.
b./ 1963/64: 1963. XII. 9.
c./ 1964. V.
d./ 1964. X. 15.

2017. 10. – Plakátok

Helye: 2. doboz

2017. 10. 1.
1 db nagyméretű plakát: Perugia, XII. Sagra Musicale Umbria, 1957. IX. 21. – X. 3.

2017. 12. Szövegkönyvek – rendezői példányok

Helye: 2. doboz

2017. 12. 1.
Rendezői példány, másolat, 11+ 4 oldal A/5 lapon, nem teljes
„Gyémántpatak kisasszony”
2017. 12. 2.
Rendezői példány, másolat, 21 oldal A/5 lapon, nem teljes
„Roninok kincse”

Bolvári-Takács Gábor

Megkettőzött valóság*

Bizalmas jelentések és nyilvános beszámolók az Operaház balettegyüttesének külföldi vendégjátékairól, 1959.

Az 1956-ban hatalomra jutott Kádár-kormányának éveken át jószerivel csak a kulturális diplomácia jelentett rést a nemzetközi elszigeteltség falán. Ez 1960-ban enyhült, amikor Kádár János felszólalhatott az ENSZ közgyűlésén. A normalizálódás jeleként az Egyesült Államok 1962 végén hozzájárult a „magyar kérdés” napirendről történő levételéhez, s 1963 nyarán U Thant ENSZ-főtitkár Budapestre látogatott.¹

A magyar kultúra népszerű volt külföldön, így a nemzetközi konzolidációhoz vezető utat a művészek szereplései is fémjelezték. A külföldi eladhatóság szempontjából (nyelvi korlátoktól mentes zene- és táncművek) legjelentősebb színháznak tekinthető Magyar Állami Operaház tevékenysége 1956 után megélnéül. 1957-ben csehszlovákiai (Prága–Brünn–Pozsony; balett), 1958-ban moszkvai (opera), 1959-ben kelet-ázsiai (Észak-Korea, Kína, Vietnam; balett) és bukaresti (balett), 1960-ban lengyelországi (Varsó–Poznań–Wrocław; opera és balett), 1961-ben kelet-németországi (Berlin, Drezda; balett) turnéokra került sor. A magyar kormány szélesedő elfogadottságát tükrözte, hogy 1962-ben már Helsinki, 1963-ban Edinburgh és Párizs, 1964-ben ismét Helsinki, továbbá Stockholm és Kairó lehetett a célállomás.²

Az ötvenes években szinte paranoiás politikai éberség a vendégjátékokat sem kerülte el. Ekkor vált gyakorlattá, hogy a külföldre utazó társulatok kísérőt vittek magukkal, aki felelt a művészek „szocialista” magatartásáért. A poszt szükségességét megerősítették a Magyar Néphadsereg Ének- és Táncgyüttesének 1956. szeptember 7. és december 15. közötti kínai turnéján történt események. A társulat a hazai forradalmi hírek hatására Nemzeti Bizottságot választott. A feszült hangulat enyhítésével a kínaiak is próbálkoztak, felkereste őket Liu Sao-csi alelnök és Csou En-laj miniszterelnök. Az együttes a visszaút során megállt Moszkvában, a művészek azonban megtagadták a fellépést. A válasz nem váratott sokáig: a tagokat 1956 végén elbocsátották, s az együttest a teljes megsemmisítéstől csak Kodály közbelépése mentette meg.³

Természetes tehát, hogy külföldi útjain az Operaház is vitt magával politikai kísérőt, a Művelődésügyi Minisztérium referense személyében, aki a hazatérés után beszámolt a fellettes szerveknek a tapasztalatokról. Az 1959. május–júniusi ázsiai turnéra a magyar–kínai kulturális egyezmény keretében került sor,⁴ s a kulturális tárca Behringer Évát delegálta.

* Készült az NKFIH K115676 számú kutatás keretében.

¹ Vö.: Földes, 2015. 49–50, 57–59.

² Mátyus, 1984. 537–538. Az adattárban a kelet-ázsiai turné nem szerepel, valószínűleg azért, mert azon mindössze 17 operaházi művész vett részt.

³ Vö.: Mészöly, 1999. 24–28.

⁴ Az 1959. évi munkatervet 1959. január 9-én írták alá Pekingben. Vö.: Szobolevszki–Vida, 2001. 270.

Az őszi romániai vendégjáték programját az MSZMP Politikai Bizottsága 1959. szeptember 1-jei ülésén hagyták jóvá,⁵ ide Szecsődi László utazott. A belső feljegyzések mellett figyelmet fordítottak a nemzetközi elfogadottság és a művészi sikerek nyilvános propagálására is. Ennek érdekében a vendégjátékokról tudósítások jelentek meg. Az ázsiaiokról Behringer Éva és Géczy Éva balettmester, a romániaiokról Rajk András újságíró számolt be.

Az alábbiakban közzétesszük a kísérők Aczél György művelődésügyi miniszterhelyetteshez írott jelentéseit, valamint a Muzsika folyóiratban megjelent úti beszámolókat. Ezt követően rámutatunk az utazások művészetpolitikai hátterére és nemzetközi összefüggéseire.⁶

I. Az Operaház Balettegyüttesének kelet-ázsiai útja, 1959

Jelentés a Magyar Állami Operaház balett csoportja kelet-ázsiai útjáról⁷

A kulturális egyezmény keretében kapott meghívást Kínába, Vietnamba, Koreába az Operaház 14 balett-táncosa, 2 hangszeres szólólista, 1 zongorakísérő. Az együtteshez tartozott a színház egy öltöztetője, s a minisztérium főelőadója, mint vezető.

Összesen 21 előadást tartottunk a 7 hét alatt, amellyel a közönség és a sajtó véleménye szerint sikeresen tolmácsoltuk a magyar balettművészetet és zenét. A kínai elvtársak kérésére plusz három előadást teljesítettünk; Vietnamban és Koreában az idő rövidege miatt ennek a kérésnek nem tehetünk eleget. Műsorunkat megtekintette Csou En-laj,⁸ Csen Ji,⁹ Kim Ir Szen¹⁰ elvtársak és kormányaik több vezetője, akik az udvarias vendéglátó elismerésén túlmenő köszönetüket, jókívánásaikat fejezték ki. Ho Si Minh¹¹ elnök, sajnos, elfoglaltsága miatt nem látta előadásunkat, azonban két alkalommal baráti beszélgetést folytatott velünk, és személyesen nyújtotta át a vietnami Munka Érdemérem I. fokozata kormánykitüntetését.

Az együttes tagjait mélyen meghatotta az a szeretet, szerénység, udvariasság, amellyel a tartózkodásunk alatt körülvettek bennünket. Ennek az érzésnek itthon is lépten-nyomon hangot adtak a csoport tagjai, és ha sokat nem is, de valami keveset, úgy láttam, magukévá tettek. Ottani viselkedésük, politikai és emberi szempontok szerint is megfelelő

⁵ Németh, 1995. 69.

⁶ A közzétett iratokat szöveghűen közöljük, a nyilvánvaló gépelési hibákat javítottuk. A közlemény a NKFIH K115676 számú kutatás keretében készült.

⁷ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: OL) XIX-I-4-aaa Aczél György művelődésügyi miniszterhelyettesi iratai, 3.d. 1333/A/59. A gépirat első lapjának jobb felső sarkában olvasható kézírásos széljegyzet szerint a jelentést Aczél György június 22-én olvasta és irattárba küldte.

⁸ Csou En-laj (1898–1976) 1949-től haláláig a Kínai Népköztársaság miniszterelnöke, 1949–58-ban külügyminiszter is.

⁹ Csen Ji (1901–1972) 1954-től haláláig a Kínai Népköztársaság miniszterelnök-helyettese, 1958-tól külügyminiszter is.

¹⁰ Kim Ir Szen (1912–1994) 1945-től haláláig a Koreai Munkapárt elnöke, illetve főtitkára, 1948–72-ben a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság miniszterelnöke, 1972-től haláláig köztársasági elnöke.

¹¹ Ho Si Minh (1890–1969) 1946-tól haláláig a Vietnami Demokratikus Köztársaság elnöke, 1945–55-ben miniszterelnök is.

volt, ami elsősorban munkájukon, valamint magatartásukon keresztül mérhető le. Az ismeretlen körülmények, adottságok között szorgalmasan készültek, gyakoroltak a fellépésekre; ebben különösen kitűnt a táncosok közül Róna Viktor, Géczy Éva, Ugray Klotild, Orosz Adél, Deák Ágnes hegedű-, Pongrácz Péter oboaművészek és Németh Amadé zongorakísérő. Külön ki kell emelnem Géczy Éva munkásságát, aki mint művészeti vezető, fáradságot nem kímélve segítette a vezetést és a művészi színvonal megtartását.

Az együttes tagjai szívesen vállalták Pekingben, Vuhanban és Phenjanban a csárdás betanítását, kínai és koreai tánc megtanulását. Egyöntetű lelkesedéssel fogadták Vuhanban a művészeti főiskolán tett ajánlatomat, hogy a növendékek részére külön előadást adjunk annak a közvetlen baráti fogadtatásnak a viszonzásául, amelyben bennünket részesítettek. Hasonlóan vélekedtek, és mintegy kötelességüknek tartották teljesíteni a pekingi munkások kérését, hogy visszaérkezésünk alkalmával műsort adjunk kultúrházukban. Koreában három ipari városban is szerepeltünk, nehezebb körülmények között, mint Kínában és Vietnamban, azonban megértve a helyzetet és annak tudatában, hogy munkás közönségnek játszunk, az együttes tagjai minden elkövettek, hogy teljes értékű műsort adjanak. Ezt a hangulatot csak fokozta a közönség jóleső ünneplése, a város vezetőinek elismerő szavai.

Természetesen az előbb említett ismeretlen körülmények, idegen ország, előre nem látott kisebb-nagyobb nehézségek próbára tették művészeinket. Előfordult, hogy türelmetlenül, elfogult kritikával, néha önzéssel fogadták intézkedéseimet, vagy előadás előtt a szokásos izgalom egymás közötti veszekedésben tört ki, és ez a nyugtalanság átragadt valamennyiükre. Ilyenkor szükségesnek láttam a kollektíva összehívását és a történetek megbeszélését, vagy külön megtárgyaltam helytelen viselkedésüket. Ez általában eredménnyel járt, és sikerült elérni azt, hogy később egymással szemben is felléptek a „vagánykodás” ellen.

Saját munkámat értékelve, úgy látom, hogy a kezdeti határozatlanságot, bizonytalanságot (amely az együttes és a feladat nem ismeréséből, gyakorlatlanságból adódott) idővel sikerült leküzdenem, abból kiindulva, hogy a művészi várakozásnak eleget kell tennünk, és a reám bízott 18 embernek népi demokráciánkat méltóan kell képviselniük. A fegyelem megkövetelése mellett, úgy érzem, kialakult köztünk olyan barátság, hogy szívesen fordultak hozzám bármilyen egyéni problémájukkal is, és ebben igyekeztem segítségükre lenni.

Összegezve vendégszereplésünket – és itt nem térek ki azoknak a programoknak az ismertetésére, amelyet számunkra készítettek külföldi barátaink – nagyon hasznos, tartalmas volt számunkra, de gondolom, vendéglátóink számára is. Látva azt a fejlődést, munkaszerepetet, amely a gyarmati sorból felszabadult népek életén végigvonul, valamennyiünkben megbecsülést, őszinte vonzalmat váltott ki.

Egyöntetű volt az a vélemény, hogy ilyen élményekben gazdag, sikeres utat nem is mertünk remélni, és máig sem tudjuk, mivel érdemeltük ki ezt a megbízatást. Ez párosult – kénytelen vagyok ezt a kifejezést használni – a köszönet és hála érzésével, a saját és a vendéglátó országok kormányai felé egyaránt.

Budapest, 1959. június 18.

(saját kezű aláírás)

Behringer Éva

Behringer Éva – Géczy Éva: Kína, Vietnam, Korea...¹²

A kulturális egyezmény keretében kapott meghívást e három kelet-ázsiai országba a Magyar Állami Operaház balett csoportja és két hangszeres szólísta. Hét hetes turnénk alatt 21 alkalommal léptünk a külföldi közönség elé. Minden szereplésünket elismeréssel, s – az ottani szokásoktól eltérően – nagy tapsal fogadták. Az elismerést előadásaink pekingi, hanoi propagálása és koreai barátaink marasztalása is kifejezte. Ezt már sajnos nem tudtuk teljesíteni, pedig boldogan maradtunk volna, hogy minél több alkalmat teremtsünk egymás művészetének megismerésére.

Kínában töltöttük a legtöbb időt, itt két opera – egy kínai és egy klasszikus balett – előadást láttunk, ez utóbbit szovjet balettmester betanításában. A kínai nemzeti zene európai fülnek kissé szokatlan, de követi a cselekményt, amelynek színpadi ábrázolásában évezredek kultúrájuk tükröződik. Hosszasan lehetne írni pompás, sajátos jelmezeikről, maszkírozásokról, modern díszletjelzéseikről, amelyek a maguk egyszerűségében festőien szépek, reálisak.

Amire külön ki kell térnünk, az az énekhangok iskolázottsága, a szöveges részek tiszta hangzása, a meggyőző színpadi játék. Ennek a kultúrának jegyében született mostanában bemutatott nemzeti táncjátékuk, a „Csodalámpás”. Egész estét betöltő, több felvonásos, népmeséi témájú alkotás ez. Zenéjét Csang Sia-hu szerezte, koreográfiáját pedig Li Csung-lin és Huan Po-so készítette. A darab, tartalmánál fogva, kitűnően egyesíti a pantomimikus, drámai részeket (ezek megoldása mindig táncos!) és a szebbnél szebb hagyományos táncokat (legyező-, szalag-, csörgősbót-tánc stb.). Egész különleges hatást tett a nézőre és a szakemberre egyaránt a főhősnek a sárkánnyal vívott harca. Ez a sárkány az egész színpadot betöltötte, tüzet okádott és ki volt világítva. Körülbelül negyven ember mozgatta. A sárkány testét méterhosszú botokra tűzték fel, s úgy irányították mozdulatait. Elképzelhetjük, milyen nagyfokú együttműködést igényelt ez a feladat, figyelemmel kellett lenniük nemcsak egymásra, de a zenére, a cselekményre, s arra az állandóan változó színhatásra, amit a sárkány mozgatásával kiváltak. A szereplő együttes a mindössze öt éve fennálló Balett Intézet növendékeiből és tanáraiból alakult. Elmélyült, kifejező művészettel és biztos technikával oldották meg feladatukat, az akrobatikus, pantomimikus, néptánc- és klasszikus balettészletekben egyaránt kitűnő stílusérzékkel.

Feledhetetlen számunkra a vuhani művészeti főiskolán tett látogatásunk is. Több száz fiatal fogadott itt bennünket, s bemutatták azokat a dalokat és táncokat, amelyeket a termelő munkában való részvételük ideje alatt gyűjtöttek. Ők maguk alkalmazták ezeket színpadra. Amikor felajánlottuk, hogy viszonzásul külön előadást tartunk számukra, kitörő lelkesedéssel fogadták, s így is nézték végig műsorunkat. Megható volt, hogy ez alkalomra saját maguk készítette műsort nyomattak. Tőlük tanultuk meg a kínai legyezőtáncot is, mi meg a „Vörösbor” csárdásra¹³ tanítottuk meg őket, ezzel aztán nagy sikert arattak a magyar kormánydelegáció tiszteletére rendezett előadásukon.

¹² Behringer–Géczy, 1959.

¹³ Harangozó Gyula – Hubay Jenő: Csárdajelenet című balettjéből, amely később beépült Harangozó Gyula – Kenessey Jenő: Keszkenő c. balettjének III. felvonásába.

II. Az Operaház Balettegyüttesének bukaresti útja

Jelentés a Magyar Állami Operaház balettkarának bukaresti vendégszerepléséről¹⁵

Vietnamban sajnos rövidebb ideig voltunk, így csak két alkalommal találkozhattunk az ottani művészekkel. Ekkor azonban módunk volt bepillantást nyerni művészetükbe, amelyet még értékesebbé tesz az, hogy nehéz körülmények között alakult ki. Láttuk például legnépszerűbb táncukat, a „Bambusz-táncot”. Ez a nép és a felszabadító harcok egységét ábrázolja, szereplői munkások, katonák, parasztok. A színpadon keresztbe bambusz rudakat fektettek, a táncosok különböző csoportjai ezeket átugrálva jönnek előre. A táncot még szebbé, eredetibbé tette az, hogy a népi zene dallamai mellett a bambusz rudak összeverésével is kidomborították a ritmust, s ez a zenével együtt egészen különleges hatást keltett.

Koreai tartózkodásunk alatt egy operaelőadást és két néptánc-műsort láttunk, egyiket kifejezetten a mi részünkre rendezték. Fejlett táncművészetük van, s ez nemcsak kecses hagyományos néptáncokban mutatkozik meg, de azokban a táncjelenetekben is, amelyekben a nép mai életét, munkáját ábrázolják. Ezeknek megoldása mindig finom, művészi.

Kérésünkre örömmel megtanították nekünk a „Pásztor és a lány” című táncjátékot. Ezt a kis remekművet jól ismerik Budapesten is, díjat nyert ez a kompozíció a budapesti VIT-en,¹⁴ majd szerepelt a Mojszejev-együttes műsorán. Koreában a legnépszerűbb táncok közé tartozik, minden együttes táncolja, Természetesen nagyon nagy örömmel fogadták, mikor mi is előadtuk. Viszonzásul mi is tanítottunk nekik magyar táncot: egy táncjátékot Bartók Béla zenéjére.

Nagy megtiszteltetés volt számunkra, hogy a közönség soraiban ott láthattuk a kínai, vietnami és koreai testvéri országok vezetőit, akik jelenlétükkel és személyes jókívánságaikkal fejezték ki elismerésüket a Magyar Népköztársaság művészetét tolmácsoló együttesnek. Mindannyiunkat lenyűgözött az a szeretet, amelyben részesítettek bennünket – az országok vezetőitől a kohászokig, vagy a koreai vegyészeti kombinát munkásaiig. Nehéz elfogódottság nélkül írni azokról a percekről, amikor Ho Si Minh elnök kezéből átvettük a Munka Érdemrend I. fokozat kitüntetését. Felemelő érzés volt az is, hogy részt vehettünk a pekingi május elsején, s a munkásosztály nagy nemzetközi ünnepén több mint félmillió kínai dolgozó színpompás felvonulásában gyönyörködhettünk.

Hallottuk már az eddig keleten járt művészcsoportoktól, hogy milyen szeretetteljesen, figyelmesen fogadták őket a kínai, vietnámi, koreai emberek. Most mi magunk is ezt tapasztaltuk. Szinte lehetetlen leírni, elmondani ezt: látni, érezni kell. A kínai nép szorgalma, alkotó lendülete hallatlan szerénységgel, udvariassággal párosul. Őszinte hállával fogadták, hogy a Duna partjáról elhoztuk művészetünket a Nagy Folyó népének, s ez csak fokozta a mi elragadtatásunkat. Szemtanúi voltunk annak az erőfeszítésnek, ahogy gépek hiányában dolgoznak a saját és a baráti népek erejébe vetett hittel Pekingtől Phenjanig, Vuhantól Hanoiig. Új életet teremtenek a gyarmati sorból felszabadult népek, ahol már nem halnak éhen milliószámra az elcsigázott emberek – boldog életei teremtenek fiaik, leányaik számára.

Szinte le sem tudjuk mérni teljes egészében, hogy mit jelent számunkra a megtett út, de az bizonyos, hogy együttesünk valamennyi tagja egész életére szóló benyomásokkal gazdagodott emberi és művészi téren egyaránt, s ezt a jövőben hazai kultúránk felemelésében szerelnék hasznosítani.

Az Operaház balettkara szeptember 6–10-ig 5 előadásban lépett fel Bukarestben. Három alkalommal magyar estet tartottak, amelynek keretében Bartók: Fából faragott királyfi, Csodálatos mandarin és Farkas: Furfangos diákok c. művét adták elő. Két alkalommal Adam: Giselle c. műve volt műsoron.

Az együttes valamennyi fellépése jelentős sikert eredményezett. A jegyeket még odaérkezésünk előtt elővételben eladták és egész ott tartózkodásunk alatt növekedett az érdeklődés az együttes szereplése iránt. Különösen a Giselle-nek és a Furfangos diákoknak volt kiemelkedő sikere. A Bartók-balettek közül a Csodálatos mandarin ért el nagyobb sikert. A közönség igen melegen fogadta, az ottani opera igazgatósága pedig elhatározta, hogy még ebben az évadban bemutatják Bukarestben is.

Az együttes tagjai a túlszűfolt program mellett is nagy gonddal és lelkiismeretességgel készültek a fellépésekre. Egybehangzó vélemény volt, hogy az előadások művészi színvonala jelentősen meghaladta a budapesti átlagelőadások színvonalát. Különösen Kun Zsuzsának, Lakatos Gabriellának és Fülöp Viktornak volt kiemelkedő sikere. A román elvtársak a szövegek mellett kiemelték a kar magas színvonalú munkáját is.

Az együttes szereplésének sajtóvisszhangja igen jó volt. Az elutazásunkig megjelent kritikák nagy elismeréssel írnak a bemutatott magyar művek zenéjéről, koreográfiájáról és a szereplők teljesítményéről is. Bíráló megjegyzések csak a Csodálatos mandarin egyes koreográfiai megoldásaival kapcsolatban hangzottak el. Az „Előre” című lap¹⁶ pl. kifogásolta a groteszk elemek túlhangsúlyozottságát a mű előadásában. A lapok elismeréssel írtak a két karmester, Kenessey Jenő és Fráter Gedeon teljesítményéről is.

Az együttes szeptember 9-én meglátogatta a Gh. Dej¹⁷ ruhágyárat, amely Bukarest egyik legnagyobb könnyűipari üzeme. A gyárlátogatás után a szövegek 40 perces műsort adtak az üzem dolgozóinak számára. A műsort a gyárnak kb. 600 dolgozója nézte végig.

Az együttes tagjainak magatartása a bukaresti tartózkodás alatt kielégítő volt. Zavaró esemény sem politikai, sem más vonatkozásban nem fordult elő.

Az együttes fogadása a román hivatalos szervek részéről alapjában megfelelő volt, néhány vonatkozásban azonban alatta maradt a várakozásnak. Az előzetes megegyezéstől eltérően másodosztályú szállóházban voltunk elhelyezve, az ott-tartózkodás első napjaiban gyenge volt a koszt, az étkezési hely messze volt a szálláshelytől. A művészek rögtön párhuzamot vontak a bukaresti ellátás és aközött, ahogyan mi látunk vendégül egy ilyen tekintélyes külföldi művészeget. Feltűnt az is, hogy a vezető közéleti személyiségek

¹⁵ OL XIX-I-4-aaa 3.d. 1761/A/59. A gépirat első lapjának jobb felső sarkában kézírással: „lássá: Meruk e.; IX. 19. látta Meruk e.” Meruk Vilmos 1959–62-ben a Művelődésügyi Minisztérium Színházi és Zenei Főigazgatóságának vezetője (e= elvtárs).

¹⁶ Előre: Románia központi magyar nyelvű napilapja, 1947-től jelent meg Bukarestben.

¹⁷ Gheorghe Gheorgiu-Dej (1901–1965) politikus, 1945-től haláláig a Román Kommunista Párt főtitkára, illetve első titkára, 1947–52-ben első miniszterelnök-helyettes, 1952–55-ben miniszterelnök, 1961-től haláláig államfő. Személyi kultuszát illusztrálja az életében róla elnevezett üzem.

¹⁴ A budapesti Világifjúsági Találkozót 1949. augusztus 14–28. között rendezték meg.

nem érdeklődtek az előadásaink iránt. A legmagasabb rangú közéleti személyiség, aki megtekintette az előadást Prisnea elvtárs, oktatásügyi miniszterhelyettes volt. Az említett problémák azonban nem okoztak zavart sem az együttes hangulatában, sem pedig művészi teljesítményében.

Összefoglalóan megállapítható, hogy az Operaház balettegyüttese jól megállta a helyét a bukaresti vendéjátékon. Az 5 egymás utáni napon való fellépés, valamint az idegen zenekar miatt szükséges megerőltető próbák komoly nehézségeket jelentettek. Ennek ellenére az együttes szép sikert ért el és a fellépés jelentős állomása a román-magyar kulturális együttműködésnek.

Budapest, 1959. szeptember 14.

(saját kezű aláírás)

Szecsődi László

Rajk András: A budapesti balett Bukarestben¹⁸

Operai balettegyüttesünk bukaresti vendéjátéka szeptember 5-től 10-éig tartott, s művészeink – és méltán hozzátehetjük: színpad-műszaki embereink – felelősségteljes, lelkiismeretes, fegyelmezett, szívből jövő munkájának eredményeként őszinte sikert aratott. Bartók két balettműve, „A fából faragott királyfi” és „A csodálatos mandarin” mellett a mai magyar muzsika és tánclelemény egy sikerült műve, Farkas Ferenc „Furfangos diákok” című táncjátéka, valamint a „Giselle” szerepelt a műsorban. Így hát a Bartók-művek megismertetése és lehető hű tolmácsolása mellett – amely a vendégszereplés legjelentősebb, népeink kapcsolatai elmélyítése tekintetében is legfontosabb mozzanata – valamelyes keresztmetszetet is adhattunk hazai balettkultúránk mai állapotáról, színvonaláról.

Jól esett hallanunk az óráról-órára és estéről-estére oldódó bukaresti közönség lelkes, szívélyes tapsait. Az igazat megvallva, nem kevésbé tartottunk tőle, hogy a koreográfia-íllag (sőt már a koreográfiai kifejező-szándék tekintetében) ismeretlen Bartók-műveket legalábbis tartózkodással, ha ugyan nem idegenkedéssel fogadja majd a közönség. Szinte egyáltalán nem találkoztunk ilyesmivel a közönség körében – pedig ugyancsak alapos közvélemény kutatást folytattunk.

Néhány művésszel és zenekritikussal volt nagyon hasznos, barátságos, de szenvedélyes, őszinte vitánk a két Bartók-mű helyes koreográfiai és szcenikai értelmezése dolgában – ez azonban éppenséggel örvendetes. Román művészbárataink egy része nem mindenben értett egyet koreográfiankkal. (Más részük a vitában a mi elképzeléseinkhez állott közelebb.) Kifogásaik „A fából faragott” dolgában nagyjából egybevágnak a hazai kritika észrevételeivel, a „Mandarin”-t illetően a vita nyílt maradt. Ugyanakkor egyöntetűen tele vannak akarással, hogy némileg más koreográfiai felfogásban még az idén színpadra állítsák mindkét Bartók-művet. Meg is hívtak bennünket a bemutatóra. A meghívást nagy örömmel vettük s nagyon örültünk, hogy a baráti vitával jó szolgálatot tehattünk Bartók nagyszerű művészi és emberi szándékai megvalósulásának.

¹⁸ Rajk, 1959.

Publikum, művészvilág és sajtó egyöntetűen magasra értékelte balettünk színvonalát, szólistáink és csoporttáncosaink technikai felkészültségét, mind klasszikus-, mind karaktertáncban, elismerte a modern drámai mondanivaló közlésére való készséget és képességet. Dicsérettel szóltak a balettigazgató Nádasi Ferenc,¹⁹ a koreográfus és táncos Harangozó Gyula munkájáról. A szólótáncosok közül – idézem a román sajtóban alkalmazott jellemzéseket – a drámai Lakatos Gabriella, a költői Kun Zsuzsa, a nagy intenzitású Fülöp Viktor, továbbá Rácz Boriska, Róna Viktor, Ugray Klotild, Havas Ferenc, Balogh Ágoston, s a fiatal Menyhárt Jacqueline művészetét fogadta nagy elismeréssel a román közvélemény. A tánckar munkája és Fülöp Zoltán színpadképe ugyancsak fenntartás nélküli tetszéssel találkozott.

Külön, saját elismerésünkkel is helyes tetézni a Kenessey Jenő munkáját sok oldalról ért dicséretet. Rövid idő alatt kiválóan tanította be a nagy tehetségű muzsikusokból álló bukaresti operai zenekart és kórust a két nehéz Bartók-mű és a Farkas-muzsika tolmácsolására. Maguk a román hangszeres művészek viszont-köszönettel válaszoltak, amikor megköszöntük lelkiismeretes munkájukat, mondván: nagy gazdagodás számukra, hogy elsajátították, s magyar karmester segítségével sajátították el a nevezetes Bartók-partitúrák anyagát. A Farkas-muzsikát is szívesen és jól játszották. Hasonlóképpen a „Giselle” zenéjét, amelyet Fráter Gedeon nagy figyelemmel és körültekintéssel vezényelt.

Érkeztünk a bukaresti repülőtéren mindkét részről őszinte szavak hangzottak el népeink barátságának elmélyítéséről, s ezek tettekké, tényekké gazdagodtak ottlétünk minden napján, s kivált színházi estéjén. Mihai Bredeceanu, a bukaresti Operaház fiatal zeneszerző-karmester igazgatója²⁰ mondotta, amikor emlékalbum ajándékunkat átvette: „Biztosíthatom önöket, kedves barátaink, hogy nemcsak ez az album, hanem egész szép művészetük itt marad emlékebe”. Hadd mondjam el még ehhez, hogy Bredeceanuhoz milyen közel áll Bartók és művészete: mint beszélgetéseink során kiderült, édesapjával, a nagynevű román népzene-kutatóval²¹ Bartók személyes barátságot tartott, rendszeres levelezést folytatott, egy ízben vendégül is látta rákosi lakásában. S Bartóknak több ilyen igaz barátjával találkoztunk a Román Népköztársaságban.

Úgy éreztük, hogy vendégszereplésünk csakugyan jelentékeny tett volt szomszéd népeink barátsága fejlődésének útján, s a virágok, amelyeket Valentina Massini, Irene Liciu és a román balett többi kiválósága adott át szívbéli üdvözléssel a mieinknek – nem hervadnak el soha.

¹⁹ Az állítás téves: Nádasi Ferenc ekkor balettmester volt, a balettigazgatói tisztséget 1960. szeptember 1-jén vette át Harangozó Gyulától.

²⁰ Mihai Bredeceanu (1920–2005) zeneszerző, karmester, 1959–1966-ban a Román Nemzeti Opera főigazgatója.

²¹ Tiberiu Bredeceanu (1877–1968) zeneszerző, népzene-kutató.

III. Művészetpolitikai háttér és nemzetközi összefüggések

Az 1956 utáni turnék az Operaház balettegyüttese számára nem csupán nemzetközi elismerést jelentettek, hanem a társulat működőképességét is visszaigazolták. 1956–57 fordulóján ugyanis több mint negyven táncos hagyta el Magyarországot, köztük meghatározó jelentőségű szolisták, mint Csinády Dóra, Müller Margit, Pásztor Vera, Szarvas Janina, Vashegyi Ernő.²² A státuszokat részben az Állami Balett Intézet 1957-ben diplomázott Nádasi-évfolyamának hét lány és hat fiú növendékéből, részben néptáncgyüttesekből történő behívással töltötték be. Ez utóbbi módon szerződötték például Seregi Lászlót és Zilahy Győzöt.²³

Ami a bemutatott dokumentumokat illeti, az ázsiai jelentésből kitűnik, hogy a kísérők figyelmének középpontjában a művészek politikai megbízhatósága és munkafegyelme állt. A hét hetes turnét nem véletlenül bízták Behringer Évára, akinek formális pozíciójánál lényegesen nagyobb súlyt adott az a tény, hogy férje, Biszku Béla – belügyminiszterként, majd miniszterelnök-helyettesként, utóbb KB-titkárként – Kádár János legbizalmasabb munkatársai közé tartozott. A turné művészeti vezetését Géczy Éva látta el, akinek kijelölése szintén bizalmat jelzett. Ennek azért volt jelentősége, mert a második világháború utáni ún. igazoló eljárások nyomán Géczynek meg kellett válnia az Operaháztól.²⁴ Később visszaszerződhetett és 1949-ben magántáncossal lépett elő. 1959-ben a politikai megbízhatósága már nem forgott veszélyben.

A minisztériumi jelentés az alapadatok után a fogadtatás politikai szintjeiről szólt, kiemelve a vietnami kitüntetést. Az állam- és kormányfői vizitek jelentősen felülértékelték az egyébként kis létszámú turné kultúrdiplomáciai súlyát. Behringer ezután a művészek magatartását, a kiemelkedő teljesítményeket tárgyalta, a feszült helyzeteket – amelyek egyébként ilyen időtartamú összejáratás során természetesek – konkrétumok nélkül részletezte. Nem mulasztotta el Géczy Éva művészeti irányítói munkájának dicséretét. Ez is azt bizonyítja, hogy a jelentés nem annyira a résztvevők esetleges utólagos fegyelmezésére szolgált, hanem annak igazolására, hogy a turné vezetői megfelelően kézben tartották a csoportot. A jelentés szerzője nem tért ki a részükre szervezett művészeti programokra, és nem utal rá, hogy erről újságcikk készül. Elképzelhető persze, hogy ezt csak később határozták el, vagy kérték föl rá őket. A két turnévezető tehát szépírói babérokra is pályázhatott. A jelentés és a Muzsika-cikk stilisztikai hasonlósága mellett a különbség a hangnemben áll: a jelentés töredelmes, szerény hangvétellel szemben az úti beszámoló pátoztól és büszkeségtől dagad, s elsősorban nem a magyar teljesítménnyel, hanem a vendéglátók produkcióival foglalkozik. A fő adatok, a házigazda politikusok itt is megjelennek, de a cikk fő üzenete a szocialista világrendszer ázsiai népeinek felmagasztalásában rejlik.

²² A névsort közli: Hegedős, 2011. 71–72.

²³ Kaán, 2005. 30.

²⁴ OL XXVI-I-3. 1. d. Magyar Állami Operaház, Igazolói bizottsági ügyek, 1945. iktatószám nélkül, valamint OL XXVI-I-3. 1. d. 99/1946. Az eljárás során Géczy Éva elismerte, hogy a lakásán kisméretű Hitler-szobrot tartott, amelyet ajándékba kapott a 30-as években Németországból, emiatt nem igazolták.

Ez érthető, ha figyelembe vesszük, hogy a turné illeszkedett az 1957-től javuló magyar-kínai viszony 1959-ben kicsúcsosodó ívéhez. Az „ellenforradalom” leverését elismerő ázsiai vezetők szocialista tömbön belüli támogatására a Kádár-kormánynak égetően szüksége volt. Mindez a kulturális diplomáciát is érintette: 1958. szeptember 30-án Pekingben Kínai-Magyar, 1959. május 3-án Budapesten Magyar-Kínai Baráti Társaság alakult. Az kapcsolatok betetőzéséért 1959. április 11. – május 17. között Münnich Ferenc miniszterelnök vezetésével párt- és kormányküldöttség járt Kínában, Mongóliában, Vietnamban és Észak-Koreában. Május 6-án magyar-kínai barátsági és együttműködési szerződést írtak alá.²⁵ Az Operaház Balettegyüttesének vendégjátékát ehhez a diplomáciai körúthoz igazították, lényegében annak kulturális folytatásaként. Néhány év múlva Kína felől már hidegebb szelek fújtak. A gyorsan romló szovjet-kínai viszony következtében Magyarország, mint Moszkva feltétlen híve, e téren partvonalra került.

*

Az ázsiai turnéről írt bizalmas és nyilvános szövegek egybevágó tartalmi elemeihez képest Szecsődi László romániai jelentése és Rajk András tudósítása két külön világ. A bukaresti turné kísérője mindössze öt napig látta el feladatát, jelentéséből mégis süt a felelősségtudat. Beszámol olyan eseményekről, amelyek legfeljebb a korabeli ún. „hangulatjelentésekben” kaptak helyet, észlelhető a suttogó propaganda, a vendéglátók óvatos bírálata. Ezzel szemben a profi újságíró Rajk András – 1950–83 között a Népszava munkatársa – pontosan úgy írta meg beszámolóját, ahogyan kell. Nincs benne ítélet, csak információ, nem hegyezte ki az ellentéteket, hanem dialektikusan összehangolta őket. Ugyanazon művészeket dicsérte meg nyilvánosan, akikről Szecsődi is jókat mondott. S míg az Aczél-nak írott jelentésben bírálat tárgya a romániai fogadtatás politikai szintje, addig Rajk szó szerint idézte a bukaresti operaigazgatót, hogy mintegy Bartók szellemében egyesítse a vendégeket és a házigazdákat.

A kontraszt itt sem a véletlen műve. A politika zárt szintjein és a nyilvánosság előtt pontosan ez a kettősség jellemezte a magyar-román viszonyt. Az 1956-os forradalom, mint Romániára is veszélyes példa miatt kifejezetten rideggé vált ottani pártvezetés nem sok szimpátiával viseltetett a magyarok iránt. A dolog pikantériája, hogy Nagy Imrét és társait 1956 novemberében éppen Romániába internálták. Ilyen értelemben a románok szívességet tettek Kádárnak, hiszen olyan időszakban biztosították az „ellenforradalmi” vezetők elszigetelését, amikor Kádárnak minden erejére szüksége volt hatalma megszilárdításához. Ezt a lekötözöttséget – és a magyar pártvezetés időleges bénultságát – aztán ki is használták. 1957-től Romániában magyarellenos intézkedésekre került sor. Paradox módon ezt a folyamatot nemhogy visszavetette, de erősítette a Kádár János által vezetett magyar párt- és kormányküldöttség 1958. február 20–28. közötti látogatása, amely Trianon óta az első hivatalos kormányfői találkozó volt. A magyar vezetőknek – köztük Kállai Gyula KB-titkár–államminiszternek – a romániai nemzetiségi egyenjogúságot dicsérő nyilatkozatai szinte szabad kezet adtak a román vezetőknek. Már ekkor a „kulturális szeparatizmus” vádjával illették a Kolozsvári Bolyai Tudományegyetemet, az 1958/59-es tanév e kampány árnyékában kezdődött. A vádak a revizionizmus bélyegével bővültek, amelynek nyomán bírósági eljárások indultak vezető magyar értelmiségiek

²⁵ Szobolevszki–Vida, 2001. 23–25.

ellen. Az önálló Bolyai Egyetem megszüntetésére és a román tannyelvű Babeş Egyetembe történő beolvasztására végül 1959 szeptemberében került sor, szinte egy időben a Balettegyüttes bukaresti útjával! A magyarellenes intézkedések szervezeti „megkoronázásaként” az 1952-ben létrehozott Magyar Autonóm Tartományt – amelyet egyébként már korábban is arra használták fel, hogy a területén kívül maradt régiókban korlátozzák a magyar nyelvhasználatot – 1960-ban Maros-Magyar Autonóm Tartománnyá szervezték át, amelyben a magyarság számarányát 62%-ra csökkentették, tisztán román területek hozzácsatolásával.²⁶ Amikor tehát Szecsődi úti jelentésében arról olvasunk, hogy „a vezető közéleti személyiségek nem érdeklődtek az előadásaink iránt”, ebben a fent részletezett körülmények meghatározó szerepet játszottak. Miért is látogatott volna el bármely román vezető a programokra, ha ehhez semmilyen államérdek nem fűződött?

*

A közzétett dokumentumok és újságcikkek tanulságosak. A bizalmas jelentések és nyilvános beszámolók megőrizték a kor hangulatát, s jellemzik a valóság megkettőződését, amely a mindenre figyelő pártállam önmaga iránti exkluzivitásában és a lakosság tájékoztatásának korlátozott igazságtartalmú nyilvánosságában öltött testet. A különbség elsősorban abban állt, hogy míg a jelentések szerzői saját magukat védték a párt és az állam előtt, addig az újságcikkek írói a párt és az állam tekintélyét óvták a közvéleménnyel szemben. A kulturális diplomácia ilyesfajta teljesítményei mögött a tényeket és az összefüggéseket az utókornak észre kell vennie.

Irodalomjegyzék

Behringer, Éva; Géczy, Éva (1959): „Kína, Vietnam, Korea...”. In: *Muzsika*. (8. sz.), 7–10.

Diószegi, László; R. Süle, Andrea (1990. szerk.): *Hetven év. A romániai magyarság története 1919–1989*. Budapest: Magyarságkutató Intézet.

Földes, György (2007): *Magyarország, Románia és a nemzeti kérdés 1956–1989*. Budapest: Napvilág Kiadó.

Földes, György (2015): *Kádár János külpolitikája és nemzetközi tárgyalásai 1956–1988*. Budapest: Napvilág.

Hegedős, Györgyi (2011): *Szarvas Janina*. Budapest: Argumentum.

Kaán, Zsuzsa (2005): *Seregi*. Budapest: Nemzetközi Tánc- és Kultúra Alapítvány.

Mátyus, Zsuzsa (1984): „Az Operaház társulatának külföldi vendégjátékai”. In: *Staud Géza (szerk.): A budapesti Operaház 100 éve*. Budapest: Zeneműkiadó.

Mészöly, Gábor (1999. szerk.): *A legendás Honvéd Együttes igaz története, 1949–1999*. Budapest: Honvéd Együttes.

Németh, Jánosné (1995. összeáll.): *Az MSZMP központi vezető szervei üléseinek napirendi jegyzékei. I. kötet. 1956–1962*. Budapest: Magyar Országos Levéltár.

Rajk, András (1959): „A budapesti balett Bukarestben”. In: *Muzsika*. (11. sz.), 19–21.

Szobolevszki, Sándor; Vida, István (szerk. 2001): *Magyar–kínai kapcsolatok 1956–1959. Dokumentumok*. Budapest: MTA Jelenkor-kutató Bizottság.

²⁶ Földes, 2007. 34–50., Diószegi– R. Süle, 1990. 66–68., 80–81.

Körtvélyes Géza táncművészeti vizsgálódás-kritikái a Magyar Rádióban, 1990–1995*

Bevezető

A 20. század második felének meghatározó jelentőségű tánc története és tánckritikusa volt Körtvélyes Géza (1926–2011), Széchenyi-díjas, a zenetudomány doktora, aki nyomtatásban megjelent publikációi mellett szívesen élt a rádiós ismeretterjesztés lehetőségeivel. A Magyar Rádió Bartók adójának Új Zenei Újság című műsorában 1989–1999 között számos alkalommal elhangzottak – mások által felolvasott – rövid tánckritikái. Ezek kéziratanyagát Tóvay Nagy Péter rendezte sajtó alá.¹

A kritikák alapvetően hazai vagy külföldi társulatok produkcióiról szóltak, de akadt közöttük a Magyar Táncművészeti Főiskola (1990. június 30-ig: Állami Balett Intézet) vizsgálódásait méltató vagy bíráló reflexió is. Körtvélyes Géza irathagyatékában négy ilyen jellegű kritika maradt fenn: az 1990, 1992. és 1993. évi klasszikus balett, valamint az 1995. évi néptánc–színházi tánc vizsgálódásról. Az alábbiakban ezek szövegét tesszük közzé.

A felsőfokú táncművészeti képzés legfontosabb, leglátványosabb és művészetpedagógiai szempontból legjobban értékelhető eredményei a tanév végi vizsgálódások. A 2017-ben napvilágot látott *Táncos tanévek* című kötetemben² a teljességhez közelítő áttekintést adtam közre a hazai nyomtatott és internetes sajtóban 1954 és 2017 között megjelent e tárgyú kritikákból. A publikációk között első helyen a táncművészeti szakajtó állt: a *Táncművészet* (1951–1956, 1976–2010, 2014-től), a *Muzsika táncrovata* (1959–1976), a *Táncművészeti Értesítő* (1963–1976), az angol nyelvű *Hungarian Dance News* (1978–1989), a *Zene–Zene–Tánc* (1994–2012) és a *www.tanckritika.hu* portál (2010-től). Eredeti vagy utánpótlás reflexiók az Állami Balett Intézet 1961–1970 között kiadott évkönyveiben is napvilágot láttak. A '60-es évek közepétől a '90-es évek közepéig rendszeresen megjelentek tánckritikák az országos napilapokban (fontossági sorrendben: *Magyar Nemzet*, *Népszava*, *Magyar Hírlap*, *Esti Hírlap*, *Népszabadság*), valamint 1976–1984 között a *Pesti Műsor* című hetilapban. Az 1957-ben indult *Film–Színház–Muzsika* 1988-ig főleg képriporttal, olykor rövid kritikával kísérte figyelemmel a végzősöket. Alkalmanként sok más (közte idegen nyelvű) hazai orgánus is reflektált, gyakran csak rövidhír formájában. Legalább egy cikket valamennyi vizsgáról sikerült találnom, kivéve a 2011. évi néptánc vizsgálódást, amelyről – tudomásom szerint – sehol sem jelent meg kritika.

A kötetbe kizárólag nyomtatásban már megjelent cikkeket vettem fel, köztük Körtvélyes Géza hat, 1964–1972 között publikált cikkét. A rádióban elhangzott kritikák tehát kívül estek a válogatáson, így e forrásközlemény a kötet kiegészítésének tekinthető.

* Készült az NKFIH K115676 számú kutatás keretében.

¹ Ezek közül három kritika már napvilágot látott: Tóvay, 2009., Tóvay, 2011.

² Bolvári-Takács, 2017.

A közlések forrása Körtvélyes Géza kéziratgyűjteménye. Az 1995-ös szövegről rendelkezésre állt az *Observer* Sajtófigyelő által leírt és a Magyar Táncművészeti Főiskola Könyvtárának sajtókiadvány-gyűjteményében található dokumentum is. A kézirattal történt összevetésből megállapítottam, hogy eltérés nincs, s e tény a többi kézirat vonatkozásában is megerősíteni látszik a hitelességet.

A szövegközlés során a kéziratok esetleges betűhibáit, névelírásait javítottam, szükség esetén értelmező megjegyzést tettem. Megadtam a végzős évfolyamok teljes névsorát, az évfolyamvezető mesterekével együtt, valamint a vizsgálódásokról nyomtatásban megjelent kritikák jegyzékét.

Körtvélyes Géza rádiós kritikái

Gondolatok a Balett Intézet vizsgakonzertje nyomán

(elhangzott: 1990. június 23.)

*Az évfolyam tagjai: Dorkó Edina, Molnár Zsuzsanna, Nyári Hajnalka, Tóth Zsuzsa; Csekő István, Csillag Pál, Haraszi Zsolt, Nagy Gábor (NSZK), Solymosi Tamás. Évfolyamvezető: Dózsa Imre.*³

Magas színvonalú vizsgakonzerttel ünnepelte meg fennállásának 40. évfordulóját az Állami Balett Intézet. Az évfolyamvezető balettmester Dózsa Imre és asszisztense Koren Tamás nyolc⁴ olyan jól kiképzett növendéket bocsájtott szárnyra, akik mind – de főként a fiúk – egyértelműen gazdagíthatják az Operaház, illetve más hazai társulat előadó gárdáját.

Az elmondottakat itt, mintegy híradás gyanánt be is lehetne fejezni, ámde a címben jelzett gondolatok jegyzetemet folytatására készítenek. Arra ugyanis, hogy szinte megválaszolhatatlan kérdéseket tegyek fel, de vajon kinek is? Az ifjú művészjelölteknek, hogy maradjanak idehaza? A társulatvezetőknek, hogy adjanak számukra minden relációban röptető feladatokat? Hogy kapjanak és kaphassanak bármelyik honi balett-együttesnél olyan fizetést, melyből élni, lakni, ruházkodni lehet? S a kérdéseket most abbahagyom, mert félek: magam is tudom rájuk a választ.

Persze egy észszerű kötelesség a magyar tehetségeket – korántsem kis anyagi ráfordítással – felkészíteni a táncművész pályára, akárcsak az énekeseket és a hangszeres művészeket a Zeneakadémián. De mit lehet igazán tenni avégett, hogy tehetségüket és tudásukat itthon (vagy legalább itthon is) kamatoztassák, hogy ennyiben a képzésükre fordított közpénzek egy része megtérüljön? Mert épp a legjobb ifjú művészek, mondhatni, kelnek el lábon, olykor már tanulmányaik hivatalos befejezése előtt, és oktalanság volna bármelyiküket megfosztani a nagyvilág színpadaitól s a méltó jövedelemtől.

És az ördögi kör mintha itt bezárulna, vagy épp új kezdéseket indukál: ne legyen díjtalan állami kiképzés? Szerződéssel előre kell – egy időre legalább – magyarországi

³ A vizsgálódásról nyomtatásban megjelent: Gelencsér, 1990., Kövágó, 1990. Lásd: Bolvári-Takács, 2017. 367–371.

⁴ Helyesen: nyolc magyar és egy német állampolgárságú növendéket.

munkára leköttni, illetve kötelezni őket? A kiszereződő növendékekkel s az egy-két évad után távozó táncossal devizában visszafizettetni a képzés költségeinek nagy részét, amint ez külföldön több helyütt szokásos? És hogyan lehetne kizárólag a művészeket, művészjelölteket erőszakkal, jogtalanul itthon tartani? Vagy netán magániskolákra volna inkább szükség? Ha nem, és minden marad a régiben: országunk olyan gazdag, hogy a külföldi táncművész társulatok támogatására is vállalkozik – minden viszonzás nélkül?

Azt hiszem, senki sem várhat éppen éntőlem megoldással kecsegtető válaszokat. De azt se várja el senki, hogy – az ünneprontás szándéka nélkül – a felsorolt kérdések egy sikeres vizsgálódás kapcsán a nyilvánosság előtt el ne hangozzanak.

Balettvizsga az Operaházban

(elhangzott: 1992. június 21.)

Az évfolyam tagjai: Courtney Brooks (USA), Emily Korfia (Görögország), Cristiana Rosa (Olaszország), Szirmay Vera (Ausztria), Elin Valla (Svédország); Ferdy Blomquist (Hollandia), Bradács Zoltán, Cserta József, Hangay Szabolcs, Kéri Nagy Béla, Lehotai László, Mórnyai Máté, Andrea P. Merlo (Olaszország), Németh Gábor, Kwamina Roberts (Svájc), Szigeti Gábor. Évfolyamvezetők: Kun Zsuzsa, Forgách József.⁵

Előadóművész-képző intézménynek nincs annál nagyobb eredménye, mintha perfekt felkészültségű és meggyőző előadói gyakorlattal rendelkező fiatal művészeket bocsájt útjára. Ilyen összképet mutatott a Magyar Táncművészeti Főiskola idei nagyszabású vizsgakoncertje, amely produkcióként – beleértve a még tanulmányaikat folytató növendékek közreműködését is – bármely kiemelkedő balett-együttesnek becsületére vált volna.

A műsor első részét egy monumentális divertissement alkotta, amit a betanító mesternő: Flóra Kajdani a múlt századi híres Petipa mű, a Don Quijote részleteiből igényesen állított össze. A III–IX. osztályos növendékek igen nagy számban, kitűnő és stílusos felkészítéssel szerepeltek a változatos jellegű táncjelenetek színpompás kavalkádjában. A középső, jól szerkesztett koncertprogram hat szólisztikus műrészletében leginkább a végzős növendékek léptek fel. Koreográfiailag itt a tradicionális jellegtől haladtak az erőteljes kifejezést igénylő karakterisztikus stílus felé, s ez jó alkalmat kínált a különböző alkatú vizsgázók legelőnyösebb bemutatkozására.

Végezetül az est utolsó harmadában Robert North spanyol hangvételű Entre dos aguas című remek kortárs táncalkotásában hét végzős magyar fiú növendék és ugyanennyi még képzés alatt álló balerina-jelölt szerepelt, pompásan interpretálva ezt a sodró lendületű egyfelvonásost. Hozzá fűzendő, hogy a magyar nemzetiség megemlézése itt korántsem öncélú. Ezúttal ugyanis három külföldi fiú is vizsgázott, méghozzá igen jól. Ami pedig a lányokat illeti, idén kizárólag öt külföldi növendék diplomázott, és ugyancsak az első és a második műsorrészben szerepeltek. Őket Kun Zsuzsa, az összes fiúkat pedig Forgách József, a vizsgázó évfolyam két balettmestere nagyszerűen készítette

⁵ A vizsgálódásról nyomtatásban megjelent: Bóta, 1992.; Gelencsér, 1992.; Kaán, 1992.; Kisgergely, 1992.; Péter, 1992.; Rajk, 1992. Lásd: Bolvári-Takács, 2017. 379–383.

fel. Rövid beszámolómk még a rengeteg szereplő növendék legjobbjainak megérdemelt felsorolását sem teszi lehetővé. Mindenképpen megemlítendő azonban a végzős Cserta József s a VIII. évfolyamos, ugyancsak magyar Popova Aleszja teljesítménye. Mindketten több eltérő stílusú nehéz feladatban abszolút kiemelkedő tehetségről és tudásról tettek tanúbizonyságot.

Balettvizsga az Operaházban

(elhangzott: 1993. június 27.)

Az évfolyam tagjai: Bokor Zsuzsa, Darvas Gabriella, Veronica Endo (Peru), Popova Aleszja, Séber Lilla; Demeter Artur Zsolt, Farkas István, Hegyaljai Zsolt, Hommer Csaba, Kun Attila, Lendvai Zsolt, Paróczai András, Radványi Attila. Évfolyamvezető: Sebestény Katalin.⁶

A Táncművészeti Főiskola vizsgakoncertjei többnyire eseményszámba mennek. Olykor kiugró fiatal tehetségekkel ismerkedhetünk meg, akik azután fontos szerepet kapnak az operaházi, vagy valamelyik vidéki balett-együttes munkájában. Máskor a koncert műsora és kollektív előadói színvonala nyújthat jelentős színházi élményt, szerencsés esetben pedig mindez együtt teszi emlékezetessé egy-egy tanulmányait befejező évfolyam operaházi bemutatkozását. A koncepció mősorszerkesztés, valamint a végzős és felső évfolyamos növendékek közös fellépése ugyanis mindig nagy szerepet játszik a sikerben, idén például a koncert est művészi húzóerejét éppen ez adta meg.

A műsort nyitó teljes III. felvonás a Diótörőből, valamint zárórészként a Változatok egy gyermekdalra ezúttal igen jó előadásban került színre, mindkettő az évfolyamvezető balettmester, Sebestény Katalin betanításában. A mesebalett nagy létszámú divertissement sorozata tiszta és pontos kivitelezésével ragadott meg, főszerepében a vizsgázó, igen tehetséges és kitűnő felkészültségű Popova Aleszjával. A Dohnányi–Seregi műben viszont négy végzős táncosnő és a nyolc főnyi fiúosztályból közreműködő öt táncos közösen azt tanúsította, hogy ez a nagyszerű darab főiskolai növendékek tolmácsolásában sem válik feltétlenül tizenévesek színpadi összejövetelév.

Az egész nagyszabású est kényes részét a középső harmad koncertszámai jelentették. A már méltatott Popova Aleszja mellett itt Bokor Zsuzsa és Darvas Gabriella, valamint Kun Attila ütötte meg a mértéket. A többi végzős növendék számára a rájuk bízott műrészletek túl nehéznek bizonyultak. A főiskola tehát idén leginkább jó kartáncosokat bocsájtott útjára, akikre egyébként a balett-együtteseknél mindig nagy szükség van. A vizsgakoncert minden száma így is nagy közönségsikert aratott, a fiatal művészjelöltek ezért jó emlékekkel és kellő biztatással léphetnek a világot jelentő deszkákra. Zenei viszonylatban a fellépő növendékek nagy segítséget kaptak az Operaház zenekarától, amelyet Jármay Gyula kitűnően vezényelt. Mindvégig egységet teremtett a színpad és az orkeszter között, ami kezdő művészek esetében még nagyobb szerepet játszik az eredményes összprodukció megteremtésében.

⁶ A vizsgálódásról nyomtatásban megjelent: Gelencsér, 1993a.; Gelencsér, 1993b. ; Péter, 1993.; Rajk, 1993. Lásd: Bolvári-Takács, 2017. 384–386.

Táncművészeti vizsgakoncert a Madách Színházban

(elhangzott: 1995. július 09.)

Az évfolyam tagjai: Berhész Ildikó, Csengődi Márta, Csoba Orsolya, Gerecse Réka, Gyarmati Melinda, Halmos Riskó Alma, Katona Vanda, Melha Dominika, Pollák Edina, Pótor Katalin, Túrós M. Kinga; Bánki Zsolt, Farkas Viktor, Gergely Attila, Hámor József, Issovits István, Kárpát Attila, Kinczel József, Koltai János, Koltai László, Móri Csaba, Nagy Tamás, Vincze Balázs. Évfolyamvezetők: Jakabné Zórándi Mária tanszékvezető, Brieber János tagozatvezető.⁷

A közel félévszázados Táncművészeti Főiskola, a korábbi Állami Balett Intézet története során több ízben is meggyőzően bizonyította, hogy oktató-nevelő munkájában követi, de legalábbis követni igyekszik a szerteágazó művészeti ág fejlődését. E törekvését realizálta egyértelműen és sikeresen az 1971-ben létesített néptánc tagozat folyamatos tevékenysége, amellyel jól felkészült utánpótlást bocsájt a hivatásos néptáncgyűttesek – sőt egy ideje fontos vidéki balett-együttesek számára is. Az idejei, immáron hatodik végzős osztály huszonhárom igen jól képzett fiú- és leánynövendékei, bizvást mondható, jól megállják majd helyüket bármelyik szerződött társulatnál, ideértve a más táncnyelvet előnyben részesítő együtteseket is.

Mert pont ennél a négy évet elvégzett és most szárnyra bocsájtott gárdánál érvényesült ez idáig a legszembetűnőbbben a felismerés: a Főiskolának a baletten és néptáncban kívüli vállalkozásokra is fel kell készítenie néptáncos növendékeit. E tudatos vállalkozás első ízben demonstrálta, hogy a június 21-i vizsgakoncert műsorlapja már néptánc-színházi tánc tagozatos növendékek megmérettetését ígérte, s az effektív program is ennek a jegyében épült fel. Szerencsésnek és színházi értelemben hatásosnak volt mondható a műsor szerkezete. Az első rész a Honvéd Együttes tehetséges koreográfusának, szakma szerte számon tartott Diószegi Lászlónak Utolsó leltár című 1989-ben készült nagyméretű táncművéből állt. A szcenikailag is szépen formált, a különböző eredeti néptánc és népzenei kincseket – jórészt a hajdani parasztság nemzedéki életútját is követve – változatosan szerkesztette arányos alkotássá. Néhány szépséges, sőt, meghatározó színpadi effektus, főleg a nyitó- és zárókép kissé nosztalgikusan is érzékeltette a címbe foglalt gondolatot: bizony, az élő folklór utolsó leltáráról lehet már csak esztétikai híradással szolgálni.

S hogy táncfolklór vonatkozásban, illetve annak egyéni és jellegzetes színpadi stilizációjában a magyar táncművészetnek vannak maradandó értékű színházi tradíciói, ezt demonstrálta meggyőzően és kirobbanó közönségsikerrel a műsorzáró harmadik rész. Ebben a húsz esztendeje elhunyt Rábai Miklós nagyszerű műveiből nyújtottak reprezentatív válogatást. Az eredeti Állami Népi Együttes előadói stílusát is jól felidéző, de természetesen az ifjú táncosokra transzponált produkció az „iskolát” és a Rábai-életmű eleven hatóerejét együttesen érzékeltette.

A jelzett új vállalkozás: a színházi táncos-képzés eredményének tükörképét a program középső részében helyet kapott hat műsorszám szolgáltatta, több jeles balettmes-

ter betanításában. Közülük Seregi László Faust balett-betétjének Ördögtánc című részlete, a hatvanas években oly népszerű Hacsaturján–Anyiszimova alkotta Gajane című balett Kardtánc, és különösképp műsorrszt záró musical-koreográfia a Hair (Sebestyén Csaba alkotása és betanítása) sikerült a legjobban. Vagyis olyan számok előadása, amelyekben a kellő balett-technikai alapozás, a karaktertánc hangvétele, illetve a mai ifjúság rock-közeli táncnyelvezete dominál. A színvonalat, és persze a jó betanítást csak honorálni lehet, de – utalva csupán más bemutatott táncszámokra – itt jelentkezett a további tennivaló is: a dzsessz, és mindenekelőtt a modern tánc szükséges megerősítése. Mindez együtt hozhatja fel mintegy naprakész színvonalra, majd, a főiskola ez irányú oktató munkáját. Hogy ez be is fog következni, ezt a vezetőség szándékával összhangban egyaránt garantálhatják a végzős évfolyam néptánc tanárai és vezetői: Brieber János és Zórándi Mária, illetve Som Gizella és Sebestyén Csaba balettmesterek igényes, koncepciózus munkája.

Irodalomjegyzék

Bolvári-Takács, (2017) Gábor: *Táncos tanévek. Szemelvénygyűjtemény a Magyar Táncművészeti Egyetem történetéhez 1950–2017*. Budapest: Magyar Táncművészeti Egyetem.

Bóta, Gábor (1992): „Balettvizsga 1992. Hiányérzet a túlzott hagyománytisztelet miatt”. In: *Magyar Hírlap*. (június 19.), 15.

Gelencsér, Ágnes (1990): „Balettvizsga az Operaházban”. In: *Magyar Nemzet*. (június 20.), 6.

Gelencsér, Ágnes (1992): „Balettvizsga az Operaházban”. In: *Magyar Nemzet*. (június 19.), 10.

Gelencsér, Ágnes (1993a): „Balettvizsga az Operaházban”. In: *Magyar Nemzet*. (június 26), 18.

Gelencsér, Ágnes (1993b): „Balettvizsga az Operaházban”. In: *Táncművészet*. (7–8–9. sz.), 21.

Gelencsér, Ágnes (1995): „Néptánc – színházi táncvizsga '95 A Táncművészeti Főiskola zárókoncertjei – II”. In: *Táncművészet*. (7–8–9. sz.), 24–25.

Kaán, Zsuzsa (1992): „Vizsgakoncert '92”. In: *Táncművészet*. (8–9. sz.), 26.

Kisgergely, József (1992): „Mediterrán táncvizsga”. In: *Népszabadság*. (június 17.), 17.

⁷ A vizsgaelőadásról nyomtatásban megjelent: Gelencsér, 1995. Lásd: Bolvári-Takács, 2017. 391–392.

Kővágó, Zsuzsa (1990): „Örömmünnepe – örömmel. A 40. éves ÁBI vizsgakoncertje”. In: *Táncművészet*. (9. sz.), 7–9.

Péter, Márta (1992): „Vizsgakoncert az Operában. Balerina és kentaur”. In: *Esti Hírlap*. (június 18.), 5.

Péter, Márta (1993): „Hattyúk, hercegek, művészek, múzsák”. In: *Népszava*. (július 12.), 6.

Rajk, András (1992): „Talentumok. A Budapest Junior Company vizsgája”. In: *Vasárnap Hírek*. (június 14.), 11.

Rajk, András (1993): „Fiúuralom a balettben. Még beszélnek majd Aleszjáról”. In: *Vasárnap Hírek*. (június 27.), 8.

Tóvay Nagy, Péter (2009): „Rómeó és Júlia. Balettfelújítás az Operaházban”. In: *Tánc- tudományi Közlemények*. (2. sz.), 64.

Tóvay Nagy, Péter (2011): „In memoriam: Körtvélyes Géza (1926–2011). Milloss emlékest az Operaházban. Kanadai balettegyüttes vendégjátéka az Operaházban”. In: *Tánc- tudományi Közlemények*. (2. sz.), 79–81.

Gara Márk:

Kultúránk bástyája*

avagy a Magyar Állami Operaház
a Szabad Nép című napilapban 1945–1956

„Európában 1945 májusában, a Távol-Keleten pedig szeptemberben ért véget az emberiség soha nem látott mértékben sújtó második világháború. A vesztesek közé tartozó Magyarországon ekkor még úgy tűnt, polgári demokrácia épülhet ki, s csak kevesek előtt lehetett világos, hogy a nemzet sorsa már lényegében eldőlt: a trianoni határok közé visszaszorult ország a szovjet érdekszférába fog tartozni. A Moszkva érdekeit képviselő kommunisták ereje és befolyása egyre nőtt, majd a manipulált 1947-es választásokat követően rövid időn belül nyílt diktatúra alakult ki.” – írja Varga Kálmán a *Rubicon* 2017/4. számában,¹ amely Mindszenty hercegprímással és Kádár Jánossal foglalkozik. Azért választottam ezt az idézetet a bevezetőhöz, mert vizsgálódásom tárgya pont ezt a korszakot fedi le. A Szabad Nép „nagy” időszaka pontosan a második világháború után kezdődik és az 1956-os forradalommal ér véget.² Valódi pártlapként a Magyar Kommunista Párt (MKP), majd a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) hivatalos orgánuma volt, amely a híreken túl ideológiát, propagandát is képviselt, s a forradalomban elbukott párt széthullásával a lap sorsa is megpecsétlődött. A lap 1956. november 2-án már Népszabadság néven jelent meg, leképezve azt a transzformációt, amelyet az MDP-ből alakult Magyar Szocialista Munkáspárt is megtett.

Mikrokutatásomban azt a célt tűztem ki, hogy egyrészt a mások által már megírt intézménytörténeti összefoglalókat³ kiegészítsem új információkkal, másrészt doktori témámhoz – Oláh Gusztáv, az Operaház tervezőjének, rendezőjének pályája – kapcsolódva alaposabban körüljárjam, milyen lehetett az 1945 és 1956 közötti korszak légköre, milyen elvárásoknak kellett megfelelnie az alkotóknak. Ehhez keresve sem találhattam volna jobb forrást, mint a hivatalos lapot, a Szabad Népet.

Anyag és módszer

A kutatás anyaga a Szabad Nép 1945-től 1956-ig kiadott lapszámait érintette, amelyeket digitalizált formában az Arcanum Adatbázisában tekintettem át. Vizsgálódásaimat 2016 novemberében kezdtem el. Az adatbázisban mindig az ékezetek nélküli „operaház” szóra kerestem rá, azzal érve el a legtöbb találatot, hiszen a pontos kifejezésre való keresés a szövegfelismerő rendszerben nem mindig ad megbízható eredményt. Ennek oka részben a napilap szedésének és papírjának néhol silány minőségében, részben a szövegfelismerő emberi intelligenciát nélkülöző program voltában keresendő.

* Készült az NKFIH K115676 számú kutatás keretében.

¹ Varga, 2017. 42.

² 1956. november 29-én jelent meg az utolsó lapszám (Arcanum Adatbázis)

³ Staud, 1984.

A kutatás módszere a találatok átböngészésén alapult és a kutatás közben fokozatosan alakult. Már az 1950-es évben jártam, amikor úgy döntöttem, hogy az addigra kikristályosodott vázat követve újból előveszem és újrafeldolgozom az 1945 és 1950 közötti időszakot. A váz, amelyet felépítettem, alapjában véve az Operaház megjelenéseit kategorizálta és összesítette egy nagy táblázatban, amely mennyiségi elemzésre ad lehetőséget. A csoportosítás azonban egyrészt önkényes volt, másrészt problémákat is okozott, hiszen voltak olyan hírek, amelyeket akár egyszerre három csoportba is sorolhattam volna. Ezekben a vitás esetekben igyekeztem konzervatív módon dönteni a kutatás ideje alatt. A konkrét csoportokat a következő fejezetben ismertetem.

A kutatás minőségi részét azok a jegyzetek adják, amelyeket az egyes híradásokból már a feldolgozás során érdekesnek tartottam kiírni. Ezekből láthatóak például tendenciák, az újságírás eszközei, stb.... Nem a politika irányából próbáltam meg az operaházi történéseket értelmezni, inkább a ház művészi tevékenységére koncentráltam, amely természetesen elválaszthatatlan a politikától. A kapott adatok végső elemzése megmutatta, hogy milyen formában volt az Operaház a kulturális élet egyik vezető tényezője s egyben az állami reprezentáció folyamatos színtere. Mindebből pedig kirajzolódik a kor politikai lenyomata, az a folyamat, ahogy a Magyar Királyi Operaházból sztahanovista kultúrüzem vált.

A témacsoportok rövid leírása

A. Műsorközlés – A legkönnyebben leírható esemény. A Szabad Nép rendszeresen leközlölte a budapesti színházak műsorát, így az Operaházét is. Az 1952. év kivétel ez alól, akkor ugyanis az év egy részében nem jelent meg színházműsor, később ismét visszakérült a lapba. Mivel ebben az időszakban az Operaházról rendszeresen közvetített a rádió is, így a rádióműsorban való felbukkanásokat is ebbe a csoportba helyeztem.

B. Ünnepségek, díszelőadás – Minden olyan eseményt ide soroltam, amely csak egyszer, valamilyen (kulturális, politikai, jótékonyági, egyéb) céllal zajlott az Operaházban. A nyilvánvalóan politikai töltetű díszelőadásokat is ide, és nem a politika és művészet kategóriába soroltam. Ennek az egyediség, alkalmi mivolt (megismételhetlenség) az oka.

C. Politika és művészet – Talán ezt a csoportot lehet a legnehezebben összefoglalni. Ide kerültek azok a híradások, amelyekben arról tudósítottak, hogy az Operaház színtere volt valamilyen politikai eseménynek, azonban ezek elsősorban nem a kultúrához kötődtek. Például külföldi delegációnak megmutatták az Operaház épületét, de előadást nem láttak, vagy az államelnök az épület erkélyéről integetett a felvonulóknak. Ugyanebbe a csoportba soroltam a termelési riportokat. Termelési riportnak neveztem minden olyan tudósítást, amely nyilvánvaló politikai sugalmazással arról adott hírt, hogy a dolgozó munkás tömegek életébe hogyan tört be a korábban polgárinak tartott magaskultúra. Formailag ezek lehetnek tudósítások, interjúk, sőt hálálkodó „olvasói” levelek is.

D. Az operaházi üzemről szóló híradások csoportja – Alapvetően több alcsoportra bontható az ide került tartalom.

D1. Valóban a színház üzemét érintő hírekről szól: évad- és bérlethirdetésről, tájékoztatókról, stb.

D2. Értesítések, rövid közlemények: előadások kezdési ideje, műsorváltozás

D3. Bemutatók

D4. Tagok halála (korábbi vagy működő művészeké)

D5. Művészeti díjak – működő tagok által kapott kitüntetések, amelyeket a színházi munka révén szereztek.

E. Vendéjátékok, vendégművészek fellépése – Ezt a csoportot két alcsoportra osztottam annak megfelelően, hogy az érkező külföldi művész, együttes táncos vagy zenei produkcióval szerepelt. Ez a csoportosítás meglehetősen önkényes, mivel a vendéjátékok a legritkább esetben történtek spontán művészi alapon, ezért akár a politika és művészet kategóriába is sorolhattam volna ezeket. Hogy mégis külön csoportot kaptak, annak az az oka, hogy sor került néhány valóban politikához nem kötődő vendégszereplésre.

F. Magyarok külföldi híradásokban – Ide került minden olyan hír, amely arról tudósított, hogy egy operaházi művész külföldön tanult, szerepelt, illetve a kinti tevékenységéről akár írásban, akár a vele készült interjú formájában beszámolt a lap hasábjain.

G. Személyi – Itt csak olyan előadásokról szóló hírek szerepelnek, amelyekben az illető művész az Opera tagjaként vett részt. Valójában nem is az énekes, táncos, zenész tevékenysége az érdekes, hanem a művész rangja, hiszen az ország első zenés színházához tartozik.

H. Egyéb – Minden, az Operaházról igen távolról érintő vagy nem besorolható hír. Kimaradtak azonban az operaház szó olyan előfordulásai, amelyek nem a budapesti dalszínházra vonatkoztak.

A témacsoportok részletes ismertetése

Úgy gondolom, hogy a **műsorközlés**en valójában nincsen sok ismertetőnivaló. Alapvetően két főbb megállapítást lehet belőlük leszármaztatni: az egyik a színház repertoárjának összetétele, a másik a darabok előadásszáma. Ezek azonban sokféle bontásban megtalálhatóak többek között a Színház- és Művészettudományi Intézet által kiadott Magyar Színházi Adatok I-II. kötetekben. Azt viszont sajnálatosnak tartom, hogy 1944-ben megszakadt az a hagyomány, amelyet Radnai Miklós még 1925-ben elindított és később a Nemzeti Színház is átvett: nevezetesen az évkönyvek kiadása. Az Operaházban ezen hagyomány felélesztése csak az 1966/67-es szezonban (83. évad) indult el ismét.

Az **ünnepek és díszelőadások** kiváló terepet jelentenek a vizsgálódásra. Az Operaház fennállásától fogva az állami reprezentáció színtere volt. Maga az épület felépítése jelentős részben Ferenc József magánszemélyként tett felajánlásából történt, de természetesen a nemzeti büszkeség is inspirálta, hiszen a kiegyezés után felállt dualista államban

a magyar fél sem lehetett „alábbvaló” az osztráknál. Így a Nemzeti Színház 1884-ben elhagyta az opera- és a balett-tagozat. A reprezentáció terén érdemes megnézni például az 1890/91-es évadot, hogy legyen képünk arról, abban a periódusban kik és milyen ünnepléses eseményeket rendeztek a Magyar Királyi Operaház falain belül. A színház negyed százados fennállásáról tudósító évkönyvben⁴ először a király születésnapjával találkozunk (augusztus 18.),⁵ majd október 4-én a király névnapját is külön ünnepli a színház. Októberben a magyar színjátszás 100 éves fennállását celebrálták, majd összesen hét olyan jótékonyági előadást tartottak, amely a Nemzeti Színház és a Magyar Királyi Operaház közös nyugdíjintézete számára hozott pénzt. Két alkalommal pedig a hírlapírókat, a gyermekmenhelyet és Fehér Kereszt Egyesületet támogatták. Ilyen volt az Operaház abban az időben, amikor még megvolt aulikus jellege és szinte csak a legfelső körök jutottak be az előadásokra. Hogy a változás ívét lássuk, nézzük meg az 1936/37-es évet is, amikor ugyan Magyarország még királyság volt, azonban az arisztokraták helyett inkább a polgárság vette birtokba az intézményt. Az évkönyv tanúsága szerint⁶ összesen 13 nem szokványos előadást rendeztek: jótékony célúnak kettő (a Nagypénteki Református Társaság Erzsébet-árvaháza illetve a Magyar-Osztrák Társaság javára); díszelőadásnak hat nevezhető (Ciano gróf, Miklós osztrák elnök és az olasz királyi pár, valamint a lengyel kultuszminiszter látogatása)⁷ illetve két előadás Horthy tiszteletére (egy a névnapja alkalmából, amelyet a Magyar Nemzeti Diákszövetség rendezett minden évben, és egy március 15-én, a Magyar Cserkészszövetség védnöksége alatt). Ezekon kívül ünnepi est keretében emlékeztek meg Buda visszavívásának 250. évfordulójáról, a Liszt-emlékév befejezéséről, Weber 150. születésnapjáról és két alkalommal az operabarátok tartottak estet.

Ehhez képest 1945-től teljesen átalakult az ünnepi- és díszelőadások rendszere. Mindössze három olyan ünnep volt az 1945-56 közötti időszakban, amelyet minden évben megünnepeltek. Április 4-e, amely a felszabadulás ünnepe volt, november 7-e, a nagy októberi szocialista forradalom évfordulója, valamint egy Lenin-ünnepség. Ez utóbbi esetében 1946-tól 1954-ig Lenin januárban bekövetkezett haláláról⁸ emlékeztek meg, 1955-ben és utána azonban már Lenin születésnapját⁹ tartották meg. Ehhez járultak még egyéb állami ünnepek, mint a köztársaság kikiáltásának évfordulója (január 30.), amelyet 1946-tól 1949-ig tartottak érdemesnek a megemlékezésre, amint az ország államformája népköztársaság lett,¹⁰ ez értelemszerűen megszűnt. 1947-től a Vörös Hadsereg megalakulását is az operában ünnepezték, de később ez elmaradt és talán helyette vezették be a Néphadsereg napját.

⁴ Névtelen, 1909. 86–95

⁵ Ferenc József 1830. augusztus 18-án született. A király születésnapján és névnapján rendezett ünnepségen az uralkodó alig jelent meg, a helyáratokat viszont mindig levitték. Amíg Erzsébet királyné élt, az ő névnapja is hasonló ünnepnapként szerepelt a színházi műsortervben.

⁶ Névtelen, 1937. 22–25.

⁷ Ezekon az eseményeken mindig a himnuszok hangzottak el először, majd ezt követte az 1-4 részből álló műsor, nem ritkán teljes darabok vagy felvonások, valamint zenekari részleteket is sűrűn játszottak (Rákóczi induló).

⁸ 1924. január 21.

⁹ 1870. április 22. (a régi orosz naptár szerint április 10.).

¹⁰ 1949. augusztus 20., az új alkotmány bevezetése, XX. Törvény.

Nagyjából 1950-ig voltak jelen a különböző jótékony célú előadások is.¹¹ A háború után meglehetősen sok, később a helyzet stabilizálásával kevesebb, 1950-tól pedig szinte nyom nélkül tűntek el az ilyen rendezvények, nyilván senki sem vette volna a bátorságot, hogy a kormányzati propagandával szemben azt merje állítani, hogy valami a Magyar Népköztársaságban nem működik tökéletesen és segélyre szorul. Ez alól a vis maiornak tekinthető 1954-es és 1956-os árvíz a kivétel.

Természetesen egyedi alkalmakat, évfordulókat ezután is megünnepeltek az operában. A sort 1945-ben Roosevelt halála, majd a nemzeti kormány Budapestre érkezése nyitja, de ünnepeltek ellenálló vértanúkat (1945), a Néphadsereg napját (február 28.), Sztálin 70. és Rákosi 60. születésnapját is. Egyetlen nem politikushoz, ráadásul élő személyhez kötődő születésnapot találtam, amelyet az operában rendeztek, ez a hetven éves Kodály Zoltáné 1952-ben. Sőt, hagyományosnak nevezhető, kulturális jellegű megemlékezéseket is tartottak: többek között Glinka, Csajkovszkij évfordulóit, a vagy a Filharmoniai Társaság száz éves fennállása alkalmából.

Külön fejezetben lehetne elemezni, hogy egy ünnepi előadás hogyan nézett ki. Nyilván ezek évről évre változtak, s mivel ez kevésbé fontos része kutatásomnak, így csak a benyomásomat osztom meg ezekről. Úgy tapasztaltam, hogy a két világháború közötti gyakorlathoz képest a Himnusz szinte teljesen eltűnt és a helyét egy vagy több szónok rövidebb-hosszabb szónoklata vette át, illetve nyilván elénekelték a szovjet himnuszot és/vagy az Internacionálét. Az ünnepi műsor – szintén a korábbi, 1944 előtti gyakorlathoz képest – kezdetben teljes darabokból (főleg egyfelvonásos balettekből) állt,¹² aztán ezek helyét átvették azok a vegyes estek, amelyekon zene, dal és szavaltat is elhangzott igen változatos előadói gárda tolmácsolásában. Ennek szemléltetésére álljon itt három rövid ismertetés. Az első Lenin halálának 1950-es évfordulója, amelyen Révai József beszéde után a Rablánc lehullott című forradalmi gyászdalt hallhatta a közönség, majd Csajkovszkij V. szimfóniájának indulója után Gábor Miklós szavaltta el Kriszanov Lenin elvtárs című versét. Ezt követően a Magyar Néphadsereg Művészegyüttese mutatott be táncokat és az estet az Otto Klemperer által vezényelt Örömda zárta. E műsort mindkét rádiócsatorna közvetítette.¹³ Ezzel szemben 1954-ben ugyanezen alkalomból Hacsaturján Óda Lenin emlékeztetere című műve után Ladányi Ferenc mondta el a Mese a napról című szovjet népmesét Leninről, később Csajkovszkij b-moll zongoraversenyét hallgatta meg a közönség. Svéd Sándor és Ilosfalvy Róbert a Don Carlosból és a Nabuccóból adott elő részleteket, végül Liszt Tasso című szimfonikus költeményét Ferencsik János dirigálta.¹⁴

Végezetül álljon itt teljes egészében a Sztálin 70. születésnapjáról szóló egyik beszámoló¹⁵. „Ezután szívet-lelket gyönyörködtető műsor következett. Elsőnek az ifjúság

¹¹ 1945. nemzeti segély, rohammunkás vasutasok, karácsonyi akció, 1946. operabarátok köre, gyermekek javára, 1947. SAS-akció, 1948. a görög népért, a Sebészeti Klinika, iskolaszanatórium és az Újságírók Nyugdíjintézete javára.

¹² 1945. 04. 15-én a Budapestre érkező nemzeti kormány tiszteletére műsort adtak, amelyen Harangozó A fából faragott királyfi című táncjátéka, Erkel Bánk bánjának II. felvonása és a Cieplinski Bolerója szerepelt, Szabad Nép 1945. 04.11., 5.

¹³ Szabad Nép, 1950. 01. 21., 3.

¹⁴ Szabad Nép, 1954. 01. 22., 2.

¹⁵ Szabad Nép, 1949. 12. 22., 4.

köszöntötte a világ nagy tanítóját. A szétnyíló függöny mögül a lépcsős emelvényen háromszáz, örömtől sugárzó arcú úttörő fiú és leány, a Mester utcai általános iskola kisdíákjai tűntek elő, s az Operaház zenekarának kíséretével Patachich Iván „Az úttörők éneke Sztálinhoz” című, Lukács Imre versére írt kórusművet zendítették meg szívhez szóló kedvességgel. Kuczka Péter „Róla, aki a világnak kovácsa” című verset Ladomerszky Margit, a Nemzeti Színház művésznője szólaltatta meg. Elragadó tánc következett: a Honvéd Művészegyüttes tánc-és énekkarának „Köszöntő”-je Farkas Ferenc zenéjére, Szabó Iván koreográfiájával, Dávid Gyula vezényletével. Majd ismét szavalt hangzott el: Tyihonov megkapó „Pohárköszöntő”-je Horváth Ferenc, az Állami Bányász Színház igazgatójának előadásában. Új magyar zenemű, Kadosa Pál Kantátája csendült fel utána. A Devecseri Gábor „Terjed a fény” című versére komponált lendületes művet Joviczky József, a Liszt Ferenc Kórus, a Rendőregyesület Énekkara, s az Állami Operaház zenekara tolmácsolta Melles Károly vezényletével. Két, nemesen szárnyaló, gyönyörű szovjet dal, Ljepin „Köszöntő”-je és Moszolv Sztálin-ódája zendült meg ezután Fodor János remek előadásában, Kenessey Jenő vezényletével. Operaházunk kitűnő énekkara fejezte be a műsor első részét: Muragyeli „Sztálin vezetett bennünket” című művével (baritonszólóját Melis György énekelte) és Hacsaturján szépséges Sztálin-dalával. Szünet után nagyszerű szovjet vendégeink, az Orosz Szövetségi Szocialista Szovjetköztársaság Oszipov Állami Népi Zenekarának szereplése következett. Előbb Budaskin „Orosz nyitány”-át, Budaskin „Szovjet dalfantáziája”-ját játszották, majd Lidia Mjelnikovát kísérve ukrán és magyar népdalokat szólaltattak meg tomboló sikert aratva. Zelk Zoltán Sztálin-ódájának egyik részletét Major Tamás mondta el, majd sor került a bensőséges hangulatú, a nagy naphoz méltó est felejthetetlenül szép befejezésére: a Sztálin-kantáta hatalmas előadására. A színpad emelvényén felsorakozott a díszelőadás valamennyi énekkara, s az Oszipov-zenekarral társulva megzendítette a Sztálint éneklő, Sztálint dicsőítő gyönyörű kantátát. A magasból fényszórók sugárkékéjében Sztálin olajjaggal övezett domborművű portréja tekintett le, szállt-zengett az ének: »... Sztálin nevével épül a világ...«.

A politika és a művészet ritkán választható el egymástól, s különösen a vérzivataros XX. századi Magyarországra igaz e kijelentés. Amikor 1945-ben az ország nem volt hadszíntér, azonnal elkezdődött az újjáépítés. Sokan írtak, beszéltek róla, hogy milyen jelentős ütemben haladt az építkezés és a sok átélt csapás és veszteség ellenére milyen gyorsan normalizálódott az élet Magyarországon. Az Operaházban is igen gyorsan megindult a művészi munka, mivel sok művész az ostromot eleve a ház pincerendszerében vészelte át, ráadásul az épületet sem érte jelentős kár a hidraulika rendszer szétfagyását kivéve. A száz éves évkönyv szerint 1945. február 11-én vagy 12-én tartották az első előadást, amely Kodály Missa brevis volt.¹⁶ Ezzel szemben Erdélyi Hajnal könyvében a február 23-át jelöli meg az első előadás, egy áriaest napjaként.¹⁷ Bárhogyan is volt, az országot előzőnlő/felszabadító szovjet csapatok, valamint a SZEB-bel megtámogatott Magyar Kommunista Párt aktív jelenléte elkezdte alakítani a színház repertoárját. Ugyan több repertoárelőadás díszletei megsemmisültek a háborúban, a világháború után ismét

¹⁶ Staud, 1984. 275.

¹⁷ Erdélyi, 2012. 58.

lehetett olyan darabokat látni a színpadon, amelyeket korábban vagy egyáltalán nem (Bartók Csodálatos mandarinjának¹⁸ keleti változatát) vagy éppen a szerző származása (oroszló vagy zsidó) miatt nem adtak elő (például a Hovanscsinát vagy a Hoffmann meséit). Ez utóbbit kifogásolta a Szabad Népből Szervánszky Endre, aki a zeneszerzés mellett a lap zenei ideológusa is volt: „Félreértés ne essék, örülünk a bemutatónak [Hoffmann meséi], de úgy gondoljuk, hogy az Operának más, fontosabb tennivalója is lenne!” A Don Juant, a Varázsfuvolát hiányolta a szerző, majd hozzátette, úgy tudja, Sosztakovicsnak két operája és egy balettje is van, amelyet szintén be lehetne mutatni.¹⁹ 1950-ben a Révai József vezette népművelési tárca nyíltan beleszólt az Operaház életébe.²⁰ Losonczy Géza²¹ tollából jelent meg az a politikai megrendelésre született írás, amely kifogásolta többek között „dekadens szerzők” műveinek előadását (Richard Strauss: Salome és A rózsalovag vagy Bartók: A csodálatos mandarin), a túlzott Wagner-kultuszt, végezetül a cikke ezzel a gondolattal zárult: „Ezek a hibák, amelyekről beszéltünk, nyilvánvalóan nem függetlenek az Operaház belső viszonyaitól. Az Operánál sok ellenséges elem (fasiszták, dollárrajongó Amerika-barátok, horthysta reakciók, stb.) húzódik meg és tevékenykedik. A társulat szelleme sok egészségtelen jelet mutat, ami kifejezésre jut a fegyelem lazaságában, a munka elég nagymértékű tervszerűtlenségében, a politikai közömbösségben, a különféle intrikákban.”²²

A politika és a művészet közötti direkt és kézzel foghatóbb kapcsolatot mérhetjük le azon, hogy hány politikai nagygyűlést, párteseményt rendeztek az operában. Noha mindegyik vezető pártnak megvoltak a maga épületei székházai, nyilván a rendezvényeken résztvevő tömeg tette indokoltá az Operaház épületének használatát. Ugyanakkor az is igaz, hogy nyilvános események megtartására kezdetben nyilván nem volt elég épület (vö: a népbírói tárgyalások a Zeneakadémián) illetve biztosan az az ideológiai tartalom is közre játszott az Opera „elfoglalásában”, hogy egy reprezentatív – korábban az arisztokratákhoz és a polgársághoz kötődő – státuszszimbólumot vettek birtokba, ily módon a baloldali pártok és egyéb szervezetek²³. A teljesség igénye nélkül ülésezett az Operában az MKP, az SZDP, majd ezek egyesülési kongresszusa is itt vette kezdetét.²⁴ Rajtuk kívül a Magyar Demokratikus Nők Szövetsége, a Demokratikus Nők Világszövetsége is gyakran tartotta rendezvényeit az épületben.

Az Operaház épülete természetesen diplomáciai célokat is szolgált. 1946-ban például a hazánkba érkező szovjet tudományos delegációt itt fogadták, megtekinthették a pikkdámát, majd fogadást tartottak a tiszteletükre.²⁵ Két év múlva, amikor az 1848-as zász-

¹⁸ 1931-ben és 1941-ben sem mutatta be a Magyar Királyi Operaház a táncjátékot.

¹⁹ Szabad Nép 1946. 03. 12., 4, 1946-ra Sosztakovics egyébként már három operát és három balettet írt!

²⁰ Szabad Nép, 1950. 02. 05, 10

²¹ Gyarmati, 2011. 214. – Losonczy Gézát 1951-ben bebörtönözték, mint „a már leleplezett Rajk” hátrahagyott beépített ügynökét és tizenöt évre ítélték, majd 1954-ben szabad lábba helyezték.

²² Erről az írásról is szól Bolvári-Takács Gábor remek összefoglalója A művészet megszelídítése című kötetben

²³ Számomra kérdés, vajon miért nem a Városi Színházat használták. Talán a II. világháborúban betöltött szerepe miatt mellőzték?

²⁴ Szabad Nép, 1948. 06. 08., 5

²⁵ Szabad Nép, 1946. 06. 27., 6

lókat visszakaptuk, a követség tagjait a Tannhäuserre vitték el.²⁶ A kultúrdiplomáciához sorolható eseményeket a vendéjátékoknál tekintem át.

Még egyetlen témát soroltam a politika és művészet csoportba, ez a termelési riportok megjelenése. A mindenkori hatalom már az I. világháború után ráérezett arra, hogy mekkora erő rejlik a propagandában. Magyarországon a Magyar Távirati Iroda Kozma Miklós által levezényelt átalakítása jelentős esemény volt ezen a téren, mindez azonban szinte semmi sem volt az 1945 után bekövetkező, Szovjetunióból importált módszerekkel operáló propagandához képest. A rádióból és nagy példányszámú napilapokból (Szabad Nép, Népszava, Népsport...) ömlött az emberekre a gondosan megválogatott és formált hír, ami által a mindennapok valósága szinte másodlagos nyilvánosságnak tűnt a hivatalossal szemben. Ennek egyik eszköze volt a termelési riportok megjelenése, amelyek ideológiai tartalmat sulykoltak és ezáltal formálták a közgondolkodást. Mindössze két példát szeretnék említeni: az egyik 1950-ből való és jól szemlélteti a munkásöntudatot:²⁷ „ma már nem szokatlan az, hogy nekünk, egyszerű munkásoknak színházi bérletünk van – írja Sári Imre Gamma-gyári segédmunkás. Amikor először ültünk az Operaház egyik emeleti páholyában, még furcsa érzés volt, de ma már bátrabbak vagyunk és kritikát is mondunk egy-egy előadásról.” A másik gyöngyszem az a nyílt levél, amit Svéd Sándor, az opera világhírű baritonja nevében tettek közzé a Szabad Népből 1952-ben.²⁸ A címzett Jussi Björling világhírű svéd tenor, akivel Svéd – útlevelének bevonása után – már nem énekelhetett együtt a New York-i Metropolitanban.

A bevezetőben arról ír: teljesíti Björling kérését és beszámol mostani életéről: „Amikor a második világháború után először indultam haza az óceánon át, hogy felkeressem a régi tájat, gyermekkorom emlékeit, budapesti otthonomat és elsősorban drága anyámat — a hajón Petőfi Sándornak, a mi nagy költőnknek sorai jártak eszemben:

»Aranykalással ékes rónaság,
Melynek fölötte lenge délibáb,
Enyelegve űz tündér játékokat,
Ismersz-e meg? Óh, ismerd meg fiad!«

Itthon akkor rom és pusztulás fogadott. És két esztendővel ezelőtt, amikor ismét hazajöttem, már új világ tárult szemem elé. Házak, házsorok, gyárak nőttek ki a földből. A háborús rombolásoknak nyoma sem volt, népünk ereje épített fel mindent.” Svéd Sándor ezután így folytatja levelet: „A mi népünk békében él és dolgozik. A béke a mi országunkban magatartást és eltökélt helytállást jelent az élet minden területén. Az én világomban a művészet területén is, ahol fontos, döntő események történnek. A művészet nálunk ma már mindenkié. A pompás Operaház, ahol fellépek estéről estére, zsúfolásig megtelik. Nálunk nem ismerik a színházi válságot és a művésznek olyan megbecsülésben van része, amilyen azelőtt itt ismeretlen volt. Íróasztalom fölött két bekeretezett irat is erre emlékeztet. Két kitüntetés. A magyar néptől kaptam. Az egyik

a Kossuth-díjról, a másik a Magyar Népköztársaság kiváló művésze címről szóló okirat. Hogyan is magyarazzam meg, mit jelent ez? Megkísérlem. Minden kornak megvoltak a különleges elképzelései azokról az emberekről, akiket hősöknek tekintett vagy nevezett. A mi hazánkban ezek a hősök nem természetfölötti erővel rendelkező félistenek, hanem húsból, vérből való emberek, a munka hősei, akik nem öncélú dicsőségért, különleges megtiszteltetésekért, rendkívüli előjogokért, hanem az egész emberiségért, a haza boldogulásáért küzdenek és dolgoznak. Ezek az emberek tapsolnak nekem az Operaházban és ezeknek a megbecsülése juttatta számomra kitüntetéseimet. Egy-egy Rigoletto, Don Juan, Escamillo, Scarpia alakításom után az ő tapsuk ismeri el művészetemet. Én pedig tudásom javával igyekszem meghálálni a nép szeretetét. Minden operaelőadás, minden hangverseny és minden rádiós szereplés, ha magas nívón zajlik le – erről Te magad is meggyőződhetél a rádió hullámain át — a békés alkotómunkát szolgálja. És ha a művész valóban tudása javát adja, akkor erre az erőfeszítésre a siker és kötelességteljesítés nagy öröme kívül erkölcsi felelősségérzet is sarkalja; amit tesz, a békéért teszi. Művészeti életünket, a derű, a szabadság és a békeakarát légkörre veszi körül. A mi kultúránk minden megnyilvánulását a béke eszméi ihletik meg. Ennek jegyében emlékeztünk Beethovenre is halálának 125. évfordulóján. Ennek jegyében készülök új szerepeimre, új hangversenyeimre — s a népek bécsi kongresszusára.”

Az operai üzemert érintő cikkek

„A szocialista építés megindulásának, illetőleg kibontakozásának az időszakában változatlanul a közoktatás kérdései álltak a kulturális átalakulás középpontjában. A proletárdiktatúra győzelmével megnyílt a tanulás, a művelődés lehetősége a kultúrától addig távol tartott, elzárt széles dolgozó tömegek előtt.” – írták bevezetőül A volt uralkodó osztályok művelődési és műveltségi monopóliumának megtörése című fejezetben a szerzők 1978-ban.²⁹ Az Operaház esetében nagyon is jelenvaló volt a „múlthoz kötődés” az 1940-es évek második felében, hiszen sem az opera, sem a balett műfaja nem a munkásságot szórakoztatta, a korábbi nézőközönséget pedig a szocialista állam kiépülésével szinte kizárták szórakozási és társadalmi érintkezési formájának gyakorlásából. Így tehát az immár Magyar Állami Operaházra keresztelt intézményben a helyreállítás után az első feladat az volt a pártvezetés számára, hogy miként tudnának a munkásokból közönséget verbuválni az előadásokhoz. A korábban szinte kizárólag bérleti szisztémával működő jegyeladási rendszert ehhez meg kellett szüntetni és helyette rövidebb sorozatokat tartani. Furcsa módon az MKP VIII. kerületi párt szervezete hirdetett először munkásbérleteket 8 előadásra.³⁰ 1945. szeptember 19-én pedig a következő hír jelent meg az újságban: „Az Operaház évtizedek mulasztását teszi jóvá és munkásbérlet keretében 30 előadásban az operairodalom remekeit viszi a munkástömegek elé.”³¹ Ebből a sorozatból húsz előadást vasárnap délelőtt, tízet pedig este tartottak. A bérleteket a két munkaspárt szakszervezetek útján kötötte le.

²⁶ Szabad Nép, 1948. 04. 06., 3

²⁷ Szabad Nép, 1950. 01. 22., 11

²⁸ Szabad Nép, 1952. 10. 28., 3

²⁹ Balogh-Jakab, 1978. 198.

³⁰ Szabad Nép, 1945. 04. 17., 2.

³¹ Szabad Nép, 1945. 09. 19., 4.

Itt annyit mindenképpen meg kell jegyezni, hogy korábban mind az operában, mind a Városi Színházban³² tartottak munkaelőadásokat. Az 1935/36-os évadban még csak kettő volt ezekből, de 1941/42-ben már tíz előadásra emelkedett a számuk. Emellett még külön lehetőség volt az olcsó előadások megtekintésére és 1940/41-től a Népművelési Bizottság is külön sorozatot hirdetett és számba kell vennünk az ifjúsági előadásokat is.³³

A bérletek és az operai üzem kérdése – nevezetesen, hogy a színház nem képes az igények kielégítésére – az 40-es évek végétől folyamatosan napirenden szerepelt. 1947-ben, mivel nem állt rendelkezésre elegendő bérlet, egyszerűen kisorsolták azokat.³⁴ 1948 elején híradás történt a Gördülő Opera elindításáról is³⁵, amely a MÁV segítségével 1956-ig járta a vidéket és terjesztette az operakultúrát. Az ugyanebben az évben megjelent operaházi tájékoztató füzet szerint addig tizennyolc hazai városban jártak és „az előadásokon az Operaház legkiválóbb, legnevesebb művészei szerepelnek a MÁV Szimfonikusok kitűnő zenekarával. [...] Az év folyamán [1956] harminc vidéki előadást tervez az Operaház. E program jelentős részét a nyár folyamán valósítjuk meg, amikor az Operaház és az Erkel Színház munkája már szünetel. A téli időszak vidéki előadásait pedig általában hétfőn, a színházi szünnapon tartjuk.”³⁶ 1948. augusztus 1-jén újabb hírt közölt a Szabad Nép arról, hogy a ki nem elégíthető operaházi igényekre bevezetik a kombinált bérleteket, amelyekben Madách színházi vagy Nemzeti színházi előadások is lesznek, továbbá az új „közönségszervezet” 300.000 jegyet juttat féláron a dolgozóknak. Emellett megmaradt a részletben való fizetési lehetőség is³⁷. 1952 nyarának végén már 56.000 saját bérletről ad hírt az Opera.³⁸ 1953 nyarával megnyílt a Margitszigeti Szabadtéri Színpad is, amelyen meglehetősen sok előadást tartottak májustól szeptemberig. Ha összeszámoljuk az Opera játékhelyeit, akkor az anyaszínházon, az Erkel Színházon, a Gördülő Operán, a Margitszigeten kívül még mentek előadások az Állatkerti Színpadon, a Csajkovszkij Parkban és a Majakovszkij Színpadon is. Mindez olyan gigantikussá vált üzemet tételez fel, ami valószínűleg igen kimerítő lehetett mind a művészek, mind a műszak számára, hogy az adminisztrációról ne is szóljunk. A Magyar Színházi Adattár szerint 1952-ben adták el a legtöbb jegyet, mintegy 1,3 millió darabot³⁹ az Operába és játszóhelyeire, ami 699⁴⁰ előadást jelentett.

A mai színházi gyakorlatban a bérletezés a színházakban általában május-június hónapokban szokott zajlani, ezért is érdekes, hogy az operában az évadhirdetés ideje általában nyár végére, ősz elejére (augusztus-szeptember) esett ebben az időszakban.

Az Operaház – mint folyamatosan állami fenntartásban álló, tehát a színházak államosítását elkerülő, az első számú zenés színháznak is nevezhető intézmény és az egyet-

len, amely nívós balettelőadásokat volt képes kiállítani – mindig is politikai viták színtere volt. Éppen ezért akár a művészet és politika fejezetben is tárgyalhattam volna a következő témákat, azonban mégis úgy éreztem, hogy itt, a működési fejezetben keríték erre sort.

1945 áprilisában a színház vezetésével megbízott három társigazgató lemondott⁴¹. A helyükre egyetlen igazgatót neveztek ki 1946 augusztusában Tóth Aladár személyében⁴². Karácsonykor kicsit bulvár hangvételű cikket olvashatunk a pártlapban, amelyben Tóth maga fogalmazza meg, hogy az Opera nagyüzem, 600-nál is több dolgozója van. Igazodva a politikai helyzethez így fogalmazott: „Az lesz az igazi gyönyörűségem, ha frakkok és szmokingok helyett sok-sok munkásruhát látok majd a nézőtérén.”⁴³ Egyben kis évadismertetést is tartott, amelyből mára tudjuk, hogy nem minden valósult meg (darabok maradtak el vagy csúsztak át a következő évről illetve vendéjáték tervek mentek füstbe). Igaz, ez nem csak az első évről mondható el, hanem szinte mindegyikre az 1956-os forradalomig.

1949. április 3-án találtam az első olyan cikket, amelyben arról esik szó, hogy az Operaház színpadán is realista művészetre van szükség.⁴⁴ 1949. május 19-én meghirdeti a lap a színházak államosításának tervét, de mindez nem érinti az Operaházat. 1950-ben aztán Losonczy Géza korábban már hivatkozott cikkében kikelt az operaházi gyakorlat, Tóth Aladár és több művész – köztük Oláh Gusztáv főrendező – ellen is. Sok mindent kifogásol a műsorpolitikában és a rendezések terén. Számon kéri a forradalmi és az orosz darabok hiányát, felrója Bartók Csodálatos mandarinjának formalizmusát és dekadenciáját, mégis a hajánál fogva leginkább előrangottnak az alábbi idézet tűnik: „A darabok progresszív mondanivalójának hangsúlyozása helyett gyakran reakciós elemeket csempésznek be még oda is, ahová pedig igazán nehéz (Carmen); az operákban szereplő népet és tömegeket úgy ábrázolják, ahogy az elnyomók és kizsákmányolók szeme látja (Carmen, Borisz Godunov); a korhűséggel és a színhely realista bemutatásával keveset törődnek (Szorocsinci vásár); az ének, a jelmez, a díszlet öncélúvá válik és ezáltal művészetellenessé; a szerelem erotikává és pornográfiává züllik az utóbbi évek során bemutatott úgyszólván minden balettünkben, stb.”⁴⁵

Ezt a támadást az Operaháznak sikerült visszavernie. Tudjuk, hogy mindez Tóth Aladár elmozdítását célozta volna, azonban végül mégis ő maradt az igazgató, hiszen nem volt nála alkalmasabb.⁴⁶

Ha áttekintjük az Opera bemutatóit és repertoárját a vizsgált időszakban, akkor feltűnik, hogy inkább nyugati és klasszikus orientációt látunk. Ez kiegészült vagy inkább átalakult a hatalom elvárásainak tükrében. Egyre kevesebb Wagner mű és német opera került színre, a Peter Grimes bemutatása óta (1947) kortárs nemzetközi operát egyáltalán nem lehetett látni, felbukkantak viszont klasszikussá vált cseh, lengyel és termé-

³² Akkor már Magyar Művelődés Háza.

³³ Névtelen, 1937.

³⁴ Szabad Nép, 1947. 09. 14., 9.

³⁵ Szabad Nép, 1948.01.21., 4

³⁶ Nyáry, 1956.

³⁷ Szabad Nép, 1948.08.01., 12 – A részletekben lehetővé tett fizetés már az I. világháború után gyakorlattá vált.

³⁸ Szabad Nép, 1952.08.26., 1

³⁹ Magyar Színházi Adatok I. 54

⁴⁰ Magyar Színházi Adatok I. 59

⁴¹ Szabad Nép, 1942. 04. 22., 6 (Nádasdy Kálmán, Székely Mihály és Komáromy Pál)

⁴² Szabad Nép, 1946. 08. 06., 4

⁴³ Szabad Nép, 1943. 12. 25., 13

⁴⁴ Szabad Nép, 1949. 04. 03., 11 (Major Tamás, Tóth Aladár, Várkonyi Zoltán és Hont Ferenc nyilatkozott azután, hogy fogadta őket Szakasits Árpád köztársasági elnök).

⁴⁵ Szabad Nép, 1950. 02. 05., 10 – A Carmenben egy kereszt jelent meg mint nem kívánatos jelkép.

⁴⁶ Staud, 1984. 305.

szetesen orosz alkotások (Az eladott menyasszony, Halka, A szorocsinci vásár, Anyegin, stb.). Folyamatos hiány mutatkozott kortárs illetve XX. századi magyar alkotásokból. Ez mind az opera, mind a balett műfajára vonatkozott. A kritika és az ideológusok szemében csupán egyetlen újdonság ütötte meg teljesen a mértéket, Mejtusz operája: Az ifjú gárda (1953). Erre a műre annak történelmi alapja miatt csak részben igaz Révai 1951-es iránymutatása a szocialista realista stíluseszmény sajátosságairól: „tematikailag a munkás-, paraszt- és értelmiségi problémák tárgyalása, tartalmilag pedig a hibák feltárása, az osztályellenesség leleplezése, a pozitív előtérbe állítása, s az optimista végkicsengés.”⁴⁷ Ehhez a szovjet operához hasonlóan minden Szovjetunióból importált klasszikus balett illetve dramobalett meleg fogadtatásban részesült. Amennyiben hazai alkotásokról volt szó, úgy mindig lehetett „építő” kritikát olvasni, tehát elvből semmi sem volt tökéletes vagy megfelelő. 1956-ban ismét a retrográd erők kerültek túlsúlyba, jól látszik ez Nonn György, Gellért Endre és Darvas József hangadó írásain.

A tagok haláláról hírt adó cikkek és a művészi díjakról történő beszámolók merőben különböznek. Hogy kinek a haláláról ejt szót a Szabad Nép, az teljesen esetleges, nem találtam benne logikát. A művészeti díjakról azonban mindig hírt adnak. Mivel ezeket a kitüntetések már az „új államrend” adta, így elemi érdekük, hogy a kitüntetetteket és munkásságukat bemutassák. Sőt nem egyszer nyilatkoztassák is a megítélt kitüntetésről. Ehhez hasonlóan – főleg az 1953-as enyhüléssel – egyre több ünnepi hír szerepel a lapban. Ilyen például Nádasy Kálmán 50. születésnapja vagy Báthy Anna jubileuma.

Vendégjátékok 1945 és 1956 között

Példaképünk a Szovjetunió, nagy tanítónk Sztálin, akár így is össze lehetne foglalni a az 1953-ig terjedő időszakot. Ennek fényében nem meglepő, hogy Magyarország fokozatosan bezárkózott és a szovjet érdekszférához tartozó ún. keleti blokkba tagozódott be. A moszkovita vezetők vigyázó szeme Moszkvára figyelt, így nem véletlen, hogy már 1945 áprilisában fellépett az operában a Vörös Hadsereg Frontszínháza.⁴⁸ Május 4-én pedig megkapta saját Sztálin-szobrát az Operaház.

Teljes társulattal bonyolított vendégjátékok a korábbi évtizedekben – azaz a háború előtt – igen ritkán zajlottak, hiszen az opera műfaja elsősorban költséges és nehezen utaztatható előadásokat jelentett. A két világháború között politikai okokból elsősorban Olaszországgal és a hitleri Német Birodalommal – amely már Ausztriát is magába olvasztotta – ápolta a Magyar Királyi Operaház jó kapcsolatokat. A külföldi lehetőségek a világháború után gyökeresen megváltoztak. Először is a kormányzat semmilyen anyagi támogatást nem sajnált a vendégjátékok magvalósítása érdekében, másrészt a keleti blokk országai közötti művészeti cserék még jobban összekovácsolták az ideológusok szerint ezen országokat. Már 1946 áprilisában sor került román vendégek fellépésére és

elkezdtek tárgyalni az Opera társulatának moszkvai vendégjátékáról.⁴⁹ 1947 áprilisában jugoszláv művészek léptek fel Budapesten. 1948 januárjában tartották a Magyar-Lengyel Barátság Hetét. 1949 elején az Alekszandrov Együttes lépett fel, amelyet egy sor balettművész követett, akik elindítói voltak annak a folyamatnak, amely a balettegyüttes és a repertoár átalakítását tűzte ki célul. Ugyanezen év augusztusában két hétig zajlottak a VIT előadásai, majd decemberben az Oszipov Együttes vendégszerepelt. Egy évre rá Magyar-Román Barátsági Hét kezdődött színes műsorral. 1951-ben is nagy vendégjárás zajlott, hiszen többek közt a Mojszejev Együttes, a Koreai Népi Együttes és a Kínai Művészegyüttes is ellátogatott az operába. 1952-ben láthatta a budapesti nézőközönség Felsenstein rendezésében a Falstaffot, amelyet a berlini Deutsche Oper (NDK) társulata adott elő. 1954-ben a Kolozsvári Magyar Opera társulatát is vendégül látta az Operaház. 1955-ben ismét a Pekingsi Opera társulata jött, végül a Pozsonyi Nemzeti Színház.

Még egy fontos – ismétlődő és egyre bővülő – sorozatról kell szót ejteni, amelyet jobbra a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság szervezett. Ez a társaság már 1945 júliusában díszelőadást rendezett, majd évente akár több alkalommal is gondoskodtak ünnepi műsorról (1947-ben például a NOSZF alkalmából). 1949-ben elindult a Szovjet Kultúra Hónapja (Szovjet-Magyar Barátság Hónapja), amely aztán évente megismétlődött a tavaszi időszakban, nem csak operaházi helyszíneken. Ezen rendezvénysorozat két fontos célt szolgált, megismertetni a hazai művészekkel a szovjet kultúrát és a művészeket, valamint inspirálni az alkotókat, hogy a látott művészi teljesítmények irányába fejlődjenek, készítsenek új alkotásokat. Számtalanszor adott hírt az átfogó cikkektől a pár soros napi ajánlókig a Szabad Nép, hogy aki szeretne, el tudjon menni az olyan eseményekre, mint David Ojztrah vagy Szvjatoszlav Richter vendégjátéka, de például Galina Ulanova vagy Rajsza Sztrucskova balettművészek is ezen alkalomból (is) jártak nálunk.

1944 előtt és 1960 után igen sűrűn zajlottak egyéni vendégjátékok az operában, akár a legnagyobbakat is hallhatta, láthatta a hazai közönség. A fordulat éve után az egyéni szereplések terén szinte csak a szocialista államokból ideérkezettekről beszélhetünk, mégis van néhány olyan alkotó, művész, aki eljött Budapestre. Tito Schipa 1949-ben járt itt, valamint két karmestert lehet még megemlíteni: Franz Konwitschnyt – aki inkább keletnémet vendégnek számított – és Francesco Molinari Pradellit, a neves operakarmestert. A legérdekesebb mégis Otto Klemperer jelenléte Budapesten 1947 és 1950 között. Tóth Aladár igazgatónak sikerült megnyernie a hírhedten náciellenes karmestert, aki három évadot vezényelt végig az operában, 1950-re mégis elfogyott körülötte a levegő és elhagyta Magyarországot.

1955-ben érdekes hírt közölt a Szabad Nép, bejelentették, hogy Járay József tenorista több évnyi távollét után, amnesztiával visszatér Magyarországra.⁵⁰ Egy évvel később Bécsből érkezett vendégszerepelni Réthy Eszter, aki 1937 óta a Bécsi Állami Operaház megbecsült művésze volt.⁵¹

⁴⁷ Romsics, 2004. 367.

⁴⁸ Szabad Nép, 1945. 04. 17., 4

⁴⁹ Szabad Nép 1946. 06. 12., 6. A Hány János, A kékszakállú herceg vára, A pikk dáma és a Sába királynője lett volna a műsor. Ez nem valósult meg, csak 1958-ban zajlott részben más műsorral vendégjáték. Staud, 1984. 537.

⁵⁰ Szabad Nép, 1955. 11. 02., 4

⁵¹ Szabad Nép, 1956. 06. 03., 4

Magyarok külföldön

Miután a határok lezárultak, a hazai előadóművészek csak ritkán jutottak el külföldre, különösen nyugatra. Az operaénekesek és karmesterek egyénileg vagy kis csoportban leginkább a baráti országokba utaztak, ahol megmutatták magukat s leginkább a szocialista magyar kultúrát képviselték. Ezekről az utakról a Szabad Nép legalább három formában adott hírt. Egyrészt gyakran közölte a külföldi újságok elragadtatott beszámolóinak kivonatát, másrészt többször előfordult, hogy maga a művész adott interjút vagy éppen cikkben mesélt élményeiről. A Szovjetunió meglátogatása már nemcsak a kulturális cseréről szólt, hanem mindig szakmai útról, tapasztalatszerzésről volt szó. Nagyjából minden operai vezetőt elküldtek a „nagy testvérhez”, hogy ott, in situ tanulmányozhasson valamit. Tóth Aladár a szovjet színházi rendszert és az operajátszást tapasztalhatta meg testközelből még 1946-ban, majd sorra követte őt Nádasdy Kálmán és Oláh Gusztáv, valamint Harangozó Gyula. Egy másfajta, igen gyümölcsöző kapcsolat alakult ki az (operaházi és a balettintézeti) balett és a moszkvai illetve a leningrádi operaházak és akadémiák között. Oláh Gusztáv is többször utazott a Szovjetunióba, 1952-ben Moszkvában és Leningrádban járt Harangozó Gyulával,⁵² míg 1953-ban Az ifjú gárda eredeti helyszíneit tanulmányozta, hogy minél élethűbben tudja a díszleteket megtervezni. (Ez után kapta egyébként a második Kossuth-díját.) Egészen sajátos esetnek tűnik a Szabad Nép magatartása, amikor 1953-ban magyar művészek utaztak az NDK-ba, pontosabban, Berlinbe. A delegáció tagja voltak Kováts Nóra és Rab István balettművészek, akik egyszerűen átvonatoztak Nyugat-Berlinbe és nem jöttek vissza. Míg a magyar kultúrhétről szóló cikkben minden közreműködőt felsorolnak, a hazatértek között már szó sem eshetett a disszidált párosról, őket némaság vette körül.

Összegezve a Szabad Népből az Operaházról megjelent írásokat, elmondható, hogy rengeteg forrást találtam, amelyeknek azonban csak egy része használható a számomra. Ami hasznosítható, azt is mindig gondosan mérlegelni kell, ugyanis sosem szabad elfelejteni, hogy a Szabad Nép a kormánypárt, az egyetlen párt lapja volt: azaz annak is hír értéke volt, ha valamiről sokat írtak, és annak is, ha egy szó nem esett róla. Gyakran éltek olyan propaganda eszközökkel, mint a tetten érhető csúsztatás vagy hazugság, mert ez volt a politikai érdekük. 1955-ben egymás mellé állították az Opera 1937-es évadának előadászámát az 1954-es szezonnal, amikor teljesen nyilvánvaló, hogy 1954-ben nem csak egy játékhellyel és szinte az egész éven át játszott az intézmény.⁵³ Egyébiránt igen szisztematikusan építettek fel média szempontból egy-egy eseményt (pl. Magyar-Szovjet Barátság Hónapja), mert voltak beharangozók, tudósítások, kritikák és utólagos összefoglalók is. A tudósításokkal – mivel azok a rádió után a legtöbb embert érték el – óriási erővel bírtak, mai kifejezéssel élve tematizálták a közbeszédet és rögtön megmondták azt is, hogy miről mit kell gondolni és miként kell cselekedni.

⁵² Szabad Nép, 1952. 06. 12., 6

⁵³ Szabad Nép, 1955. 07. 18., 4

Irodalomjegyzék

- Balogh, Sándor; Jakab, Sándor (1978, szerk.): *A magyar népi demokrácia története 1944–1962*. Budapest: Kossuth.
- Bolvári-Takács, Gábor (2011): *A művészet megszelídítése*. Budapest: Gondolat.
- Erdélyi, Hajnal (2012): *Emlékkönyv az Operaház óvóhelyéről*. Budapest: Corvina.
- Gyarmati, György (2011): *A Rákosi-korszak*. Budapest: ÁBTL-Rubicon.
- Nyáry, László (1956): *A Magyar Állami Operaház vendégjátékai, a M. Áll. Operaház igazgatósága*. Budapest.
- Romsics, Ignác (2004): *Magyarország története a XX. században*. Budapest: Osiris.
- Staud, Géza (1984. szerk.): *A Budapesti Operaház száz éve*. Budapest: Zeneműkiadó.
- Névtelen (1909): *A Magyar Kir. Operaház 1884–1909. Adatok a színház huszonöt éves történetéhez*. Budapest: A M. Kir. Operaház Igazgatósága.
- Névtelen (1937): *A Magyar Királyi Operaház évkönyve 1936–1937*. Budapest: Magyar Kir. Operaház igazgatósága.
- Varga, Kálmán (2017): „A máriabesnyői kapucinus közösség felszámolása 1948–51”. In: *Rubicon*. (4. sz.), 42–47.

Az első szovjet-típusú magyar balett*

A magyar balett 1945 és 1956 között

Doktori kutatásaim Oláh Gusztáv személye köré épülnek, az ő szerteágazó tevékenységét szeretném – többek között a tánc irányából is – megvilágítani. Oláh Gusztáv emléke első-sorban az opera műfajához kapcsolódva van jelen a hazai művészeti közéletben, pedig nem kizárólag operák szcenikai tervezéseivel és főrendezőként írta be nevét a hazai és a nemzetközi színháztörténetbe. Írt szövegekönvet, ösztönözte produkciók megszületését, rendezett bált, filmet és szabadtéri játékokat valamint tanított is. 1954-ben a Magyar Nemzet újságírójának így nyilatkozott a Bihari nótája kapcsán: „Nem hivatásom a balettszövegírás, bár nem egy balett librettóját készítettem elsősorban Harangozó Gyula és Cieplinski számára. Utolsó munkám, a Keszkenő szövege óta [...] ez lesz az első, egész estét betöltő, négyfelvonásos új magyar táncjáték.”¹ Ez a tanulmány azért született, hogy rávilágítson, hogy Oláh Gusztáv hatására és rajta kívül álló okok miatt milyen változások következtek be a második világháborút követő tizenegy évben az operaházi balettben, különös tekintettel a Bihari nótája című balettre, amely egy furcsa korszak mára elveszett táncalkotása lett.

Romsics Ignác az alábbiak szerint foglalta össze az 1945 és 1949 közötti időszak eseményeit: „Egyre nagyobb mértékben kezdtek érvényesülni azok a kommunista törekvések, amelyek célja a politikában a többpártrendszer felszámolása és a hatalom kizárólagos birtoklása, a gazdaságban a magántulajdon megszüntetése és a tervgazdálkodás bevezetése, társadalmi téren totális elitváltás, túlzó egalitarianizmus és egyben az emberek teljes alávetettsége, a szellemi szférában pedig a marxista ideológia hegemoniájának a kivívása és minden elképzelhető eszközzel történő terjesztése volt. E folyamat 1947-1948-ban gyorsult fel, és 1949-ben, az új alkotmány elfogadásával fejeződött be.”²

A magyar táncéletben is fokozatosan és megállíthatatlanul következett be gyökeres változás. Az Operaház megnevezésből eltűnt a királyi jelző és 1947-től folyamatosan érkeztek jeles szovjet táncművészek Budapestre (Olga Lepasinszkaja, Jurij Kondratov, Pjotr Guszev, Galina Ulanova és mások), akik mindenkit ámulatba ejtettek művészetükkel. Ugyanakkor még nyugati koreográfus is dolgozott az Operaházban Janine Charrat személyében.³ 1949-ben megalakult az első professzionális magyar tánclap, a Táncoló Nép,⁴ amely november-decemberi számában megadta az alaphangot a táncművészet átalakulásához: „A tánc hű tükre a társadalomnak és embernek. Így nem véletlen az, hogy a szocialista társadalom szocialista emberének tánca magasan és világítón emelkedik ki.”⁵

* Készült az NKFIH K115676 számú kutatás keretében.

¹ Gáti, 1954. 7. (Az idézetben Jan Cieplinski lengyel koreográfus neve a mai helyesírással szerepel).

² Romsics, 2004. 273.

³ Janine Charrat: Kártyajáték és Concerto című művét mutatta be, valamint színre került Serge Lifar: Piros cipők című darabja is az 1948. március 22-i bemutaton.

⁴ Táncoló Nép a Magyar Táncművészek Szövetségének értesítője (1949–1950) volt.

⁵ Névtelen, 1949. 3.

A fenti szavakat Szentpál Olga,⁶ a magyar mozdulatművészet egyik legjelesebb alakja mondta a budapesti VIT⁷ utáni aktíván. A VIT révén egyébként a hazai nézők megismerkedhettek néhány orosz-szovjet balett hosszabb részletével is.

1949 decemberében érkezett meg Vaszili Vajnonen és asszisztense, Klavgyija Armasevszkaja,⁸ hogy betanítsa 1934-ben a leningrádi GATOB számára készített koreográfiáját, amelyhez Oláh Gusztáv tervezte a teljes látványt. A diótörő premierje 1950. február 19-én zajlott le. A munka óriási erőfeszítéseket követelt, ugyanis meg kellett növelni az Operaház balettegyüttesének létszámát és a táncművészek technikai színvonalát is tovább kellett emelni, ugyanakkor a szovjet mesterek számára váratlan tapasztalat volt, hogy Nádasi Ferenc tanítványai milyen jól képzettek.

A Táncoló Népből ebben az időszakban Vitányi Iván harcot indított a mozgásművészet ellen. A magyar mozgásművészet vagy másképpen mozdulatművészet, tulajdonképpen az európai modern tánc magyar alternatívája volt. Gyökerei az 1910-es évekig nyúlnak vissza és szoros rokonságot mutatnak a német expresszionizmussal, Isadora Duncan századfordulós szabad tánc törekvéseivel, valamint a női egészségvédelemmel. A két világháború közti Magyarországon nagy népszerűségnek örvendett a modern tánc hazai változata, a számos iskola széles politikai skálán helyezkedett el. Köztük több nyíltan és elkötelezetten baloldali eszmék mellett szállt síkra.

Vitányi Iván A diótörő című balett bemutatója után így látta a táncművészetben bekövetkezett változást: „A magyar nép kultúrája a felszabadulás óta eddig soha nem látott fejlődésnek indult. A legszélesebb tömegekben ébredt fel a kultúra iránti szomjúság [...]. Ma már a művészek nem egy szűk réteg számára teremtenek művészetet, hanem a nép számára.” Majd felhívta a figyelmet arra a lassú folyamatra, amely a balettben végbement, és aminek voltak ellenzői, végezetül levonta a következtetést: „Mint annyiszor már életünk különböző területein, itt is a Szovjetunió mutatta meg számunkra a helyes utat.”⁹ Szintén Vitányi Iván fogalmazta meg 1950 októberében a Táncszövetség álláspontját is, amely a hazai táncágak (balett, néptánc, modern tánc és társastánc) közül egyet gyakorlatilag ellehetlenített. Zsdanovra is hivatkozva kifejtette, hogy a mozdulatművészet polgári művészet, amely nem merít sem a balettből, sem a néptáncból,¹⁰ ráadásul öncélú és képtelen szakítani az imperializmussal, sőt szorosan a szociáldemokráciához tartozik. E képtelen vádakát végül úgy summázta, hogy „Nem a mozgásművészek, hanem a mozgásművészet ellen kell harcolnunk, mert annak hatása gátolja szocialista táncművészetünk fejlődését.”¹¹ A korábban idézett Szentpál Olga 1951-ben nyilvános önkritikát gyakorolt, a mozgásművészetet a „rothadó kapitalizmus egyik művészeti bomlástermékének” valamint „a szocialista művésztől alapvetően idegennek” nevezte¹² az 1951-ben elindult új táncfolyóiratban, a Táncművészetben.¹³

⁶ Szentpál Olga (1895–1968) mozdulatművész, pedagógus és teoretikus, 1950-től az ÁBI tanára.

⁷ Névtelen, 1949. 3.

⁸ Staud, 1984. 380.

⁹ Vitányi, 1950a

¹⁰ Hiszen pont a balett ellenében jött létre.

¹¹ Vitányi, 1950b

¹² Vitányi, 1951. 28.

¹³ A Táncművészet 1951–1956 között működött, egy volt mozdulatművész, Ortutayné Kemény Zsuzsa vezetésével. A lap újraindítására csak 1977-ben került sor.

Az Operaház balettjének megváltozó repertoárja

Visszaevezve a balett vizeire jól látható, hogy az Operaházban 1949-ben megindult az orosz-szovjet repertoár átvétele. Ennek megítéléséhez azonban szükséges a korábbi, a századforduló utáni alkotói gyakorlat megismerése. Operaházunkban már az 1910-es évektől igény mutatkozott arra, hogy a nyugati balettművészetet megújító Orosz Balett¹⁴ újdonságait és újításait átvegyék. Ez azt jelentette, hogy általában másodkézből mutatott be a színház alkotásokat a Ballets Russes repertoárjából, például A rózsák lelkét, a Petruskát, a Seherezádét vagy A háromszögletű kalapot. Ezen túlmenően az alkotás folyamatában is az orosz mintát próbálták érvényesíteni: a zeneszerző, a koreográfus és a szcenikáért felelős művész szorosán együttműködött, ily módon összművészeti alkotást hozva létre. A bemutatott és repertoáron lévő művek kizárólag egyfelvonásosok voltak, hiszen az Orosz Balett első koreográfusa, Mihail Fokin az egyfelvonásosok bevezetésével éppen a 19. századi többfelvonásos hagyomány ellen akart fellépni. Ez a gyakorlat Nyugaton annyira elterjedt és magától értetődő kompozíciós hagyománnyá vált, hogy csak 1952 után született meg az első többfelvonásos narratív balett Angliában.

Az Orosz Balett mint megkérdőjelezhetetlen művészi nívót képviselő autoritás mellé Magyarországon egy másik kíváncsi is társult a repertoár építkezés során. Az 1918-tól 1920-ig elszünetelt nemzeti katalizmus miatt a 20-as évektől a magyar balett¹⁵ megteremtése kimondva és kimondatlanul az Operaház, mint a kultúrfőlény elméletének egyik vetületét jelentő nemzeti intézmény feladatát képezte. A zömmel Miklós nap tájára tervezett balettbemutatóknál kultúrpolitikai igény mutatkozott arra, hogy magyar témát, magyar zeneszerző és koreográfus lehetőleg magyar táncinccsel fejezzen ki. Mivel azonban a balett „sajnálatosan” nemzetek feletti művészet, úgy a magyar táncinccs forrása csak a néptánc tudott lenni (annak is színpadiasított változata, az 1931-től elinduló Gyöngyösbokréta mozgalom), amely műfajok szinte idegenek egymás számára. Az 1930-as évektől először a lengyel Jan Cieplinski próbálta megteremteni a magyar nemzeti táncjátékot, amelyet a kritika kevésbé fogadott lelkesen, de 1936-tól Harangozó Gyula már igazi sikereket ért el. Ebben a munkában nagy támasza, segítője és ösztönzője volt Oláh Gusztáv, az Operaház szcenikusa és rendezője.

Így jutunk vissza 1950-be, amikor A diótörő bemutatóját még három nagy, egész estés balett követte. 1950-ben a Párizs lángjai, 1951-ben A hattyúk tava és 1952-ben A bahcsiszeráji szökőkút. Az új balettek mellett a régi, Harangozó Gyula, Jan Cieplinski, Milloss Aurél és mások által készített egyfelvonásos táncalkotások előbb egy rostáláson estek át, majd a zömük örökre a feledés homályába veszett. Valójában a repertoár megváltozásának hátterében ideológiai problémák is állottak, ugyanis bár balettekről volt szó, de azokat a „bűnös” kapitalizmus és imperializmus ihlette és a szovjet mesterek szerint csak kevés érte el a megfelelő nívót. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy a szovjet mesterek nem is ismerhették Gyagilev Orosz Balettjének újításait, hiszen a társulat kizárólag Nyugaton fejtette ki tevékenységét. A kiépülő szovjetállam művészi irányelvei rövid kísérletező periódus után mindössze kétféle balettet ismertek: az orosz klassziku-

sok eredeti vagy átkoreografált felújításait és az 1930-as évektől dramobaletteket. Így tehát Magyarországon csak a mintaként szolgáló Szovjetunió palettájáról volt lehetséges a kultúrimport.

Miként halad előre a magyar balett? Merre van az előre?

Az előbbieken ismertetett művészi légkörben Harangozó Gyula, mint rangidős koreográfus megpróbált a számára újszerű kihívásoknak megfelelni, így jött létre 1951-ben az 1936-os Csárdajelenet három felvonásossá bővített változata, a Keszkenő, valamint a Coppélia szintén három felvonásos változata (1953). E két balett megfelelt az Ortutay Zsuzsa által 1951-ben megfogalmazott elvárásoknak: „[a koreográfusok] népünk tánc-hagyományainak és a klasszikus táncnak ötvözetéből teremtsenek igazi balettet. Ez utóbbi irányba meg is történt az első lépés a »Keszkenő« bemutatásával.”¹⁶ Mindemellát az 1950-es években minden egyes balettbemutatót a főszerkesztő irányadó kritikája méltatott, amelyhez pro és kontra hozzászóltak az érintettek a „kölcsonös és konstruktív” fejlődés jegyében. Az alkotókat és az arra érdemesített művészeket gyakran küldték a Szovjetunióba, hogy még mélyebben ismerjék meg a szovjet táncművészet haladó áramlatait.

A vizsgált időszakban (is) nagyon pártolta (volna) a hazai kultúrpolitika, hogy sok új alkotás kerüljön színpadra. Harangozó Gyula mellett, aki nemcsak a rangidős koreográfus szerepét töltötte be, hanem a balettigazgatóét is, lassan kezdtek feltűnni a fiatalabbak, jelesül Tatár György, Vashegyi Ernő és Rab István. Közülük egyedül Vashegyi jutott el odáig, hogy egy egyfelvonásost színre vigyen (A fából faragott királyfi, 1952), a többiek megrekedtek a koncertszámok szintjén. Az 1952-es Fából faragott királyfit a hangadó szakmai körök nem értékelték pozitívan. Leginkább a szöveggönyvbe kötött bele Ortutay Zsuzsa, miszerint az nem megfelelő mértékben mesei, nem eléggé magyar és legfőképpen nem optimista kicsengésű.¹⁷ Védekezésül a koreográfus a leglogikusabb érvet hozta fel: „a mű nem eléggé alkalmas arra, hogy nemzeti jellegű balettet alkossunk belőle a haladó magyar balettművészet céljai szerint.”¹⁸ További hozzászólások is keletkeztek e vitában, az viszont megállapítható, hogy egyértelműen Harangozó Gyula volt a kárvallott a Vashegyi-opusz bemutatásával. Egyrészt ugyanis Harangozó 1939-ben maga is megkoreografálta a táncjátékot, amely most lekerült a repertoárról, ráadásul ő Bartók Béla jóváhagyását is bírta művükhöz, másrészt napnál is világosabban kiderült, hogy az inkább negatív kritika ellenére Vashegyi nemcsak táncművész, hanem koreográfusi talentummal is rendelkezik. Így Harangozó nyakában ott „lihegett” a trónkövetelő, ami feszültséget teremthetett a két alkotó között. Ráadásul Vitányi Iván mintha Érisz almáját dobta volna a koreográfusok közé a Táncművészetben megjelent cikkével: „A mű [A fából faragott királyfi] koreográfiai feldolgozásának nagy érdeme, hogy balettünk ebben a műben megszabadult attól az álromantikától, amely a Keszkenőben is érezte hatását. Nagy érdeme, hogy Vashegyi Ernő egy pillanatra sem törekedett olcsó sikerre, nem

¹⁴ Ballets Russes, Szergej Gyagilev együttese, amely 1909 és 1929 között működött.

¹⁵ A magyar baletten a 19. században még a hazai nevelésű, magyarokból álló táncegyüttest értették.

¹⁶ Ortutay, 1951. 3.

¹⁷ Ortutay, 1952.

¹⁸ Vashegyi, 1952. 316.

engedett teret a balettben oly csábító konvencionálisnak, hanem a klasszikus balett elemeit szabadon felhasználva, azokon keresztül a táncosok minden lépésével a tartalom kifejezésére törekedett és ezt a törekvést a rendezésben következetesen keresztülvitte. Ebben a vonatkozásban A fából faragott királyfi lépést jelent előre, bizonyos mértékben még a Keszkenőhöz képest is.¹⁹ Majd a cikk végén Vitányi megjelölte a kudarc okát²⁰: „Balettművészetünk fejlődésének legfőbb akadálya a megfelelő, mai mondanivalót tartalmazó, eszmeileg és művészileg magas színvonalú szövegek hiánya...”

Már 1951-ben találunk utalást arra a Táncművészetben, hogy a balett számára írók készítsenek nívósabb szövegeknyveket. Bálint Lajos még arra is javaslatot tett, hogy miként hozzák közelebb az írókhoz a balett műfaját.²¹ Két évvel később Anatolij Kuznyecov tételmondata így szól A balett-librettó – a drámaíró alkotása című cikkében: „Nem vitás, hogy a korszerű balett-alkotás drámaírással kezdődik.”²² Ennek szellemében, egy hónappal később Szenthegyi István így foglalta össze, hogy miért nem születnek új magyar baettek: „Ehhez nem elég, hogy tehetséges koreográfusaink, tehetséges táncosaink vannak – a zeneszerzőkön a sor, meg a balett-librettóírókon, hogy alkotásaikkal megadják a lehetőséget a balettnak e nagy feladat teljesítésére. [...] Itt csak felhívni szeretnénk íróink és komponistáink figyelmét arra, hogy a magyar balettművészet továbbfejlődésének sorsa ebben a pillanatban elsősorban az ő kezükbe van letéve.”²³

A Harangozó Gyula és Vashegyi Ernő közötti puszkaporos helyzetet a Bihari nótájának szövegeknyve casus belliként lobbantotta lángra 1954-ben. Bálint Lajos és Oláh Gusztáv készítettek el azt a szövegeknyvet, amelynek két változata is megtalálható a PIM-OSZMI Táncarchívumában.²⁴ Az első változatnak még munkacíme sincsen, mindössze annyi áll rajta címként, hogy „Balettszövegeknyv vázlat Kenessey Jenő számára. A zene alapját Bihari és korának verbunkos témái képeznek.” A második változaton már a két szerző nevének megjelölése is szerepel. A jelenetekre szedett, pontos időtartamokkal ellátott négy felvonásos szövegeknyveket először Harangozó Gyulának ajánlották fel a szerzők, amelyet a címzett nem fogadott el. A hagyatékban szereplő példányokon Harangozó kézzel írott megjegyzései olvashatók. Ő a szövegeknyvet alkalmatlannak találta és a történelmi hűség meghamisítására nem akart vállalkozni, azonban azt is elképzelhető, hogy ez a szándékosan hosszúra nyújtott szüzsé és az egész darab miliője, mondanivalója nem állt közel alkotói világához. Ez a Táncművészet 1954. márciusi számában megjelenő írásából egyértelműen kitűnik. Továbbá az a vád is napvilágra kerül, hogy Oláh Gusztáv az 1930-as évektől jelen lévő „bábáskodása” a baettek születésénél ekkorra már terhes lett az autonóm alkotó számára.²⁵ De visszatérve a cikkhez Harangozó ezt írja: „Meg kell mondanom, hogy együttműködésről [a szövegíró és a koreográfus között] már csak azért sem lehetett szó, mivel a szövegíró, Oláh Gusztáv saját magának középponti szerepet szánt az alkotásban és megfélemezte a koreográfus szerepéről, akinek végső fokon meg

¹⁹ Vitányi, 1953. 42.

²⁰ Vitányi, 1953. 42.

²¹ Bálint, 1951.

²² Kuznyecov, 1953. 72.

²³ Szenthegyi, 1953. 100.

²⁴ Harangozó Gyula-hagyaték Ltsz: Hgy-50

²⁵ Többek között Cieplinski 1936-os távozása mögött is Oláh Gusztáv viselkedését kell keresnünk.

kellott alkotnia a táncjátékot. Elvileg ez teljesen helytelen. Külön, tőlem függetlenül tárgyalt nemcsak a zeneszerzővel, hanem szövegíró társával, Bálint Lajossal és a díszlettervezővel is, akinek még az alaprajzot is előírta, holott ennek nyilvánvalóan a koreográfus-rendező elképzeléseihez kell alkalmazkodnia. Ugyanakkor a teljesen részletes és rendezői utasításokkal is ellátott szöveg szerényen azt a felírást viseli, hogy balettszöveg-vázlat. Ezek a dolgok valósággal megkötötték a koreográfus kezét és fantáziáját.”²⁶

1955 tavaszán a Táncművészet beszámolt arról, hogy a balett-szövegeknyv pályázat 1954. december 15-i zárásáig 158 pályamű érkezett be a szerkesztőségbe.²⁷ Érdekes, hogy a bíráló bizottságban mind Harangozó, mind Vashegyi helyet kapott, Oláh viszont nem. A jobban sikerült pályaművek közül a szerkesztőség röviden megemlítette, hogy melyik szövegeknyv milyen karakterű és milyenek a színpadra állítás lehetőségei. A májusi számban Szűcs László dramaturg²⁸ – aki nem volt a bíráló bizottság tagja – összefoglalta a tapasztalatokat.²⁹ Szűcs beszámolójában először azt a tényt említette, hogy egyetlen szövegeknyv sem alkalmas átdolgozás nélkül a balettszínpadra. Ennek okait abban látta, hogy még a jobb szinopszisok írói sem járnak balettelőadásokra, valamint az irodalomároktól a balett még mindig távol álló műfaj. Végezetül hangsúlyozta, hogy egyetlen kortárs témájú mű sem szerepelt a bíráltak között. Szintén a Táncművészet 1955 májusi számában jelent meg Oláh Gusztáv tollából egy hosszú írás, amely a Problémák az új magyar nemzeti balett körül címet viseli. Ebben az Operaház főrendezője, aki ekkor már évtizedek óta próbálta segíteni számos eszközével a magyar balett fejlődését, megfogalmazta saját kötődési pontjait e műfajhoz: „Hogy mi vitt rá erre? Egyrészt az, hogy a balett az összes színpadi műfajok között a legvizuálisabb, mert hiszen operát, operettet, sőt drámát is el lehet képzelni színpad nélkül, de balettet nehezen. Másrészt az, hogy rájöttem: ha én nem fogok hozzá, más nem csinálja meg helyettem. Nem véletlen, hogy a század elején fellépő új orosz balettprodukciók szövegeinek nagy része a díszlettervezők tollából került ki (Petruska, Seherezádé, Sacre du printemps stb.).”³⁰ Oláh írásában megmutatkozik alapos műveltsége és elemzőképessége. Az új művek meg nem születésének okozati láncolatát ő is a megfelelő szövegeknyvnel kezdi – lényegében a balett műfaja iránti érdektelenséggel vádolja meg az írókat –, illetve kiemeli a mai téma használatának fontosságát, ám rögtön visszakozik is: ez még a Szovjetunióban sem kikristályosodott. A sort a zeneszerzőkkel folytatja, akik számára sem régen, sem most nem kihívás a zárt számokból álló tánczene komponálása. Végső megállapításai a koreográfusokra vonatkoznak: nekik kellene a szövegírói, zeneszerzői munkát koordinálniuk, mert ők vannak a mesterségbeli – táncalkotói – tudás birtokában. Azt javasolja továbbá, hogy az Opera, a minisztérium és a különböző bizottságok ne gátolják, hanem mindegyik segítse a munkát, valamint a Táncszövetség adjon közre rendszeresen külföldi szemléket, amely az országhatárokon kívüli új balettekről ad hírt. Ha a sorok mögé nézünk és lehántjuk a korszak divatos ideológiai sallangjait az írásról, akkor két gondolatban

²⁶ Harangozó, 1954. 82.

²⁷ Névtelen, 1955a

²⁸ Szűcs László (1901–1976) többek között a Nemzeti Színház dramaturgia, Gáspár Margit második férje.

²⁹ Szűcs, 1955.

³⁰ Oláh, 1955. 193.

foglalható össze a cikk: Az első szerint igaz, hogy nincs jó szövegekönyv és zenét sem akar írni senki, de rátermett magyar koreográfus sincsen, aki egész estés nagyballeteket készítenie. Ezzel gyakorlatilag Harangozó Gyulát a múlthoz sorolja és Vashegyi Ernőt sem kiáltja ki a jövő reménységének. Másrészt indirekt módon leírja, hogy az a tény áll a háttérben, hogy a magyar kultúrába a balett nem szervesült eléggé.³¹ A júniusi Táncművészetben Vashegyi Ernő folytatja a témát két szempont kiemelésével: „a balett már most is túlterhelt”³² – idézi Harangozó Gyulát, majd rögtön hitelteleníti igazgatója állítását: a fejlődést eredményező többletmunka soha sem lehet megterhelő, valamint az együttes által elért színvonal megtartása kötelessége a társulatnak. Ezen kijelentések jól mutatják a feltörekvő koreográfus ambícióit – akár Harangozó ellenében – és Vashegyi az utat is kijelöli maga számára: „A koreográfus számára azok a szerencsés körülmények, ha olyan feladattal bízzák meg, amihez kedve van, aminek motívumai lelkében élnek, amit őszintének és igaznak érez. S ha létezik számomra ilyen, az csak egy lehet: Shakespeare-Prokofjev: Romeo és Júlia-ja.”³³

Nagyjából egy év múlva a Magyar Táncművészek Szövetsége ankétet tartott az új magyar ballettekről. Az ismeretlen szerző Harangozó Gyulát kárhozza a balettegyüttes tervszerűtlen működése miatt, új elemként megemlíti, hogy „Sok táncos nem ért a saját műfajához, a színészi mesterség pedig éppenséggel gyenge oldaluk”³⁴ illetve Tóth Aladárt sem kíméli: „Az operaház igazgatójának nem szívügye a balett. Még mindig nem sikerült legyőzni azt a vélekedést, hogy a balett az operával nem egyenrangú műfaj.”³⁵ 1956 augusztusában Ortutay Zsuzsa főszerkesztő összefoglalást adott az 1950 óta tartó fejlődésről, amelyben sok, korábban említett előnyt és hátrányt felsorolt, ezeket nem ismétlem meg. Újdonságként jelenik meg írásában, hogy részben türelemre inti az elégedetlenkedőket és ez talán önkritikaként is felfoghatóak szavai: „Nem vezethet új eredményekhez az, hogy szerves fejlődés helyett mesterséges ugrást akartunk létrehozni a realizmus útján. Ezt ma már világosan látjuk, de sürgősen cselekednünk is kell a további fejlődés érdekében.”³⁶ Ortutayné javaslatot tett egy operaházi kísérleti stúdió felállítására, valamint összegezte az alkotók ösztönzésének fontosságát. A legváratlanabb felvetései az együttes külföldi bemutatkozásának lehetőségéről – a külföld ismerje meg a magyar kultúrát – valamint a művészek egyéni utazásairól, tapasztalatszerzéséről szólnak.³⁷

A Táncművészet 1956-os forradalom előtti utolsó számában³⁸ Harangozó Gyula jelentős állításokat fogalmazott meg a balett hazai fejlődését illetően, még akkor is, ha írásából a jogos sértettség hangja is kicsendül. Szerinte A diótörő „megzavarta a fejlődés

³¹ Azt már én teszem hozzá, hogy a reformkor óta nem változott meg ez az állapot.

³² Vashegyi, 1955. 244.

³³ Vashegyi, 1955. 244.

³⁴ Névtelen, 1956.

³⁵ Névtelen, 1956.

³⁶ Ortutay, 1956. 340–341.

³⁷ A táncművészeket a politikai vezetés kivételezett helyzetben tartotta: gyakorlatilag sztárolták őket, ösztöndíjasként tanulhattak a Szovjetunió legjobb balettiskoláiban, együtteseinél és utazhattak is a szocialista táboron belül. Éppen ezért nagy arcul csapás lehetett, amikor az 1953-ban frissen Kossuth-díjat kapott Kováts Nóra és Rab István nem jöttek vissza berlini turnéjukról.

³⁸ A szaklap 1956-ban megszűnt és csak 1976-ban indult újra útjára.

helyes irányára való rátalálást,³⁹ ugyanis azt az együttes és a nézők mint szocialista-realista balletet fogadták. Megemlítette a Vajnonen körül uralkodó személyi kultuszt, amely számára kellemetlen volt.⁴⁰ A balettigazgató hibáztatta a sajtót is, amely „kritikátlan értékelésével” tévútra vezette a balletet, s végül saját sérelmeit is felhozta. Elismerlte, hogy a múltban nem minden feladatott vállalt el, azonban több konkrét javaslatát is elutasította a dramaturgiai bizottság.

A szovjet balletek sajátosságai

A dramoballet⁴¹ az 1930-as évek újdonsága volt a Szovjetunióban. Jellemzően többfelvonásos alkotásokat nevezünk így, amelyek a szocialista realizmus szellemében születtek. Látványos tömegjelenetek, grandiozitás, heroikusság és sokszor direkt ideológiai tartalom (Párizs lángjai) jellemezte ezeket az alkotásokat. A történetnek – mint táncos drámának – a legegyszerűbb néző számára is érthetőnek kellett lennie, a jók és a rosszak összecsapásának társadalmi megfogalmazása volt ez a műfaj erősen ideológiai megközelítésből. Nem véletlen, hogy hamarosan a kisebb cenzurális kockázatot jelentő irodalmi adaptációk is megjelentek (A bahcsiszeráji szökőkút, A kapitány lánya) balettszínpadon.⁴² A balletekben minden apró részletet alaposan kidolgoztak, a mintát Sztanyiszlavszkij szerepelemzési módszere adta. Hogy miként gondolkodtak a szovjet alkotók a műveikről, azt a Táncművészet hasábjain bárki követhette. L. Popova 1951-ben ideológiailag vezette le, hogy milyen fejlődésen ment keresztül a szovjet balett.⁴³ Míg Zaharov saját balettjének, A bahcsiszeráji szökőkútnak a példáján mutatott rá a Sztanyiszlavszkij-módszer alkalmazásának előnyös voltára, amelyet az 1950-es években az Operaházban is alkalmaztak.⁴⁴ Pár hónappal később a ballettek konkrét dramaturgiai felépítésébe adott betekintést Zaharov nyomán Szinetár György referátuma (a koreográfás sorrendje, az idő-tér-cselekmény egysége, stb.).⁴⁵

A szovjet típusú balett meghonosítási kísérlete: a Bihari nótája

Amint már korábban esett róla szó, a Bihari nótájának szövegekönyvét Bálint Lajos és Oláh Gusztáv írták. A zenét Oláh írta meg Kenessey Jenővel a verbunkos zene hagyományainak szellemében. Nyilvánvalóan Harangozónak kellett volna elkészítenie a koreográfiát, azonban ő ellenállt. Ekkor robban ki a nyilvános vita kettőjük között a Táncművészet hasábjain. Végül a balletet Vashegyi Ernő koreográfiájában vitték színre 1954. december 2-án az Operaházban.

³⁹ Harangozó, 1956. 386.

⁴⁰ Harangozó régebbi alkotásai közül több éppen Vajnonének elítélő értékelése miatt került le a repertoárról.

⁴¹ Fuchs, 2007. X

⁴² Homans, 2010. 347.

⁴³ Popova, 1951. és Popova, 1952.

⁴⁴ Zaharov, 1952.

⁴⁵ Szinetár, 1952.

A szövevényes cselekményt Csizmadia György így foglalta össze,⁴⁶ a zárójeles kiegészítések a szerző megjelölése nélküli, Zeneműkiadó Vállalat 45. számú Opera Füzetéből származnak.⁴⁷

I. felvonás

Török István szigligeti birtokán szüreti mulatságra érkeznek a környék magyar nemesei, császári tisztek, közöttük Felsenstein ezredes, akit rabul ejt a házigazda szépséges fiatal lánya: Ilona. Ő azonban Baltaváry Istvánt (a szomszéd birtokos fiát), a délceg, fiatal nemeset várja. (Baltaváry István szereti Ilonát, de nem meri megvallani szerelmét, mert fél az elutasítástól.) A magyar urak nagy tetszéssel fogadják körükben Bihari Jánost, a híres cigányprímást. Éppen verbunkot táncolnak, amikor betoppán István. Elutasítja a testőrök Bécsbe invitálását, Ilonával akar maradni. (Bihari segíteni akar a fiataloknak, s vacsora alatt hegedűjátékával kicsalja a házból Ilonát.) A holdfényes kertben vallja meg a lánynak nagy szerelmét. (Ilona szereti a fiút, de nincs meggyőződve annak állhatóságáról és vonakodik válaszolni.) Ez az érzés annyira hatalmába keríti [Baltaváryt], hogy – erőszakosan is – szájon akarja csókolni. Ilona azonban felháborodva utasítja ki. István a történetek miatti elkeseredésében elfogadja a testőrök hívását s Bécsbe távozik.

II. felvonás 1. kép

A testőrök készülnek a császár jelenlétében megtartandó bálra. (Baltaváry István megütközve látja, hogy a magyar testőröket a császári udvar kívánságára milyen tervszerűen igyekeznek elnémetesíteni. Lealázó az is, hogy ahogyan külföldi előkelőségeknek mutogatják bajtársait, akárcsak a birodalom valamilyen egzotikus törzsének tagjait.) Felkéri az ezen való szereplésre Olivierát, a Kärntner Színház olasz primabalerináját.

II. felvonás 2. kép

A Vénusz diadala című balett szünetében (Párisnak el kell döntenie, hogy a három főistennő közül melyik a legszebb. Az olasz balerina Vénuszt alakítja.) István nyújtja át a meghívót. A táncosnőnek megtetszik a daliás testőr és meghódítja. (Együttlétüket a balett zárójelenete zavarja meg: a nagyszabású fináléban a szerelem istennőjét dicsóítja az egész táncgyűttes. Ezt a jelenetet István már a proscénium páholyból nézi.)

III. felvonás

(A testőrségi palota fényesen kivilágított báltermében az estély utolsó előkészületeit végzik. A gárdisták becsempészik Biharit és bandáját. Az udvari társastáncok után az est fénypontja következik: az olasz táncosnő szereplése.) A bálon eljárta testőr-verbunkost kihívásnak minősíti az udvar és felháborodva távozik. István magára vállalja a felelősséget a történetekért, eldobja a kardját. Oliviera látva ezt a helyzetet, magára hagyja őt. A rettenetesen szenvedő Istvánba ismét Bihari nótája önt lelket. Magára találva ott hagyja az udvart, hűséges szolgájával, Janival s Biharival hazamegy.

⁴⁶ Csizmadia, 1956. 279–280.

⁴⁷ Névtelen, 1955b. 8–10.

IV. felvonás 1. kép

Ezalatt Ilona egyre várja messzire távozott szerelmesét. Az ezredes megint szerencsét próbál nála, de ő ismét elutasítja. Felsenstein ezért bosszúból aláírja a Török-birtok elkobzásáról szóló levelet. (A mindenre kapható császári biztos siet segítségére, és azt ajánlja, hogy [Felsenstein] Ilona szüleinek birtokát és otthonát rekviráltassa el a katonaság számára. Súlyos törvénytársítás ez, de a dühében elvakult ezredes megfogadja a tanácsot.) Törökek a megyeszékhelyre mennek jogorvoslatért.

IV. felvonás 2. kép

A postakocsi-állomás fogadója térnek, ahol duhajkodó német tiszteket találnak. (...) az asztaloknál ülő magyarok tehetetlen dühvel nézik a kihívó idegen mulatságot. Török István hiába fordul panaszával az alispánhoz, az nem mer ujjat húzni az osztrák ármádiával.) Ide érkeznek meg Istvánék is. Pillanatig farkasszemet néznek az ezredessel, aztán István Bihari kezébe nyomja a hegedűt, s a németek szemébe vágja a hírheft elkobzó levelet. (A vér pezsdülni kezd a többiek ereiben is, egymásután csatlakoznak a tánchoz ifjak és öregek, egyre hevesebb és fenyegetőbb a magyar tánc.) Bihari gyújtó dallamára mindjobban meghátrálnak a németek, akiket végül is kitáncolnak a magyarok. A fogadó szobájából jövő Ilona boldogan bocsát meg Istvánnak.

A balettből mára a szövegekönvön kívül mindössze két rövid részlet maradt fenn, az 1955-ben készített Koncertműsor című filmben. Ez a két részlet, amelyet a szövegekönvön alapján elég könnyen azonosíthatunk, a III. felvonás verbunkosa, amelyet a Pozsonyban járt el Baltaváry és férfi kar, illetve Baltaváry és Ilonka kettőse az I. felvonásból. A mű eltűnésének oka, hogy a koreográfus 1956-ban elhagyta az országot és akkoriban még nem használtak Magyarországon rögzítést.

Amint láthattuk korábban, az 1950-es években leginkább a szövegekönvön táncra való alkalmatlansága okozta a legnagyobb gondot a koreográfusoknak. Azt kell mondani, hogy hiába készítette a szüzsét a színpadot és a műfajokat jól ismerő Oláh Gusztáv és a főleg prózai színpadok és az irodalom bűvkörében élő Bálint Lajos, az mégis több ponton dőcög. Erre rámutattak a korszak írói is, elsősorban Csizmadia György a Táncművészet hasábjain.⁴⁸ A korábbi dramaturgiai hibákon ugyan javítottak a szerzők, azonban még így is akadt benne hiba az esztéta szerint: „Nem ad teljes értékű, igazi hősokeket. [...] A szövegekönvön eléggé laza szállal köti össze a főszereplők történetét. Különösen kitért a második felvonás túlzott méretű balettbetétje. Történelmileg pedig nem indokolt Bihari belopása a császári udvar elé [...] A szövegekönvön fogyatékosai eléggé csökkentik a drámai hatást, s a zene és táncköltőt a divertissement-szerűség, a látványosság irányába terelik.”⁴⁹ Illetve az egykori balerina, Hidas Hedvig így fogalmazta meg ugyanezt: „A darab cselekménye sokszor elakad. Ilyenkor a koreográfus az író segítségére siet, és táncokkal igyekszik pótolni a cselekmény fogyatékosát.”⁵⁰ Véleményem szerint a látványosságcentrikusság 1929-től magyar koreográfiáknak kifejezetten sajátossága két okból is. Az

⁴⁸ Csizmadia, 1955.

⁴⁹ Csizmadia, 1955. 6–7.

⁵⁰ Hidas, 1955. 14.

egyik, hogy Oláh Gusztáv inkább vizuális ötleteket tudott sugallni a koreográfusoknak, mint lépéseket. Nem is beszélve arról, hogy maguk a koreográfusok – különösen Harangozó – sem mindig gondolkodtak balett lépésekben. A másik érv, hogy a divertissement-használat⁵¹ éppen az 1950-es évektől vált elfogadottá és mintává A diótörő és A hattyúk tava nyomán, ugyanis ez a magyar táncéletben ekkor újdonságnak számított.

Csizmadia két csúcspontot mégis talál a balettben: Baltaváry magára találását a III. felvonásban és az utolsó képben az osztrákok táncos megfutamatását. Innentől kezdve a kritika átcsap dicséretbe, amely a koreográfusról és az összes szereplőről, alkotóról elismerően szól.

Amennyiben elkezdjük megvizsgálni, hogy a Bihari nótája mennyire tekinthető szovjet mintára készült dramobalettnak, akkor azt találjuk, hogy megvan benne a realiztikus ábrázolás, vannak benne látványos tömegjelenetek, ideológiai tartalom is, hiszen a vitéz magyarok ellenszegülnek az osztrák elnyomásnak. Ezzel szemben táncdrámaként csak nehézséggel tudjuk elfogadni a balettet és a könnyen érthetőség sem a legszembetűnőbb vonás. Körtvélyes Géza külön írást szentelt a realizmus vizsgálatának. Itt írja: „A realista ábrázoláson belül ma már hangsúlyozott igény van arra is, hogy a balettszínpadon népünk-nemzetünk életének témái is megjelenjenek; tehát a realista nemzeti balett is újra és újra megoldandó kérdése művészetünknek.”⁵² Kicsit korábban arról is szót ejt, hogy a haladó történelemszemléletnek harcban kell ábrázolnia a történelmet és az életet. Ennek megfelel a balett szellemisége. Hosszú elemzésében Körtvélyes Géza kifejti, hogy Baltaváry nem konzekvens cselekvő, karaktere – amint Ilonáé és Biharié – nem eléggé kidolgozott. Végül ekként összegzi a látottakat: „Ezek a hibák [...] közvetlenül dramaturgiai fogyatékoságok, de véleményem szerint a mű eszmei mondanivalójának fogyatékoságaiból fakadnak, illetve megfordítva: a dramaturgiai fogyatékoságoknak eszmei torzulás lesz a következménye. Ha pedig az eszmeiséggel hiba van, akkor a mű igazságával van hiba, és egyben a mű realizmusával is. Határozottabban kell ezt megmondani, mint ahogy kritikustársaim tették írásaikban (beleértve a Szabad Nép kritikáját is). A szöveggényv fogyatékoságai nyomán ez a táncdráma eltér a realista ábrázolástól. A cselekmény csak azért nem rántja magával erre az útra az egész koreográfiát, mert a koreográfiai megoldás sokkal tartalmasabb, kifejezőbb, mint a cselekmény, aminek viszont az a következménye, hogy a dráma és a tánc egysége megbomlik.” Ennek megfelelően végül Oláh Gusztávon és Bálint Lajoson veri el a port, amiért nem tanulmányozták elég mélyen a szovjet mesterek műveit, különösen A bahcsiszeráji szökökutát.

A mából megítélve e töredékesen fennmaradt balettet sokkal inkább úgy látom, hogy a Bihari nótája egy két világháború közötti értelemben vett „nemzeti balett” (magyar szerzők műve magyar témára), amelyet az alkotógárda kiegészített az orosz-szovjet balett vívmányaival (realista ábrázolás, ideológiai tartalom, több felvonásos forma, a balett, a

⁵¹ Már a barokk balettekben is megjelenik a tételekből álló, cselekménytelen, szórakoztatásra épülő műfaj. A divertissement a XIX. századi cári Oroszországban válik a klasszikus balettek állandó és kötelező elemévé szintén szórakoztató céllal. Sőt a század végére a divertissement-jelleg válik általánossá: azaz sok tánc és kevés cselekmény. Mivel a szovjet dramobalettek a XX. század eleji újításokat nem vették figyelembe, csak a XIX. századi hagyományhoz nyúlhattak vissza, így került be például A bahcsiszeráji szökökutba is felvonásonként egy-egy divertissement.

⁵² Körtvélyes, 1955. 58.

stilizált néptánc és a karaktertánc együttes alkalmazása). Végezetül nem kell azt hinnünk a sok negatív kritika nyomán, hogy ez a balett nem érte el a célját! Az államszocialista Magyarországon ennél nívósabb, az új művészeti kritériumoknak megfelelő balettet senki sem készített, csak az a kár, hogy ennek a folyamatnak nem lett folytatása Vashegyi Ernő távozása miatt. A Bihari nótája mindössze 59-szer ment az Operaházban⁵³ 1960-ig.⁵⁴

Múlt – jelen – jövő

Kétség nem fér hozzá, hogy a szovjet balettmesterek megjelenése és a balettművész-képzés állami hatáskörbe vonása⁵⁵ teljesen új perspektívát nyitott a hazai balettéletben. Amint Mák Magda összefoglalta A diótörő kapcsán „Valami olyan gyönyörűség volt ez a munka és annyira más, mint minden annak előtte.”⁵⁶ A balett népszerűsége nőtt, az előadókat megbecsülték a rendszer kereteihez képest és a repertoár is új művekkel gyarapodott az átvételek révén. A Táncművészet lapjain jól követhető, hogy ettől függetlenül folytonos elégedetlenség volt jelen a hazai táncos közéletben. Az ideológusok (Vitányi Iván, Ortutay Zsuzsa, Körtvélyes Géza) az aktuális témákat, a szocialista-realizmusban fogant új műveket hiányolták. A rangidős alkotó – Harangozó Gyula – korábbi alkotási szabadságát, régi műveinek eltűnését és a valódi elismerés elmaradását kérte számon, amelyet joggal várt volna el például A csodálatos mandarin 1956-os, az eredeti szöveggényvön alapuló változatának bemutatója után. A feltörekvő Vashegyi Ernő még több koreografálási lehetőséget szeretett volna a feltételezhetően őt támogató Oláh Gusztávvval együtt. A művészek pedig szintén szabadságra vágytak, amelyet csak a forradalom hozott el számukra a határok megnyílásával.

A forradalom alatt az operaházi balett jelentős része távozott az országból, így alig maradt rangidős vezető szólista Lakatos Gabriella és Fülöp Viktor kivételével. Ami ennél is nagyobb gond, hogy Vashegyi Ernő is elhagyta Magyarországot és így koreográfus-utánpótlás nélkül maradtunk. Maácz László írja visszaemlékezéseiben⁵⁷: „Vashegyiről például azt hallottam, hogy ’56 novemberében az utcán inzultáltak s emiatt pánikba esett. De épp az ő személyénél nehezen lehetne kihagyni a számításból már erősbődő feszültségét Harangozó Gyulával, hiszen Vashegyinek a Mandarin-alakítása és más szerepei előadói sikert hoztak, koncertkoreográfiái szintén figyelmet keltettek, a Bihari nótája pedig éppen elismerést hozott – mindamelltt be kellett érnie a másodhegedűs szerepkörével.” Szintén a veszteségek közé sorolandó, hogy Oláh Gusztáv 1956-ban távozott az élők sorából. Az ő elvesztése a hazai kultúra szinte minden ágára nézve jelentős csapásként értékelhető. Segítő keze, amelyet az új táncművek létrehozásában nyújtott szövegíróként, ötletgazdaként, dramaturgként, rendezőként és scenikusként, elenged-

⁵³ Staud, 1984. 578.

⁵⁴ Taródi-Nagy, 1962. 187–216. Valójában igen érdekes, hogy a Bihari nótáját nem Vashegyi távozása után, hanem csak 1960 után, az új igazgató, Lőrinc György érkezésével veszik le a repertoárról.

⁵⁵ Az Állami Balettintézet 1950-es megalapításával.

⁵⁶ Halász, 2015. 12.

⁵⁷ Fügedi-Szélpál-Bajtai, 2015.

hetetlen volt a magyar balett fejlődésében Harangozó Gyula, Milloss Aurél és az ifjabb generáció mind az ő ösztönzésére kezdett el koreografálásban gondolkodni.

A november 4-ét követő időszakban a megtépázott együttes nehezen talált magára. Már nem az új művek hiánya vagy milyensége okozott gondot, hanem a társulati állomány feltöltése és a színvonal megtartása. A sors fintora, hogy erre az életfontosságú ám hálátlan szerepre Harangozó Gyulának kellett vállalkoznia. Koreografálási kedve azonban 1960-ig tartó vezetői periódusában még inkább alább hagyott, mindössze két új táncmű készült. Az egyik az 1958-as Seherezáde, amely Fokin 1910-es remekművének – tehát nem a szocialista realizmus egyik gyöngyszemének – a „magyarítása”, a másik pedig a Ludas Matyi 1960-ban, amelyet nem fogadott örömmel a közönség. Vashegyi Ernő külföldi karrierje sem úgy alakult, amint azt szeretne volna, hiszen megfelelő együttes hiányában a koreográfus nem tudott nagy ívű produkciókat létrehozni, táncművészként pedig időközben kiöregedett.

Az 1950-től 1956-ig zajló nyilvános vita formájában nem merült fel újra a szovjet dramobalettek hazai meghonosítása, 1961-től pedig teljesen új korszak kezdődött Lőrinc György vezetésével. Így marad az egyetlen szovjet-típusú balettnak a Bihari nótája azzal a két kitételrel, hogy valójában sosem volt az, valamint a darab rögzítetlensége miatt ma már nem is tárható fel pontosan, hogy milyen volt az alkotás.

Irodalomjegyzék

Bálint, Lajos (1951): „Az író és a balett”. In: *Táncművészet*. (4. sz.), 11–13.

Csizmadia, György (1955): „Bihari nótája”. In: *Táncművészet*. (1. sz.), 6–13.

Csizmadia, György (1956): „Balettbemutatók a felszabadulás után”. In: *Vályi Rózsi (szerk.): A magyar balett történetéből*. Budapest: Művelt Nép, 238–285.

Fuchs, Lívia (2007): *Száz év tánc*. Budapest: L'Harmattan.

Fügedi, János; Szélpál-Bajtai, Éva (2015, szerk.): *Maácz*. Budapest: L'Harmattan–MTA BTK Zenetudományi Intézet.

gáti (1954): „Az új magyar balettről, a Bihari nótájáról beszél Oláh Gusztáv”. In: *Magyar Nemzet*. (november 30), 7.

Halász, Tamás (2015): „A tánc fénye, beszélgetés Mák Magdával – II. rész”. In: *Parallel*. (33. sz.), 11–21.

Harangozó, Gyula (1954): „A készülő magyar balett alkotói problémái”. In: *Táncművészet*. (3. sz.), 82–85.

Harangozó, Gyula (1956): „Mi viszi előre a magyar balettet?”. In: *Táncművészet*. (9. sz.), 386–388.

Hidas, Hedvig (1955): „Az előadóművészek”. In: *Táncművészet*. (1. sz.), 14–20.

Homans, Jennifer (2010): *Apollo's Angels*. New York: Random House.

Körtvélyes, Géza (1955): „A Bihari nótája és a realizmus”. In: *Táncművészet*. (2. sz.), 57–61.

Kuznyecov, Anatolij (1953): „A balett-librettó – a drámaíró alkotása”. In: *Táncművészet*. (3. sz.), 72–74.

Névtelen (1949): „Aktíva a Táncszövetségben”. In: *Táncoló Nép*. (11–12. sz.), 3–14.

Névtelen (1955a): „A balettszöveg-pályázat eredménye”. In: *Táncművészet*. (4. sz.), 157.

Névtelen (1955b): *Kenessey Jenő: Bihari nótája*. Budapest, Zeneműkiadó Vállalat. (Opera Füzetek 45)

Névtelen (1956): „Új baletteket, bemutatókat. (Egy ankét után)”. In: *Táncművészet*. (4. sz.), 166.

Oláh, Gusztáv (1955): „Problémák az új magyar nemzeti balett körül”. In: *Táncművészet*. (5. sz.), 193–197.

Ortutay, Zsuzsa (1951): „A táncművészet feladatai”. In: *Táncművészet*. (1. sz.), 2–4.

Ortutay, Zsuzsa (1952): „A fából faragott királyfi”. In: *Táncművészet*. (4. sz.), 118–122.

Ortutay, Zsuzsa (1956): „Balettművészetünk fejlődésének problémái”. In: *Táncművészet*. (8. sz.), 340–342.

Popova, L. (1951): „Nagy eszmék és érzések a koreográfiában”. In: *Táncművészet*. (2. sz.), 12–16.

Popova, L. (1951): „Nagy eszmék és érzések a koreográfiában II.”. In: *Táncművészet*. (3. sz.), 7–15.

Romsics, Ignác (2004): *Magyarország története a XX. században*. Budapest: Osiris.

Staud, Géza (1984, szerk.): *A Budapesti Operaház száz éve*. Budapest: Zeneműkiadó.

Szenzthegyi, István (1953): „Virágzó balettművészetünk – és a továbbfejlődés útja“. In: *Táncművészet*. (4. sz.), 98–102.

Szinetár, György (1952): „A balett-alkotás dramaturgiai kérdéseiről“. In: *Táncművészet*. (7–8. sz.), 222–224.

Szücs, László (1955): „A balettszöveg-pályázat tanulságai“. In: *Táncművészet*. (5. sz.), 207–210.

Taródi-Nagy, Béla (1962. szerk.): *Magyar színházi adatok I.* (Működéstani Könyvtár), Budapest, Színháztudományi Intézet.

Vashegyi, Ernő (1952): „A koreográfus hozzászólása a Fából faragott királyfi vitájához“. In: *Táncművészet*. (10. sz.), 315–316.

Vashegyi, Ernő (1955): „Új feladatokat kér a balett“. In: *Táncművészet*. (6. sz.), 244.

Vitányi, Iván (1950a): „A Diótörő“. In: *Táncoló Nép*. (2–3. sz.), 1–8.

Vitányi, Iván (1950b): „A mozgásművészetről“. In: *Táncoló Nép*. (10–12. sz.), 10–11.

Vitányi, Iván (1951): „A mozgásművészetről tartott anket eredményei“. In: *Táncművészet*. (1. sz.), 28–30.

Vitányi, Iván (1953): „A nemzeti balett és A fából faragott királyfi“. In: *Táncművészet*. (2. sz.), 38–42.

Zaharov, Rosztyiszlav (1952): „Sztanyiszlavszkij irányelvei a balettművészetben“. In: *Táncművészet*. (2. sz.), 33–36.

Péter Petra

Források a Budapest Tánciskola Archívumából

Mátyus Aliz: Vállalkozás. Beszélgetés Angelus Ivánnal, a Kreatív Mozgás Stúdió vezetőjével. 1987. augusztus*

Közzé teszi, szerkesztette és jegyzetekkel ellátta Péter Petra**

MA: Hogyan adódott a gondolat, hogy ebben a formában létrehozz egy Kreatív Mozgás Stúdiót? És mit is jelent valójában az, hogy Kreatív Mozgás Stúdió?

AI: Egyszerűbb az első kérdéssel kezdeni. A folyamat egészen pontosan végigkövethető az ötlettől a megvalósulásig. Onnan kell kezdeni, hogy eljöttem a színháztól, amiben dolgoztam és nem tudtam, mihez kezdjek.¹ Sajátos módon volt arra lehetőségem, hogy tanár legyek, idegenvezető, tolmács, műfordító, színész, üzletember vagy semmittevő, disszidáljak vagy fölakasszam magamat. Körülbelül ezek voltak az alternatíváim. Azt tapasztaltam magamon, hogy ha én egy egészséges és jó ember akarok lenni, azt én nem tudom egyedül csinálni, mert nincs ahhoz énnekem értékrendem és morálom és erkölcsöm, meg semmiféle etikai indíttatásom, hogy ezt egyedül csináljam. Ezért azt találtam ki, hogy valamiféle közös tevékenység kell, amiben emberek egymásra vannak utalva, mert akkor azok kikényszerítik egymásból, hogy megtanuljanak valahogyan ember módra élni. Erre legalkalmasabbnak tűnt – az emberi kapcsolatok mélysége miatt – egy művészi munka. Azt éreztem akkor, hogy színházba nem akarok menni, mert azt tartottam Magyarországon a legjobb színháznak, amitől eljöttem, és nem érdekelt semmi más magyar színház. Külföldön pedig nem is akartam keresni semmit, mert hogy én magyarul tudom a szavaknak a szagát, ezt külföldön nem lehet csinálni.

Amihöz valamit konyítottam, az a mozgás volt. Körüljártam mindent Magyarországon, a néptáncgyűttesektől az Operaházig, a Győri Balettig, a táncházakig, a mulatókig. Végül azt láttam, sehova nem csatlakoznék szívesen. Elkezdtem táncolni tanulni Jeszenszky-nél.² Adtam magamnak egy évet, hogy megnézzem, mi lesz ezzel a mozgásüggyel és közben a spanyol tanításból meg tudtam élni. Aztán adtam magamnak még egy évet és aztán még öt évet. És ezek most már lassan mind le is teltek, és ezt csinálom még most is. Elkezdtem táncot tanulni, külföldre járni, hetes, kéthetes kurzusokra, amik inspiráció-

* Készült az NKFIH K115676 számú kutatás keretében.

** Mátyus Aliz író, szociológus, lapszerkesztő, az interjúkészítés idején a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus munkatársa volt. Az interjú egy budapesti vállalkozásokat bemutató, francia nyelvű kötethez készült (Mátyus Aliz szíves közlése): Losonczy Anne (ed.): Budapest. Danube blues, Autrement, Paris, 1988. A 24 oldalas gépelt leírat egy példánya a Budapest Tánciskola Archívumában található. A helyesírási hibákat, az elütéseket, a szintaktikai pontatlanságokat javítottam. Az aláhúzott kiemeléseket az eredetiből vettem át. A jegyzetek elkészítésében eredeti szórólapok, valamint Angelus Iván és Kálmán Ferenc nyújtottak segítséget. Mindazonáltal előfordulhatnak benne pontatlanságok, hibák. Kiegészítéseket, javításokat szívesen fogadok. PP.

¹ Stúdió K Színház

² Jeszenszky Endre, magániskolájában jazz-táncot tanított.

ban, tapasztalatban nagyon sokat segítettek. Elkezdttem gondolkodni valami együttesben, együtt dolgozni, táncolni. Találtam hozzá partnereket, akik javarészt változtak, tulajdonképpen Feri³ az egyetlen, aki kezdettől megmaradt, akivel együtt dolgozom azóta is. Az első sikeres produkciónk után, ami Tükrök címen, 82. áprilisában volt,⁴ ősszel kaptunk feladatokot, a Múcsarnokban táncoltunk,⁵ így volt lehetőségünk arra, hogy mint egy táncszínház kezdjünk dolgozni. Aztán az egyik résztvevő Fincza Erika azt mondta, teli van a hócipője és körülbelül ezen a szinten is gondolta a dolgot. Azóta egy nagyon jó kis táncos lett belőle, idejár a nemzetközi kurzusra, az éjszakában dolgozik, csinált egy koreográfiát tévére, jazz-balettozik leginkább. Feri pedig van, de őneki ez nem volt létkérdés. Engem ez teljesen megdöbbentett, hogy nekik ez nem létkérdés. Azt éreztem, hogy nem lehet ezt így csinálni, hogy a Jucikával, a Micikével, és mindenki azt mondja egy ponton, hogy nem. Én nem fogok akkor panaszkodni, hogy ez énnekem nem ment, hanem ki kell valamit próbálni.

Kiderült, hogy nincsen Magyarországon táncképzés, táncművelés, táncnyelv, közönség, fórum, koreográfusok, igény erre az egészre és mivel én ezzel akartam foglalkozni, úgy gondoltam, hogy ezt meg kell csinálni. A következő lépés már nagyon egyszerű volt. Kellott egy hely, ahol el lehet kezdeni táncot tanítani, mert abból táncosok és közönség is lesz egy idő után talán. És akkor a 83-as évi tervem az volt, hogy elmegyek utazni egy hónapra, elmegyek Amerikába körülnézni picikét, mint nyári program, vagy pedig létrejön egy ilyen stúdió. És létrejött a Stúdió. Sikertelenül találni egy helyet, sikertelenül átépíteni, sikertelenül beindítani. Amikor augusztus végén a közműves rakta a követ, ő se hitte el, hogy szeptember 5-én ki fogunk nyitni. És szeptember 5-én szépen kinyitottunk, szépen elkezdődtek az órák. Szóval ez így jött létre.

Tulajdonképpen úgy jött létre, hogy volt egy olyan élményem, hogy ha valamit eltervezek, kigondolok vagy megálmodok, akkor azt meg lehet valósítani. Az volt a tükrös műsor. Az volt az első életemben, amit megvalósítottam. És nagyon jól sikerült, nagyon sikeres volt és akkor gondoltam, miért ne lehetne egy ilyen is megvalósítani. Illetve meg kell próbálni. Semmi baj nincs, ha nem megy, akkor valami mást kell csinálni. De bele kell vágni és onnantól van egy alternatíva. Ha megy, akkor ezt kell csinálni, ha nem megy, mást kell csinálni. Hogyha ez nem megy, akkor nem fogok azon panaszkodni többet soha életemben, hogy miért koszos a párttaggyűlés után a táncterem, ahol én hasalva szeretnék csúszkálni a gyerekekkel. Hanem akkor én nem fogok hason csúszkálni, és meztelenül, hanem esőkabátban és csizmában, vagy nem tudom... De akkor azt kell csinálni, mert amit nem lehet, azt nem kell csinálni. Ez a fajta döntési mechanizmus működik azóta is. Kiderült, hogy ezt a Stúdiót lehet csinálni. Meg kellett tanulni nagyon határozottan dönteni és belátni, ha valamitől nem megy. Szóval megpróbálni, és ha nem megy, akkor mást csinálni. Meg kellett tanulni megszervezni a dolgot, mert az emberek nem megszállottak.

Természetesen minden embernek más a létkérdés, mint nekem. Egy másik embernek nem létkérdés a csatorna lezárása, mint ahogy nekem, mert ha elkezd esni az eső és

³ Kálmán Ferenc.

⁴ Ez volt az első magyarországi független táncelőadás. Lásd: Fuchs, 2007. 334. Tükrök, HVDSZ Jókai Művelődési Ház, 1982. április 4. Rendező: Angelus Iván, Zeneszerzők és előadók: Körmendy Ferenc, Melis László, Soós András, Szemző Tibor, Táncosok: Angelus Iván, Fincza Erika, Kálmán Ferenc, Rókás László, Tér: Pálmai János, Németh Ilona, Technika: Eördögh Ágnes, Szaller Károly, Csorba István.

⁵ Prizma / Tánc a tükröprizmában, Performansz Nicholas Schöffner „Vizuális művek és hangstruktúrák” c. kiállításán, 1982. szeptember 24. és október 24. között. Rendező: Angelus Iván, Tánc: Kálmán Ferenc, Fincza Erika, Balázs Mari, Kis András.

nincs elzárva a csatorna, akkor előnti a Stúdiót a víz, mint ahogy egyszer már előntötte. És többször is. Azért a miénk a terem, mert senki nem tudja megvédeni az esőtől, mert ez egy alagsori helyiség, és ha az esővíz fölgyűlik az utcán, akkor a közlekedő edények elve alapján bejön a Stúdióba. Addig zubog, amíg ki nem egyenlítődik. Ez öt perc alatt megtörténik, öt percig van veszély, mert a víz, az egy kemény dolog. És ha ez valakinek nem létkérdés, mert elrohantam a szerelmem után... Mondjuk soha nem is zártuk le a csatornát addig, mert nem tudtuk, hogy ezt így kell. Mindegy, akkor én ezt helyrehoztam, nem vesztettünk rajta.

Szóval, ha nem létkérdés, akkor meg kell szervezni a munkát. És kiderült, hogy végül is meg lehet szervezni. Egyértelmű követelményrendszer kell hozzá, szervezett kommunikáció az emberek között. Éveken keresztül dührohamot kaptam, hogy szóltam, ezt most meg kell csinálni és másnap nem volt megcsinálva. Most van hétfőnként egy értekezlet, megbeszéljük és még most is van, hogy ez nem történt meg, miért nem történt meg. De most már azt is tudom, hogy én ezt egy ideig nyomom, és ha valaki nem tudja megcsinálni, akkor megválnék egymástól. Mert ez követelmény. És ha valaki nem csinálja meg, azt nem lehet csinálni.

MA: Két dolgot hadd kérdezzek. Az egyik oda kapcsolódik, ameddig most jutottál, a másik egy kicsit előbbre. Bölcsész diplomával és inkább művészként, mint bármi másként, nekiálltál valaminek, aminek egy csomó praktikus része van. A helyiség megszerzése, vagy a szeptember 5-i nyitás. Bölcsész diplomával, művészként nem biztos, hogy tud az ember ilyet, másrészt pedig, ismerve ennek az országnak az útvesztőit, még sokkal nehezebb, mint bárhol máshol. Ezek hogy voltak legyőzhetőek? Hogy tanul az ember?

AI: Hát egyrészt csak a maga kárán tanul. Másrészt, azt nem tudom, mihez van igazán érzésem az életben, de az biztos, hogy a nyelvekhez volt, amíg tanultam őket, meg most is van. De azt hiszem, hogy engem igazából a kommunikáció érdekelt. Úgyhogy ha megpróbálom megfogni ezeket a dolgokat, amiket megcsináltam, csinállok, ha ezt akarom egy nevezőre hozni, akkor ez a kommunikáció. Én nyelvekhez értettem és a táncban és a színházban is a kapcsolatteremtésnek a hitelessége az, ami érdekelt.

Magyarországon egyáltalán nem szervezett a különböző szervek közötti kapcsolat fenntartása. Olyan az egész, mint egy rossz családi reggel, ahol a különböző, az úgymond érdektelen monopóliumok átíratokat intéznek egymásnak. Kínos teherként rájuk nehezdednek a napi dolgok és igyekeznek délben minél hamarabb ebédelni és minél később visszamenni és minél hamarabb a végén hazamenni, hogy ugyanúgy veszedjenek tovább, mint a hivatalban. Ezekkel a helyekkel és emberekkel, hivatalnokokkal is kell és lehet kommunikálni. Úgyhogy nagyon fontos dolog volt, hogy meg kellett magyarázni az iparosnak, hogy itt most erre van szükség. És ha tudja, akkor igen, de ha nem tudja, akkor nekünk nem órá van szükségünk. Mindig sikerült időben és az alapvető útvonal szempontjából dönteni a részletkérdésekről. És nekem nagyon jó a praktikus szervezőképességem. Ha valamihez, ahhoz van leginkább érzésem. Hogy én művész vagyok-e, arról az utókor fog tudni majd, de hogy én egy jó szervező vagyok, azt én is tudom.

MA: A helyiséget, ahol a Stúdió van, hogy lehetett megszerezni?⁶

⁶ 13. kerület, Csanády utca 19. szám alatti pince.

AI: Ez praktikusán úgy néz ki, hogy akkor éppen azt mondták, hogy Magyarországon lehet vállalkozni.⁷ Engem a gazdasági élet, meg a vállalkozás nem érdekelt, viszont mindaz, amit elbeszéltem, az érdekelt. Viszont az is kiderült, hogy a szerveket meg a művészet nem érdekli. Nem is így mondanám, hogy művészet, úgy mondanám: kultúra. Mert ebbe beletartozik egy pedagógiai kultúra is. A kultúrának csak egy kis része a művészet. Én szeretnék személy szerint egyre többet foglalkozni a művészettel és egyre többet a kultúrával. Szóval, hogy ez a kultúra, ez nem érdekli a szerveket. Engem meg a szervek nem érdekelték. Kiderült, hogy akkor a lehető leglazábbra kell fűzni a kapcsolatot. Erre mutatkozott alkalmasnak az önállóság, az anyag önállóság. Mert Magyarországon nem arról van szó, hogy bárki bármit kifejezetten meg akarna akadályozni. Egészen addig, amíg nem kell neki akadályoznia. Amíg a házmester engem nem jelent fel, addig semmi bajom a szervekkel. Amikor a házmester följelent, akkor már igen. Addig én azt csinálom, amit akarok. Amíg valaki föl nem jelent, amíg valakibe bele nem ütközöm. De ez szó szerint így történik a mi esetünkben is. A szerveknek akkor van baja mivélünk, most itt a szervek az IKV,⁸ a Kéményseprő Vállalat, a Tűzoltók, a Köjál,⁹ a Kerületi Tanács, ilyenek, ezek a szervek. Akkor foglalkoznak velünk, ha kell nekik. Ha nem kell nekik, isten ments, hogy foglalkozzanak velünk. Úgyhogy mi nagyon jól megvagyunk. Hogyha följelent a fölöttünk lakó, mint ahogy följelentett bennünket másfél évig, amíg el nem költözött, mert zajosak voltunk szerinte, addig a Kerületi Tanáccsal, annak egy hivatalnok hölgyével, aki még sánta is volt ráadásul... ettől nem nagyon sikerült a mi kommunikációnk. Nagyon igyekeztem, de...

MA: Magad is sántán mentél be...

AI: Ahhoz nekem is sántának kellett volna lennem és ahhoz azért jó megjelenésű voltam, hogy ő ezt elviselje. De elköltözött a felettünk lakó és azóta felénk se néznek. Azt se tudom, hova tartozunk azóta, mert állítólag áttettek minket a sport osztályra a kulturális osztályról, mert hogy ennek a hölgynek már elege volt belőlünk. Azt mondta, csak legyen a sport osztályé. Aztán egyszer föl hívtak, egyszer én is föl hívtam őket, hogy egyszer majd megkeressük egymást. Ez volt másfél éve. Szóval nagyon jól vagyunk, amíg nem akadunk bele senkibe.

Másrészt töménytelen mennyiségű engedély meg papír kell, de egy csomó papírunk nem volt. Formálisan az történt, hogy megalakultunk, mint gazdasági munkaközösség. Feri meg én, ketten írtunk egy szerződést. Ez egy magánjogi szerződés, azt hitelesítettük, bejegyeztettük, innentől kezdve egy nem jogi személyként funkcionáló társaság lettünk, magánjogi társaság, akire minden, ami teher, közületként vonatkozik, minden, ami előny lenne a közületnek, olyan szempontból magánember vagyunk. Ez a lényege, összefoglalva. Szóval minden, ami drágább a közületnek, az nekünk közületi drágaságú, satabbi.

MA: A helyiségről. Bérlitek?

AI: A helyiséggel furcsán vagyunk. Furcsán fizetünk érte. Béreljük, 186 négyzetméter. Erről van szó. Egy kultúrországban ez egy kicsi lakás. Ez a 186 négyzetméter, ami Magyarországon, most már 4-5 éve egy fontos táncművészeti centrummá nőtte ki magát.

⁷ Az 1981. évi 15. tvr. és a 28/1981. (IX. 19.) MT sz. rendelet tette lehetővé a magánvállalkozások létrejöttét. Gazdasági munkaközösséget 1982. január 1-től lehetett létesíteni Magyarországon.

⁸ Ingatlankezelő Vállalat

⁹ ma: ÁNTSZ

Szóval itthon is, meg külföldön is beilleszkedett. A Táncművészeti Szövetségtől, akik ebben az ügyben érdekeltek, elismernek bennünket, mint egy létező és fontos dolgot, akiknek egy csomó jó kezdeményezése van, akikhez lehet fordulni. Ha egy terem kell, akkor az ott van, ha szervezési dolog kell, az van, hogyha valakinek be kéne vállalnia, egy táncos adatbankot csinál, azt most valószínűleg meg fogjuk csinálni. Szóval mi beilleszkedtünk és elfogadtak minket, úgy ahogy. Szóval ezt a 186 négyzetmétert béreljük, és semmi biztosítékunk nincs elvben arról, hogy minket onnan holnap nem tesznek ki. Bármikor felbontható a bérbeadó részéről. De nem akarnak kitenni minket. Másrészt meg ahhoz nekünk egy csomó évig ott kellene lennünk, mielőtt kitesznek, mert olyan sok pénz fektettünk bele, hogy amíg nem amortizálódik az ott, addig minket nem nagyon lehet kitenni onnan. Ez egyrészt sokba kerülne nekik, másrészt nem tudná fönntartani senki, emiatt a vízprobléma miatt. Ez egy ilyen nagyon szigorúan fegyelmezett dolog, hogy vagy ott van valaki, hogy lenyomja a csatornát, vagy előnt a víz. Ezt a tanító néni nem tudja megcsinálni, meg a takarító néni sem. Szóval nem akarnak kitenni bennünket és nincs is semmi baj.

MA: Amikor odamentetek, megtaláltatok ezt a helyet, akkor ez a 186 négyzetméter mi volt?

AI: Szar. Csatorna maradék. 186 négyzetméter alagsori csatorna maradék. Mindig bement a víz és megszáradt. Egy általános iskolához tartozott. Valaha egy tornaterem volt. Ez a ház valaha egy gimnázium volt. Ez az a gimnázium volt, ami arról volt híres Budapesten a háború előtt, hogy ott lehetett pénzért vásárolni érettségi bizonyítványt. Ez egy magániskola volt. Nyilván. Ennek volt egy tornaterme, ami a mai viszonyok szerint kicsi volna tornateremnek, de a viszonyokhoz képest elég nagy és elég magas meg levegős ahhoz, hogy tornateremszerűségnek jó legyen. Mi mindent kiszedtünk onnét, a nagyterem szélébe beleépítettünk egy kicsi galériát, ezáltal nem a táncterembe zuhan be, aki az utcáról bejön. Ez egyben egy folyosó is. Padlófűtést alakítottunk ki a köves helyiségekben és speciális táncpadlót raktunk le a táncteremben. Ahol másfajta fűtés kellett, oda olyat tettünk, beleraktunk három vécét, négy zuhanyzót, egy társalgót, egy galériát, egy kis konyhát, két öltözőt, és hát természetesen a tánctermet. A táncterem 6x15 méter, kilencven négyzetméter, talán picit több. De olyasmi.

MA: És ez van 83 szeptember óta...

AI: És aki bejön, aki Amerikából jön, vagy a világból bárhonnan, az otthon érzi magát rögtön, mert a világban így néznek ki a táncstúdiók. Csak Németországban rózsaszínűbék, mert ott az anyukák jobban örülnek, ha rózsaszínű egy táncstúdió. New Yorkban meg Párizsban viszont sokkal koszosabbak, meg általában van még egy oszlop a közepükön, vagy kettő: kicsit nagyobbak, de van egy oszlop a közepükön. Vannak ott jók is, nagyobbak, meg gazdagabbak, de a táncosok itt otthon érzik rögtön magukat, mert általában ilyenek a táncstúdiók, csak nincs bennük vécé meg zuhanyzó.

MA: Visszatérve az előző kérdés másik részére: a hétfőnkénti értekezlet. Ezen kik vesznek részt?

AI: Ez most már, az ötödik évadban, nem is olyan kicsi. Feri meg én alapítottuk ezt a dolgot, és mi egyben tanítunk is. Viszont másfél éve én vagyok a Stúdiónak a vezetője és Feri ebben a Stúdióban tanít.

MA: Ez a közös vállalkozást nem változtatta meg?

AI: Nem változtatta. Mert Feri magasabb fizetést ajánlott fel nekem ezért, de a nyereség az fele-fele. De nem tisztázott ez az egész. És ez nagyon jellemző. Becsület alapon megy mindkettőnk részéről.

MA: De akkor az anyagi ügyeket te kezeled?

AI: Teljes mértékben. Én képzelem el és én kezelem. És ő csak tanít. És ha van rá érzéke, akkor nagyon hasznos módon segít ebben. De ha nincs, akkor nem. Itt az a különbség, hogy lehet rá számítani, vagy nem lehet.

MA: De hogy ketten maradtatok, ez azt jelenti, hogy ő időnként megnézi, anyagilag hogy álltok? Neki erről be kell számolnod, vagy ő ezzel nem foglalkozik?

AI: Nem igazán. Én időnként alkalmat kerítek arra, hogy elmondjam, nagyjából mi van, de őt nem érdekli. Őszintén szólva engem se túlzottan, csak praktikusán. Arra vigyázok, hogy ne legyen kevesebb, mint volt. Minthogy nekünk nem volt semmink, így csak az kell, hogy valamink legyen. És hogy semmink ne legyen veszteséges. Most ez furcsa dolog, de én mindig úgy kalkulálok, hogy a dolog sikerül. Sikeres lesz a dolog. És ezáltal, hogy sikeres, pénzünknel vagyunk. Ha nagyon sikeres, akkor egy nagyon kicsi pénzt keresünk. Olyan még nem volt, hogy valami olyan nagyon bukás lett volna.

MA: Ha kis pénz marad, azt lehet beruháznotok valamibe?

AI: Hát ez természetes. Fenn kell tartani, egy kicsit mindig fel kell újítani a dolgokat, magnetofon kell, mert elhasználdik.

MA: És ilyenekre jut?

AI: Jut, hogyne jutna. Sőt, ki kellett festeni, három év után fel kellett újítani, a padlót felciszolni. Az első három évben horribilis adósságokat kellett visszafizetni. Tulajdonképpen egy év telt még csak el úgy, hogy nem kellett adósságot törleszteni. Szóval van Feri meg én. Köztünk egy becsület-szerű dolog tartja kordában a viszonyokat és ez egyben nehezíti is a helyzetet. Jobb lenne egy cetlire lefektetett, egyszerű üzleti elvek alapján létezni, így viszont az van, hogy olyan tisztázatlan az egész.

MA: De vezeted a bevételeket, kiadásokat...

AI: Vezetek ilyet, többet is. Természetes. Szigorú pénzügyi konstrukció van. Vannak bevételek és vannak kiadások. A bevételnek többnek kell lenni, mint a kiadásnak.

MA: És te látod az év végén, hogy a bevétel több, mint a kiadásod?

AI: Dehogyan látom.

MA: Hát ki látja?

AI: Nem látja senki. Minekünk van egy könyvelő vállalatunk. Vannak könyvelő vállalatok Magyarországon is, akik sok cégnek a könyvelését végzik. Én hozzájuk beömleszttem a számlákat, beömleszttem a bevételi bizonylatokat, és ők ebből konstruálnak egy könyvelést. Én ezért fizetek egy havi összeget nekik.

MA: Van, aki maga csinálja?

AI: Van, biztos van, aki ért hozzá, vagy akinek van egy saját könyvelője, nem tudom. Mi így csináljuk. Nekünk ez kerül havi 1600 forintba. Ők értik, hogy kell ezt csinálni, ismerik az útvesztőket. Három alkalommal volt eddig revíziónk és most azt derítette ki a revízió, hogy túlfizetésben vagyunk. Jaj, nem igaz. 700 forint hiányt derítettek ki, adóhátralékot. És ezért a dupláját kellett befizetni.

Szóval a Stúdió ahhoz nagy, hogy mindent mi csináljunk, viszont ahhoz kicsi, hogy igazi munkamegosztás legyen benne. Ezért megpróbálok olyan, egyébként is szükséges melléktevékenységeket begyűjteni a Stúdió tevékenységi körébe, amit eddig is csináltunk, de olyan terhesek voltak nekem, hogy azt már nem tudtam csinálni. Minálunk koncertek voltak, évente rendezünk két nemzetközi tánctanfolyamot, amire sokan jönnek, és ami leginkább megalapozta a Stúdió presztízsét. Még hogyha nagyon zseniálisat csinálnánk, akkor se lehetnének proféták idehaza. De a külföldiek, akiket mi hoztunk, a mi nevünket öregbítik. Előadásokat szerveztünk, versenyeket szerveztünk, volt a Stúdió-nak egy együttese, csináltunk shiatsu tanfolyamot és természetes gyógymódot, próbáltak minálunk. Volt fotókiállítás, koncert, színházi előadás, táncelőadás, meg hasonlók, amikre nem igazán alkalmas megint csak a Stúdió. És ez mostanában egy ilyen háttér-intézménye az én saját szóló munkámnak. Például az első szóló produkcióba ötvenezer forintot investált a Stúdió, ha úgy tetszik, mert az annyiba került.

MA: És ez hányban volt?

AI: Az tavalay volt. Ami valószínű, hogy soha vissza nem fog jönni. Csináltunk 4-5 előadást. De azt a Xantus rendezte, Másik János, Kamondy Ági, Magyar Péter, Molnár Ildikó zenéltek benne, volt négy táncos, egy balek, egy disznó.¹⁰ Szóval elég sok minden kell egy ilyen nagyon egyszerű szóló programhoz. Na most a másik szóló programom, az már egyszerű, amivel utazni is tudok. Meghívtak valahová, s mondtam, hogy csináljanak egy fehér csőből készült két és félszer két és fél méteres kockát. Egy keretet, amiben én táncolok.¹¹ Úgyhogy ehhez semmi nem kellett. Néhány cipőt kell vásárolnom, ami drága.

MA: De ehhez nincs semmi hang?

AI: Magnetofon kazetta.

MA: Tehát ilyet azért megengedhetsz magatoknak, hogy egy ilyen magán-produkcióhoz a Stúdió adjon pénzt?

AI: Nem ezen múlik, nem érdekel. Illetve lelkiismereti okokból érdekel, hogy ez a Stúdió-nak jó vagy nem jó. Hogy a táncügynek jó vagy nem jó. Ez egy marhaság tulajdonképpen. Itt arról van szó, ha úgy tetszik, hogy ez egy üzlet. Ami pénz ottmarad, az a Ferié, meg az enyém. Azt csinállok vele, amit akarok. De mint hogy nem vagyok egy üzletember, mint ahogy Feri sem az, ezért megpróbáljuk valami hasznos célra költeni a pénzünket, és nem három fagyit enni egy helyett. Arra meg úgy sem elég, hogy lakást vegyünk belőle.

¹⁰ Korom helyébe. Angelus Iván szólóestje, a Teátrális Szombatok című sorozat keretében, sorozatszerkesztő Kamondy Ágnes, Kassák Klub, 1986. május 11. Rendező: Xantus János, Zene: Másik János, Kamondy Ágnes, Magyar Péter, Tér: Vető János, Méhes Lóránt Zuzu, Janesch Péter, Ruha és báb: Gerlóczy Sári, Közreműködők: Baktay Anna Réka, Gönczy Gergely, Kálmán Ferenc, Poják Hajni, Szikra Judit, Müller Anna.

¹¹ Rozmár-bál. 1987 júniusában az első Holland-Magyar Kulturális Csereprogram keretében, Amszterdamban valószínűleg ezzel lépett fel. (A.I. közlése) Magyarországon március 28-án a Lágymányosi Közösségi Házban (ma MU Színház), az Angelus Iván által szervezett Kelet Varieté sorozat keretében került bemutatásra. Később a Táncforumon (Budai Vigadó) Berger Gyulával közös esten is látható volt (1987. október 21. és 1988. február 19.)

MA: Iván, kik ezek a személyek, akik a Stúdióban dolgoznak?

AI: Még van egy ember, aki képzőművészeti foglalkozást tart. Valaha Németh Ilona volt, de most már nem ő tartja, mert lement Szolnokra jelmeztervezőnek Fodor Tamással együtt. Van egy kislány, aki hetente két foglalkozást tart. Szóval végül is, ha úgy nézzük, akkor Feri, Gabi, Gergő, Kati, Klári, én és a képzőművész, szóval hét ember, aki tesz-vesz valamiképp a Stúdióban.¹² Ezek találkoznak hétfőn, hogyha eljönnek.

MA: Iván, az indulásnál egyáltalán megszervezni azt, hogy látogatók legyenek, információt szervezni...

AI: Igény volt rá. Hogy ha nem lett volna rá olyan igény, mint amilyen volt, akkor azért lassabban ment volna, de mi az első héten teli voltunk. Színvonalassá tenni azt a munkát, ami ott folyik és megtartani a közönséget, az egy más kérdés. Szeptemberben megtelnek az aerobik klubok, és azóta az összes tönkrement, meg mások alakulnak, meg elmúlnak. Amit én érzek, hogy ennek a Stúdióknak egy olyan kisugárzása lett, hogy azóta van két másik Mozgás Stúdió az országban. Az egyikről onnan tudok, hogy volt egy táncverseny és odamentem egy tizenkét éves kislányhoz, hogy mondd meg Magdika, hol tanulsz táncolni? Mondta, hogy a Bajai Kreatív Mozgás Stúdióban tanulok táncolni. Azt mondja, másfél éve tanul táncolni a Lajostól. Meg van egy Bognár Mozgás Stúdió itt Pesten, Bognár Anikó, aki egy református lelkész lánya. Annyi idős mint én, körülbelül.

MA: Azt mondd meg, hogy mit kellett tennetek azért, hogy egyáltalán tudjanak az emberek arról, hogy ez van?

AI: Nézd, a legjobb az a szájhagyomány. Aki odajár, az ajánl másokat. Ez a legjobb. Aztán a környék a másik, amit kezdünk kinőni. Tulajdonképpen kezdettől fele-fele volt a környékbeli és a bárhonnan jövők aránya. Helyi plakátozás, megadott helyekre menő plakátok. A nemzetközi tánctanfolyamot személyre szólóan küldjük ki. Van egy listánk, ezer cím, akiknek kiküldjük, s akkor még azok is továbbmondják. Kicsi, valami minimális hirdetés. De az elenyésző. Szóval én azt tapasztaltam a mi propagandánkkal kapcsolatban, hogy nem tudunk, nem érdemes propagandát csinálni, hanem informálni tudjuk az érdeklődő közönséget.

Az információ Magyarországon nagyon rosszul terjed. Hiába van egy tévétudósítás, hiába van egy rádiótudósítás, hogy ha azt nem hallgatják az emberek. Olyan értelemben, hogy ha csak tök véletlenül meghallja, hogy volt valami, akkor ez nem számít. Hogyha van igény, akkor meghallják az emberek anélkül, hogy a tévében vagy a rádióban lenne. Egyébként meg úgysem hiszik el. Ha a tévében, rádióban, újságban, vagy a nyomtatott füzetünkben kiadunk valamit, akkor utána jönnek a telefonok és megkérdezik, hogy mikor lesz a tanfolyam. Mondom, ahogyan tetszett hallani! Na de tényleg akkor lesz a tanfolyam, és tényleg azok lesznek? Mondom, tessék elolvasni, itt a sárga füzetke, amiben le van írva. Nincs emblémánk. Kezdetben az volt az emblémánk, hogy aláírtunk mindent, most már az se. Most már a cég neve. Ez egy szerény, egyszerű kis dolog. Szóval megkérdezik sokan, hogy tényleg akkor kezdődik, ami bele van írva? Nincsenek hozzászokva az emberek, hogy ezt egyáltalán komolyan lehet venni.

MA: Iván, mi az, amit szerinted így önálló magánintézményként meg lehet csinálni és állami intézményként biztosan lehet tudni, hogy nem menne, vagy nem menne így?

¹² Kálmán Ferenc, Sitkey Gabi (ő tartott gyerekórát is), Gönczy Gergő, Kertész Kata, Kárpáti Klára. A képzőművész: Kis-Kéry Csilla.

AI: Ezt az egészet nem lehetne állami intézményként csinálni. Semmit. Mi annyival rugalmasabbak vagyunk, annyival jobban szervezettebbek, annyival egyszerűbbek, átláthatóbbak. Itt egy döntéshozatal annyi ideig tart, amíg a döntés megszületik. Ha nem születik döntés, akkor nem lehet meghozni a döntést. De ha én tudom a választ, akkor onnantól kezdve úgy van. Én a külföldi tanárokkal a szerződést telefonon kötöm. Ő átverhet, de mivel közösek az érdekeink, így nem ver át. Nem érdemes neki. Épp most volt olyan, hogy egy külföldi menedzserrel tárgyaltam, hogy jöjjön a tanár. Nem érkezett meg vasárnap, föl hívtam vasárnap éjszaka, azt mondta, hát ő neki nem volt világos, hogy most kell mennie. Hát ő egy táncos, tudott erről, hogy ez lesz, de nem tudta pontosan, hogy hogy van. Mondom, jöjjön! És volt egy csomó ilyen apróság. Hogy a repülőjegy, amit mi kitelepítettünk neki, az lehet, hogy lejárt. Nem érdekes, mondom, üljön fel a repülőgépre, vegyen egy jegyet és jöjjön ide. Most ki az a hivatalnok, aki ezt meri mondani? És százával az ilyen dolgok. Ezt nem lehet. Másképp nem lehet.

MA: Amire mondod, hogy hatás meg kisugárzás, meg környék, meg emberek, meg egymásnak mondják... Megfogható ez valamiben, ami verbalizálható? Hogy lehetne ennek a vonzását igazából megfogalmazni?

AI: Mi a vonzása?

MA: Igen.

AI: Hát, ez egy elég jó hely. Jó hely, megbízható hely, még soha nem volt olyan, hogy egy óra elmaradt volna a négy év alatt. Illetve volt, amikor egyszer egy hétig eláztunk. Illetve nem egy hétig, hanem három napig, mert másnap fölszedtük a fát, következő nap lementem Székesfehérvárra, venni annyi linóleumot, amennyit le kellett teríteni, kiöblögtettük a vizet, két napig száradt, hőszugárzókkal. Egy hétig voltunk zárva, a következő hét végén megcsináltuk a padlót. Szóval ez egy megbízható hely és én erre nagyon adok, hogy az maradjon. Ez elég nehezen megy néha, de megy. És egy emberi hely. Én nagyon szigorú vagyok, hogy nem lehet bármikor bemenni meg kijönni, meg cipővel nem lehet. Egy csomó ilyen nagyon szigorú dolog van. De ezek a rendszabályok a dolgozók, tehát aki a teremben dolgozik, annak az érdekében vannak. Hogy mondjam: amikor bemész a nyilvános vécébe, akkor úgy érzed, hogy az a vécé a vécés nénié a vécéje. És nem arra való, hogy te ott szarjál.

MA: Plusz mocskos.

AI: Plusz mocskos. De ez arra való, s hát jó dolgot csinálunk. Csodák itt sincsenek. Művészek szökellnek egyik napról a másikra virágba, meg mindenki azt mondja, hogy mire egy iskola eredményes lesz ilyen szempontból, tehát mire művészeket nevel, az nem öt év, hanem minimum tizenöt meg húsz év. Nem tudom, hogy engem ez érdekel-e ilyen hosszú távon, de ez meg majd kiderül.

Például amikor külföldi tanárok és diákok voltak itt, mondtam, jöjjenek be szilveszterezni. Volt harminc ember és lettünk kétszázán a végén. A következő évben rábeszéltek, hogy végül is nem volt semmi balhé, egy kis pezsgőt kilocsoltak a leterített műanyag padlóra, hát föl lehetett mosni, csináljuk még egyszer. Megint az volt, hogy ott voltak kétszázán. És ha külföldre mentem és valaki ott volt, akkor azt mondta, nagyon jó volt. Van egy ilyen jó hely jellege, amit én nagyon tudatosan akartam. Az első darabunknak,

ami itt készült, az volt a címe, hogy A hely szelleme.¹³ És az én tanulságom belőle az volt, hogy még nincs neki. És miközben a darabból az derült ki, hogy nincsen, közben azért látszott, kezd lenni. De csak kezd.

Ez a kommunikáció kérdés ez nagyon fontos. Minekünk van üzenetközvetítőnk, minálunk három telefon van, igaz, hogy egy vonalon, meg titokban, de az működik, ők is tudnak beszélni, én is tudok, és még van egy telefon mellette, van egy üzenetközvetítő és most lesz egy komputer. Amitől könnyebb lesz egy csomó mindent csinálni. Levelezni. Most már például kialakult négy év után, hogy ha jön egy levél, akkor arra mi válaszolunk. Hogyha az üzenetközvetítőn van valami, akkor arra mi egy napon belül válaszolunk. Visszahívjuk az illetőt aznap, egy óra múlva, rögtön. Mindenkinek meg kellett tanulnia köszönni, telefonálni, hogy jó napot kívánok, a Kreatív Mozgás Stúdióból beszélek, Kertész Kata vagyok, ezzel szeretnék beszélni. Ha nincs otthon, nem azt kell mondani, hogy sajnálom, hanem üzenetet kell hagyni neki. Ha valaki fölveszi, akkor nem azt kell mondani, hogy tessék, hanem hogy jó napot kívánok, Kreatív Mozgás Stúdió, miben segíthetek. Nincs itt, ki hívta, bocsánat, nem értem a nevét, legyen kedves megmondani a nevét, ki hívta. Szóval ezt mindenkinek meg kell tanítani és ettől kommunikáció-képes lesz egy cég is.

MA: Mi a rizikója egy ilyen dolognak? Történhet-e veletek valami olyasmi, hogy csődbe juttok, tönkre mentek, vagy be kell zárni az ajtót?

AI: Hát, hogyha rosszul csináljuk, amit csinálunk, biztos, hogy rögtön be kéne zárni az ajtót. Két okból. Egyrészt az emberek nem jönnek. Másrészt, ha jönnek, engem már akkor se érdekelne, ha olyat csinálnánk, ami már nem igazán jó. Ha nem igazán jó nekünk és nem igazán jó neki. Ha nem úgy jó annak, ahogy én szeretném. Hát ez rajtunk múlik. Aztán, hogy az emberek ezt meg tudják fizetni-e vagy nem, azt nem tudom. Erre azt szokták mondani, hogy van olyan, hogy az emberek éheznek, de olyan, hogy parfümöt nem lehet eladni a világon, olyan nincs. Most mi ilyen értelemben parfüm vagyunk. Tehát elvben minket nem érint annyira egy rossz gazdasági helyzet, mert luxusra mindig marad pénz, valamilyen furcsa módon. Valakinek mindig van rá pénze, a luxusra. Persze nekünk ügyesnek kell lennünk. Azért van nálunk ösztöndíj, kezdünk ilyeneket csinálni, hogy aki tehetségesebb, azt megpróbáljuk támogatni. Eddig az volt, hogy azok ingyen jártak az órákra. Ezek a dolgok piciben vannak. Most két gyerek van, aki ösztöndíjas. Az egyik nem fizet semmit, a másik félpénzt fizet. Mert azt tapasztaltam, hogy aki nem fizet semmit, az szarik rá. Úgyhogy félpénzt fizet. És szeretnénk ezt bővíteni. Mert megtehetjük. És mert csak legyen ilyen. Ilyen értelemben nem félek.

Mindenki csodálkozik, hogy én mért nem félek, meg hogy én itt élem világomat. Én tulajdonképpen egészen addig jól vagyok, ameddig ott a gyerekek között vagyok meg az emberek között vagyok, még a saját kollégáimmal is jól vagyok, mert reálisak a konfliktusok. Valóságos konfliktusok vannak. De amint beomlik a harmadikról a kéménybe a téglá, onnantól kezdve egy monopóliummal állok szemben. Amint meg kell kérdeznem a vasútnál, hogy hánykor érkezik a vendégtanárom, akkortól egy monopóliummal állok szemben, aki szarik rám. Nem érdekli. Ott ül egy nő a tizenhat fülkéből az egyikben és kiszolgálja a Keleti pályaudvar egész információigényét. Az egy parasztság, aki ráadásul orosz és nem is beszél jól magyarul, mert külföldiül kell beszélnie, és ő egyben

¹³ Quartett avagy a hely szelleme, Kreatív Mozgás Stúdió, 1984. április 3., Rendező: Angelus Iván, Zene: Másik János, Magyar Péter, Tánc: Kálmán Ferenc, Regenhart Éva, Bökönyi Dóra, Simon Gabriella.

a külföldi információ is. És egy telefon van beírva az összes pályaudvarhoz, ugyanaz a telefon, és kész meghaltunk.

Nekem egyszerűbb lenne egy embert fölvenni arra a célra, aki ott ül, odaadok neki tíz telefonszámot és azt mondom, ha sikerült fölhívni, akkor adja oda. Mert énnekem nincs időm és kedvem és energiám, és hogy mondjam, én nem ezért élek, hogy negyed órát üljek egy telefon miatt. Hogyha az IKV-val, a Kőjállal, a Tanáccsal, a rendőrséggel, a párttal, nem a párttal nincs dolgom... találkozunk, akkor rögtön látszik, hogy egy idegen test vagyunk ebben az egészben. Iszonyúan idegen test vagyunk benne. És nem vet ki minket, mert mi kapaszkodunk.

Amikor bemegyek a MALÉV-hoz és azt mondja a nő, hogy jó, meg lehet csinálni az útvonal-változtatást. Meg is csináljuk. És drágább lesz? Nem, valamivel olcsóbb lesz. Jó, mondom, akkor nincs probléma, nem kell ráfizetni, majd visszatérítik. Mondja, mennyi lett a visszatérítés, csokolom? Nem is tudja, valami lett. Hát ne haragudjon, engem érdekelne mégis, mennyit fognak visszatéríteni. Hát nem is lesz visszatérítés. Mondom, mért ne lenne, mikor nekem mondták, hogy három-négy márka értékű a visszatérítés. Hát mégis érdekelne, mert az a száz forint, ha magától most azt elkérem, akkor nem örülne neki, biztos. Na jó, akkor megnézzük. Kiderült, hogy 45 márka a visszatérítés. Szóval hogy meglepődnek ezen, hogy engem érdekelnek a részletek. Akkor először furcsállják, de hát végül is nem hülyék, és ha harmadszor megyek vissza arra a helyre, ahol először balhéztam, akkor tulajdonképpen elfogadják. És én másodszor is köszönök udvariasan és rámosolygok. De először ordibálok, ha ezt tapasztalom.

MA: Iván, három dolgot kérdeznék, ebből kettő teljesen rövid. Először, milyen korosztály jár hozzátok?

AI: Hattól negyvenig.

MA: És lehet látni, hogy milyen rétegek?

AI: Lehet. Volt olyan, amikor a hivatalos újságírónak, meg az ellenzéki írónak a gyereke egy csoportba járt. Amiből az derült ki, hogy a határok nem a jobb meg a bal, meg az ilyen oldalak között vannak, hanem társadalmi rétegek között húzódnak. Amikor én először hallottam, hogy Szabó Ervin meg Jászi Oszkár sógorok voltak és minden vasárnap együtt zabáltak, az egyik marxista, a másik kertmagyarország alapon... Akkor ezt megláttam, hogy Harasztinak¹⁴ meg Szilágyi Jánosnak a gyereke egy órára járt és mind a kettőnek ott volt a helye, akkor láttam, nem egészen így van ez. Tehát van egy értelmi-ségi réteg, és ez a gyereknél van inkább, meg a felnőtt óráknál. A kamasz óráknál, ahol önállóan döntenek el és nem a szülők, ott ez nem annyira jellemző, és ott nem is tudom, hogy ez milyen réteg. Mindenesetre egész kevés kőműves meg esztergályos gyerekre emlékszem és nagyon kevesen járnak be a vecsési káposzta-termelők gyerekei is. Én nem érdeklődtem, nincs is statisztikánk. Voltak meglepetéseim, ki kinek a gyereke. Bejön, ott van és kész. De azt gondolom, hogy általában ez bizonyos értelemben visszaigazolás, hogy a gyerekek továbbfejlődését színvonalasan intézni kívánó szülők hozzák oda a gyerekeiket, meg jönnek oda ők maguk is.

MA: Mi az, amit ti tulajdonképpen másképp csináltok, mint egy másik táncintézmény?

¹⁴ Akkoriban Haraszi Miklós a Beszélő című szamizdat folyóirat szerkesztője, Szilágyi János a Képes 7 fős munkatársa volt.

AI: Mindent. Azt hiszem, az a lényeg, hogy mindent másképp csinálunk. Nem táncolni tanítjuk az embereket, hanem önkifejezni tanítjuk meg az embereket, vagy akarjuk megtanítani. És hogyha ugyanazt a mozdulatot csináljuk, mint az összes többi tánciskolában, mi akkor is egész mást csinálunk, az én hitem szerint. Én legalábbis mást csinállok.

MA: Tehát ami tréning van, az ahhoz való előtanulmány, hogy ehhez eljusson, aki hozzatok jár. Ezt így lehet mondani, vagy ez így nagyon le van egyszerűsítve?

AI: Ez olyan dolog, mint a főzés. Nem mindegy, hogy ugyanannak a receptnek az alapján, ha üzemi konyhán megcsinálják az ebédet, az nem azért van, hogy neked az ízljen. Hogy jól essék. Hogyha otthon ugyanazon recept alapján elkészítenek valami kaját, akkor az azért van. A recept tényleg ugyanaz. Esetleg még ki se lopják belőle, jó esetben a felét. De mondjuk ki is lopják. De mondjuk, nem lopják ki. Még akkor is másról van szó. Ez egy emberi dolog. Ez a boldogság miatt van, meg a konfliktusok megoldhatósága érdekében van, vagy a feldolgozhatósága érdekében vagy a kifejezhetősége érdekében van. És nem azért, hogy a fenekem jobban érvényesüljön a Lidó bárban. Még akkor is, hogyha ugyanazt a mozdulatot csináljuk, mint ők. És még akkor is, ha ők esetleg jobban csinálják.

MA: Van olyan, hogy ti, mint gazdasági munkaközösség fordulhattok kölcsönért, hiteért az OTP-hez?

AI: Van ilyen. Nekünk az elején volt 300 ezer forint kölcsönünk. Nagy utánajárással és protekcióval kaptunk ennyi pénzt erre a kulturális vállalkozásra, ami, hát tudjuk, hogy a magyarországi viszonyok között ma egy nagyon picike kis pénz. Még magánéleti szinten is kicsike pénz. Ezt nem kell magyarázni. Egy nyugati autó kétszer annyiba kerül. Amikor arról volt szó, hogy egy vállalkozás beindul, akkor ennyit lehetett szerezni, protekció árán.

MA: A protekció miért kellett?

AI: Mert nem adtak.

MA: Mint gazdasági munkaközösségnek?

AI: Mint. A szabályok szerint 100 ezer vagy 150 ezer forint volt adható egy ilyen jelleű vállalkozáshoz. És akkor minekünk 300 ezret sikerült kapnunk. 800 ezret kértünk vagy egy milliót. 300 ezret sikerült nagy nehezen kitekerni belőlük, 14%-os kamatra. Öt évvel ezelőtt. Amikor szabályosan az OTP állítólag 11,5%-os maximális kamatlábra dolgozott. De mi visszafizettük, azt hiszem, másfél év alatt azt a részét a tartozásunknak.

MA: És az összes többi pénz, ami kellett...

AI: Volt magánkölcsönünk is. Az is kamatos kölcsön volt, de az egy 5%-os, családi kölcsön volt, Feri családjáé. Mi nem bukkhatunk, mert nekünk nem volt semmink. Ha most 5 év alatt nem marad semmi pénzünk és belebukunk, elvenni nincs mit. Hogyha ennyi idő után kiderül, hogy úgy szigorodnak a gazdasági viszonyok, meg az adórendszer, hogy lehetetlenné teszi még azt is, ami van... Bár nem hiszem, mert nekünk nincs nagy jövedelmünk, tényleg nincs nagy jövedelmünk, nem nagyon veszélyeztet minket ez a dolog. Mindent elköltünk, amink van. Bár nem olyan egyszerű ez sem, hogy mire tudunk költeni. A revízió beleszól még abba is, hogy mire költjük. Volt nálunk egy számvár, és

arra be volt írva, hogy 1500 forintba került. És azt mondták, hogy számvár nem lehet. Mondtuk, mért nem lehet? Hát mert ez egy gazdasági munkaközösség, annak miért van szüksége számvárra. Elmondtam, miért van szükség számvárra egy családi helyen. Nem szerepelhetett költségként, jövedelemként számolták el. Táncpőinket sem tudjuk költségként elszámolni, mert hogyha pufajkát és sisakot vennénk, azt elszámolhatnánk, de a táncpő jellegzetesen luxuscikk, szórakozási cikk, tehát nem lehet költségként elszámolni. /A kazetta vége/

A Kreatív Mozgás Stúdió megalakulásának dokumentumai*

Közzé teszi, szerkesztette és jegyzetekkel ellátta Péter Petra.**

Angelus Iván kézírata 1984-85 körül.¹

A KMKF GM² 83 áprilisában alakult meg két taggal.³ Szeptemberben nyitottuk meg a Kreatív Mozgás Stúdiót. A teljes beruházást kb. 1.200.000 Ft hitelből, ill. saját forrásainkból fedeztük. Nagy összegű kölcsöneinket legkésőbb öt év alatt tervezzük visszafizetni. A GM szűkebb értelemben táncoktatással foglalkozik, de szélesebb értelemben tevékenységi körünkbe tartozik a mozgásszínházzal kapcsolatos kreatív, improvizációs készség fejlesztése, a mozgásszínházban folyó előadói-alkotói tevékenységet segítő-inspiráló környezet megteremtése. Ez utóbbi kapcsán foglalkozunk képzőművészeti kreatív-csoportok szervezésével, ill. munkánk zenei-hangi hátterének megteremtésével. Munkánk speciális jellegéből következik, hogy a szakterületre vonatkozó alap kutatások terhére is kénytelenek vagyunk párhuzamosan vállalni.

Más oldalról művészeti koncepciókból következik, hogy a mozgásszínházra irányuló munkánk számos szélesebb körben is felhasználható eredménnyel jár, elsősorban a koncentrációs és kooperációs képességek fejlesztése és a felszabadult, autonóm, kreatív, mozgásos magatartás kialakításában. A fentieknek megfelelően hagyományosabb tematikájú óráink – aerobik, jazz-gimnasztika, modern tánc-technikák – is kiegészülnek sajátos elemekkel. Így a Jane Fonda-féle aerobik-tréning eleje kb. negyedóra szabadabb-táncosabb jellegű gimnasztikai elemből tevődik össze, befejező néhány percében pedig a páros erősítő gyakorlatok mellett speciális relaxációs technikával oldjuk az átdolgozott izmok és az egész test feszültségét. Jazz-gimnasztika óráinkon a szokásos lépéskombinációk gyakorlása a szokásos „diagonál” iránnyal szemben egyénileg választott útvonalakon, csoportosan történik. Ez utóbbiak persze csak kiragadott példák annak érzékeltetésére, hogyan igyekszünk oldani – ahol és amennyiben lehet – a táncórák szokásos, kissé mechanikus jellegét.

A 6–10 éves gyerekek óráin a modern tánc leegyszerűsített mozgáselemeinek felhasználásával elsősorban a gátlások feloldására törekszünk mozgáskoordinációs, viszonylag bonyolult ritmikus felépítésű gyakorlatokkal és páros bizalmi és kooperációs játékok alkalmazásával, egy önkéntes, az érdeklődés által szabályozott figyelem légkörében.

* Készült az NKFIH K115676 számú kutatás keretében.

** Angelus Iván közlése szerint ez egy tájékoztató prospektushoz készült bemutatkozó anyag, amit azonban (egyelőre) nem találtam az Archívumban.

¹ A kézirat a Budapest Tánciskola Archívumában található, dátum és aláírás nélkül. Két további forrásrészletet közlök ehhez kapcsolódva: 1. a KMKF GM Társasági Szerződése, 2. Angelus Iván és Kálmán Ferenc hivatásos előadóművész igazolványa.

² Kreatív Mozgás Kutató és Fejlesztő Gazdasági Munkaközösség, Társasági Szerződés kelte: 1983. február 28.

³ Angelus Iván idegenvezető és Kálmán Ferenc balettmester (forrás: Társasági Szerződés)

A kamaszok különböző korcsoportjaiban tudjuk és kívánjuk megvalósítani legteljesebben eredeti szándékainkat. Kemény tréningek útján tágítjuk a résztvevők mozgáshatárait, testük mind szélesebb körű birtokba vételére nevelve őket. Igyekszünk ismereteinken és saját kutatásainkon alapuló sajátos, ránk jellemző mozgás-logikával és elemekkel megismertetni őket. Velük valósítható meg leginkább egy nagyfokú felszabadultságot és összpontosítást igénylő improvizációs technika kidolgozása.

Minden jó zenét szeretünk és felhasználunk, de leginkább a modern komolyzene és a jazz áll közel hozzánk.

Mozgásszínházi koncepcióknak integráns részét képezi képzőművészeti és pszichológiai érdeklődésünk. Jellegüknél fogva azonban ezeket külön foglalkozásként illesztettük működésünk kereteibe. Jelenleg gyermekek részére hirdettük, de szándékaink szerint később felnőttek számára is szervezett képzőművészeti–téralkotó foglalkozásainkon szeretnénk a résztvevők alkotókészségét fejleszteni az anyagokkal kialakított felszabadult viszony útján. Sokféle technikával ismertetjük meg a jelentkezőket és inspiráló feladatokkal látjuk őket el. Hosszabb távon az ilyen foglalkozásokon létrehozott tárgyak szervesen épülhetnek majd be improvizációs munkánkba.

Oktatói gyakorlatunk számos pszichoterápiában is alkalmazott vagy alkalmazható vonatkozása teremtette meg az igényt a pszichológia egészségesek számára is ajánlott módszereinek megismerésére, ill. terjesztésére. Így jelenleg autogén tréning elnevezésű relaxációs technika bemutatásának adtunk otthont. Természetesen ez utóbbi két tanfolyamtípus vezetését rajzpedagógus, ill. pszichológus szakemberekre bíztuk.

Létesítményünk – a Kreatív Mozgás Stúdió – működési rendszerével, baráti légkörrel is igyekszünk hozzájárulni munkánk sikeréhez.

Jelen pillanatban 15 csoportban folyik a táncoktatás. További öt általános iskolai első osztályt fogadunk hetente egyszer saját tematikájú óráinkon. Már beindultak gyermek képzőművészeti és autogén tréning csoportjaink is, melyeknek keretei most vannak kialakulóban.

Nem zárkozunk el óráink megtekintése előtt, természetesen előzetes megbeszélés alapján eddig is sok érdeklődő tekintette meg óráinkat, de ezen kívül is utcai ablakainkon mindig érdeklődők csoportjai figyelik munkánkat és a résztvevőket, mikor a függönyt nem húzzuk be.

Részletek a Kreatív Mozgás Kutató és Fejlesztő Gazdasági Munkaközösség Társasági Szerződéséből:⁴

Létrejött a 28/1981 /IX.19./ MT. sz. rendelet valamint a PTK 573-574 paragrafusai alapján az alábbi személyek között az alábbi feltételek figyelembevételével.

1. A Gazdasági Munkaközösség neve: Kreatív Mozgás Kutató és Fejlesztő Gazdasági Munkaközösség
2. Alapító tagok: Kálmán Ferenc (...), fogl. balettmester⁵
Angelus Iván (...), fogl. idegenvezető
3. A GM székhelye: Bp. XIII. Csanády u. 19.
4. A GM tevékenységi köre:

A felek által létrehozott GM tevékenységének célja a mozgással és táncsal kapcsolatos kreativitás fejlesztése minden korosztályban és minden szinten – műkedvelők és hivatásosok számára egyaránt.

Céljai elérése érdekében művészi mozgás tréningeket valamint mozgástechnikai, didaktikai, improvizációs módszereket dolgoz ki és ezek eredményeit gyakorlati oktatás formájában gyümölcöszteteti.

A szorosán vett tánctechnikai képzést kiegészítendő mozgásszínházi előadói ismereteket oktat. A végső soron önkifejezést célzó oktató munka eredményeit nyilvános bemutatókon mutatja be az érdeklődőknek.

(...)

Budapest, 1983. február 28.

(kézírással)

„Jóváhagyva 1983. március 30-án a III. 2327/1983-as határozattal.”

⁴ A személyes adatokat kihagytam. A társaság működését leíró 5-14. pontokat, az egyéb rendelkezéseket és a záradékot nem közlöm. A kihagyásokat (...) jellel jelöltem.

⁵ A balettmesterségről lásd Kálmán Ferenc visszaemlékezését.

Hivatásos előadóművész igazolványok⁶

(csak a belső oldalak vannak meg fénymásolatban)

Név: *Angelus Iván*

S(?) -779 szám

1980

érv.: 1985. VI.

a Népművelési Miniszter 11-2-14/1954. Np. M. számú utasítása, valamint a Művelődési Miniszter 1/1958. (I. 31.) M. M. sz. rendelet 3. par.-ának (1) bekezdése értelmében jogosult „C” *revütáncos* -ként akár önállóan, akár csoportosan fellépni, ellenszolgáltatásért nyilvánosan (színházban, az Állami Operaházban, filmen, műsoros rendezvényeken, vendéglátó-ipari üzemekben stb.) szerepelni.

Budapest, 1980. évi VI. hó 9. napján.

(pecsét) Országos Filharmónia
(alíírás) *Lakatos (?) igazgató*

Név: *Kálmán Ferenc*

T-895 szám

1981

ÉRV: ~~1986.05.31-ig~~⁷

1991.05.31.

a Népművelési Miniszter 11-2-14/1954. Np. M. számú utasítása, valamint a Művelődési Miniszter 1/1958. (I. 31.) M. M. sz. rendelet 3. par.-ának (1) bekezdése értelmében jogosult „B-közép” „A-” *ált. táncos*⁸ -ként akár önállóan, akár csoportosan fellépni, ellenszolgáltatásért nyilvánosan (színházban, az Állami Operaházban, filmen, műsoros rendezvényeken, vendéglátó-ipari üzemekben stb.) szerepelni.

Budapest, 1981. évi 05. hó 20. napján.

(pecsét) Országos Filharmónia
(alíírás) *Lakatos (?) igazgató*

⁶ A kézzel írott adatokat dőlttel jelöltem. A minősítések kapcsán lásd Kálmán Ferenc visszaemlékezését.

⁷ Későbbi változata: dátum áthúzva, helyette: 1991.05.31.

⁸ Későbbi változata: „B közép” áthúzva, helyette „A-”.

Kálmán Ferenc visszaemlékezése⁹

Mit jelentettek az „A”, „B” és „C” minősítések a hivatásos előadóművész igazolványokon?

Arra már nem emlékszem, hogy a „C” az automatikusan csak revü lehetett-e, vagy néptánc, a „B” pedig általános. Az „általános táncos” mindenképp jelezte, hogy a vizsgára vitt balett produkció is értékelhető volt (egy balett és egy jazz táncot kellett vinni a vizsgára), és így színházhoz is szerződhettem, nem csak hakniba, éjszakába, tévéshow-ba vagy más, jellemzően szórakoztató közegbe. A kutya nem nézte ezt már akkor, de a zsűri¹⁰ azért próbálta a maga kompetenciáit olyan értelemben hangsúlyozni, hogy ebben különbséget tett.

Az engedélyhez fűződik viszont egy elég jellemző történet. Együtt mentünk vizsgázni Ivánnal, amit egyébként nem feltétlenül a saját ambícióm (ambícióm?) táplált, hanem Jeszenszky Mesteré. Neki részben presztízs kérdés volt, hogy folyamatosan küldje a tanítványait, és a bizottság orra alá döngölje, hogy milyen magas minőségi munkát végez. Másrészt rendszeresen megkeresték az éjszakából, tévéből, hakni szervezőktől, hogy koreografáljon, vagy küldjön embereket. Egy szó, mint száz Iván megkapta én pedig nem, pedig Iván talán csak egy szűk évet töltött a tánciskolában én meg már vagy négyet. Volt jó megjelenése, kiállása, színpadi rutinja, nekem meg nem. Ez látszik az igazolványok dátumaiban.

Aztán a következő évben elmentem megint, dafke ugyanazzal a tánccal, és kaptam rá egy „B közepet”, amivel meg teleharsogta a Mesti¹¹ a világot, mert az első tanítványa voltam, aki „B közepet” kapott. (Talán sok évvel korábban már volt egy másik valaki). De lehet, hogy ez már a politikai puhulás jele volt, mert utánam azért már többen megütötték a „B”-t. Mestit rendszeren próbálták minden szinten nyírni, ebben a bizottságban is, és korábban a legjobboknak is legfeljebb „C”-ket adtak, vagy „B alsót”.

Az meg szintén az én sztorim, hogy következő évben megkaptam egy „A”-t ami már teljesen profi kategória. Ez teljesen példa nélküli volt, viszont addigra az Operettszínházban eltöltöttem egy évet, így nem kellett hivatalosan Jeszenszkyhez társítani a sikert. Azért az övé is volt, és nagyon örült is neki.

Az „A” kategóriám mellett viszont van egy mínusz jel, ami olyasmi, mint az „5-ös alá”. Igazi infantilis megoldás. Talán Bogár Richárd¹² intézte, hogy megkapjam az „A”-t, aki az Operettszínház vezető koreográfusa volt, és neki is presztízs kérdés volt, hogy a táncosai a balettkarban „A” kategóriások legyenek. Benne volt a bizottságban, és előző évben ott a vizsgán kérdezte meg, hogy akarnék-e odamenni az együttesbe. Akartam persze. Abban az időben még nem voltak musical tánckarok sem az Operettben, sem a Madáchban, sem a Vígben. Talán még a Rock Színház sem volt.¹³ Kortárs tánc még annyira sem.

⁹ Két kérdésemre válaszolt írásban 2018. júniusában. PP.

¹⁰ Bárki jelentkezhetett vizsgázni az Országos Rendező Irodánál (ORI).

¹¹ Jeszenszky Endrét így hívták a tanítványai.

¹² 1973-tól haláláig (1986) a Fővárosi Operettszínház balettgyűjtésének művészeti vezetője, koreográfusa.

¹³ A Rock Színház 1980-tól működik, az első évben az Evitát, 1981-ben a Sztárcsinálókat mutatta be. Utóbit jegyzik az első magyar rockoperaként.

Hogy került KMFK GM Társasági Szerződésébe foglalkozásodként a balettmester?

Balettmesteri és általában bármi pedagógiai képzésem sose volt. Az Operettszínház mellett Berger Gyuszi¹⁴ beajánlott a BEAC¹⁵ művészi torna szakosztályába (RSG)¹⁶ balettórát tartani, ez volt a nagy balettmesteri képzés. Kaptam persze némi balett rutint az Operettszínház balettkarában is. Részben azért is vállaltam el az operettszínházi munkát, mert outsider indulóként szerettem volna egy „hivatalos táncmérce” szerint is kalibrálni magam. Akkor még fontos volt ez nekem. Dolgoztam is érte szenvedéllyel: amíg nem raktak bele minden darabba, addig a női és a férfi kar balett óráira is bejártam minden nap, délutánonként pedig jártam a Jesza „profi” órájára is.

A Stúdió indulásakor nyilvánvaló volt, hogy nem tudunk hivatalos táncoktatói munkaközösséget alakítani, mert ilyen jogosultságaink nincsenek. Ez lett volna a szakos legális útja a táncoktatásnak. Kijött viszont a híres GMK törvény, ami kellően szabályozatlan volt ahhoz, hogy alakítsunk Ivánnal egy Kreatív Tánc Kutató és Fejlesztő Gazdasági Munkaközösséget. Csak az akkori varázsszavak kellettek a névbe, mint Kutatás, Fejlesztés, meg Kreatív. Nyilván jól hangzott, hogy van azért egy balett szakember is a buliban.

Irodalomjegyzék

Fuchs Livia (2007): *Száz év tánc*. Budapest: L'Harmattan.

Szúdy, Eszter (1994): „A kortárs tánc oktatásának helyzete Magyarországon.” In: *Várszegi, Tibor (szerk.): Félúton. Kortárs színház és tánc Magyarországon*. Jászberény: Új Színházért Alapítvány, 1994. 40-43.

¹⁴ 1984-ben alapította meg a Berger Táncgyűjtést, ez volt az első független táncgyűjtés Magyarországon. Fuchs, 2007. 333.

¹⁵ Budapesti Egyetemi Atlétikai Club

¹⁶ ritmikus sportgimnasztika. Ennek a sportágnak a hazai megteremtője Berczik Sára mozdulatművész.

A Budapest Tánciskola alapításának szakmai dokumentumai, tervezetei, 1990-1992.

Közzé teszi és jegyzetekkel ellátta Péter Petra*

Művelődési és Közoktatási Minisztérium

Kreatív Mozgás Stúdió
Angelus Iván
Budapest

Kedves Angelus Úr!

Visszatérve a miniszter úrhoz intézett április 12-i levelére, amely május 30-án érkezett hozzám, valamint hivatkozva múlt heti személyes beszélgetésünkre, az alábbiakról tájékoztatom.

Meggyőződésünk szerint minisztériumunknak minden művészeti ággal kapcsolatban nyitottnak kell lenni, vonatkozik ez természetesen a modern táncművészetre is. Nagyon örülnénk, ha a táncművészetnek ez az ágazata olyan alkotásokkal gazdagítaná hazánk kulturális életét, amely a magyar táncművészet hírét és rangját öregbítené.

Ami az anyagi támogatást illeti, arra vonatkozóan nem szeretnénk hiú reményeket kelteni. Mint ismeretes, a jelenlegi helyzetben meglévő és működő intézményeink anyagi támogatása és fenntartása is súlyos gondokat okoz, ezért irreális lenne a költségvetést bármilyen újabb igénnyel megterhelni. Csak azt javasolhatjuk, hogy kísérleljék meg céljaik eléréséhez a szakmában működő intézményeket megnyerni.

Öszintén sajnáljuk, hogy konkrét segítséget nem nyújthatunk, kérjük szíves megértését.¹

Budapest, 1990. június 18.
Szívvelyes üdvözléssel:
Retur György
osztályvezető

* A dokumentumok a Budapest Tánciskola Archívumában található. A kiemeléseket az eredeti dokumentumokból vettem át.

¹ A levél Az utolsó szó című előadás szórólapján (előadás: 1990. szeptember 5-6.) jelent meg fénymásolatban. Mellette az alábbi megjegyzéssel: „A levél aláírója azóta nyugdíjba ment. A modern és posztmodern táncművészet azonban változatlanul illegálisban van. Az „új” rendszer akár az előző megtúr bennünket az országban. Köszönjük.”

MOdern Tánciskolát indítunk ez év októberében, célunk: a modern és posztmodern tánctechnikák magas szintű oktatása és a korszerű hivatásos táncos képzés.

A hivatásos jelleg biztosítása magyar és külföldi művészpédagógusok által vezetett rendszeres technikai és kreatív munka. A hazai pedagógusok közül egyelőre (sic!) Angelus Ivánt, Berger Gyulát és Kálmán Ferencet kértük fel.

Az 1990. október 1-től 1991. július 28-ig tartó első tanévben egy haladó és egy közép-haladó osztályt indítanánk. Az alsó korhatár 16 év.

A felvételi vizsga szeptember 1-én lesz a Kreatív Mozgás Stúdióban 14h, 16h és 18h órai kezdettel.

A haladó óra a hét öt napján (hétfőtől péntekig) 14.30-15.55-ig, a középhaladó óra 16.00-17.25-ig.

Előreláthatólag az éves tandíj 12.000,-Ft.

A fentiekkel kapcsolatban érdeklődni lehet az alábbi címen és telefonszámokon:

Magyar Táncművészek Szövetsége
1068 Bp. Gorkij fs. 38.

Tel.: 142-9865 v.
121-1120/17 m.

² A felhívás Az utolsó szó c. előadás szórólapján (előadás: 1990. szeptember 5-6.) jelent meg fénymásolatban. Ugyanezen az oldalon van még részlet a Kortárs Táncművészeti Egyesület és az Új Előadóművészeti Alapítvány alapító okiratából is. A MOdern Tánciskola koncepcióját Angelus Iván, Berger Gyula és Kálmán Ferenc közösen dolgozták ki, Szabó György (Petőfi Csarnok) és Török Jolán (Magyar Táncművészek Szövetsége) támogatásával. A gazdasági háttérrel a Magyar Táncművészeti Szövetség biztosította. Ez a kezdeményezés egy év után felbomlott, mert az alapítók különböző pedagógiai, művészi céljainak összeegyeztetése nem sikerült. Angelus Iván az Új Előadóművészeti Alapítvány gazdasági háttérével megalapította a Budapest Tánciskolát, melynek profilja a professzionális táncos képzés lett. Kálmán Ferenc pedig Goda Gáborral szövetkezve a MU Színházban indította el a Kortárs Táncműhelyt, amely a KMS kurzus-jellegű képzési modelljét követte.

Budapest Tánciskola Alapító Okirat

Az iskola neve: Budapest Tánciskola
Székhelye: 1132 Budapest, Csanády u. 19.
Képzési idő: 4 év nappali képzés
Célja: felsőfokú kortárs táncszínházi előadóművész képzés
középiskolai szintű közismereti képzés
Korosztály: 14-25 éves
Bizonyítvány: 17/1990. (XII. 20.) MKM 18.
MK 1991 II. 11. XXXV/2 alapján³
Hivatásos Kortárs Táncszínházi Előadóművész Oklevél

Kelt Budapest, 1991. április 30.

Angelus Iván
alapító

alapító okirat

Alulírott a mai napon megalapítom a **budapest tánciskola** nevű intézményt. Székhelye: H- 1132 Budapest Csanády utca 19., Telefonja: (361) 1494-393.

Az iskola **célja** a felsőfokú hivatásos táncszínházi előadóművész képzés. Sikeres felvételi vizsga teljesítése esetén 15-24 éves fiatalok látogathatják az órákat. Párhuzamos középiskolai képzést – igény esetén – a Bródy Imre gimnázium biztosít.

A **budapest tánciskola** az Új Előadóművészeti Alapítvány támogatásával működik.⁴

A szakképesítés megszerzéséről az iskola bizonyítványt bocsát ki a Művelődési Közlöny XXXV. évfolyam 2. számában megjelent jegyzékben erre felhatalmazott Országos Köz-
művelődési Központ által ráruházott jogosítvány alapján.

Kelt Budapesten 1991. június 12-én.

Angelus Iván

³ 17/1990. (XII. 20.) MKM rendelet a művelődési ágazati szakmunkásképzésről és munkaköri szakképzésről, mely a Művelődési Közlöny XXXV/2. számában jelent meg 1991. február 11-én. Kibocsátó: Művelődési és közoktatási miniszter. A hivatkozott 18§ így szól: „A művelődési ágazati szakmai oktatásban szerzett szakképzettség a rendeletben meghatározott munkakör betöltésére, valamint a munkakörnek megfelelő tevékenység vállalkozás keretében való végzésére jogosít. A szakképzettséget tanúsító okiratot a 3. számú mellékletben foglaltaknak megfelelő nyomtatványon kell kiállítani.”

⁴ Az Alapítványt a Fővárosi Bíróság a 8. Pk. 63.286/2. számú végzéssel 374. sorszámmal vette nyilvántartásba 1990. július 9-én. Az Alapítvány célja: a magyarországi előadóművészetek – elsősorban a progresszív tánc- és színházművészet – támogatása. Alapító: Angelus Iván. Képviselői: Szabó György és Török Jolán. 1991 nyarától Angelus Iván a képviselő. Az eredeti végzés a Budapest Tánciskola Archívumában található.

Iskola!⁵

15-26 éves kezdő és haladó táncosoknak felvételt hirdetett a szeptemberben induló modern műfajú hivatásos táncosokat képző BUDAPEST TÁNCISKOLA. A foglalkozások a délutáni órákban lesznek. Vezető: Angelus Iván. Jelentkezés: Magyar Táncművészek Szövetsége 1068 Gorkij fasor 38. Tel: 1 429 865. A 2 napos felvételi 1991. június 29-én 14.00 órakor, 30-án 10.30-kor volt a Kreatív Mozgás Stúdióban. XIII. Csanády utca 19. Tel: 1 494 393.

Fővárosi Önkormányzat
Kulturális Bizottsága
7155/30/91

Angelus Iván művész úrnak
(*cím*)

Kedves Művész Úr!

Örömmel értesítem, hogy a Budapest Tánciskola létrehozásához a Kulturális Bizottság a szakmai Kuratórium javaslata alapján 1.500 Ft-ot biztosít.⁶ Az összeget azonnal átutaljuk számlájára, amit (sic!) a létesítendő iskola működésének jogi keretei tisztázódnak. Kérjük, hogy ez ügyben legyen segítségére a Művelődési és Sport Főosztály illetékes munkatársainak. Egyúttal tájékoztatom, hogy a támogatás felhasználásáról 1991. május 30-ig elszámolást kérünk.

További sikeres munkát kívánunk.

Budapest, 1991. VI. 20.⁷

Üdvözlettel: Dr. Baán László
elnök

⁵ A hír a Kortárs Csíra című kiadvány 1991. júliusi számában jelent meg.

⁶ A minimálbér 1991-ben 7000 Ft, a bruttó átlagkereset 18.000 Ft volt. Ma ez a támogatás 30.000 Ft körüli összeg lenne.

⁷ A dátumok így szerepelnek az eredeti dokumentumon!

MODERN TÁNCOS és TÁNCSZÍNHÁZI ELŐADÓMŰVÉSZI DIPLOMA (javaslat)

A diploma kibocsátásának **jogi alapja** a 17/1990. (XII.20.) MKM rendelet a művelődési ágazati szakmunkásképzésről és munkaköri szakképzésről. (Művelődési Közlöny 1991. február 11. XXXV/2. 242. oldal 27/j. pont) valamint az Országos Közművelődési Központtal e tárgyban aláírt megállapodás.⁸

A **Budapest Tánciskola** (mely ilyen irányú szakképzést folytat) vállalja minden év június 1 és 15 között MODERN TÁNCOS és TÁNCSZÍNHÁZI ELŐADÓMŰVÉSZI DIPLOMA megszerzését lehetővé tévő vizsga meghirdetését és lebonyolítását.

A diploma

- helyettesíti egy speciális szakterületen a korábbi „működési engedélyt” egy olyan korszakban, amikor az állam már nem jogosult „engedélyezni” a művészek működését;
- lehetővé teszi a művész piaci rendszerbe (adó, nyugdíj) történő kedvezményes beilleszkedését;
- jogosít a diplomát elfogadó szakmai szervezetekbe és szakszervezetekbe történő belépésre;
- megfelelő hagyományok kialakulása után szakmai presztízst, garanciát biztosít, segítséget az elhelyezkedéshez itthon és/vagy külföldön.

A vizsgára bárki (külföldi is) jelentkezhet, aki a vizsgadíjat befizeti. A **követelményeket** világosan és konkrétan kell megfogalmazni:

- ❖ Gyakorlati jártasság a főbb modern tánctechnikákban (Graham, Limón)
- ❖ Gyakorlati jártasság a főbb posztmodern tánctechnikákban (kontakt, release...)
- ❖ Improvizációs, kompozíciós képességek
- ❖ Egyéni és csoportos előadói képességek („Csoportos” nem egyenlő a szimultán, uniszónó szólókkal.)

A követelményeknek megfelelően a **vizsga** részei

- ❖ tánc tréning
- ❖ kreatív feladatok megoldása
- ❖ koreográfia bemutatása (egyéni és csoportos)

⁸ A hivatkozott 27/j pont: „A hivatásos előadóművészi szakképzés vizsgabizottságát működtető szerv (...) az Országos Közművelődési Központ a dzsesszzenekar és dzsesszzenekar, a népdalénekes, a népi hangszeres szólólista és csoport, a beat, illetve rockzenei együttes, a szonon, a néptánc, a modern tánc és egyéb előadóművészet művészeti ágak tekintetében.”

A **vizsgabizottság** kizárólag szakmai szempontok alapján dönt. A vizsgabizottság összetételét a BuTi⁹ javaslata alapján a különböző szakmai szervezetek hagyják jóvá. Példaként az alábbiakat javasolnám e pillanatban: Fincza Erika, Fuchs Livia, Lőrincz (sic!) Katalin, Goda Gábor, Kálmán Ferenc, Angelus Iván.

Kelt 1991. december 1-én.

Angelus Iván
1132 Csanády 19. 1494-393

⁹ Budapest Tánciskola

KREATÍV-TÁNC PEDAGÓGUS KÉPZÉS (tervezet)¹⁰

A Budapest Tánciskola (BuTi) vállalja olyan **táncpedagógusok** képzését, akik a személyiség kialakulását szem előtt tartó testi-lelki nevelést képesek megvalósítani a tánc és a mozgás útján.

Óvodás, iskolás, egyetemista és dolgozó **korosztályok**, zárt iskolai vagy műkedvelő kerektek közt működő csoportjainak vezetésére képes tánctechnikai, pedagógiai szempontból felkészült, kreatív szemléletű pedagógusok képzése a cél.

Az iskola **nem vállalja** művészeket képző pedagógusok felkészítését, valamint a sport- és hadi-célzatú mozgások betanítására alkalmas „tornatanárok” képzését.

A BuTi vállalja az alábbi szakterületek oktatását:

- ❖ Modern tánc technikák (Graham, Limón...)
- ❖ Posztmodern technikák (kontakt, release...)
- ❖ Klasszikus balett alapismeretek
- ❖ Kreatív gyermektánc
- ❖ Improvizáció, kompozíció, koreográfia
- ❖ Zeneelméleti alapismeretek
- ❖ Anatómiai alapismeretek
- ❖ Színpad, előadástechnikai alapok
- ❖ Kultúraszervezési alapismeretek
- ❖ Táncelmélet, táncelemzés, tánc történet
- ❖ Hospitálás és oktatási gyakorlat

A BuTi partnereket keres az alábbi szakterületek oktatására:

- ❖ Általános pszichológiai alapok
- ❖ Fejlődéslélektan
- ❖ Csoportlélektan
- ❖ Tánc terápia
- ❖ Pedagógia elmélet
- ❖ Személyiségfejlesztő tréning

A Budapest Tánciskola 1991 júniusában jött létre a Fővárosi Önkormányzat színházi alapjának támogatásával, valamint további szponzorok forrásainak felhasználásával. Célja a modern táncszínházi **előadóművészképzés**. A négy éves képzés végén diplomát bocsát ki a sikeres vizsgát tevő növendékek részére.

¹⁰ A pedagógus képzés nem indult el. A 2004-ben alakult Budapest Kortánc Főiskola folytat tánc tanár képzést.

A pedagógus tagozat a BuTi önálló részeként működne az előadóművészképző tagozat mellett.

- A képzési idő 2-3 év az előképzettségtől függően.
- A pedagógus képzés alsó korhatára 18 év.
- Minimális iskolázottsági követelmény: középfokú szakirányú végzettség (tanítóképző, művészeti szakközépiskola, gimnázium) művészi, pedagógiai gyakorlat, egyetemi, főiskolai végzettség előnyt jelent.

Felvételi:

- Alkalmassági vizsgálat (speciális pszichológiai teszt és beszélgetés)
- Tánctechnikai gyakorlati vizsga
- Kommunikációs, kreativitási és ritmus gyakorlatok

A törzsanyag elsajátítása után a növendékek alapvizsgát tesznek a tematikában felsorolt szakterületeken, majd legalább egy éves kontrollált gyakorlat alapján kapnak (vagy nem) diplomát.

A diploma azt igazolja, hogy a pedagógus képes a megszerzett szakmai alapok bázisán nyugvó önálló, kreatív pedagógiai tevékenységre.

A művészképzésben a diplomának pusztán adminisztratív jelentősége van (adó, nyugdíj), a pedagógusképzésben azonban a diplomának egyfajta szakmai garanciát is kell jelentenie, hiszen a közönség kivonulhat a művész produkciójáról, a tanítványok azonban kontroll nélkül ki vannak szolgáltatva a pedagógusoknak.

A BuTi keresi az együttműködést olyan iskolákkal (általános iskolától az egyetemig), melyek képesek - a tornaórák alternatívájaként - a kreatív tánc foglalkozások feltételeinek megteremtésére: Tiszta, jól temperált terem, hifi magnó, erősítő, hangfal, tanári fizetés. A jelentkező iskolák mint a BuTi gyakorlóiskolái működnek. A BuTi alapítványi formája megkönnyíti a gazdaságos és hatékony működést. Nem feltétlenül minden évben indítunk új kb. 20 fős csoportot.

Vezető/hó	30.000 × 12	360.000. Ft. ¹¹
Ügyintéző, iroda stb.	20.000 × 12	240.000.
Terem/90 perc	900 Ft	
tanár/90 perc	900 Ft	
	1800 Ft/90 perc	
30 héten át napi két 90 perces foglalkozás		
300 × 90 perces foglalkozás	300 × 1800 Ft	540.000.

Összesen éves költség 1.140.000.

¹¹ A havi bruttó átlagkereset 1992-ben 22.000 Ft körül volt.

Tervezhető éves bevétel $10 \times 30.000 \text{ Ft} = 300.000$.

Szükséges éves támogatás **840.000 Ft**

Kelt 1991. december 1-én.

Angelus Iván
1132 Csanády 19. 1494-393

BUDAPEST TÁNCISKOLA 1132 Budapest Csanády utca 19. T: 1-494-393

Budapest Tánciskola 1992/93 tanév¹²

MŰKÖDÉSI VÁZLAT

Az előző tanév sikeres gyakorlatát folytatva a Budapest Tánciskola továbbra is az Új Előadóművészeti Alapítvány keretében működik. Kulturális, művészi és pedagógiai programja közel áll a Főváros elvi koncepciójához. Fő szponzorunk az előző év gyakorlatát folytatva – reméljük – ismét a Főváros lesz, mely az ideihez hasonló arányú hazai és külföldi támogatással is lehetővé teszi az iskola hosszútávú és magas színvonalú működését.

1. Táncszínházi Előadóművész tagozat I-IV. osztály

A művész tagozat minden osztálya a hét öt napján napi két 90 perces gyakorlati foglalkozáson vesz részt:

- ❖ 5 modern tánc technika
- ❖ 2 klasszikus balett
- ❖ 3 kreatív foglalkozás (improvizáció, kompozíciós eljárások)
- ❖ 1 elméleti, elemző foglalkozás
- ❖ 3-4 két-három órás táncpróba önálló kreatív feladatok megoldására

Az I. és II. osztályok a BuTi mellett működő gimnáziumba járnak és így táncóráik is túlnyomórészt a délelőtti órákban zajlanak. A III. és IV. osztályok feltehetőleg az idősebbek közé tartoznak, így egyéb iskolai vagy munkahelyi kötelezettségeikhez igazodva óráik a délutáni vagy koraesti órákban zajlanak. Az önálló próba munka és az eredmények pályázatokon történő bemutatása a tanterv szerves részét alkotja.

A jelentkező legkiválóbb növendékek kérhetik záróvizsgán való megméretésüket és hivatalos diploma kibocsátását.

A lehetőségek és igények arányában továbbra is tervezzük előkészítő osztályok indítását legalább heti háromszor kilencven perce órakeretben.

¹² Az 1992–1993-as tanévben indult el az első nappali tagozatos évfolyam. A Pedagógus tagozat nem indult el.

2. Kreatív Tánc Pedagógus tagozat I. osztály

A **Pedagógus tagozatos** osztály három éves képzés keretében készül az általában amatőröket nevelő táncpedagógusi pályára. E pedagógusok képesek lesznek a tánc eszközeivel a kreativitást, kommunikációkészséget, koncentrációt tanítani különböző korosztályoknak szakítva a „test és lélek” különválasztásának koncepciójával.

Tantervük három fő részből tevődik össze:

- ❖ tánctechnikai képzés (modern, posztmodern, balett technikák)
- ❖ táncpedagógusi elmélet és gyakorlat
- ❖ általános pedagógusi, pszichológiai, anatómiai, fizioterápiás, kultúraszervezői ismeretek

A technikai képzés a művész tagozat óráira épül. A táncpedagógus elmélet és gyakorlat kisebb mértékben önálló kurzus, nagyobb részt hospitálás-konzultáció formában (szerződött gyakorló iskoláinkban), harmadrészt kontrollált, de önálló tanítási gyakorlat formájában zajlik.

Kelt Budapesten 1992. január 7-én.

Angelus Iván

Budapest Tánciskola
1992/93
Tervezett Költségvetés
„a”

Tervezett költségek

4 művészcsoport × 35 hét × 10 foglalkozás = 1400
1 pedagóguscsoport × 35 hét × 10 foglalkozás = 350

egy tanévben 90 perces foglalkozás 1750

táncterembérlet 90 percre 900

mester 90 percre 900

foglalkozásonként 1800

1750 × 1800 = 3.150.000

anyag, díj 1.000.000

vezető 12 × 30.000 360.000

adminisztráció 12 × 25.000 300.000

Összes tervezett költség 3.910.000.

Tervezett bevétel

5 csoport × 10 fő × 36.000 1.800.000

Saját források 600.000

Igényelt támogatások

Fővárosi Önkormányzat 1.000.000

Pro Renovanda Cultura Hungariae¹³ 150.000

Budapest Bank Alapítvány 360.000

Összes várható bevétel: 3.910.000

Kelt Budapesten 1992. január 9-én.

Angelus Iván

¹³ A Balassi Intézet programja.

TÁJÉKOZTATÓ¹⁴

A Budapest Tánciskola a hivatalos táncszínházi előadóművész képzés legmagasabb fóruma e pillanatban Magyarországon – de Kelet- és Közép-Európában is.

Az iskola 4 éves programot kínál 14-25 éves ambiciózus fiataloknak:

- ❖ 1. „modern tánc” technikák (Graham, Limón, Horton, stb.)
vezető: Lőrinc Katalin
- ❖ 2. „contemporary” technikák (kontakt-tánc, release, stb.)
vezető: Goda Gábor
- ❖ 3. kreativitás (kompozíció, koreográfia, improvizáció)
vezető: Angelus Iván
- ❖ 4. balett
vezető: Bretus Mária
- ❖ 5. Etnikai táncok és harci művészetek
vezető: Somi Panni
- ❖ 6. Színházi ismeretek, videó, tánc elmélet
vezető: Fuchs Lívია

Állandó tanáraink mellett a tanári kart kiváló magyar és külföldi vendégmesterek alkotják.¹⁵

A felvételi vizsgán modern műfajú tánctréningeken kell részt venni, valamint önálló kreatív illetve improvizációs feladatokat kell megoldani.

A tánc felvételi vizsgát sikeresen teljesítő középiskolás korú fiatalok automatikusan felvételt nyernek az xxxxxx xxxxxx gimnáziumba. A gimnazista tagozat táncórái többnyire délelőtt, a másik tagozat órái délután és este lesznek a XIII. kerületben.¹⁶

¹⁴ A tájékoztató tervezet az első nappali tagozatos évadra, az 1992–1993-as tanévre szól, melyet a hozzá tartozó (itt nem közölt) jelentkezési lapon található dátum jelez.

¹⁵ Somi Panni és Fuchs Lívია végül nem tanított. Gálík Éva Limón-technikát tanított, Kovács Gerzson Péter néha tartott néptánc órát. Külföldi vendégtanárok voltak. (Bakó Tamás szíves közlése)

¹⁶ A Bródy Sándor Gimnáziumnak volt egy sporttagozata, ahol délutánra volt megszervezve a közismereti oktatás. Ide, vagy a Belvárosi Tanodába jártak azok a BuTi-s diákok, akinek még nem volt érettségije. A szakmai gyakorlati oktatás a nappali tagozaton délelőtt történt.

A közismereti oktatás ingyenes. A táncos képzés alapítványi keretben történik. A várható éves hozzájárulás 40.000 Ft. A Budapest Tánciskola az Új Előadóművészeti Alapítvány keretében működik. A program fő szponzora Budapest Főváros Önkormányzata. További köz és magán szponzoraink listáját az Új Előadóművészeti Alapítvány tájékoztatója tartalmazza.

Iskolánk tagja a European League of Institutes of Art táncszekciójának. Munkánkat vendégtanárok finanszírozásával támogatják a Francia Intézet, a Goethe Intézet, a New York-i Dance Theatre Workshop, a Pro Helvetia és más külföldi szervezetek.

Angelus Iván
alapító-igazgató

Útmutató a Budapest Tánciskola használatához*

kiegészítésre szoruló vázlatos vitaanyag (1995).**

Közzé teszi, szerkesztette és jegyzetekkel ellátta: Péter Petra

Tisztelem a Budapest Tánciskola növendékeit, mert nagy munkakedvvel, célratörően dolgoznak. A fejlődés minden kínját nem lehet elkerülni, az eredménynek ára van. Az alább sorakozó gondolatok megfogalmazásának célja mégis **e kínok csökkentése**.

Borzasztó dolog tanulónak lenni. Ott magasodik előttem a „magasztos cél”, és a „kiváló mester”, továbbá az „elérhetetlen tökéletesség”. Aminek segítenie kellene: csupa akadály. És ott vagyok én: gyarló, béna, botladozó „tanuló” (aki ráadásul még „jobban is tudja”). A Magyarországon hagyományos – porosz típusú – tanulói magatartásnak rendkívül rossz a határfoka. Azt állítom, hogy tanulókból nem lesz művész. Művész önálló, öntudatos, reális önértékeléssel rendelkező, boldog emberből lesz – legkönnyebben. Ha eleget akarsz tenni a követelményeknek, az nem vezet eredményre. Az csak lebényt, lemerevít. Ne támassz, és ne fogadj el követelményeket, hanem oszd be a munkát. A követelményeknek csak eleget tenni lehet, és a (művész)lét lényege, hogy nem lehet eleget tenni semminek és senkinek.

A mester – ha mester – mindig azt tanítja, amit még nem tudsz. Ha ettől állandóan úgy érzed, „rossz vagy”: véged. Örök kín, örök frusztráció.

Aki nem akar, az ide be se kerül, akiben nincs szufta, az kimarad. A probléma inkább a türelmetlenség. Megpróbálok ezért a türelmetlenséget csökkentő reális célokat megfogalmazni. Ezeket szintenként (évfolyamonként) csoportosítottam, pedig tudom, a tanulás, bár a mi esetünkben csoportosan zajlik, alapvetően egyéni, sőt sokszor magányos tevékenység. Ezért e keret-megjegyzéseket kinek-kinek újra kell fogalmazni néha egyedül, néha mesternek és tanítványnak közösen.

A FELVÉTELI

célja, hogy a jelentkezők megismerjék az iskolát. Ez legtöbbször önmagában is elegendő első szűrőnek. Aki elsőre nem menekült el, azt szembesíteni kell azokkal az elkövetkező nehézségekkel, melyeket vakságában, lelkesedésében nem vett észre. Aki ezek után is maradni akar, azt nagyon felelősen meg kell vizsgálni, vajon képes lesz-e végbevinni a maga elé tűzött célt. Ezt senki nem tudja előre 100%-osan eldönteni. Ezért egyrészt azt kell vizsgálni, mit vesz az illető, ha itt tölti idejét, másrészt mégiscsak dönteni kell: adottságai, előtanulmányai, körülményei, egész személyisége affélék-e, ami reményt ígér. Általában keveseknél könnyű a döntés, mégis akad néhány egyértelmű „igen” és néhány egyértelmű „nem” vagy „még nem” vagy „most nem”. A többiekkel addig húzzuk az időt, amíg lehet, és amíg végre felelős döntés nem születik.

* Készült az NKFIH K115676 számú kutatás keretében.

** A kiemeléseket az eredeti dokumentumból vettem át.

Az élet többnyire segít. Végül az iskola elfogad néhány embert. Közülük ekkor néhányan felszabadultan elmenekülnek, vagy azt várják, hogy mi biztassuk, kapacitáljuk őket. Ezt nem azért nem tesszük, mert mindegy nekünk, hanem mert: mint Molnár Tibor mondta:

„Nem akarás
vége szarás”

Tévedtem, hogy felvettem. Köszönöm neki, hogy még időben helyreigazított.

AZ ELŐKÉSZÍTŐ

időszak célja, hogy szeptemberben el lehessen kezdeni dolgozni az újakkal. Addigra kiderüljön, hogy a felvételi processzus alatt megismert és vállalt szabályokat tényleg be kell és be lehet tartani. Cél valamiféle közös nevező létrehozása. A nagyon különböző alapok, hátterek tánctechnikai és kulturális fehér-foltjainak feltérképezése.

Bár az iskola négy éves, a munka jelenleg két csoportban zajlik. Könnyen elképzelhető, hogy valaki két évig elsős, más pedig egy év után már harmadikos. Ennek semmi köze nincs ahhoz, hogy ki a tehetségesebb. Van, aki most éppen gyorsan halad. Van, akinek épp most kell áthágni hatalmas akadályokon. Türelem! Te légy türelmes magadhoz! Majd szól a mestered, ha gyorsabb haladást lát szükségesnek. (Lásd: „Lassan járj, tovább érsz.”, „Későn érő típus.”, „Ez iskola. Nem együttes.”, „Nem a teremben, hanem majd a közönség előtt kell produkálni.” stb.)

A KEZDŐ CSOPORTBAN

ne legyen (nyomasztó) célod a gyakorlatok tökéletes végrehajtása. Nem baj, ha nem megy. Viszont törekedj arra, hogy minél nagyobb mélységben, belülről, alaposan megismerd, voltaképpen mi is a feladat.

Tanulj meg tanulni. Képes legyen koncentrálni a feladat lényegére. Tudd megtanulni a gyakorlat beosztását térben és időben. Tehát, hogy mit kell csinálnod voltaképpen és mikor.

Tudd meg, hogy miért csinálod azt, amit csinálsz. Mi a célja, mi az értelme? Ha nem tudod, kérdezd meg. Most **feltérképezheted** magad számára, hogy mit kell elvégezned itt négy év alatt.

Nem az a cél, hogy megcsináld a feladatot. Ha meg tudod oldani maradéktalanul, lépj felsőbb osztályba, ne járj ebbe a csoportba. Ha viszont van még mit fejleszteni a dolgon, akkor az az eredmény, ha feltárod, hogy mit nem tudsz, mire kell jobban odafigyelned. Milyen hiányosságodat kell pótolnod és hogyan. Kérj tanácsot, örülj a megismert hibáknak. Ha nyakon csípted az akadályt, az már fél siker. Ez nem önmarcangolás, önostorozás, önbecsmérlés. Ellenkezőleg. A gyorsabb haladás feltétele. Milliószer könnyebben jutsz túl azon a nehézségen, amit nem titkolsz magad és más előtt, amit nem szégyellsz és alaposan ismersz. **Örülj a hibáknak.** Szeresd őket. A te hibáid.

Legyél jó, baráti kollegiális **kapcsolatban** magaddal, a társaiddal és a mestereiddel. Magadat nem tudod leváltani, a többieket se túlzottan. Ezért tanuld meg részint elviselni, részint megváltoztatni őket. Ha valami bajod van: szólj, kapálózz, **oldd meg!**

A tapasztalat szerint a haladás egyik legfontosabb akadálya az, ha nem vagy jelen az órán. Ez nem fegyelmi, hanem **életforma** kérdés. Ha fáradt vagy, ha másra figyelsz, csökken a jelenléted hatásfoka. Az erőlködéstől még jobban kifáradsz. Könnyebben sérülsz. Minden szempontból. Tanulj meg időben érkezni. Tudd, hogy mit kell elvégezned aznap, azon a héten, abban a hónapban, a következő szünetig, stb. Így jobban be tudod osztani az erődöt, jobban tudod „időzíteni” magadat. A közönség akkor jön, amikor van hirdetve az előadás. Neked kell alkalmazkodni. Vagy legyén utcai zenész, utcai táncos. Mint a madár, az is akkor fütyül, ha kedve van, ha már nagyon kell. De ha nem, akkor tanuld meg úgy időzíteni magadat, hogy akkor legyen „kedved”, amikor „kell”. Mert kedv nélkül meg nem megy.

Tanulj meg **pihenni**.

A tánc órán nem lehet megtanulni táncolni. Itt megkapod a feladatokat, egy részét röptiben megoldod, de a többivel külön kell foglalkoznod. A jövőben ezt a célt fogja szolgálni két itt új, de másfelé ismert intézmény. A **tanulópár** és a **tutor** rendszer. Kévsébé fontoskodva ez azt jelenti, hogy segítsünk egymásnak. A „nagyobbak” a „kiseb-
beknek” – ezt hívják angolul tutornak. Isten ments, hogy ez a „katonaságból is ismert” csicskás rendszerre fadjuljon, a felfelé nyalok, lefelé taposok hierarchiájává. A tanulópár ne fadjuljon klikké.

A táncfüzet: munkanapló. Legyen szép **táncfüzeted** és **naptárad** is. Tanuld meg ezeket használni. Nézd meg a „nagyobbakét”. Az, hogy szép, nem azt jelenti, hogy időnként átmásolod, hanem hogy kellemes neked kézbe venni és a tartalma hiteles. Addig is vezesd kérlek, amíg még nem tudod, hogy mire jó az neked.

Szóval „elsőben” juss birtokába azoknak az eszközöknek, módszereknek, melyekre később (is) szükséged lesz. Táncolj örömmel.

MÁSODIKBAN még mindig nem kell eredményeket felmutatni! Amit elsőben megismertél, elsajátítottál, az váljon természeteddé. Nem kell már külön odafigyelni, hogy ne késs el, ne hiányozz. Tudsz már úgy táplálkozni, anyagcserélni, hogy az ne akadályozzon, hanem segítsen a munkában.

A gyakorlatok végrehajtásakor már nem a sorrend és az irányok okoznak nehézséget elsősorban, hanem marad energiád, figyelmed a dinamikára is. Képes vagy már a gyakorlat egészére figyelni, a folyamatra.

Tulajdonképpen végezheted ugyanazt a gyakorlatot, mint elsőben, csak most más szinten, más céllal.

Új feladat, hogy megtanuld visszakeresni memóriádban a mozgásélményeket, emlékeket. Egyszerűbb példa: ha másnap fáj a lábad, izomlázad van valahol, keresd vissza, honnan származik.

A HALADÓ CSOPORTBAN

harmadikban a hangsúly a **megvalósítás**on van. Nehéz körülmények: hosszú kombináció, bonyolult ritmusbeosztás, kánon, térbeli kötöttségek, stb. közepette is képes vagy megvalósítani az elsőben megismert és másodikban begyakorolt alapelveket.

Mivel, mit, merre, hol, mikor, mennyi erővel, milyen energiából – már nem kérdés: A hangsúly azon van, hogy amit tudsz, meg is tudd valósítani. Minden körülmények között és immár bizony: tökéletesen, precízen, hibátlanul. Mindent meg tudsz csinálni, amit tanultál, és mindent meg tudsz tanulni, amit még nem. Nem ég oda a rántás, de ettől még nem vagy mesterszakács. Nem kell állandóan nagy művésznek lenni. Elég, ha igényesen és elmélyülten dolgozol.

Birtokában vagy magadnak, most már meg kell tanulnod közben a másokra is figyelni. Nem csak magadért, de a másik táncosért is felelősséget vállalni.

Művészpálántaként is a szüleid és az adófizető polgárok fizettek azért, hogy tanulhass, de művészként már neked fognak fizetni. Eleinte jó, ha a munkafeltételeidet sikerül fedezni, később talán egy picit marad fagyira is. Amennyire hangsúlyoztam idáig, hogy ne nyomasszon a feladat nagysága, annyira hangsúlyozom most, hogy **NEGYEDIK** fel kell készülnöd a **felelősségvállalásra**. Nem baj, ha nem rögtön zseniként lépsz színpadra, de az követelmény, hogy megbízható légy abban, amit vállalsz, tudd, hogy mit vállalhatsz és mit nem. Merj kilépni az emberek elé és élvezd is. Ezt kell megalapozni negyedikben. Kezdő profivá kell érned.

Meg kell oldanod a makacsul megoldatlanul maradt technikai problémákat. Fejlődj virtuózzá abban, amiben amúgy is jól vagy, de fejlődj egy tisztességes szintre abban is, ami nem az erősséged.

Az első három évben (meg azelőtt máshol) elsajátítottál egy eszköztárat. Most kezd el használni. Ez a fő cél.

Minden figyelmedet táncos-egyéniiséged gazdagítására fordíthatod.

A színpad a kezdedben van, cél, hogy a nézőért vállalj felelősséget.

Az itt leírtak csak alapelvek, de a részletekbe menő megfogalmazás talán megkötné a pillanatonként és egyénienként döntően változó helyzeteket. Nincs konzerv-iskola, kazetta-kurzus, instant-táncstudás. A többihez kell a négy év, a napi jelenlét, a mester, te magad. Napról napra újra kell fogalmazni az egészet. Ennek tényleg csak az volt a célja, hogy ne elsőben tűzd ki közeli célul, amit elég három év múlva eléred, de addig is naponta lenyom, visszahúz, akadályoz. A tanulásnak több mint fele az akadályok elhárítása és csak kisebb része az „új” elsajátítása. Egy kicsit mindent eleve tudunk.

Most, itt – e négy év alatt – ismerd meg magadat, kívülről-belülről, mert az önismeret kevés lesz, ha „már művész leszel”. Szerintem túl kell majd jutnod egyszer azon is. Akkor már az lesz a feladat, hogy képes legyél elfelejteni magadat.

Jó szórakozást!

Kelt Budakeszin 1995. május 13-án.

Angelus Iván

Ez a táblázat inkább csak lehetséges fejlődési folyamatokat ábrázol. Nem célja, hogy egyesek előmenetelét túlpörgesse, vagy éppenséggel lassítsa.

szempont / osztály	I.	II.	III.	IV.
gyakorlatok	sorrend	folyamat	nagyobb egységek folyamatai	frazeálás
felelősségvállalás köre	saját magad	tágítás	az egész színpad	az egész színház
mozgáshatárok	megismerése	tágítása	maximalizálása	biztonságos mozgás a határok között
kompozíciós eljárások	megismerés, alkalmazása	a megfelelő kiválasztása és alkalmazása	inspirált alkalmazása	egyéni vonások felismerése, döntési szempontok feltárása
önkifejezés	„cél tudatos önkifejezés” korlátainak felismerése, spontán önkifejezés korlátainak felismerése	minták, modorok próbálgatása	hatások feldolgozása, megélése	pillanatnyi egyéni vonalom felismerése, felvállalása
technikai elemek	megismerése	megismerése és megvalósítása	megismerése, az egyszerűbbek hibátlan, a nehezebbek korrekt megvalósítása	tökéletesítése és önfelelt alkalmazása, új elemek alkotása
táncművészet	habzsolása	tájékozottság a hazai és nemzetközi táncéletben	rendszeres tájékozottság jelenében és múltjában, összefüggések felismerése	aktív ismerete, egyéni preferenciák, tanulságok levonása
színház technikai elemek	használatának, jelentőségének megfigyelése	rendszerének megismerése	kipróbálása	alkalmazása
szervezeti, pénzügyi kérdések	felvetése	megismerése	megjelenés fórumain	fórumok aktív használata
ha szakácsnak készülnél	ismerkedés a konyhával, kukta	ételek készítése	finom étel, jó ízlés	ételsor, egész ebéd, egyéni ízlés
(folytasd)				

Angelus Iván visszaemlékezései a magyarországi kortárstánc oktatás intézményesülési folyamatára az 1980-as és 1990-es években*

Egy 2016 nyarán készült interjú részletei.

Lejegyezte, szerkesztette, jegyzetekkel ellátta és közli Péter Petra**

Az 1980-as években az én egyáltalán nem tudatos stratégiám az volt, hogy nem mondtam azt, hogy én táncal foglalkozok, mert nem is gondoltam. Hát ha az a tánc, amit itt Magyarországon táncnak hívnak, akkor az nem az, amit én csinállok. Tehát hívjuk mozgásnak. Hívjuk kreatív mozgásnak.¹ A kreatív gyerektáncot már táncnak hívtam, mert a gyerekek mégis táncolnak. De nem is volt nekem ambícióm, hogy ez tánc néven fusson. Engem a kifejező, kapcsolatteremtő mozgás érdekelt, és hát amennyiben a tánc ilyesmivel foglalkozik, annyiban persze érdekelt az is.

Nekem azért volt fontos, hogy már elég korán a kortárstáncot egy szóban kezdtem el írni, hogy megkülönböztessenem attól a jelentéstől, hogy „azok, akik mi ma táncot csinálunk”. Az külön írva a kortárs tánc. Én fontosnak tartottam, hogy ez egy esztétikai korszaknak, egy táncművészeti korszaknak legyen a neve. Aztán a szakközépiskola, a főiskola esetében már elfogadottá vált többé-kevésbé, hogy tánc legyen.²

A rendszerváltás környékén, hogyha jól számolok, de ezt sose tudom pontosan megmondani, mikor, előbb-utóbb az volt, hogy most már aztán kellene hivatásos képzést csinálni és kilépni az amatőr keretből.³ És akkor volt a Cseréptörés című darab, ahol már lehetett látni, hogy az az amatőr mozgalom széle volt. Lehetett látni, hogy az a heti 3-4-5 alkalom délutánonként mire elég. A Gázgyárba mentünk ki, ahol az akkori Stúdió K próbált.⁴ Ott csináltunk ilyen félamatőr, illetve teljesen amatőr körülmények között egy-két előadást. Akkor elhatároztam, hogy valamilyen

* Készült az NKFIH K115676 számú kutatás keretében.

** A jegyzetek elkészítésében visszaemlékezéssel segítettek: Bakó Tamás, Lex Alexandra, Garai Júlia, Faragó Béla. Köszönöm! Pontatlanságok, hibák maradhattak. Szívesen fogadok javításokat.

¹ A Kreatív Mozgás Stúdiót 1983-ban alapította Angelus Iván és Kálmán Ferenc. Működtetője a Kreatív Mozgás Kutató és Fejlesztő GMK.

² Budapest Tánciskola 1990-től, Budapest Táncművészeti Szakközépiskola 1998-tól, Budapest Kortárstánc Főiskola 2004-től.

³ Lásd ehhez: Varga Viktória egy régi önéletrajzából: „1986-tól a Kreatív Mozgás Stúdióban kezdtem táncot tanulni. 1990-től az első évfolyam tanulója voltam az akkor induló Budapest Tánciskolának. 1992/93-as tanévben az Esseni Folkwang Schule-ban folytattam tanulmányaimat.”

⁴ A Cseréptörés I. 1992. június 12-13-án a MU Színházban lett bemutatva. (Bakó Tamás, Lex Alexandra, Varga Viktória és Réti Anna emlékezése alapján) Hogy volt-e korábban is előadás, és mi lehetett a Gázgyárban, arra nem találtam forrást. A Cseréptörés II. teljesen új csapattal 1992. november 19-én a Petőfi Csarnokban volt.

hivatásos képzést be kellene indítani. Mindenféle mozaikszót találtunk ki, MOTIRE vagy POMOTIRE, valami ilyesmi nevek voltak, hogy modern tánc iskola. Leginkább MOTI volt a neve. Török Jolánnal, hát nem kéz a kézben, de ő is nagyon akarta, hogy legyen valamilyen iskola és keressünk együtt helyet. Mentünk például a Városmajori Gimnáziumba, hátha lehetne ott a tornateremben. Akkoriban megkerestem több embert is, ott volt a Jesza,⁵ Kálmán Feri, Berger Gyula, Szabó Gyuri, meg Török Joli is, hogy vegyenek részt ennek az iskolának az alapításában. De sehogy se ment. Aztán egy évvel később már egy kicsit szűkebb körben megint megpróbáltuk, hogy alakítsunk modern tánc iskolát.

Kikből állt ez a szűkebb kör?

Nem emlékszem pontosan. Ugyanez a kör, csak kevesebben. Talán akkor már a Jesza nem volt. Berger, Kálmán Feri, Joli és Gyuri. Hogy öten mi legyünk a vezetőség, szervezzük meg együtt. De az se ment. És akkor az az utáni évben döntöttem el, hogy ha ez így nem megy, akkor én egyedül csinálom modern tánc iskolát. És az lett a Budapest Tánciskola.

Akkor mentünk a Pannónia utcába.⁶ Akkor béreltünk délután termet egy angyalföldi tornateremben. Odajött Bretus Mari balettet tanítani, és négy osztályt indítottunk be. A harmadik-negyedik osztályosok délelőtt jártak, az első-második osztály hetente háromszor, illetve hetente kétszer járt délután-este. Javarészt Bretus meg én tanítottunk. Az első évad végén, tavasszal jött Malou Airaudó két hétre.⁷ Akkor már megvolt a következő évre a felvételi, és mondta Malou, hogy mi az, hogy nincsenek fiúk, semmi fiú nincs a környéken? Akkor jött oda Bakó Tamás, mondom, hogy hát most jött egy fiú... mondta, hogy hát szóljak neki, és akkor jöjjön. És így lett besöpörve egyik pillanatról a másikra. És a következő évben, tehát Malou után egyszerűsödött le az iskola struktúrája.

Amikor Bakó Tamás jött, akkor voltak ott Vandlik Zsuzsa, Pollágh Andrea, Szabó Polette, volt egy úszó lány, aki egy év után elment, és Kulcsár Enikő.⁸ Ők hatan voltak az első olyan igazán Budapest Tánciskolás évfolyam, akik minden nap jártak, napi egy-két óra, vagy három. Akkor beindult ez a dolog. Akkor még az én budakeszi romos házamban volt az első nyári kéthetes táborozás. Egy páran bent laktak, meg volt egy sátor az udvarban. Az első butis tábor. Aztán a második évfolyamba jöttek a későbbi OFF Társulat tagjai: Hód Adrienn, Lex Alexandra, Máthé Gabi, Garai Juli.⁹

⁵ Jeszenszky Endre

⁶ A Pannónia utcai stúdió 1995 szeptemberétől indult.

⁷ A Tanztheater Wuppertal táncosa, 1984-től (még ma is) vezeti az esseni Folkwang Hochschule kortárs tánc intézetét.

⁸ Lex Alexandra visszaemlékezése szerint Koncz Timi volt még ennek az évfolyamnak a tagja, az említett úszólány Pásztor Eszter lehetett, de ő 94-től járt. A korábbi évfolyamról (akik még délutánonként jártak) egyedül Molnár Gabi maradt, így ő is ennek az első nappali évfolyamnak a tagja lett.

⁹ Máthé Gabriella egy évvel később jött, az OFF Társulat (1995) alapító tagja volt még rajtuk kívül Szabó Polette is. A második évben 18-an kezdték meg a képzést. (Lex Alexandra visszaemlékezése).

Kik tanítottak még az első években?

Gálik Éva tanított elég sokáig Limón technikát. Gál Eszter tanított kontaktot, amíg el nem ment Magyarországról. Goda Gábor is tanított elég sokáig. Néha voltak külföldiek. Szkipét¹⁰ is próbáltam hívni, de sose sikerült.

Hogy lett ebből hivatalos szakközépiskolai képzés 1998-ban?

Amikor bementem a minisztériumba ezzel a gondolattal, Koncz Erika¹¹ volt az osztályvezető, Szolnoki Vera pedig a helyettese. Akkoriban az volt a kultúrpolitikai cél, hogy legyen külön Tánc Osztály, és ne csak Tánc Előadó. Hogy legyen kicsit komolyabb képviselője a táncnak a minisztériumban. De ez sose valósult meg. Színházi Főosztály volt külön, Bába Krisztina dolgozott ott akkoriban. Koncz Erika leültette Hobaj Tündét és Szüdi János helyettesét, akik azt az ukázt kapták, hogy most itt ettől az asztaltól nem állunk fel, ameddig ki nem találjuk, hogyan lesz táncművészeti képzés. Amire ők mondták, hogy hát azt nem lehet, azért mert ez egy amatőr dolog, és ahhoz gimnáziumot, vagy szakközépiskolát kell alapítani. Én meg mondtam, hogy jó, hát akkor alapítsunk szakközépiskolát.

Pontosabban azt mondták, hogy először az alapfokú művészeti iskolai rendszert kell létrehozni, és Iván most legyen türelemmel, majd azután lehet szakközépiskolát csinálni. Én mondtam, hogy rendben van, csak legyen. És akkor Uhrík Dóra, Bretus Mária, Csáki Emília, aki egy vidéki társastánc tanárnő és én kaptuk azt a feladatot, hogy az alapfokú művészeti iskolai rendszert a táncművészet területén alakítsuk ki, és akkor ezt egy év alatt meg is csináltuk. Elsősorban Bretusra és az én munkámra alapozva. És volt egy néptáncos is, Neuwirth Anna, akivel nagyon jól lehetett együttműködni. Ez egy teljesen konstruktív együttműködés volt, mindent leírtunk, ahogy kellett, abban a formátumban.¹² És becsületükre legyen mondva, azonnal utána meg lehetett írni törvényileg a szakközépiskolát is. És a szakközépiskolai törvényi keret megalakítása után az első lap le vett vége a törvényről, és rá lett téve, hogy Budapest Táncművészeti Szakközépiskola.¹³

Az alapfokú rendszer aztán 2009-2010-es évtől megváltozott, amikor Demarcsek Zsuzsa vezetésével egy éjszaka alatt átirták a korábbi. Ebben közreműködött Gál Eszter, Lőrinc Kati, Mándy Ildikó és még egy-két ember. Szűk leadási határidő volt, engem kidobtak belőle, így született meg egy teljesen új és teljesen használhatatlan alapfokú iskolai rendszer. A konkrét vita az volt, hogy lehet-e hat méternél kisebb élhosszú teremben táncot tanítani. Mert én ehhez ragaszkodtam. Sok minden kompromisszumot meghoztam, de ezt nem vállaltam. Mert minden koszos, olajpadlós, négyméteres élhosszú, 4.60-as élhosszú osztályteremben szét fogják tolni a padokat és ott fognak táncot tanítani, ahol nem lehet lefeküdni, leülni, gurulni, semmit nem lehet csinálni.

¹⁰ Nagy József, aki korábban a Kreatív Mozgás Stúdióban vendég tanárként többször tanított kontakt-technikát.

¹¹ 1996-1998 között a NKÖM Művészeti Főosztályának vezetője.

¹² Az alapfokú művészetoktatás követelményei és tantervi programja – Táncművészet, ROMI-SULI Könyvkiadó, Mogyoród, 1998.

¹³ Táncos (kortárs-modern táncos) szakképesítés központi tantárgyi programja, RO-LA Kft, Valkó, 1998.

Nem lehet körbefutni. Csak egyenesen előre lehet benne gyalogolni vagy egy helyben állni. Tehát az rossz. Szakmailag ártalmas. Nem jó a tánc jövőjének. És akkor ők mondták, hogy de akkor be kell zárni az összes vidéki tánciskolát, és ezt nem lehet. Így másnap reggelre megszületett az új tanterv az új résztvevőkkel. Ez egy csúnya történet. Annyi jelentősége lett, hogy egy kicsit még jobban sikerült a háttérbe szorítani a kortárstáncot az alapfokú iskolákban, mert aztán ennek nyomán külön választották a modern táncot és a kortárs táncot, amit addig modern-kortárs kötőjellel létezett.¹⁴ De hát külön kortárstánc tanszakot sehol nem tudtak alapítani, mert akkora érdeklődés nem volt, tanár nem volt rá, így sikerült még marginalizáltabb helyzetbe hozni... Ami egyébként nem tett rosszat a kortárstáncnak. Akkoriban már elindult az a folyamat, hogy mindent elkezdtek kortárstáncnak hívni.

Hogyan találtál helyszíneket a szakmai munkához?

Mindkét helyszínben Robi bátyám¹⁵ ötlete volt a kiindulópont, aki ismerte a várost ingatlan szempontból. Akkor már végignézttem rengeteg pincét meg mindenféle kultúrházat, meg vasúti épületet, meg víztornyot, rengeteg mindent megnéztem. Robi mondta, hogy próbáljam meg a 13. kerületben, ott van egy-két ilyen hely. Két-három ilyesmi helyet megnéztem, és a Csanády utca látszott viszonylag alkalmasnak. Volt akkoriban egy talán Tóth Sándor nevű tanácselnök helyettes, aki nagyon szívélyes és kedves volt és különösebb probléma nélkül elég hamar meg lehetett kapni a Csanády utcai pincét.¹⁶ De egy idő után szűkös lett. Egyrészt volt egy szomszéd, Ranschburg Jenő lánya, aki halálra szekált 16 éven keresztül minket folyamatosan. Mindenféle valóságos és vélt és rosszul megoldott problémával. Szóval oda az emeletre – pláne egy ilyen szomszédal - nem lehetett fölmenni, ahol egyébként voltak szabad lakáslehetőségek. De hát az egy lakóház volt, nem volt benne fejlődési lehetőség. A Pannónia utcát, ami egy sarokkal volt arrébb, később nyitottuk meg, ott indult el az egész napos hivatásos képzés.¹⁷ De ott sem lehetett tovább bővíteni, és az sem volt jó, hogy két külön helyen vagyunk.

A szakközépiskola indulására jól emlékszem, amikor először kiszállt a Fővárosi Önkormányzat képviselője, egy nagyon szigorú és nagyon segítőkész hölgy, Hofszang Erzsébet és egy másik úr, aki a Fővárosnál a finanszírozást intézte. Kijöttek ketten megnézni az iskolát. Lejöttek a Csanády utcába, látták, hogy ott vannak gyerekek, utána átmentünk a Pannónia utcába, és ott is látták, hogy vannak gyerekek. Aztán amikor mentek el, látták, hogy az én öreg Zsigulim nem akar elindulni, és rengeteg gyerek tolja az autót és segít belökni a kocsit. Mind a három helyen ugyanazt a tíz gyereket látták.

¹⁴ régi-új tanszak megfeleltetés. Lásd: 27/1998. (VI. 10.) MKM rendelet az alapfokú művészetoktatás követelményei és tantervi programjának bevezetéséről és kiadásáról. A régi és az új tanszakok megfeleltetéséhez az Oktatási Hivatal adott ki tájékoztatót az oktatas.hu oldalon, címe:

Az alapfokú művészetoktatási intézményekben oktatott tanszakok régi és új elnevezéseinek megfeleltetése.

¹⁵ Angelus Róbert építőmérnök, <http://www.budapestfolyoirat.hu/szerzoink/187-angelus-robot>

¹⁶ Csanády utca 19.

¹⁷ Pannónia utca 56. 1995 szeptemberétől működött ez a helyszín. (Forrás: bérleti szerződés)

Meg volt szervezve?

Nem volt, de nagyon szerencsésen sült el. Onnantól kezdve mindig nagyon segítőkészek voltak. Látták, hogy ez nem az a fajta dolog, hogy a telefonkönyvből százával kiírják neveket, és hatalmas épületeket megvesznek és milliókat szednek föl mindenféle valóságos jogosultság nélkül, hanem azt látták, hogy itt tényleg van élet. És ezt ők hivatalnok létükre nagyra tartották. Hosszú éveken keresztül mindig valahogy pozitívan álltak az iskolához. Én legalábbis ennek tudom be. Erzsébet mindig fölhívott, hogy igazgató úr, hát ezt így nem lehet csinálni. Most tessék azonnal bejönni és átírni azokat a számokat. És akkor bementem, átírtam és akkor rendben volt. Aztán meg, igazgató úr nem megfelelő a nem tudom milyen szabályzat, tessék kidolgozni, átdolgozni és behozni. És aztán mindig megtörtént ez a dolog.

Volt olyan év, mikor kijött és azt mondta, hogy mi ez, hogy maguk itt tandíjat szednek. Mondtuk, hogy hát az a helyzet, hogy az alapfokú iskolai normatívából ezt nem lehet megcsinálni. Az nagyon fontos segítség, de hozzá kell tenni, mert nem lehet ennyiből kibérelni a termet. Azt kérem szépen nem lehet, akkor ne hívják tandíjnak, hanem hívják többlétszolgáltatások térítési díjának. Vagy valami ilyesmi. Akkor onnantól kezdve az is rendben volt. A következő évben is kijött ellenőrizni az iskola működését, és akkor meg azt mondta, minimum 20% térítési díjat kell szedni... Nem mertem mondani, hogy mi szedünk továbbra is valamilyen pénzt. Akkor azt mondta, azt nem lehet, mert az állam nem fogja 100%-ban fedezni ezeket, mert nincs az önkormányzatnak erre pénze. Mindig nagyon határozottan leszúrt minket, és mindig megmondta, hogy mit kell csinálni. És ez sok-sok éven keresztül így történt, és tulajdonképpen ma is így történik, hogy Kamilla¹⁸ megkérdezi, hogy akkor ezt most hogy kell csinálni, és ők megmondják. Ő a hivatalnok, ő tudja a rendeleteket.

Amikor legutóbb bementünk valami hasonló szakközépiskolai abszurditással kapcsolatban, kiderült, hogy az előadó egy hastáncosnő. Ki volt rakva egy kép az asztala mellett. Egy teljesen normális, helyes, fiatal nő volt. Neki ez volt a hobbi. Mindig vannak ilyen teljesen normális és segítőkész emberek, és hogyha ők látják, hogy egy valóságos munka folyik és nem valamilyen korrupció vagy lopás, akkor ez érdekes módon mindig meggyőzte a hivatalt. Ez egy fontos tanulság is, hogy a kora szocialista, a késő szocialista, a ballib, az MDF és a FIDESZ időszakokban is, amit az én aktív társadalmi közreműködésem felőlel, mindig voltak olyan normális hivatalnokok, akik látták, hogy itt tulajdonképpen folyik valamilyen szakmai tevékenység, és akkor ezt nem kell megfojtani.

¹⁸ Reidl Kamilla 2010-től intézi a Budapest Táncművészeti Szakközépiskola, Alapfokú Művészeti Iskola, valamint a Budapest Kortárstánc Főiskola tanulmányi ügyeit.

Konkolyné Kovács Ilona „Szabálytalan” pas de deux

Beszélgetés zenéről és táncról Roboz Ágnessel és Mák Magdával

Roboz Ágnes¹

Először, mint az Állami Balett Intézet egyik alapítóját kérdezlek: Milyen céllal, hogyan alakult meg az Állami Balett Intézetben a zenei munkaközösség? Mi volt a célja az akkori zeneoktatásnak?

Az Állami Balett Intézet (a továbbiakban ÁBI) a szovjet tánctanítás példáját követte. Így – miután a Szovjetunióban a balettképzés szerves része volt a zeneoktatás – ezt mi is átvettük. Ebben az oktatási rendszerben a hangszeritanítás fontos szerepet töltött be. Aki már a Balett Intézet előtt is tanult valamilyen hangszeren – például hegedült –, az folytathatta azt a hangszeren, aki még nem járt zeneiskolába, az az Intézetben belül részesült zongoraoktatásban. Ha jól emlékszem, Kende Ernőné (Lili), Debreczeni Miklósné,² Reményi Gézné, Nemes Nagy Éva, Ferenczy Paula oktattak zongorát. A hangszeres órák harminc percesek voltak, és a kollégiumban napi tizenöt perc gyakorlási idejük volt a gyerekeknek. Van erről egy kedves történetem. Az óráimon az volt a szokás, hogy a két óra között tíz perc ablaknyitás-szünet volt, a gyermekeknek ki kellett menni egy kis levegőt szívni. Lidike, a takarítónő nyitotta ki és zárta az ablakokat. Imre Zoli³ – aki nagyon kedvelt növendékem volt, később híres koreográfus lett – rendszeresen visszament a terembe, ahol állt egy zongora és ott gyakorolt, hogy kiegészítse a kevéske gyakorlási időt. Ő egyébként a zenében is rendkívül tehetséges volt: később komponált is. A végén már letérdeltem előtte és könyörgtem neki, hogy menjen ki a teremből, mert különben fel kell jelentenem az igazgatónál, mint renitenst... Ritka kivétel volt ő a kortársai között, akit ennyire érdekelt a zene. Az akkori mesterek között is volt jó pár, aki sohasem tanult zenét. Ez az a korszaka volt a Balett Intézetnek, amikor a balettnövendékek még részesültek hangszeres oktatásban. Az akkori politikai rendszerrel lehet jót és rosszat mondani, de ezek a gyerekek ebből a szempontból jó periódusban

¹ Roboz Ágnes koreográfus, karaktertánc tanár, címzetes főiskolai tanár, Érdemes Művész, az Állami Balett Intézet alapító tanára, a Royal Ballet School (London) és a Hágai Királyi Konzervatórium karaktertánc és néptánc tanára. Az interjú 2017. április 10-én és június 16-án, az OTKA NKFIH K115676 számú kutatás keretében készült.

² A tanárnő nevét többféle írásmóddal olvashatjuk a korabeli dokumentumokban: Debreczeni Miklósné – Szakmai tantervek. Budapest: ÁBI, 1958/59-es tanév, 54. – gépirat.); Debreczeni Miklósné – Az Állami Balett Intézet jubiláris évkönyve. Az intézet fennállásának 15. évfordulója alkalmából. 1963-64. és az 1964-65. tanévről. Budapest: ÁBI, 1965, 99.

³ Imre Zoltán (1943–1997) koreográfus, táncművész, balettigazgató. 1953-1961 között az ÁBI növendéke, 1967-1968-ban a Színház- és Filmművészeti Főiskola, 1980-1983 között az Angol Nemzeti Filmfőiskola hallgatója. Több külföldi társulat tagja, majd 1985-től 1993-ig Szegeden művészeti vezető. 1993-ban Győrbe szerződött, mellette több magyar színház, köztük a Magyar Állami Operaház számára készített koreográfiákat. Művészetét Magyar Művészetért-díjjal (1990) és Erkel-díjjal (1991) is elismerték.

nőttek fel, még kaptak valamit, ami ma már nincs meg. Megváltozott azóta a világ. Akkor még más szellemiség volt...

Persze, tudni kell azt, hogy a Balett Intézetben a fő tantárgy a balett. A többi nem érdekes. A karaktertánc, a történelmi társastánc is mellékes tantárgynak számított, hacsak nem olyan megszállottak tanították ezeket, mint páran, akik megszerettették a tanítványainkkal e tárgyakat.

Pedig a karaktertánc oktatása fontos dolog: olyan nagy balettekben, mint például a Diótörőben, A hatyúk tavában vagy a Gajáne-ban kell, hogy a táncosok jól ismerjék a külföldi népek – például az oroszok, kínaiak, lengyelek, spanyolok, ukránok vagy a grúzok – táncait

Talán akkoriban nem voltam annyira tudatában a pedagógiai feladatomnak, de valószínűleg genetikus nálam, hogy magam nagyon lelkes vagyok és nagyon tudok lelkesíteni. Még ma is rendkívül fontosnak tartom a zeneiséget, ami érzés és tudat egyszerre. Valószínűleg erről volt szó. Hogy a zenénél maradjunk: ritmikát is tanítottam, rögtön a kezdet kezdetén, 1951-ben. Sajnos, csak nagyon rövid ideig: az akkori igazgató, Lőrinc György nem támogathatta a tantárgy oktatását, mivel kötve voltunk az óraszámok miatt.

Hogyan kerültél kapcsolatba a ritmikával?

Ez nagyon érdekes. 1939–1944 között Trojanoff balett-tanítványa voltam,⁴ majd később Szentpál Olgánál⁵ (többek között egykori Jacques-Dalcroze-növendéknél) tanultam a Színművészeti Főiskolán a táncrendező (koreográfus) szakon, ahol 1950-ben végeztem. Szentpál Olgát minden interjúmban megemlítem: imádtam, példaképem volt, nagyon sokat köszönhetek neki. Mikor hétfőn bementünk órára Olgához, megkérdezte, hol voltunk a hétvégén: múzeumban, színházban, koncerten, moziban? Ez hozzátartozott az általa képviselt alapvető műveltséghez. Manapság nagyon hiányolom ezt az összetett szellemiséget, azt, hogy legyen igényünk a kultúrára.

Olgánál Dalcroze-módszertant (is) tanultunk. Ennek aztán sok hasznát vettem. Mindig igyekeztem a Dalcroze-metodikát belevonni a karaktertánc általam kidolgozott módszertanába. Például évekkal később Londonban, a Royal Ballet Schoolban oktattam tizenhét évig a nyári tanfolyamokon néptáncot és karaktertáncot, ahol ezt a módszert is használtam. Ott nemcsak a növendékeket tanítottam, hanem a tanárokat is, akiknek kötelező volt részt venniük a néptánc-kurzusaimon. Az egyik pedagógus-tanítványomat – Nicola Gainest – választották meg aztán az angol Dalcroze Társaság elnökének. Tőle tudom, hogy Angliában azóta hihetetlen nagy kultusza lett a Dalcroze-módszernek.

A pedagógusképzés egy másik sarkalatos kérdés. Nálunk kezdetben a tanárok az Operaházból jöttek, akiknek semmiféle pedagógiai képzettségük nem volt és belőlük lettek

⁴ Jan Trojanowski (Trojanoff, Trojanov) orosz balettmester. Roboz Ágnes emlékei szerint Trojanoff remek zongorakísérről dolgozott: Gyenes Erzsivel, aki később a holokauszt áldozata lett.

⁵ Szentpál Olga (1895–1968) a Zeneakadémián tanult zongoraszakon, majd Drezdában Émile Jacques-Dalcroze iskolájában folytatta tanulmányait 1914–1917 között. 1919–1944 között mozgásművészeti iskolát tartott fenn, emellett tanított a Nemzeti Zenedében (1920–1931), a Színiakadémián, művészi mozgást a Zeneművészeti Főiskola ének tanszakán (1952–1956), társastáncot az ÁBI-ben.

Roboz Ágnes – kezében a Jancsi és Juliska kottájával egy 1936-ban készült felvételen

az ÁBI első balettmesterei. Az idősebb generáció – mint például Hidas Hedvig,⁶ Szalay Karola,⁷ Kálmán Etelka⁸ – „csak” táncolni tanultak és normál iskolába jártak. A zene csupán fülhallás után ment. Azt persze tudom, hogy Hidas Hédi (aki később a Balett Intézet igazgatója lett) tanult zongorázni Reményi Gézánnánál, a Balett Intézet zongoratanáránál. Ritmikát azonban senki más nem tanított, csak én, nekem volt egyedül képzettségem. Hatéves koromban kezdtem zongorázni, aztán végig a négyéves elemi alatt és még a nyolcéves gimnázium második évében is. A szüleim fontosnak tartották a zenei képzést, így Schuller Irma néninél kezdtem zongorázni, aki a Visegrádi utca elején lakott. (Van egy képem is a zongoravizsgámról, kaptam akkor egy új ruhát.) Nála akkoriban divatos, népszerű melódiákat tanultam, például Humperdinck Jancsi és Juliska operájának zenéjét.⁹ A gimnázium második évét

már egy bentlakásos intézetben abszolváltam, ahol Rózsa Vera,¹⁰ a későbbi világhíres énektanár tanított. Nála találkoztam először Bartók műveivel. Ekkor hagytam abba... 1938-at írtunk, én mindössze tizenkét éves – túl fiatal – voltam, még nem értettem Bartókot, más típusú zenék tetszettek. Ezért mondtam édesanyámnak, hogy ha ezt kell játszani, akkor nem szeretném folytatni. Viszont akkorra már megszereztem a zenei alapokat. Tudtam, mi az a C-dúr skála, tudtam kottát olvasni, tisztában voltam a ritmusértékekkel. Ebbéli tudásomnak nagy hasznát vettem. Nem elég ugyanis fülhallás után táncolni és koreografálni, szükséges, hogy a táncos, koreográfus és pedagógus előtt ott legyen a kotta, ismerje a kottát, mert mindannyiuknak tisztában kell lenni a zene formájával és nem „hasraütésre” előadni és megkomponálni a táncmozdulatokat. Nem elég ösztönösen táncolni, nem elég „csak” hallani. A tudatosság hallatlanul fontos egy alkotóművész számára. Nagy hiba volt

⁶ Hidas Hedvig (eredetileg Bruckner Hedvig, 1915–2011) táncművész, koreográfus, balettmester. 1931-től az Operaház balettegyüttesének tagja, 1937-től szólótáncosa. 1950 és 1980 között az Állami Balett Intézet tanára, 1961–1972 között igazgatója. 1960-tól 1973-ig az Operettszínház tánckarának vezetője. Érdemes művész (1975).

⁷ Szalay Karola (Carla Zingarelli, 1911–2001) az Operaház balettkolájában tanult, majd 1926-ban lett az együttes tagja, 1930-tól 1948-ig magántáncosa, 1990-ben örökös tagja. 1941-ben a Pázmány Péter Tudományegyetemen doktori címet szerzett. 1941–46 között Törökországban és Portugáliában, 1946–48 között ismét Magyarországon élt. Az ÁBI balettmestere, a Vaganova-módszer alapján tanított. 1955-ben Olaszországba költözött. Több balettmódszertani könyv szerzője.

⁸ Kálmán Etelka (1919–1984) balettművész, balettmester, pedagógus. Az ÁBI-ben 1955-től oktatott.

⁹ Engelbert Humperdinck (1854–1921) német zeneszerző. Legnagyobb sikert arató műve a Hänsel und Gretel (Jancsi és Juliska) című meseoperája (1893), melyben számos népi (elsősorban veszfáliei) gyermekdalt használt fel.

¹⁰ Rózsa Vera (1914?1917?–2010) énekesnő (alt), énektanár, 1954-től Angliában élt. Életéről és művészetéről lásd: Kovács, 2006., Kovács, 2011.

később eltörölni a balettnövendékek zenei oktatását, mint ahogy az is megbocsáthatatlan, hogy eltörölték a karaktánc-tantárgyat. Mindig hangsúlyoztam az általános műveltség megszerzésének fontosságát is. Számomra elképzelhetetlen, és akkoriban nem volt divat, hogy – mint hallom – közismereti óráról, vagy bármely más óráról kihívjak növendékeimet, hogy a saját táncórát megtarthassam nekik, hogy tanítsak vagy próbáljak velük.

És még egy dolog. Bár az '50-es–'60-as években elzárva éltünk, nem utazhattunk, ennek ellenére nem győztem hangsúlyozni tanítványaimnak a nyelvtanulás fontosságát. Hadd meséljek el egy megható történetet: Lőrinc György emléktábláját avattuk, mikor Orosz Adél meglátott, átölelt és azt mondta: „Bár hallgattam volna rád!” Először nem is tudtam, miért mondja ezt. Aztán Adél elmesélte, hogy egyszer bementem az osztályukba, és azt mondtam nekik: „gyerekek, tanuljatok nyelveket! Ha ott vagytok az oroszórán, figyeljetek”. Akkoriban, ugyebár, az orosz volt a kötelező. Nem értették a gyerekek, miért kellene nekik nyelvet tanulni, hiszen Hegyeshalomnál nem lehetett tovább utazni. Nekem az a nézetem, hogy a nyelvtanulás mindenkor az általános műveltség megkerülhetetlen része. Jómagam olyan gimnáziumba jártam, ahol a német mellett – ami akkor kötelező volt – angolt is tanítottak. Az anyanyelvemen, a magyaron kívül beszélek németül, angolul és hollandul. Ma is nagyon fontosnak tartom a nyelvtanulást, és azt, hogy a leendő táncművészek tudatosan tanuljanak zenét. Van egy dolgozatom, amit egy pedagógiai értekezleten adtam elő. Arról szól, hogy a gyerekeknek múzeumba kellene járni, könyveket kellene olvasni, zenét kellene tanulni, mely szemléletet Szentpál Olgától tanultam. Itt térek vissza hozzá. Hatalmas műveltsége volt. Csak egy jellemző példa: ha nem volt zongoristája, akkor maga zongorázott az órákon¹¹ (vagy a lánya, Szentpál Mária). Lehet, hogy tánctechnikailag nem értem el arra a csúcra, amit ma tudnak a balettnövendékek, de hogy szellemiségben Szentpál Olga gyermeke vagyok, az biztos. Az életben elért sikereimet, a karrieremet annak köszönhetem, hogy nyelveket tanultam, ezáltal tudtam kommunikálni a külfölddel, a gyerekeknek el tudtam magyarázni például, hogy mi a negyed hang...

A ritmika tantárgy keretében mit tanítottál?

A mozgáson alapuló tantárgy, a Dalcroze-módszer volt a kiindulási alap. Megtanítottam „dirigálni” a gyerekeket, 2/4-et, 3/4-et, 4/4-et, 6/8-ot. Dob kísérettel tanítottam őket járni, ritmusokat tapsoltunk. Például kézzel vezényeltünk hármat, és lábbal is léptünk hármat, közben hangsúlyozni kellett az ütemegyet egy dobogással. Aztán változtattunk a hangsúlyon. Jó hasznát lehet venni az ilyesfajta gyakorlatoknak például egy mazurkánál, egy polonéznel, vagy keringőnél. Rengeteget dolgoztunk azon is, hogy asztalon egyik kézzel 3/4-et, a másik kézzel 2/4-et kellett kopogni – hangsúllyal. Így függetlenítettük a kezeket. Idáig persze már nem mindenki jutott el... Úgy látom, ma a test képzésére helyezik a hangsúlyt a balettképzésben, ami természetesen fontos, de ez még nem művészet.

Azt is nagyon fontos dolognak tartanám a táncművészképzésben, hogy a tanárok legyenek zeneileg képzettek. Mert nem mindegy például, hogyan kérnek zenét a zongorakísérőtől: csak elénekelnek valamit, hogy ilyesfajta zenét szeretnének, vagy pontosan

¹¹ Szentpál Olgának zongoraművészi végzettsége is volt. Lásd a 5. lábjegyzetet.

megmondják, hogy most éppen 6/8-os, vagy 3/4-es zenére lenne szükségük. Véleményem szerint akkor a növendék is jobban odafigyel arra, hogy mit is kell csinálnia. Elvém az, hogy a növendékeknek tudatosan kellene zenét tanulni, hogy alkalmazni tudják a gyakorlatban. Ez ott kezdődik, hogy előzőleg a tanár behatóan foglalkozzék a zenei anyaggal, azért, hogy a tanulónak meggyőzően el tudja magyarázni, hogy – teszem azt – a 3/4-es keringőben miért az első hang a hangsúlyos. Rengeteg dolgot ki lehet hozni zene és tánc kapcsolatából, ha célratorően foglalkozunk az összefonódásukkal. A zenei kifejezéseket például a táncban is használják.

Neked mit jelent a zene?

Mindig is nagyon közeli kapcsolatban voltam a zenével – muzikális családomnak és a neveltetésemnek köszönhetően. Ahogy említettem, gyermekkoromban tanultam zongorázni. Nagybátyám, Róth Frigyes orgonaművész volt, aki a Mátyás-templomban orgonált, édesapám nővére, Róth Ella pedig zongoratanár volt. A családi fáma szerint ennek köszönhető táncos pályafutásom kezdete is: a jeles ünnepek alkalmával a nagynéném és nagybátyám leült a zongorához, én pedig táncoltam a zenére. Ajándékba koncertbérleteket kaptam, és később már partitúrával a kezemben követtem a zenét. Nagyon jól megismertem így a zeneirodalmat – Mahlerig. A zeneszeretetem egyébként „ragályos” volt: öcsémet, Roboz Lászlót is én vittem először koncertre.

A kortárs zenével Hollandiában találkoztam – a táncnak köszönhetően, bár már előzőleg is nagyon jól ismertem a magyar kortárs zeneszerzők műveit. 35 évig tanítottam Hollandia különböző városaiban: Tilburgban, Amszterdamban, Rotterdamban, Hágában. Nagyon sok zenét táncon keresztül ismertem meg. Hollandiában találkoztam Gustav Mahler és Szergej Rachmanyinov zenéjével (akik ugyan nem kortársak, de Magyarországon nem volt elérhető a zenéjük), és ott ismerkedtem meg többek között Arnold Schönberg, Witold Lutosławski, Krzysztof Penderecki, John Cage és Philipp Glass zenéjével. Sokan csodálkoznak, hogy szeretem a műveiket. Ott szinte minden koncerten játszanak kortárs zenét. Azt persze nem mondom, hogy egy egész délutánt ilyesfajta zene hallgatásával töltenék, de minden érdekel, ami jó zene. Mostanában egyébként Rachmanyinov zenéjét hallgatom a legnagyobb örömmel. Boldog vagyok, ha a színpadon modern zenére készített koreográfiákat látok.

Roboz Ágnes tanít (Fidelio Archívum)

Roboz Ágnes (Fotó: Diner Tamás)

Mák Magda¹²

Milyen emlékeket őrzöl az Állami Balett Intézet megalapításáról és az akkori zeneoktatásról?

Az Állami Balett Intézet (ÁBI) megalapítása előtt az akkori Szovjetunióból jöttek nagy tapasztalattal rendelkező kollégák segíteni,¹³ akik az Operaházban „körülnéztek”, ki lenne alkalmas balettmesternek a Magyarországon induló Balettintézetben. Engem jónak találtak erre a feladatra, így lettem én is egyik alapítója az intézménynek, mely nagy örömmre egyetemmé vált.¹⁴

Mivel az ÁBI indulásakor még mindössze huszonöt éves voltam – a legfiatalabb balettmester –, ezért az első időkben asszisztensként dolgoztam más mesterek, például Lőrinc György¹⁵ mellett. Az akkor induló iskolában nagyon sok feladat várt ránk: a délelőttönként folyó minden napi szakmai órák után délutánonként különféle munkaközösségekben dolgoztunk a művészképzés tantervein. Nagy felelősség volt a vállunkon: ha jó gyakorlatokat állítunk össze a leendő táncművészeknek, akkor jó lesz a „testézés” is, megfelelő alapozással-erősítéssel gyönyörű izomzatot lehet kifejleszteni. Ha nem jók a gyakorlatok, ha nem jó az alapozás, az rögtön meglátszik az izomzaton. Mindenekelőtt természetesen a balett-tanterv kimunkálása volt a legelső és legfőbb feladatunk, mellette a történelmi társastánc, a karaktertánc, a néptánc és a zeneoktatás tanterveit kellett kidolgozni.

A későbbiekben három osztályban voltam balettmester. Először két évig tanítottam az V-VI. évfolyamban (többek között Bretus Marikát¹⁶ és Nagy Ivánt¹⁷), azután a II.

¹² Mák Magda balett-táncos, balettmester, pedagógus. Az Operaház balettkolájában Nádasi Ferenc növendéke volt 1936–1940 között. 1941-ben szerződött az Operaház társulatához, melynek 1976-ig volt tagja. 1950-től tanított az Állami Balett Intézetben, melynek 1971-ig volt tanára. 1959-ben balettmesteri diplomát szerzett. 1980–1990 között a hollandiai Brabants Conservatorium balettmestere volt. Az interjú 2017. április 21-én és június 7-én, az OTKA NKFIH K115676 számú kutatás keretében készült.

¹³ Többek között Klaudia Armasevszkaja és Vaszilij Vajnonen. Lásd: Halász, 2015.

¹⁴ Az Állami Balett Intézet jogutódja, a Magyar Táncművészeti Főiskola egyetemi szintre emelkedett, 2017. február 1-jétől Magyar Táncművészeti Egyetem néven folyik az oktatás.

¹⁵ Lőrinc György (1917–1996) 1950–1961 között alapító igazgatója és 1980-ig balettmestere az ÁBI-nek, ezután az Operaház Balettegyüttesének igazgatója lett (1961–77).

¹⁶ Bretus Mária (1943–2014) 1960-ban végzett az Állami Balett Intézetben (ÁBI-ben), ahol mesterei Mák Magda mellett Szalay Karola és Bartos Irén voltak. A Pécsi Balett alapító tagja, szólistája (1960–1985). 1969-ben hat hónapig N. Dugyinszkaja irányítása alatt a leningrádi Kirov-balettnél táncolt. 1990-től haláláig az ÁBI, majd jogutódja, a Magyar Táncművészeti Főiskola mesternője. Érdemes művész (1972) és Kiváló művész (1985).

¹⁷ Nagy Iván (1943–2014) 1951 és 1960 között végezte tanulmányait az ÁBI-ben Mák Magda, Bartos Irén és Olga Lepesinszkaja tanítványaként. 1960 és 1965 között az Operaház táncosa, majd számos külföldi társulatnál dolgozott (1965–67: Washingtoni Nemzeti Balett; 1968–78: New York-i Városi Balett tagja, az Amerikai Balett vezető magántáncosa). 1978–1981: Ausztrál Balett – balettmester; 1981–1986: Santiago de Chilei Városi Balett – balettigazgató; 1990-től az Angol Nemzeti Balett művészeti vezetője lett. 1995 végén visszatért a Santiago de Chile-i Városi Balett művészeti vezetői posztjára, ahonnan számos nagy sikerű klasszikus és modern premier megvalósítása után 2000-ben vonult vissza Mallorcára. 2012 szeptemberétől haláláig művészeti főtanácsadóként segítette a Magyar Állami Operaház munkáját.

évfolyamtól kezdve végig tudtam vinni Metzger Márta,¹⁸ Péter Zoltán,¹⁹ Szűcs Györgyi, Uglyai Ilona,²⁰ Molnár Mihály²¹ évfolyamát. A harmadik osztályomban tanítottam többek között Zarnóczai Gizellát²² és Fajth Blankát.²³ Elsősorban balettet oktattam, de mellette karaktertáncot és repertoárt is, ennek köszönhetően a zenei és a társastánc kivételével minden munkaközösség munkájában részt vettem. Természetesen a zenei munkaközösség tevékenységét is figyelemmel kísértem, és hangsúlyt fektettem arra, hogy az osztályaim eljárjanak balett-előadásokra, hangversenyekre. Beszélgetéseink során ráirányítottam a figyelmüket a kulturális értékekre. Minden bizonnyal e szellemi-zenei útmutatásnak is köszönhető, hogy a vizsgakoncertekről olyan szép kritikákat kaptunk, és hogy az életben tovább kamatoztatták az itt megszerzett tudást. Nemcsak táncosként, de koreográfusként is megállták a helyüket: balettmesterek lettek, vagy külföldön magán-balettközpontokat nyitottak. Például Németországban Horváth Krisztina²⁴ és Molnár Miska, akikkel a mai napig tartom a kapcsolatot.

A zeneoktatás két részből állt: szolfézst és zongorát tanultak a növendékek. A Balettintézetben belül azok a zongorakísérők tartották a zongoraórákat, akiknek tanári képesítésük volt. Például 1965-től – miután már egy osztályomat nyolc évig végig vittem, tehát nem kezdetektől – volt egy nagyszerű zongorakísérő, Solt Erzsébet, neki volt zongoratanári képesítése is. A mai napig jó kapcsolatban vagyok vele. A balettorákon elég volt csak a mozdulatokat megmutatni neki, és abban a pillanatban tudta, hogy milyen zenét kíván az a fajta mozgás. Kertes Ottóval is dolgoztam, ő mindig a végzős osztályokat kísérte.²⁵ (Ő kitűnő verseny-bridzsos is volt, néha kértem is tőle tanácsokat ez ügyben.) Kertes Ottó felesége, Nemes Nagy Éva is kísérte az osztályaimat – nagyszerűen.

A zenei oktatásnak is köszönhetően az évek folyamán néhány muzikális tehetség is kibontakozott. Egyikükre nagyon jól emlékszem: Imre Zoli, aki amellett, hogy kitűnő táncos volt, zongorajátékával is elkápráztatott minket. Mikor a balett-teremben volt egy kis szünet és szabadabbá vált a zongora, egész komoly „műsorokat” adott mindannyiunk

¹⁸ Metzger Márta (1947–) 1965-ben végzett az ÁBI-ben Mák Magda és Olga Lepesinszkaja növendékeként. 1965-től az Operaház tagja, 1972-től vezető magántáncosa. Több éven át a kölni nyári Táncakadémia pas de deux tanára. Liszt-díjas (1974), Erdemes művész (1982), Kiváló művész (1989). 2015-ben a Halhatatlanok Társulatának tagjává választották.

¹⁹ Péter Zoltán (1945–) az ÁBI-ben végzett, a Magyar Állami Operaház szerződött. 1970-től Aradi Máriával Münchenbe, majd a Holland Nemzeti Baletthez szerződtek.

²⁰ Uglyai Ilona (1945–) 1965-ben végzett az ÁBI-ben, 1975-ig a Magyar Állami Operaház tagja, majd Szegeden balettmester 1990-ig.

²¹ Molnár Mihály (1947–) feleségével, Horváth Krisztinával 1971 óta Németországban tanít és koreográfál.

²² Zarnóczai Gizella (1954–) Balettművészi diplomáját 1972-ben kapta meg az ÁBI-ben. 1972–1984 között a Pécsi Balett tagja, magántáncos. 1985–86-ban a Győri Balett tagja volt, majd egy évadot a Rock Színházban töltött. 1987-ben lett a Szegedi Balett vezető magántáncosa. Zsótér Sándor rendezéseiben prózai színészként is bemutatkozott. 1977 – az év táncművésze, 1990, 1991 – az év legjobb táncosának nívódíja, Harangozó Gyula-díjas (1992), Erdemes Művész (2002).

²³ Fajth Blanka (1954–) 1973-ban végzett az ÁBI-ben Mák Magda és Merényi Zsuzsa növendékeként, ezután a Magyar Állami Operaház szerződött, ahol később koreográfus asszisztens lett.

²⁴ Horváth Krisztina (1947–) 1965-ben végzett az ÁBI-ben, majd a Pécsi Balett társulatához szerződött. 1971 óta Németországban dolgozik.

²⁵ Kertész Ottó Mák Magda 1965-ben végzett évfolyamának is zongorakísérője volt. Lásd a 2. mellékletet a Függelékben.

nagy öröme. Zoli később külföldre ment táncolni, koreográfusként is dolgozott, majd Szegeden lett balettmester és koreográfus. Hihetetlen nagy intelligenciájú, zeneileg is magasan képzett művész volt. A zongorázás mellett ő külön tanult zeneelméletet és zene-történetet is. Imre Zolit azért említettem, mert az akkori zenei képzésből olykor ilyen tehetségek is kikerültek. Nem ez volt persze a jellemző. A növendékek hetente kétszer húsz perces zongoraórát kaptak, és aki kollégiumban lakott, vagy nem volt otthon zongorája, csak nagyon kevés gyakorlási lehetősége volt. Ez jelentette a fő problémát az akkori zeneoktatásban. Egy másik zenei tehetség, akire emlékszem, Fajth Blanka, aki már úgy jött hozzánk, hogy tanult zongorázni. Így lehetett vele „brillírozni” jeles ünnepek alkalmával, és gyakran fellépett, mikor a zenei munkaközösség kis házi hangversenyeket rendezett. A két említett kivül is elég sokan voltak, akikkel a zongoratanárok elég komoly eredményt tudtak elérni, dacára a kevés gyakorlási lehetőségnek.

Miben mutatkozik meg, ha egy táncos muzikális?

Azt mindig észre lehet venni. Például abban, ha az ember megmutat valamit, azt egy zeneileg fogékony növendék rögtön meg tudja csinálni. Még ha izomzatilag nem is mindig sikerül elsőre megvalósítani, amit kérek, de egy muzikálisan fogékony, jó fülű növendék mindig tudja a sorrendet.

Húsz tanévet – 1950-től 1971-ig – tanítottál az ÁBI-ben, utána pedig Hollandiában, a Brabans Conservatoriumban. Vannak különbségek a két ország között a balett és a balettsoknak szánt zene oktatásában?

Ez egy nehéz kérdés. Ott a balettképzés a konzervatóriumi oktatás keretein belül történt, ahol profi táncosokat képeztünk. A klasszikus balett mellett a hallgatók természetesen tanultak modern táncot, Graham-technikát, emlékszem, volt egy spanyol mester, aki spanyol táncokat oktatott, ám – ha nem tévedek – a zenei képzés nem volt a táncos képzés része.

Voltak-e életed-pályafutásod során olyan meghatározó zenei élményeid – például zeneszerzők, zeneművek, vagy éppen egy hangverseny –, melyek nagy hatással voltak rád?

Rengeteg ilyen volt. Jómagam nem tanultam zenét, de mindig zenei közegekben éltem. Nagyon sokat jártam koncertekre, részben azért, mert az első férjem az Operaház zenekarában játszott. 1943-ban, tizennyolc éves koromban mentem férjhez Sallay Iván²⁶ operaházi hegedűshöz, aki a második hegedű szólamvezetője volt. Nemcsak azokra a hangversenyekre mentem el, amelyeken a férjem játszott, hanem azonkívül is minden-hová. Ennek köszönhetően rengeteg zenész barátunk és ismerősünk volt az akkori művésznagyságok köréből: Ferencsik János²⁷ (1947-ben ő lett a lányom keresztapja), Otto

²⁶ Sallay Iván (1913–1994) hegedűművész, 1936 és 1945 között a Magyar Állami Operaház zenekarának tagja.

²⁷ Ferencsik János (1907–1984) magyar karmester, korrepetitor, az Operaház főzeneigazgatója (1957–1973, 1978–1984) és a Magyar Állami Hangversenyzenekar vezetője (1953-tól haláláig), a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekarának elnök-karnagya.

Klemperer,²⁸ Oláh Gusztáv²⁹ – hogy csak néhányukat említsem. Előadások után sokszor mentünk együtt vacsorázni, és sok szó esett ilyen alkalmakkor a zenéről. Máig emlékeztes maradt Mario Rossi³⁰ egy koncertje. Rossi csodálatos karmester volt. Otto Klemperer és Ferencsik János szinte minden hangversenyén ott ültem.

Mint Dohnányi Ernő életművének kutatója, óriási kiváltsággént élem meg, hogy a zeneszerző 1930-as években műsoron lévő tánclegendája, A szent fáklya egyik közreműködőjével beszélhetek. Hogyan lettél részese a produkciónak?

1936. szeptember 1-jén – tizenegy éves koromban – kerültem be az Operaházba. Két balettosztály volt ott akkoriban: egyik a kezdőknek, Kőszegváry Margit vezetésével, a másikban a haladó táncosoknak voltak gyakorlati óráik. Akkoriban lett Nádasi az Operaház balettmestere, ő az utóbbi csoportot tanította. A szent fáklya bemutatója két évvel azelőtt, 1934-ben volt,³¹ tehát mikor én csatlakoztam, akkor már úgynevezett „menő darab” volt és nem premier. Az egyik közreműködő táncos kislány, Rétyai Irénke nagyon megbetegedett, meg is halt pár hónappal később leukémiában. Engem állítottak be az ő helyére. Ha jól emlékszem, tizenkét kislány táncolt a darabban. Csak utólag szembesültem a ténnyel, hogy mennyire megbíztak akkor bennem és milyen jónak tartottak. Technikailag nem volt nehéz a szerepem, de füllel és egyéniséggel ott kellett lenni, mert én voltam az első, aki a színpad jobb oldaláról belépett a Rurallia hungarica dallamára.³² Jól lehetett arra a zenére táncolni. Volt belőle egy pár előadásunk. Nekem egyébként nem ez volt az első színpadra lépésem, hanem ezt megelőzően a Rip van Winkle³³ című operettben voltam kismanó.

²⁸ Otto Klemperer (1885–1973) német karmester és zeneszerző, akit a 20. század egyik legnagyobb karmestereként tartanak számon. Három évig (1947-től 1950-ig) a Magyar Állami Operaház karmestere volt.

²⁹ Oláh Gusztáv (1901–1956) kétszeres Kossuth-díjas magyar operarendező, jelmez- és díszlettervező.

³⁰ Mario Rossi (1902–1992) olasz karmester.

³¹ 1934. december 6-án.

³² Dohnányi Ernő Szent fáklya című tánclegendájához a Rurallia hungarica (op. 32 – 1923-24) és a Szimfonikus percek (op. 36 – 1933) kompozícióit használta fel. A Rurallia eredetileg hét darabból álló zongoraciklusát (op. 32/a) a zeneszerző öt részes zenekari sorozattá alakította (op. 32/b). Az említett belépés a Rurallia hungarica zenekari változata 3. darabjának (Kiskacsa fürdik fekete tóban) dallamára történt, mely a tánclegenda utolsó előtti, 10. képe, címe: Gyermekek tánc. A tánclegenda történetét és a koreográfiát Dohnányi Ernő felesége, Galafrés Elsa jegyezte, aki e műveknél egy nagyon részletes táncpartitúra-lejegyzést is kidolgozott. A koreográfiát Brada Rezső tanította be. Mák Magda – a Magyar Állami Operaház Emléktára adatait az ő visszaemlékezéseivel összevetve – a mű 19. előadásában léphetett fel először, 1936. október 31-én. A darabról „Zene és tánc szimbiózisa Dohnányi Ernő-Galafrés Elsa A szent fáklya című tánclegendájában” címmel 2017. november 17-én tartottam előadást a Magyar Táncművészeti Egyetem VI. Nemzetközi Konferenciáján (Táncművészet és intellektualitás). Kovács, 2018. 133–147.

³³ Robert Planquette (1848–1903) francia zeneszerző háromfelvonásos operája.

A szent fáklya - X. kép – Galafrés Elsa táncpartitúrája. Az 1. ütemben látható a Mák Magda által megformált kislány jelrajza (Országos Széchényi Könyvtár, Dh. 38)

Milyen ruhád volt a Dohnányi-darabban?

Mezítláb voltam. A fejemen egy sárga paróka volt, középen elválasztva két kicsi copf, ami két dróttal a fülem mellett felállt, kb. tíz centi magasságra. Nagyon tetszett. A ruha stilizált parasztruha: kis szoros felsőrésszel, kicsit puffos ujjakkal, sárga alapon mintás sifonból varrva, ami boka fölött ért tíz centivel, kifelé menő szabással, így mozogni is lehetett benne. Emlékszem, az alján volt két fodor saját anyagából. Az egészet nagyon izlésesnek találtam. Egyébként pedig elvarázsolt a színpadi légkör: a zenekar, a karmester, a női főszereplő, Bordy Bella, a színpadi emberek...

Bordy Bella a Lidérckirálynő szerepében, Dohnányi-Galafrés A szent fáklya című tánclendójában

Láttad Dohnányit személyesen?

Természetesen, de abban nem vagyok biztos, hogy A szent fáklya előadásainak idején. Később, tizenhatéves koromtól, mikor már udvarolt Sallay Iván, gyakran jártam koncertekre a Zeneakadémiára, ahol gyakran feltűnt. Méltóságteljes volt, hatalmas egyéniséget sugárzott. Sallay Iván egyébként híres volt arról, milyen jól tudott utánozni hírességeket. Az egyik legjobb „műsorszám” – Oláh Gusztáv és Hubay Jenő mellett – éppen Dohnányi volt. Pontosan olyan szövegeket mondott és úgy, mint ahogy Dohnányi csinálta. Dohnányit voltaképpen Sallay Iván utánzásán keresztül ismertem meg.

Hosszú pályád során mi volt a legkedvesebb szereped?

Nehéz erre válaszolni. Talán a kedvenc szerepem a Polovec táncokból³⁴ a Lány. Abban a műben végig jártam a „szamárlétrát”: először fiú voltam a karban (akkor még kevés fiú volt az Operában, így Anda Margittal együtt ide osztottak be, tizennégy éves voltam ekkor), két év múlva a lánykarban táncoltam, majd bekerültem az asszonyok közé, végül megkaptam a Lány szólószerepét, amit nagyon szerettem. Ezután rengeteg különleges szerepet – nimfákat, sellőket – táncoltam hosszú éveken keresztül. Bartók A fából far-

³⁴ Alexander Borogyin Igor herceg című operájának hosszabb balettbetétje, melyet önállóan is elő szoktak adni.

gott királyfi című balettjével mentünk Párizsba is, ahol megnyertük az Arany Csillagot. Másodszor a Seregi-féle Spartacusszal nyertük el ugyanezt a díjat. Seregi László³⁵ nekem készítette az I. felvonásban a két viadal közötti táncosnő szerepét. Attól kezdve rám is gondolt a koreográfiáiban, például az Aranykakasban, amibe „beapplikált” egy hindu dalt (ez eredetileg nem szerepel a darabban). Seregi Markó Ivánnak³⁶ készített egy jelenetet, amiben Siva istennő három alakban (Nagy Júlia, Gaál Éva³⁷ és én) öli meg a fiatalembert. Ez is nagyon kedves szerepem volt.

Beugrásnak köszönhetem egy emlékezetes, Bartók-zenére táncolt szerepemet. Eck Imre³⁸ a Zene húros hangszerekre, ütőkre és cselesztára³⁹ című Bartók-darabra készített koreográfiát. Ebben a kar mellett fontos szerepet kap egy szólópár, amit az első szereposztásban Kún Zsuzsa⁴⁰ és Sipeki Levente táncolt. Úgy hozta az élet, hogy a karból az egyik táncos, Szigeti Evelin kint maradt Bécsben, és én kaptam meg a szerepét. Nagyszerű, muzikális koreográfia volt ez, amire fantasztikusan lehetett táncolni.

Véleményed szerint melyik zenetörténelmi korszak a legalkalmasabb balettkoreográfiák készítésére?

Minden jó zenére jó táncolni. Mindig remek zenékre táncoltam. Ha néha előfordult, hogy a koreográfia nem volt jó, akkor szenvedtünk, azt szoktuk mondani: „nem jött lábra”. Az orosz darabok közül nagyon szerettük A bahcsiszeráji szökőkutat, én a magam részéről nem kedveltem a Laurenciát, bár abban is nagyszerű táncok és szerepek vannak. Ötvenéves koromig táncoltam. Az utolsó időben direkt nem tettek műsorra. Amikor már biztos volt, hogy nyugdíjba megyek, egyszerre megint kaptam tizennyolc előadást egy hónapban, előzőleg meg hármat...

Pályafutásod során sok siker részese lehettél, de nem mindig volt könnyű az életed...

³⁵ Seregi László (1929–2012) Kossuth-díjas táncos, koreográfus. A 20. századi magyar balett történetének egyik legkiválóbb, külföldön is legelismertebb alkotója. Táncos pályafutását a Magyar Néphadsereg Művészegyüttesében kezdte 1949-ben, ahol 1952–1956 között koreográfus. 1957-től a Magyar Állami Operaház balettegysítésének táncosa, 1968-tól koreográfusa. 1977–1984 között ugyanott balettigazgató. 1993-ban örökös tag lett. Munkásságáért számos elismerést kapott: t. k. Erkel-díj (1969), Erdemes művész (1972), Kiváló művész (1978), Kossuth-díj (1980), a MÁO Mesterművésze (2003), a Táncművész Szövetség életműdíja (2003).

³⁶ Markó Iván (1947–) Kossuth-díjas táncművész, koreográfus, balettigazgató. 1967-ben végzett az ÁBI-ben. 1967–1972 között az Operaház Balettegysítésének tagja, 1972-től 1979-ig a világhírű francia koreográfus Maurice Béjart brüsszeli társulatának vezető szólistája volt. 1979-ben a ÁBI végzős évfolyamából megalakította a Győri Balettet, melynek vezető szólistája és koreográfusa lett. Erdemes művész (1981), Kossuth-díjas (1983), Prima Primissima-díjas (2008).

³⁷ Gaál Éva (1930–2004) Nádasi Ferenc tanítványa. 1945-től 1980-ig a Magyar Állami Operaház táncművésze.

³⁸ Eck Imre (1930–1999) táncos, koreográfus. Nádasi Ferencnél tanult, 1946-ban lett az Operaház tagja, 1950-től 1960-ig magántáncosa. 1960-ban az ÁBI végzős évfolyamával a Pécsi Nemzeti Színházban megalakította a Pécsi Balettet, melynek 1969-ig igazgatója, majd művészeti vezetője és koreográfusa. Díjai: Liszt-díj (1962), Erdemes művész (1970), Kossuth-díj (1978), Kiváló művész (1988).

³⁹ Bartók Béla: Zene húros hangszerekre, ütőkre és cselesztára (Sz. 106, BB 114)

⁴⁰ Kún Zsuzsa (1934–) tanulmányait az Operaház Balettkiskolájában végezte 1943–1949 között. 1949-től az Operaház tagja, 1952–1977 magántáncos, 1972–1979 között az ÁBI igazgatója. Díjai: Liszt Ferenc-díj (1960), Kossuth-díj (1962), Erdemes művész (1968), Kiváló művész (1971), a Táncművész Szövetség életműdíja (1998), a MÁO Mesterművésze (2003).

Minden nap megköszönöm a fájdalmakat... Másfél éves koromban már nem volt édesanyám (gyermekágyi lázban halt meg), négyéves koromra elvesztettem az édesapámat (akkor még nem tudták gyógyítani a tuberkolózist). Teljesen árván nőttem fel, rokonok neveltek fel. Nem is hiányoztak a szüleim, mert nem tudtam, milyen érzés az, ha az embernek vannak szülei. A rokonaim tökéletesen neveltek, azokat a képességeket, amiket fölismertek bennem, ápolták és biztosították a fejlődésemet. A nevemet is a nevelőapámnak köszönhetem: Mózernek születtem de azt mondta, hogy nekem kell egy művésznév, így lettem Mák Magda. Bár nem táncoltam nagy szólós szerepeket, mégis tiszteletreméltó pályát tudhatok magam mögött, 2016-ban pedig megkaptam hosszú életem első kitüntetését, amivel elismerték a munkásságomat: a Magyar Táncművészek Szövetsége a nagyon megtisztelő Életmű-díjat adományozta nekem.

Mák Magda 1965-ben a Magyar Állami Operaház Chopiniana előadásán (Fotó: Molnár Ferenc (1931–2004), Mák Magda harmadik férje, balettművész, 1950 és 1976 között a Magyar Állami Operaház tánckarának tagja)

Mák Magda (Fidelio Archívum)

Irodalomjegyzék

Halász, Tamás (2015): „A tánc fénye – beszélgetés Mák Magdával – II. rész“. In: *Parallel*. (33. sz.), 11–21.

Kovács, Ilona (2006): „A magyar zene követei Nagy-Britanniában. Kovács Ilona beszélgetése Rózsa Verával“. In: *Parlando* (6. sz.), 37–39.

Kovács, Ilona (2011): „Búcsú Rózsa Verától“. In: *Parlando* (1. sz.), 35–36.

Kovács, Ilona (2018): „Zene és tánc szimbiózisa Dohnányi Ernő-Galafrés Elsa A szent fáklya című tánclegendájában“. In: *Bolvári-Takács, Gábor; Németh, András; Perger, Gábor (szerk.): Táncművészet és intellektualitás. VI. Nemzetközi Tánctudományi Konferencia a Magyar Táncművészeti Egyetemen. 2017. november 17–18.* Budapest: Magyar Táncművészeti Egyetem. 133–147.

Függelék

KISS ILONA
történelmi társastánc tanár

ROBOZ ÁGNES
néptánc tanár

dr.LUGOSSY EMMA
táncírási és néptánc tanár

MÁK MAGDA
balettmester

MERÉNYI ZSUZSA
balettmester

KÁLMÁN ETELKA
balettmester

Roboz Ágnes és Mák Magda. In: *Az Állami Balett Intézet jubiláris évkönyve. Az intézet fennállásának 15. évfordulója alkalmából. Az 1963–64. és az 1964–65. tanévről.* Budapest: ÁBI, 1965, 89.

AZ ÁLLAMI BALETT INTÉZET
IX. ÉVFOLYAMOS NÖVENDEKEINEK

V I Z S G A E L Ő A D Á S A

1965. június 28-án este 7 órakor

A MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZBAN

x x x

A vizsgázó évfolyam vezető balettmestere:

M Á K M A G D A

Közreműködik a

MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ ZENEKARA

Vezényel: HRASKÓ TAMÁS

M Ű S O R

I. rész

1. Bach: OLASZ KONCERT

Koreográfiáját tervezte és betanította: Mák Magda

Táncolják:

I. Ramshorn Gizella (külfüsztdíjas)

Szücs Györgyi

Uglyai Ilona

II. Metzger Márta

Balikó István

Péter Zoltán

III. Az első két tétel szereplői.

2. Gluck: MELÓDIA

Koreográfiáját tervezte: A. Messerer

Betanította: Hidas Hedvig

Táncolják: Csarnóy Katalin és Barbay Ferenc (VII. évfolyamos növendékek).

3. Részlet Hacsaturján: GAJANE c. balettjének II. felvonásából. Pas de deux.

Koreográfiáját tervezte: N.A. Anyiszimova.

Táncolják: Magyar Gizella és Koroncay László

4. Részlet Millöcker: KOLDUSDIÁK c. vígopera balettjéből. Pas de deux.

Koreográfiáját készítette és betanította: Seregi László

Táncolják: Horváth Krisztina és Molnár Mihály

Közreműködnek az V. és VI. évfolyam leány növendékei.

5. Részlet Minkus: DON OUDOTE c. balettjéből. Pas de deux.

Koreográfiáját készítette: M. Petipa

Táncolják: Uglyai Ilona és Péter Zoltán

6. Részlet Csajkovszkij: HATTYUK TAVA c. balettjének II. felvonásából. Pas de deux.
Koreográfiáját készítette: L. Ivanov után A. Messerer
Táncolják: Szücs Györgyi és Koroncay László

7. Gounod: FAUST c. opera IV. felvonásának balettrészlete.

Koreográfiáját tervezte: L. Lavrovskij

Betanította: O.V. Lepesinszkaja a Szovjetunió népművésze.

Bacchansző.....Metzger Márta

Bacchans.....Molnár Mihály

Szatir.....Balikó István

Ramshorn Gizella

3 nimfa.....Magyar Gizella

Maurer Erika (VII.évf.)

Faunok.....a IV.,V.,VI.,VII. évfolyam fiú növendékei

II. rész

8. Petrovics: KÉT VILÁG. Táncjáték I. felvonásban.

Szövegét írta, koreográfiáját tervezte és betanította: Hidas Hedvig

Első leány.....Uglyai Ilona

Második leány.....Szücs Györgyi

A fiú.....Barbay Ferenc

A vak leány.....Csarnóy Katalin

A vakság szimbóluma.....Koren Tamás m.v.(az Állami Operaház tagja)

9. Ravel: SPANYOL RAPSZÓDIA

Szövegét írta: Tamás László

Koreográfiáját tervezte és betanította: Barkóczy Sándor

Táncolják:

Horváth Krisztina Balikó István

Metzger Márta Molnár Mihály

Magyar Gizella Péter Zoltán

Ramshorn Gizella Koroncay László

III. rész

1. Massenet: VIDÁM KISÉRTETEK. Táncjáték I. felvonásban

Koreográfiáját tervezte: Nádasi Ferenc Kossuth-díjas érdemes művész.

Betanította: Nádasi Marcella

Hölgy rózsával.....Metzger Márta

Hölgy legyezővel.....Horváth Krisztina

Hölgy csipkekendővel.....Uglyai Ilona

Hölgy gyöngysorral.....Szücs Györgyi

Kisértet.....Péter Zoltán

Lovag.....Balikó István

Apródok.....Markó Iván (VII.évf.)

Vámos György (VII.évf.)

A IX. évfolyam zongorakisérője: Kertes Ottó

Az ÁBI IX. évfolyamának vizsgaelőadása 1965-ben – vezető balettmester: Mák Magda.

In: *Az Állami Balett Intézet jubiláris évkönyve. Az intézet fennállásának 15. évfordulója alkalmából. Az 1963–64. és az 1964–65. tanévről.* Budapest: ÁBI, 1965, 79–80.

TÁNCMŰVÉSZET ÉS TUDOMÁNY
A Magyar Táncművészeti Egyetem kiadványsorozata
Sorozatszerkesztő: Bolvári-Takács Gábor
ISSN 2060-7091

A sorozatban megjelent:

- I. Hagyomány és újítás a táncművészetben, a táncpedagógiában és a tánckutatásban (2009)
Szerkesztette: Németh András, Major Rita, Mizerák Katalin, Tóvay Nagy Péter
- II. Én, Maja Pliszeckaja (2009)
Fordította: Pólya Katalin
- III. Perspektívák az új évezredben a táncművészetben,
a táncpedagógiában és a tánckutatásban (2011)
Szerkesztette: Bolvári-Takács Gábor, Fügedi János,
Major Rita, Mizerák Katalin, Németh András
- IV. A hagyományos tánckultúra metamorfózisa a 20. században (2012)
Szerkesztette: Bolvári-Takács Gábor, Fügedi János, Mizerák Katalin, Németh András
- V. Kultúra – érték – változás a táncművészetben,
a táncpedagógiában és a tánckutatásban (2013)
Szerkesztette: Bolvári-Takács Gábor, Fügedi János, Mizerák Katalin, Németh András
- VI. Források a magyar színpadi táncművészet történetéhez I. (2013)
Szerkesztette: Tóvay Nagy Péter
- VII. Alkotás – Befogadás – Kritika a táncművészetben,
a táncpedagógiában és a tánckutatásban (2014)
Szerkesztette: Bolvári-Takács Gábor, Fügedi János, Mizerák Katalin, Németh András
- VIII. Források a magyar színpadi táncművészet történetéhez II. (2014)
Szerkesztette: Tóvay Nagy Péter
- IX. Tánc és társadalom (2016)
Szerkesztette: Bolvári-Takács Gábor, Németh András, Perger Gábor
- X. Táncművészet és intellektualitás (2018)
Szerkesztette: Bolvári-Takács Gábor, Németh András, Perger Gábor
- XI. Források a magyar színpadi táncművészet történetéhez III. (2018)
Szerkesztette: Tóvay Nagy Péter